1. N. 6.
D
11

APHTHONII PROGYMNASMATA,

Partim à
RODOLPHO AGRICOLA,
Partim à
JOAN. MARIA CATANÆO,
latinitate donata : Cum ſcoliis
R. LORICHII.

Noviſſima editio, ſuperioribus emendatior & concinnior, adjecto indice utiliſſimo.

LONDINI,
Excudebant *T. R.* & *E. M.* pro Societate Stationariorum. 1650.

13

MVSEVM
BRITAN
NICVM.

11
Xa

APHTHONII DECLAMATORIS PRÆEXERCITAMENTA.

Fabula, quæ Græcè Μῦθος.

"Fabulam traxit â poëtis originem, quâ "rhetores etiam communiter utuntur, quòd admonitionibus sit idonea, & erudiendis imperitioribus apta. Est autem Fabula, sermo falsus veritatem effingens.

Fabulæ definitio.

"Varias sortitur appellationes. Nam modò *Sybaritica*, modò *Cilix*, modò *Cypria* dicitur, receptis pro "inventorum varietate nominibus. Obtinuit tamen, "ac evicit, ut potiùs *Æsopica* vocaretur; quòd *Æsopus* omnium optimè fabulas conscripserit.

Species fabulæ.

"Sunt autem fabularum aliæ rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ. Rationales sunt, quibus fingimus hominem aliud facere. Morales quæ ratione carentiũ morem imitantur. Mixtæ, in quibus utrunq; rationale & irrationale junguntur. Quòd si admonitionem, cujus causâ fabula inventa est, præposueris, προμύθιον, id est, ut ità dixerim, Præfabulare: Si verò postposueris, ἐπιμύθιον, hoc est, adfabulationem appellabis.

EXEMPLUM, FABULA FORMICARUM & Cicadarum, juniores ad laborem adhortans.

Fabula.

"FLagrans æstatis erat fervor, cùm cicadæ continuis indulgebant cantilenis, lætóque inter arbusta "strepebant carmine. At formicæ laboribus intentæ, "victum quærebant, colligebántque fructus, quibus "hyberno tempore vescerentur. Ingruente igitur hyeme, partis formicæ nutriebantur. Sed inertibus cicadis oblectans illa voluptas cessit in inopiam, atque "famem. Sic qui laborem in juventa subterfugiunt, "in senectâ tabescunt egestate.

Morale.

SCHOLIA.

Quintilianus, optimus eloquentiæ magister, præcipit, adolescentes in minoribus dicendi facultatis operibus antè exercendos esse, quàm ad magnum illud declamationum opus perducantur. Sunt autem opera minora quatuordecim:

Fabula, Narratio, Chreia, Sententia, Confutatio, Confirmatio, Locus communis, Laudatio, Vituperatio, Comparatio, Ethopœia, Descriptio, Thesis, Legislatio.

Quæ, ut pueri memoriâ faciliùs tenere possint, versiculis hisce tribus sum complexus:

Fabula, Narratur, Chreiæ, Sententia, Futat,
Confirmat, Locus haud privus, Laus, Crimina Confert,
Fictio, Descriptum, Thesis, ac Inductio legum.

Quorum

Fabulæ autem, secundum Marcum Varronem, à verbo *Fari* nomen habent. Has primas tradere pueris solent oratores; quia animos eorum adhuc molles ad meliores facilè vias instituunt vitæ, ut ait Priscianus. Delectant autem vehementiùs, & efficaciùs persuadent. Delectant, quia morum facetâ quadam imitatione capiunt imperitiorum animos. Fidem faciunt, quia verum veluti ponunt ante oculos, ut Erasmus inquit in Copia. Non solùm autem conducunt ad oblectandum, sed etiam vim maximam habent ad permovendum atque persuadendum. Hinc Aristoteles 2. Rhetoricorum, eas ponit inter probationes rhetoricas. *Fabula.* *Fabularum usus.*

A poëtis, &c. Hesiodus (autore Suidâ) primus omnium fabulas conscripsit: Qui annis centum atque tribus superior Æsopo fuit. Quintilianus lib. 5. cap. 21. *Fabularum*, inquit, *primus autor Hesiodus videtur.* Atqui poëtæ figmentis quidem utuntur, sed iisdem altissimam continent philosophiam. Exemplo sit Homerus, cujus Ilias ostendit, quantum calamitatis afferat libido: Odyssea virtutis exempla expressit. Vide Horat. 1. Epistolar. 2. *Fabularum autores.* *Iliæ, Odyssea.*

Quâ rhetores etiam, &c. Ut Menenius Agrippa; qui

qui plebem cum patribus in gratiam traditur reduxisse. Nota enim illa de membris humanis adversus ventrem discordantibus fabula.

Item, Themistocles, qui admoniturus Athenienses, nè magistratus innovarent, fabulam de vulpe muscis obsita denarravit.

Fabula Demosthenis.

Item, Demosthenes, adversus Philippum, ab Athenensibus decem oratores postulantem: *Lupi*, inquit, *suaserunt pastoribus, ut in amicitiam convenirent. Cumque hoc pastoribus placuisset, petierunt lupi, ut primâ sibi vice securitatis canes traderent, in quibus videbatur occasio jurgiorum consistere. Quo facto lupi, omni ademptâ formidine, omnem gregem non solum pro saturitate, sed etiam pro libidine, laceraverunt.*

Morale.

Sic, inquit, *sublatis oratoribus in populo Atheniensium facturus est Philippus: qui populi oratores postulavit, ut faciliùs spoliatam custodibus urbem possit opprimere.*

Apathia Stoicorum.

Fabula Attici.

Item, Herodes Atticus contra Stoicorum, ἀπάθειαν: *Thracius*, inquit *homo, ex ultimâ barbariâ, ruris colendi insolens cùm in terras cultiores, humanioris vitæ cupidine, commigrâsset, fundum mercatus est oleâ atque vite consitum. Qui, quia nihil admodum super vite atque arbore colendâ sciret, videt fortè vicinum rubos latè atque altè obortos excidentem, fraxinos ad summum propè verticem deputantem, soboles vitium è radicibus caudicum super terram fusas revellentem, stolones in pomis aut oleis proceros, atque decerptos amputantem: accedit propè & cur tantam ligni atque frondium caedem faceret, percontatus est. Et vicinus ità respondit; Ut ager, inquit, mundus purúsque fiat, ejusque arbor, atque vitis fœcundior. Discedit ille à vicino, gratias agens & lætus, tanquam adeptus rei rusticæ disciplinam. Tum falcem sibi atque securim capit, atque ibi*

ibi homo miser, & imperitus vites suas sibi omnes, & oleas detruncat, comásque arborum latissimas, uberrimósque vitium palmites decîdit, & fruteta atque virgulta simul omnia, pomis frugibúsque gignendis felicia cum sentibus & rubis, purificandi agri gratiâ, convellit, malâ mercede doctus audaciam, fiduciámque peccandi imitatione falsâ eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui videri se esse tranquillos, & intrepidos & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent, omnibus vehementioribus animi affectibus amputatis, in corpore ignavo & quasi enervato consenescunt. Hæc Gellius libro 19. cap. 12. Morale.

Nec oratores tantùm fabulis utuntur, sed etiam philosophi: à quorum sacrario tamen in cunas nutricum eliminantur, quæ solas aurium delicias profitentur. Admittuntur autem, quæ legentis intellectum adhortantur ad virtutes. Vide Macrob. de Som. lib. 1. cap. 2. Ejusmodi fabulæ exemplum habetur apud Platonem, lib. 2. de Rep. Et Ciceronem Offic. 3. de Gygis annulo.

Sermo falsus, &c. Quamvis fabulosa sint argumenta, & nullam veritatis vim continere videantur, tamen rationem habent, ut juxta eam veritas possit manifestari, fictâ quidem narratione, sed veraci significatione.

Sybaritica, &c. Sybaris oppidum fuit vicinum Crotoni, ut testis est Herodotus lib. 5. Stephanus in Italia constituit, atque postea Thurion appellatum. Unde Sybaritæ dicti, gens in voluptatum architecturâ operosissima. Nam, Suidâ teste, luxu deliciisque adeò notabilis fuit, ut quicquid effœminatum, quicquid molle, quicquid accuratè atque ambitiosâ luxuriâ paratum esset, id vulgò Sybariticum diceretur. Hinc Sybariticæ fabulæ, quales ferme apud Æsopum,

Fabulæ Sybariticæ.

aniles, & parùm pudicæ vocantur à Suida, propter nimium luxum ac libidinem Sybaritarum, apud quos nugæ ac voluptates in pretio, frugalitas odio fuit. Hos ex Africano Politianus Miscellaneorum 15. narrat, eò deliciarum venisse, ut equos in convivia introducerent, ità institutos, ut, audito tibiæ cantu, statim se tollerent arrectos, & pedibus ipsis prioribus, vice manuum, gestus quosdam chironomiæ motúsque ederent ad numeros saltatorios. At enim tibicen, inquit, ibi quispiam contumeliâ adfectus transfugit ad Crotoniatas hostes, paulò antè prælio superatos à Sybaritis, & quod è Rep. foret illorum, pollicetur (si fidem modò habeant) suâ operâ Sybaritarum cunctorum equites in ipsorum venturos potestatem. Creditares, & belli dux creatus à Crotoniatis tibicen, convocat omnes quotquot ejusdem forent in urbe artis, artificium modulamentúmque eis indicat, atque ut visum tempus, procedere in hostem jubet. Sed enim Sybaritæ fastu præturgidi, quòd equitatu superabant, eunt contrà, prælium conserunt. Hîc autem repentè dato signo, tibicines universi conspirant. Ecce ibi igitur confestim, modulamine agnito, cantúque illo vernaculo, tollunt erigúntque semet in pedes equi Sybaritarum, sessoribus excussis; & quod tripudium domi didicerant, etiam in acie exhibent. Ità capti omnes equites, sed humi jacentes; omnes equi, sed tripudia repræsentantes. De Sybaritis plura apud Erasmum in Chiliadibus. Idem Apophthegmatum sexto refert ex Athenæi lib. 12. tantam Sybaritarum fuisse mollitiem, ut nullum opificium in civitatem admitterent, quod cum strepitu exerceretur; quod genus sunt fabrorum ferrariorum, & lignariorum. Atque adeò nè gallum quidem gallinaceum in civitate fas erat alere, nè quid esset quod aliis somnum interrumperet.

Sybaritæ mollities perdidit.

Tripudium equorum.

Modò

Modò Cilix, &c. à Cilicia, minoris Asiæ regione, Syriæ proximâ, ut meminit Plin. lib. 5. cap. 27. Cilicum autem vanitas & mores olim fuerunt notati. Hinc proverbium, Κίλιξ ὁ ῥᾳδίως ἀληθεύει, *Cilix haud facilè verum dicit.* Item, *Tria Cappa pessima*, quo notatæ gentes, Cappadoces, Cretenses, Cilices. Priscianus in præexercitamentis suis fabulas ponit Libycas, à Libya, quæ ut variarum ferarum ac monstrorum est ferax, ità gentis ingenia fuerunt ad fabulas propensa. Et proverbio *Lybicam feram* appellabant hominem vafrum, callidum, versipellem, variis moribus, ancipitíque ingenio, ut ait Erasmus. Et Lybicorum apologorum meminit Aristoteles in Rhetoricis. *Cilices.*

Modò Cypria, &c. Dicta à Cypro: quæ inter Syriam & Ciliciam insula, in mari Carpathio, famosa luxu. In qua sunt Cypros, Cythera, Paphos, Veneri consecratæ. Unde Venus Κύπρις, Cytherea, & Paphia dicitur. Fuerunt & Fabulæ dictæ *Milesiæ*, à Milesiis, Ioniæ populis, qui luxu diffluebant, ex eóque proverbium Græcè fertur, Οἶκοι τὰ μιλήσια, μὴ γὰρ ἐνθάδε, hoc est, *Domi, non hîc Milesia.* Recenset Politianus, Miscellaneorum cap. 17. Vide Erasmum in proverbio, *Domi Milesia.* Apuleius in principio Metamorphoseos totius, *At ego*, inquit, *tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram*, hoc est, juxta Beroaldi interpretationem, fabuloso, lepico, jocoso, delicato, ludicro, à Milesiis, qui deliciis, &, ut dixit, luxu fuêre notabiles. Quorum est illud memoratissimum, *Nemo nostrûm frugi esto, alioqui cum aliis ejiciatur.* Simile Ephesiorum dictum: Qui cùm principem Hermodorum civitate expellerent, ità locuti sunt, *Nemo de nobis unus excellat; sed si quis extiterit, alio in loco, & apud alios sit.* Autor Cicero, Tusculanorum quinto. *Cyprus.* *Milesii.* *Ephesii.*

Æsopicæ, &c. Apollonius Tyaneus apud Philostratum, *Æsopi Fabulæ.*

ſtratum, lib. 5. ait, *Ego verò fabulas Æſopi ad ſapientiam accommodatiores, quàm cæterorum eſſe cenſeo.* Quas à Mercurio docet acceptas, Æſopúmque in numero ſapientum habitum. Unde ejus fabulæ in tanto fuerunt uſu, ut qui eas non legiſſet, indoctior reputaretur. Vide Eraſmum in proverbio, *Nè Æſopum quidem triviſti.* Quintilianus loco ſuprà citato: *Fabulæ, quæ etiam ab Æſopo originem non acceperunt, (nam videtur earum primus autor Heſiodus) nomine tamen Æſopi maximè celebrantur, ducere animos ſolent, præcipuè ruſticorum, & imperitorum, qui & ſimpliciùs quæ ficta ſunt audiunt, & capti voluptate, facilè his, quibus delectantur, conſentiunt.* Cujus rei meminit Lancilotus, lib. 6. cap. 14.

Sunt autem apologi maximè compoſiti ad popularitatem, atque vim perſuaſionis, cujus generis ille, qui fertur ab Æſopo compoſitus, in ea ratione, in qua Sami primarium quendam capitis poſtulatum, judicio defendebat. *Vulpes*, inquit, *fluvium tranſitura, in foveam cecidit: indè cùm egredi non poſſet, longo tempore afflictata eſt, atque hirudinibus obſeſſa. Errabat illàc forte fortuna erinaccus, deſpexit, miſertus eſt: tum interrogat, nunquid ſe vellet: opem atque operam ſuam pollicetur, peſſimis animalibus evellendis. Negante illâ, ſciſcitatus eſt cauſam. Quia, inquit, hirudines hæ, quæ me habent, jam expletæ ſunt ſanguine, atque depaſtæ, parúmque ampliùs hauriunt: quòd ſi abegeris, inanes aliæ, & famelicæ irruent, quæ reliquum mihi ſanguinem ebibent.*

Fabula de vulpe & ariñaceo.

Morale. *Idem vobis, viri Samii, cenſeo cogitandum eſſe. Hic quem vos morte mulctandum putatis, nihil vobis officit ampliùs: jam locupletatus eſt, jam ſatur eſt. Quòd ſi è medio illum ſuſtuleritis, invadent alii pauperes, qui rem veſtram publicam depopulabuntur.* Cujus meminit Ariſt. 2. Rhetoricorum cap. 38.

Rationales

Rationales, &c. Quibus homines finguntur aliquid operari, cujus generis illa : *Medicus ægrotum curabat : ægro mortuo, ille efferentibus dicebat, Homo hic si vino abstinuisset, & clysteribus fuisset usus, non interiisset. Ad ea respondit quidam, Non oportet hæc te nunc dicere cùm nulla est utilitas ; sed tunc admonere decebat, cùm ægrotus his uti poterat.* Fabula significat, *oportere amicos tempore necessitatis succurrere, & auxilia præbere.*

Fabula de medico.

Morale.

Item, *Puer è ludo literario condiscipuli librum furatus domum tulit. Mater non corripuit filium, sed exosculata laudavit. Puer ætate provectus, majora cœpit furari. Furto deprehensus, rectà ducebatur ad mortem. At sequente ac lugente matre, carnificem orabat ille, ut in aurem matri quiddam narraret. Cùm mater ori filii se admovisset, ille aurem dentibus demorsam abscidit. Matri & aliis accusantibus, quòd non solùm fur, sed etiam impius haberetur, respondit ille, Mater meæ causa perditionis est. Nam si, cùm olim furatus eram librum, me corripuisset, non ad hæc flagitiosa discrimina venissem.* Quæ significat, *eos quæ non in principio puniuntur, in majus augeri malum.*

Apologus de fure.

Morale.

Morales. &c. Cujus generis illa : *Leo senio confectus, cùm vires non supperterent, ad victum parandum, callidum cepit consilium. Itaque antro, quasi periculoso morbo correptus, decumbens, quòd ad ipsum visendum passim animantes reliquæ advenirent, prehensas illas devorabat. Atque ità magnâ bestiarum multitudine à leone absumptâ, accedit tandem & vulpecula ad antrum, & ante illud substitit hæsitabunda, & circumspectans : tum leo, quid esset, cur non adeat ad se, rogat. At illa, id quod in epistolis Horatius retulit, respondisse fertur,*

Fabula de leone.

—— Quia me vestigia terrent.

Omnia

Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.

Morale. Fabula docet, *prudentes ante pericula cavere sibi, & ea signa quibus mala portendantur, notare, & hæc effugere.*

Mixta, &c. Qualis illa de agricola & ciconia.

Agricolæ & ciconiæ fabula. *Inter grues cepit agricola & ciconiam. Hæc deprecata ab illo vitam, non solùm innocentem, sed etiam piam se, & hominibus prodesse commemorat. Nam & nostrum genus, inquit, venenatas bestias venatur ac deglubit, & effœtos senectâ parentes gestat, atque sublevat. Huic respondit agricola, credere se vera esse omnia quæ recensuerit, sed inter nocentes captam eandem oportere pœnam sufferre, quam illi.* Fabula

Morale. significat, *similem quemque haberi iis, cum quibus sociatus, & inter quos deprehensus fuerit.*

Ἔστιν δ' ὅτε, &c. Cæterùm, quod ἔστιν δ' ὅτε, id est, apologi interpretationem appellant, non admodum refert, initio ponas, an in fine: quoniam & hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modò sermonis accedat varietas. Sunt qui velint, ejusmodi fabularum expositiones in fine ponendas ab iis qui fuerint earundem inventores: Ab aliis in principio, vel in fine.

De tractatione fabularum.

Breviùs fabulæ tractantur, si narratione simplici proferantur: fusiùs autem, si personis inductis sermo fingatur, quemadmodum Priscianus ait. Exempli causâ: *Simiæ convenerunt, & consilium habuerunt de urbe condenda: & quia placuit illis, paratæ erant incipere ædificationem. Sed vetus inter eas prohibuit ab incœpto, eas docens, quòd facilè capiantur si intra muros concludantur.* Fusiùs autem sic; *Simiæ convenerunt, & consultabant de urbe condenda, quarum una in medium veniens concionata est: Quia oportet ipsas quoque civitatem habere: Vide-*

tis

ris enim, aiebat, quòd ciuitates habendo homines, habent etiam domos singuli, & concionem uniuersi, & in theatrum ascendentes delectant animos spectationibus & auditionibus variis. Et sic proferes orationem, dicens, quòd & plebiscitum scriptum est. Et finges etiam orationem veteris simiæ.

Aliud exemplum fabulæ breviùs tractatæ.

Voluptatem aiunt, atque Dolorem quodam tempore coram fouere se mutuò accusauisse. Cúmque ille nihil non tentaret atque experiretur, quo in gratiam litigantes redigeret, frustra omnia conatum, ipsos tandem adamantinâ quadam catenâ inter sese copulasse atque deuinxisse. Itaque durante nihilominus disfidio, & contrariâ uoluntate, necessariò conjunctí & sociati manserunt. Fabula de voluptate & dolore.

Jam, qui latiùs hanc fabulam tractare volet, ab initio procemium excogitabit, quod rei laudem contineat, ut, quòd non vanum sit anicularum deliramentum, sed nobile philosophorum, non modò futurum oblectamento, sed etiam usui magno documentum. Deinde voluptatis orationem, quâ dolorem accusat, & è contrario doloris, quâ criminatur voluptatem, effinget, atque utriusque rationes aliis vel fabulis vel exemplis illustrabit. Dicet dolorem maximum malum; quòd sit res tristis, aspera, amara, & inimica naturæ, quemadmodum ait Cicero, 2. Tusculanarum quæstionum; Contrà, voluptatem escam malorum, pestémque capitalem; quod Circes atque Sirenum fabulæ confirment. Huc ea referri poterunt, quæ sunt apud Silium Italicum, l. 15. contra voluptatem. Postremò Jovis explicabit judicium, qui voluit, inhonestæ voluptatis inseparabilem esse comitem dolorem atque pœnitentiam, ac mœrorem

æternum

æternum; At doloris & honesti laboris, gloriam: Etenim ex paululo incommodi atque molestiæ summum maximúmque bonum colligi. Vide proverbium, *Exiguum malum, ingens bonum.*

Porrò qui in hoc scribendi genere volunt stylum exercere, duo potissimùm vitabunt. Primò, nè orationem faciant omnino aridam, sed temporum, locorum, aliarúmque circumstantiarum velut succo plenam reddant. Deinde nè, dum hoc vitant vitium, in contrarium incurrant, & immodico descriptionum ambitu fastidium ingerant, ut ait Petrus Moscellanus. Principio autem dilatabunt præfatione commendationis. Commendabunt autem, juxta Erasmi sententiam, cùm autorem ipsum, tum apologorum genus. Deinde in describendis animantium, aut rerum formis ac naturis, quas inducunt, longiùs immorabuntur; quandoquidem hoc jam ipsum, & cum voluptate accipitur, & ad eruditionem liberalem pertinet. Veluti si scarabei formam, deinde quemadmodum è stercoribus nascatur, & quo pacto posterioribus pedibus erectis stercora protrudat, atque id genus alia describent. Ad eundem modum, Aquilam regnum in avium genus obtinere, armigeram esse Jovis, non offendi fulmine, non connivere ad ardentissimos solis radios, perniciissimo volatu ultra nubes ferri. Denique quæcunque vel ad scarabeorum humilitatem exaggerandam, vel aquilæ generositatem attollendam pertineant. Atq; hac in re non prætermittendum, si quid animanti cuipiam fabulis poëtarum est attributum. Quod genus, è Lycaone natos lupos: Ex adolescente perdicem: Cygnum Apollini sacrum esse, sub fatalem horam suavissimè canere: Corvum ejusdem fuisse nuntium, & ob cessationem ex albo nigrum factum: Aut si quid proditum est historiis insigniter ab his factum. Velut de aquila, quæ virginem adamavit apud Plinium. lib. 10. cap.

cap. 5. De delphino apud Gellium, lib. 7. cap. 8. Apud Plinium Epistolarum l. 9. De Bucephalo Alexandri Magni equo apud Gellium lib. 4. cap. 2. Atque item de cæteris. Deinde cùm ad ipsum apologum fuerit ventum, fusiùs ac latiùs enarrare licebit. Id fiet citra tædium, si facerâ quadam imitatione, quod est in hominum vita ad fabulæ mores accommodabunt. Præterea si ad eandem rationem sermones, sententias, dictáque adfingamus, Exemplum aptissimum est dilatati apologi apud Apuleium, de corvo & vulpe.

Exemplum apologi, breviter expositi.

Mus rusticus urbanum hospitio excepit, & amicum quibus potuit cibis exquisitis refecit. Urbanus agrestia fastidiens opsonia, rusticum in urbem secum duxit. Ineunt, quod opiparè fuit instructum, convivium. Inter epulandum auditur strepitus in sera, & latratus canum. Ambo trepidare, & fugitare; rusticus maximè, qui viarum ignarus ægrè se tueri. Sed ad sese reversus, ait, Malo cum securitate meam inopiam, quàm istam cum tali anxietate copiam.

Exemplum ejusdem dilatati apud Horatium lib. 2. Sat. 6.

Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum;
Asper, & attentus quæstis: ut tamen arctum
Solverit hospitiis animum: Quid multa? neque illi
Sepositi ciceris, nec longæ invidit avenæ.
Aridum & ore ferens acinum, semesáque lardi
Frusta dedit; cupiens variâ fastidia cœnâ
Vincere tangentis malè singula dente superbo:
Cùm pater ipse domûs palea porrectus in horna
Esset ador loliúmque, dapis meliora relinquens.

Tandem

Tandem urbanus ad hunc; Quid te juvat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem vivere dorso?
Vin' tu homines urbémque feris præponere sylvis?
Carpe viam (mihi crede) comes, terrestria quando
Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
Aut magno aut parvo lethi fuga; quo (bone) circa
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus;
Vive memor, quàm sis ævi brevis. Hæc ubi dicta,
Agrestem pepulêre domo; levis exilit indè:
Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Mœnia nocturni subrepere: jámque tenebat
Nox medium cœli spatium, cum ponit uterque
In locupleti domo vestigia, rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos;
Multáque de magna supereſſent fercula cœna,
Quæ procul extructis inerant hesterna canistris.
Ergò ubi purpurea porrectum in veste locavit
Agrestem, veluti succinctus curſitat hospes,
Continuátque dapes, nec non vernaliter ipsis
Fungitur officiis prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ sorte, bonísque
Rebus agit lætum convivum, cùm subitò ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magísque
Exanimes trepidare, simul domus alta molosſis
Personuit canibus. Tum rusticus, Haud mihi vitâ
Est opus hac, ait, &, Valeas; me sylva cavúsque
Tutus ab insidiis tenui solabitur arvo.

Aliud dilatatæ fabulæ exemplum, ex Gellii lib. 2. cap. 29.

ÆSopus ille è Phrygia fabulator haud immeritò sapiens existimatus est: cum quæ utilia monitu suasúque erant, non severè, non imperiosè præcipit, & cen-

& censuit, ut philosophis mos est; sed festivos delectabilésque apologos commentus, res salubriter ac prospicienter animadversas, in mentes animósque hominum, cum audiendi quadam illecebra, induxit. Velut hæc ejus fabula de aviculæ nidulo lepidè atque jucundè præmonet, spem fiduciámque rerum, quas efficére quis possit, haud usquam in aliis, sed in semetipso habendam. *Avicula*, inquit, *est parva, nomen est cassita: habitat nidulatúrque in segetibus, id ferme temporis, ut appetat messis, pullis jamjam plumantibus. Ea cassita in sementes fortè concesserat tempestiviores, propterea quòd frumentis flavescentibus pulli etiam nunc involutres erant. Cùm igitur ipsa iret cibum pullisquæsitum, monet eos, ut si quid ibi novæ rei fieret, diceretúrve, animadverterent: ídque sibi, ubi redîsset, renunciarent. Dominus postea segetum illarum filium adolescentem vocans, Vidésne, inquit, hæc ematuruisse & manus jam postulare? Idcirco die crastino, ubi primùm diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operámque mutuam dent, & messem nobis hanc adjuvent. Atque ubi rediit cassita, pulli trepiduli circumstrepere, oraréque matrem, ut statim jam properet, atque alium in locum sese asportet: Nam dominus, inquiunt, misit, qui amicos rogaret, uti luce oriente veniant, & metant. Mater jubet eos à metu otiosos esse. Si enim dominus, inquit, messem ad amicos rejicit, crastino seges non metetur: neque necesse est hodie, uti vos auferam. Die igitur postero, mater in pabulum volat: dominus quos rogaverat opperitur, sol fervet, & fit nihil, & amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium, Amici isti, inquit, magnam in partem cessatores sunt; quin potiùs imus, & cognatos affinésque nostros oramus, ut adsint cras tempori ad metendum? Itidem hoc pulli pavefacti matri nunciant. Mater hortatur, ut eum quoque sine metu, ac sine cura sint. Cognatos affinésque nullos ferme tam obsequibiles esse ait, ut ad* Fabula de avicula nidulo

laborem cupessendum nihil cunctentur, & statim dicto obediant. Vos modò, inquit, advertite, si modò quid denuo dicitur. Aliâ luce ortâ avis in pastum profecta est; cognati & affines operâ, quam dare rogati sunt, supersederunt. Ad postremum igitur dominus filio: Valeant, inquit, amici, cum propinquis; adfer primâ luce falces duas; unam egomet mihi, ut tu capies alteram, & frumentum nosmetipsi manibus nostris cras metemus. Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audivit, Tempus, inquit, est cedendi, & abeundi fict nunc dubio procul quod futurum dixit: In ipso enim jam vertitur, cuja est res, non in alio, unde petitur. Atque ità casita nido migravit, & seges domino demessa est.

Morale. Hæc quidem est Æsopi fabula, de amicorum & propinquorum levi plerunque & inani fiduciâ. Sed quid aliud sanctiores libri philosophorum monent quàm ut nobis tantùm ipsis nitamur; alia autem omnia, quæ extra nos, extráque nostrum animum sunt, neque pro nostris, neque pro nobis ducamus? Hunc Æsopi apologum Q. Ennius scitè admodum & venustè versibus quadratis eompositi. Quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretium esse hercle puto,

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Nè quid expectes amicos, quod tu per te agere possis.

Fabula de formicis atque cicadis breviter narrata.

Fabula. *Appetente hyeme frumentum in arculam ad solem trahebat formica: videns & cicada, accurrit rogitat granum. At formica, Cur non, inquit, & tumeo exemplo æstate trahis, quodcunque potes, atque addis acervo? Respondit illa, sibi id temporis cantando transactum fuisse. Ridens formica, Si, ait, æstate cantitare soles, meritò nunc esuris.* Monet fabula

, dum adhuc robur corporis adeſt, quæramus ea qui- Moralis.
us imbecilla ſuſtentetur ſenectus. Per hyemem, ſene-
utem intellige: Per æſtatem, adoleſcentiam, & florem
um ætatis.

Eadem paulò fuſiùs tractata.

QVotuſquiſque philoſophorum ratione ſuâ, quantumvis argutâ, bonarum ad literarum ſtudia juventutem potentiùs adhortatur, quàm Eſopus hoc lepidiſſimo de formicis atque cicadis gmento? Etenim nullo tam efficaci, ad labores oneſtos capeſſendos pellici poſſet, quàm argumen- formicarum. Quæ, laboris exempla, trahunt ore uodcunque poſſunt, atque addunt acervo, quem ruunt, haud ignaræ ac non incautæ futuri: Quæ, mul inverſum contriſtat Aquarius annum, non orepunt, ſed illis utuntur antè quæſitis potientes. ec mirum, cùm homines olim fuerint agrorum ltores, & in formicas transformati, nihil præter rporis figuram amiſerint: antiquos enim mores tinent, veterem naturam ſervant, reipublicæ rationem habent atque curam, rura frequentant, prata rerrant, arbores conſcendunt, frumenta colligunt que recondunt. Nam in iis (ut dixit) mens præſa- futuri. Unde olim Midæ, cujus imperio Phrygia it ſubjecta, puero dormienti in os grana tritici conſſiſſe leguntur, ut apes Platonis dormientis in cunis rvuli labellis mel inſeruiſſe, atque ità magnæ felitatis indices extitiſſe non futiles. Hyemis igitur nturæ memores, adeò pertinaciter laborant, ut eam itinere filices attritos videamus, & in opere ſetam factam: nè quis dubiter, qualibet in re quid ſſit quantulacunque ſedulitas. Ad eas igitur, tanam vitæ magiſtras, rex Solomon jubet abire pium, earúmque mores contemplari, ut ſapientior

fiat. *Illæ, tametsi nec principem, nec præfectum, nec ducem habeant, tamen æstate cibum pro veteri consuetudine parant, & in messe colligunt alimenta.* A dissimilem naturam ignavæ referunt cicadæ, qu Socrates apud Platonem dicit procreatas ex hom nibus, qui natis ab initio Musis, cantúque monstrat usque adeò deliniti fuerunt voluptate cantûs, ut c nentes cibum potúmque negligerent. Et adhuc h dierno die messis tempore cantillantes, hyeme tab scunt egestate. Harum stulti sunt imitatores, qui ju venes à labore proclives ad libidinem, in æstate fl rida veterno torpent, in senecta premuntur rerum penuriâ. At prudentes collaudantur, qui formicarum exempla secuti, laboribus honestis quærunt viatic miseris cicadis: ante oculos assiduò ponentes, ign viæ comitem esse pauperatem, ut voluptatis dol rem. Atqui desidiosos non solùm ab hominibus h bitos odio, sed etiam à diis immortalibus; qui indu strios adjuvant, ac spectant magnos viros colluctan tes cum aliqua calamitate. Unde rectè Demetrius il dixit, *Nihil infelicius eo, cui nihil unquam evenit adversi.* Cujus rei meminit Seneca, in libro de divin providentia. Hinc est, quòd Saturnus olim foliis sti lantia mella decusserit, ignem removerit, & passi rivis currentia vina represserit, *Non torpere gravi pa sus sua regna veterno.* Et Lycurgus pueros non in fo rum, atque deliciis affluentia loca, sed in agrum du jussit, ut primos annos non in voluptatibus, mo cicadarum, sed in omni opere & labore agerent, fo micas imitati. Quippe negotia sunt horrida nomin sed Reipub. mores in statu prospero continent. Co trà blandæ appellationis quies pluribus vitiis & per culis respergit. Exemplo sit Roma, cujus præpoten impetium agitatio rerum excitavit ad virtutem cape sendam, nimia quies in desidiam resolvit, ac inter tum. Hinc Appius ille Claudius crebrò solitus fu

dicer

licere, Negotium populo Romano meliùs committi, quàm otium. Blanda quidem & facilis initu voluptatis eſt via: virtutis autem, quam formicæ videntur ingredi, nimis laborioſa & aſpera. Sed ut hujus ultima meta jucunda ſimul ac beata eſt, ſic illius miſerabilis & infauſtus exitus.

Nam qui deſidiam luxúmque ſequetur inertem,
Dum fugit oppoſitos incautâ mente labores,
Turpis inópſque ſimul miſerabile tranſiget ævum:
At quiſquis duros caſus virtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudémque decúſque parabit.

Res quidem blanda nimis eſt, mellitus canor atque voluptatis illecebræ; ſed quos præſtigiis ſuis ceperunt, iſperdunt. Ovidius 3. de arte,

Monſtra maris Sirenes erant, quæ voce canorâ
Quaſlibet admiſſas detinuêre rates. Harum una Parthenope humanâ voce; Alia, cui Leucoſia nomen, tibiis; Tertia, Ligya, canebat lyrâ; atque tantâ carminis dulcedine tranſeuntes nautas afficiebant, ut alto ſomno premerentur, & cùm ſopitos perſentiſcerent, ſubmergebant, atque devorabant. Quare cùm juxta illas tranſiturus eſſet prudens Ulyſſes, cerâ ſociorum aures obturavit, & ipſe ſe ad navis malum alligari juſſit, ut eâ ratione ſalvus evaderet. Unde Martial. lib. 3.

Sirenas hilarem navigantium pœnam,
Blandáſque mortes, gaudiúmque crudele,
Quas nemo quondam deſerebat auditas,
Callix Ulyſſes dicitur reliquiſſe.

Et Horatius,

Sirenum voces & Circes pocula nôſti:
Quæ ſi cum ſociis ſtultus cupidúſque bibiſſet,
Sub domina meretrice fuiſſet turpis & excors.

Quid aliud ſapientiſſimi viri per amœnas Sirenum voces intelligi voluerunt, quàm blandæ voluptatis præſtigias, quibus ineſcati homines ſubmergi ſolent,

ant, atque funditus interire? Et quid aliud Æsopus per molles cicadarum cantus significare voluit quam popinonum turpitudinem, miseriam, infelicitatem, & brevitet corporum atque animarum interitum, quæ pestifera secum trahit voluptas? Proinde studiosa juventus, utile propositum virtutis exemplar, Ulyssem imitabitur, ut tanta pericula declinet atque fugiat pernicioſam voluptatem, quod ipsissimum melle litum venenum est. Quo nihil damnosius, cùm virtutes atterat, animíque pariter & corporis vires expugnet, ut luxuria Campana, quæ invictum Annibalem illecebris suis complexa vincendum militi Romano tribuit. Vide Livium de bello Punico, Valerium lib. 9. cap. 1. Imitabitur item P. Scipionem.

Qui juvenis plenus monitis, ingentia corde
Molitus, visæ caluit virtutis amore.

Sprevit (voluptatem) *Achæmenium spirantem vetice odorem, Ambrosias diffusa comas*, ut Silius Italicus inquit.

Non imitabitur illum cum cicadis otia sectantem juvenem: Quem dormientem in medios semper dies objurgabant sui, & quidnam faceret in lecto tam diu quærebant. Quidnam igitur censetis? ille inquit. Iacere jussus, Quoties, inquit, manè evigilo, adsit ad lectulum meum puellæ duæ, quarum altera ad surgendum, & operis aliquid faciendum me hortatur & ostendit, quàm turpe sit juveni optimam diei partem in lectulo conterere: atque interdum Græcum versiculum accinit semisomni, cujus ut opinor sententia est, Auroram tertiam operis partem perficit. Ibi tum altera, nugari hanc ait, & turbatricem quietis, quâ nihil sit neque melius, neque dulcius, quâ vita hominum carere nequeat. Bonum si adiscendum sit, quovis tempore rectè surgi: Malum impendeat, nimis citò surrexeris, inquit, quam

rò reliqueris lectum. Hæc ego, inquit adolescens, inter convitia mutua & altercationes gravissimas discedantes has audiens, cùm dubitem utri assentiar, diutius leo in lectulo immorari. Nec imitabitur illum, qui acris in proverbiis ità loquitur, *Paululùm modò dormiam, Paululùm modò dormitabo, Paululùm modò omno vacabo, Paululùm modò manus conseram, & omponam me ad recumbendum.* Neque illos, qui in ibro Sapientiæ sic proclamant, *Venite, fruamur bonis uæ sunt, & utamur creaturâ tanquam in juventute, leriter vino pretioso & unguentis nos impleamus, & on prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, ntequam marcescan t: nullum pratum sit, quò non ertranseat luxuria nostra; ubique relinquamus signa etitiæ nostræ.* Non, inquam, imitabitur, nè interea eu viator veniat inopia, atque obruat eum paupertas c miseria. Quicunque ergò ad veras opes, & æternam, uæ virtutem non aliter atque corpus umbra comitari olet, gloriam aspirant, formicas magis Æsopicas studebunt imitari, quàm cicadas: hoc est, virtutem potiùs, quàm voluptatem conabuntur amplecti.

Fabula Hesiodi, de Accipitre & Luscinia, breviter prolata.

Accipiter luscinam vario cantu argutam, in sublimi nubium summitate captam ferebat. Hæc unguibus transfixa, miserè plorabat; ad hanc raptor horrendâ voce sic inquit. Quid exclamas misera, à multò quàm tu sis fortiore detenta? Huc adsis, quò ego te pertraham. Suave licèt usque canas, cœna tamen mihi futura es, ubi volvero. Fabula.

Desipit, qui potentioribus repugnat Moralis.

Eadem dilatata, ab autoris laude.

Tantâ sapientiâ & præclaris animi dotibus excelluit antiquissimus poëtarum Hesiodus, ut etiam

vitâ defunctum honore ſummo proſecuti ſint viri ſa-
pientes, ac veluti numen aliquod certum venerati.
Quemadmodum enim Homeri nativitatem urbes per-
multæ ſibi vendicabant; ità ſepulchrum Heſiodi divi-
num aſſerebant ſibi Nemei ſimul & Orchemenii.
Dignisſimus autem honore tanto tantus poëta, qui
pretioſa divini ingenii multa ad omnium hominum
utilitatem ſpectantia reliquit monimenta; in quibus
ut gemma nobiliſſima relucet, quam de accipitre atq;
luſcinia protulit, fabula:

A præfabulari.

Quâ ſapienter docuit, eos ſtultè facere qui po-
tentioribus reluctantur, certántque cum iis quos ty-
rannos nequeant vincere. Quod ipſum eſt contra
torrentem niti, contra ſtimulos calcitrare, &, juxta
proverbium, θερμαχεῖν, hoc eſt, cum diis pugna-
nare.

A natura accipitris.

Non injuriâ ſcripſit Ovidius, *Odimus accipitrem*
quia ſemper vivit in armis: Etenim Harpyis omnibus
rapacior, adunco roſtro, & unguibus incurvis, ad vim
inferendam natus. Cui tanta eſt inſita atque à paren-
tibus ingenita rapiendi ac dilaniandi fames, ut nulli
avium generi parcat, nec ab ullis etiam cognatis ſan-
guinolentos abſtineat ungues. Qui alitum ſæviſſimus
aviculas inſontes aut humi volantes aut circa arbores
in ſublimi ſedentes, perſequi, rapere, & diſcerpere ſo-
let. Nec in junioreſ ſolùm crudelis ac injurioſus, ſed
etiam populator impius, bellum internecinum cum a-
quila, cunctarum avium rege, non expaveſcit gerere,
ut cohærentes ſæpe deprehendantur. Quo genuina
rabiei propulſus inſtinctu crudeliſſimus hoſtis ſangui-
ne quem aſſiduò ſitit, ſe ſatiaturus, innoxiam adoritur
luſciniam, atque comprehendit. Capta imbellis & in-
ſons avicula victorem dulci quâ plurimùm pollet voce
rogare cœpit, & obſecrare, ut innocenti parceret, in-
quiens, Fer manſuetè fortunam. Noli extinctam ex-
tinguere. Parce mihi per ea, quæ tibi dulciſſima ſunt in
vita.

A ſermocinatione per proſopopœiam.

vita. Miserere infelicis. Respice innocentiam meam. Neminem unquam violavi: nunquam rapto vixi, ut jam par pari debeat referri. Quòd si nulla mei te misericordia commoverit, eximia, quâ nobilitor, permoveat virtus mea; noli perfectum musices organum disperdere. Te permolliat flectátque vox tam dulcis atque magna, tam parvo in corpusculo meo regnans, & tam pertinax spiritus iram tuam frangat, in tam absoluta musicæ scientia modulatus sonus, quem sæpius audisti continuo spiritu trahi, nunc variè inflexo, nunc distingui concisо, copulari intorto, promitti, revocari, infuscari ex inopinato. Interdum plenum, gravem, acutum, crebrum, extentum, summum, medium, imum. Breviter, omnia tam parvulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitavit: quorum ex interitu majorem tibi & invidiam & infamiam conflaveris, quàm utilitatem perciperis. At ille, Quin tu, inquit, auribus meis opplorare desinis? Quid, tu rere clamoris tui gratiâ te omissum iri? Nihil gemitus, nihil lacrymas tuas moror, aut curo. Quiritatio tua, nisi forsitan animo placuerit, te meis de unguibus nunquam eripiet ac conservabit. Exple meas inimicitias, & iracundiam sanguine tuo satura: & statim eo dicto miseram discerpsit.

Quid hoc facto potuit immanius esse? Captivis aliis tempus relinquitur, quo crimen objectum diluere, aut aliquam causam in excusationem queant adducere. Sed huic infelici omnis excluſa fuit misericordia, omnísque negata purgandi facultas. Et quis tyrannorum tam fuit impius, ut aliquem occiderit, nisi vel levi aliquâ ratione permotus? Sed aliâ nullâ causâ propulsus accipiter tantum facinus designavit, nisi solâ nocendi libidine. Animalium ferociſſimus leo traducitur. Huic tamen ex feris tanta est in supplices clementia, ut in prostratos non sæviat: est enim nobilioris

lioris animi parcere subjectis, & debellare superbos. At tyranni verso pollice vulgi quemlibet occidunt populariter, omnibus sanguinolentas manus injiciunt, nihil homines, nihil deos ipsos curando.

Quemadmodum igitur præda insolenti victori visa glorioſa fuit, ac suavis; sic ærumna miserrimæ calamitatis acerbissima, ut pœna, quæ venerat indignè, magis esse dolenda videatur.

Quæ crudelitas accipitris ostendit ipsam innocentiam apud maleficos tyrannorum greges nunquam fore tutam. Nobis igitur ante omnia curandum, ne in melampygos (juxta proverbium) incidamus. Et impendente malo patienter feramus, quod non poterimus mutare, vel effugere.

CAP. II.

De narratione, quæ Græcè Διήγησις.

" NArratio est expositio rei factæ, vel tanquam fa-
" ctæ. Dividitur autem in poëticam, historicam,
" & civilem. Poëtica est, quæ habeat expositionem fi-
" ctam. Historica, quæ vetustam rerum commemora-
" tionem continet, atque veterum gesta narrat. Civi-
" lis, quâ in controversiis oratores utuntur.

" Narrationi accidunt sex: Persona faciens. Res gesta. Tempus, circa quod. Locus, in quo transacta. Modus, quo pacto. Causa, propter quam.

Virtutes

" Virtutes ejus " quatuor : { Claritas seu perspicuitas. Brevitas. Probabilitas, quæ dicitur πιθανότης. Electorum verborum proprietas.

Exemplum narrationis ab Angelo Politiano translatum.

" Qui rosæ pulchritudinem demiratur, plagam Ve-
" neris consideret. Amabat Adonin dea ; Mars
" ipsam : Quódque dea foret Adonidi, Veneri Mars
" erat. Deus deam adamabat, deáque hominem seque-
" batur. Par cupido, tametsi genus dispar. Perimere
" Adonin Mars zelotypus tendebat, finem putans amo-
" ris Adonidis necem. Ferit Adonin Mars, accurrit
" auxilio Venus; festinans in rosas incidit, ac se spinis
" implicuit, plantámque pedis perstrinxit. Qui vulne-
" re manârat cruor, de se rosam coloravit. Sic rosa, quæ
" priùs candida, rubrum in colorem, qui nunc cerni-
" tur, est conversa.

SCHOLIA.

PRimo Rhetoricorum libro Trapezontius tria ponit narrationum genera; Civile, Digressorium, Remotum. Hoc pueris utilissimum, ità vocatur, quòd à causa civili remotum sit; in quo conveniat juventutem exerceri, quò commodiùs illas superiores narrationes in veris causis possit aliquando tractare. Ejus duo sunt, juxta Ciceronem, genera : Alterum est positum in negotiis, quod habet partes

Tres:

Tres: *Fabulam*, quæ neque veras, neque verisimiles continet res, ut ea, quæ tragœdiis tradita sunt.
Historiam, quæ est res gesta, sed ab ætatis nostræ memoria remota.
Argumentum, quæ est res ficta, quæ tamen fieri potuit, veluti argumēta comœdiarū

Alterum in personis; quod habere debet sermonis festivitatem, animorum dissimilitudinem, levitatem, spem, metum, suspicionem, desiderium, dissimulationem, misericordiam, rerum varietates, fortunæ commutationem, insperatum, incommodum, subitam lætitiam, jucundum exitum rerum, ut in comœdiis videre licet.

Dividitur in poëticam, &c. Quintilianus l. 2. cap. 4. narrationes poëticas grammaticis attribuit, rhetoribus historicas. Erant autem (autore Fabio Victorino) rhetores qui literas docebant, atque artes tradebant eloquentiæ: quemadmodum sophistæ, apud quos dicendi discebatur exercitium; & oratores, qui in causis privatis & publicis plenâ & perfectâ utebantur eloquentiâ. Porrò narrationis poëticæ faciunt tria genera: Aut enim activum est, vel imitativum, quod Græci δραματικὸν, vel μιμητικὸν appellant: Aut enarrativum vel enunciativum, quod Græci ἐξηγητικὸν, vel ἀπολογητικὸν: Aut commune vel mixtum, quod Græci κοινὸν, vel μικτὸν.

Historicam, &c. Quæ rei gestæ continet expositionem. Est autem historia, res gesta, ab ætatis nostræ memoria remota. Quam earum propriè rerum esse volunt, quibus rebus gerendis interfuerit is qui scribit, autore Gellio, libro 5. cap. 18. Historiam Cicero de Oratore secundo eleganter vocat *testem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magistram vitæ, & vetustatis nuntiam.*

Civilem,

Civilem, &c. Quæ ab oratoribus in exponendis ſumitur cauſis, ut ait Priſcianus : Qui fabularum adjicit narrationem, ad fabulas ſupradictas pertinentem.

Narrationi accidunt ſex, &c. Narratio conſumitur circumſtantiis, quæ hoc verſiculo comprehenduntur : *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.* Fit enim copioſa, ſi circumſtantiis amplifices atque dilates & à quo tempore, quóque loco, quomodo, quo inſtrumento, quâ denique causâ factum aliquid ſit, diligenter perſequaris.

Claritas, &c. Hujus virtutis narrationem alibi Cicero vocat lucidam, alibi apertam. Nec refert, an pro lucida perſpicuam, pro veriſimili probabilem credibilémque dixeris, ut ait Quintilianus lib. 4. cap. 2. Eodem autore, aperta vel dilucida erit narratio, ſi fuerit primùm expoſita verbis propriis & ſignificantibus, non ſordidis & ab uſu remotis : tum diſtincta rebus, perſonis, temporibus, locis, cauſis. Item ſi ut quicquam primùm geſtum erit, ità fuerit primùm expoſitum, non ab ultimo repetitum.

Brevitas, &c. Narratio brevis erit, ſi nihil extra rem dixerimus. Si reſciderimus omnia ſupervacanea, ſi non ab ultimo initio repetiverimus, nec ad extremum fuerimus proſecuti.

Probabilitas, &c. Hanc Cicero veriſimilem narrationem, Quintilianus appellat credibilem. Erit autem credibilis ante omnia, ſi priùs conſuluerimus noſtrum animum, nè quid naturæ dicamus adverſum: Si cauſas ac rationes factis, de quibus quæritur, præpoſuerimus: Si perſonas convenientes his quæ facta credi volemus, conſtituerimus : præterea loca, tempora, & ſimilia. Quintil. lib. 4. cap. 2.

Electorum verborum proprietas, &c. Hic conſiderandum erit, nè quid contortè, nè quid ambiguè, nè quid novè dicamus, ſed utamur uſitatis verbis, & propriis.

propriis. Usitata sunt ea, quæ versantur in sermone, & in optimorum autorum consuetudine recepta. Propria sunt, quæ ejus rei verba sunt, aut esse possunt, de qua loquemur: ut ait Cicero.

Qui rosæ, &c. Narrat quo pacto lacteus rosæ candor mutatus sit in colorem purpureum.

Adonin dea, &c. Adonis, autore Tortellio, filius fuit Cynaræ Cypriorum regis, ex Myrrha ejus filiâ, pastor pulcherrimus. Virgilius in Gallo,

Et formosus oves ad flumida pavit Adonis.

Hunc ardentissimè Venus amavit.

Ovid. in Phædra.

Sæpe sub ilicibus Venerem Cynarâque creatum
Sustinuit positos quælibet hora duos.

Plura apud Erasmum in Proverbio, *Adonidis horti*, qui Veneri sacri propter Adonidem ejus amasium.

Mars ipsam, &c. Martis ac Veneris amores Metamorph. 4. refert Ovid.

Idem secundo de arte.

Mars pater insano Veneris turbatus amore,
De duce terribili factus amator erat.

Ferit Adonin Mars, &c. Ovid. x. Metamorph. scribit, Adonin ab apro interfectum, ejúsque sanguinem mutatum in florem. Idem asserit Macrob. lib. Saturn. 1. cap. 21. *Adonin*, inquit, *Solem esse non dubitatur.* Ab apro autem tradunt interemptum, hyemis imaginem in hoc animali fingentes, quòd aper hispidus & asper gaudeat locis humidis & lutosis, prunáque contectis, propriéque hyemali fructu pascatur glande. Ergò hyems veluti vulnus est solis, quæ & lucem ejus nobis minuit, & calorem.

Plantam pedis perstrinxit, &c. Unde Claudianus lib. 2. de raptu Proserpinæ, scribit de Venere, inquiens, —*sic facta doloris Carpit signa sui*, id est, rosas purpureas Veneris amore tinctas. Hujus meminit Politianus Miscel. 11.

Exemplum

Exemplum narrationis poëticæ copiosiùs apud Ovid. Metam. 4. tractatum.

DOcet autem ea fabula, nimis infelicem exitum habituros, qui parentibus immorigeri fœdis amoribus sese contaminârint.

Pyramus & Thisbe, juvenum pulcherrimus alter,
Altera, quas oriens habuit, prælata puellis,
Contiguas habuêre domos, ubi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
Notitiam primósque gradus vicinia fecit:
Tempore crevit amor, tædæ quoque jure coissent:
Sed vetuêre patres, quod non potuêre vetare.
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest, nutu signísque loquuntur:
Quóque magis tegitur, tantò magis æstuat ignis.
Fissus erat tenui rimâ, quam duxerat olim
Cum fieret paries domui communis utrique.
Id vitium nulli per secula longa notatum
(Quid non sentit amor?) primi vidistis amantes,
Et vocis fecistis iter, tutæq; per illud
Murmure blanditiæ minimo transire solebant.
Sæpe ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc,
Inq; vices fuerat captatus anhelitus oris:
Invide, dicebant, paries, quid amantibus obstas?
Quantum erat ut sineres, toto nos corpore jungi?
Aut hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres?
Nec sumus ingrati, tibi nos debere fatemur,
Quòd datus est verbis ad amicas transitus aures.
Talia diversâ nequicquam sede locuti,
Sub noctem dixêre Vale, partíque dedêre
Oscula quisque suæ, non pervenientia contrâ.
Postera nocturnos aurora removerat ignes,
Solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
Ad solitum redîêre locum: tum murmure parvo

Pyrami & Thisbes historia.

Multa

Multa priùs queſti, ſtatuunt ſub nocte ſilenti
Fallere cuſtodes, foribúſque excedere tentant.
Cúmque domo exierint urbis quoque tecta relinquant,
Néve ſit errandum, lato ſpaciantibus arvo,
Conveniant ad buſta Nini, lateántque ſub umbra
Arboris: arbor ubi niveis uberrima pomis,
Ardua morus erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent, & lux tardè diſcedere viſa
Præcipitatur aquis, & aquis nox exit ab iiſdem.
Callida per tenebras verſato cardine Thisbe
Egreditur, fallítque ſuos, adopertâque vultum
Pervenit ad tumulum, dictáque ſub arbore ſedit;
Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
Cæde lœna boum ſpumantes oblita rictus,
Depoſitura ſitim vicini fontis in unda;
Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thisbe
Vidit, & obſcurum timido pede fugit in antrum.
Dúmque fugit, tergo velamina lapſa reliquit.
Ut leo ſæva ſitim multâ compeſcuit Undâ,
Dum redit in ſylvas, inventos fortè ſine ipſa
Ore cruentato tenues laniavit amictus.
Seriùs egreſſus veſtigia vidit in alto
Pulvere certa feræ, totóque expalluit ore
Pyramus: ut verò veſtem quoque ſanguine tinctam
Repperit, Una duos, inquit, nox perdet amantes,
E quibus illa fuit longâ digniſſima vitâ.
Noſtra nocens anima eſt: ego te miſeranda peremi,
In loca plena metûs, qui juſſi nocte venires,
Nec prior huc veni: noſtrum divellite corpus,
Et ſcelerata fero conſumite viſcera morſu,
O quicunque ſub hac habitatis rupe leones.
Sed timidi eſt optare necem: velamina Thisbes
Tollit, & ad pactæ ſecum fert arboris umbram.
Utq; dedit notæ lachrymas, dedit oſcula veſti,
Accipe nunc, inquit, noſtri quoque ſanguinis hauſtus.

Quóque

Quóque erat accinctus, demisit in ilia ferrum.
Nec mora, ferventi moriens è vulnere traxit:
Et jacuit resupinus humo, cruor emicat alté:
Non aliter quàm cùm vitiato fistula plumbo
Scinditur, & tenui stridente foramine, longas
Ejaculatur aquas, atque ictibus aëra rumpit.
Arborei fœtus aspergine cædis in atram
Vertuntur faciem, madefactáque sanguine radix
Purpureo tingit pendentia mora colore.
Ecce metu nondum posito, nè fallat amantem,
Illa redit, juvenémque oculis animóque requirit:
Quantáque vitârit, narrare pericula gestit.
Utque locum, & visam cognoscit in arbore formam,
Sic facit incertam pomi color, hæret an hæc sit.
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum, retróque pedem tulit, oráque buxo
Pallidiora gerens, exhorruit æquoris instar,
Quod fremit, exiguâ cùm summum stringitur aurâ.
Sed postquam remorata suos cognovit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas, amplexáque corpus amatum,
Vulnera supplevit lacrymis, fletúmque cruore
Miscuit, & gelidis in vultibus oscula figens,
Pyrame, clamavit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde, tua te charissima Thisbe
Nominat, exaudi, vultúsque attolle jacentes.
Ad nomen Thisbes oculos in morte gravatos
Pyramus erexit, visâque recondidit illâ.
Quæ postquam vestémque suam cognovit, & ense
Vidit ebur vacuum, Tua te manus, inquit, amórque
Perdidit infelix; est & mihi fortis in unum
Hæc manus, est & amor, dabit hic in vulnera vires:
Persequar extinctum, lethíque miserrima dicar
Causa comésque tui; quique à me morte revelli
Heu solâ poteras, poteris nec morte revelli.
His tamen amborum verbis estote rogati,

O multùm miſerique mei, illiuſque parentes,
Ut quos certus amor, quos hora noviſſima junxit,
Componi tumulo non invidcatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miſerabile corpus
Nunc tegis unius, mox es tectura duorum;
Signa tene cædis, pulloſque & luctibus aptos
Semper habe fœtus, gemini monumenta cruoris.
Dixit, & aptato pectus mucrone ſub imum
Incubuit ferro, quod adhuc à cæde tepebat.
Vota tamen tetigêre Deos, tetigêre parentes:
Nam color in pomo eſt, ubi permaturuit, ater;
Quódque rogis ſupereſt, una requieſcit in urna.

Exemplum narrationis hiſtoricæ, ex Oroſ. lib. 2. cap. 8.

Cyri hiſtoria. CYrus Perſarum rex Scythis bellum intulit: quem Tomyris regina quæ tunc genti præerat, cùm prohibere tranſitum Araxis fluminis poſſet, tranſire permiſit; primùm propter fiduciam ſui, deinc propter opportunitatem ex objectu fluminis, hoſtis incluſi. Cyrus itaque Scythiam ingreſſus, procul à tranſmiſſo flumine caſtra metatus, inſuper aſſu-cadem inſtructa vino epuliſque deſeruit, quaſi territus refugiſſet. Hoc comperto, regina tertiam partem copiarum, & filium adoleſcentulum, ad perſequendum Cyrum mittit. Barbari veluti ad epulas invitati, primùm ebrietate vincuntur, mox revertente Cyro univerſi cum adoleſcente obtruncantur. Tomyris exercitu ac filio amiſſo, vel matris, vel reginæ dolorem ſanguine hoſtium diluere promptiùs quàm ſuis lacrymis parat. Simulat diffidentiam deſperatione cladis illatæ, paulatimque cedendo ſuperbum hoſtem in inſidias vocat. Ibi quoque compoſitis inter montes inſidiis, CC. M. Perſarum, cum ipſo Rege delevit, adjectâ ſuper omnia illius rei admiratione, quòd nec nuntius quidem tan-

tæ

tæ cladis ſuperfuit. Regina caput Cyri amputari, atque in utrem humano ſanguine oppletum conjici jubet, non muliebriter increpitans, Satia te ſanguine, quem ſitiſti, cujus per annos triginta inſatiabilis perſeverâſti.

Exemplum narrationis civilis, ex Miloniana.

Pub. Clodius cùm ſtatuiſſet omni ſcelere in prætura vexare rempub. videretque ità tractata eſſe comitia anno ſuperiore, ut non multos menſes præturam genere poſſet, qui non honoris gradum ſpectaret, ut cæteri, ſed & L. Paulum collegam effugere vellet, ſingulari virtute civem, & annum integrum ad dilacerandam remp. quæreret, ſubitò reliquit annum ſuum, ſéque in annum proximum tranſtulit, non religione aliquâ, ſed ut haberet, quod ipſe dicebat, ad præturam gerendam, hoc eſt, evertendam remp. plenum annum atque integrum. Occurrebat maneam ac debilem præturam ſuam futuram, conſule Milone: eum porrò ſummo conſenſu populi Romani conſulem fieri videbat: contulit ſe ad ejus competitores, ſed ità, totam ut petitionem ipſe ſolus etiam invitis illis gubernaret, tota ut comitia ſuis, ut dictabat, humeris ſuſtineret: convocabat tribus, ſe interponebat; coloniam novam, delectum perditiſſimorum ſcribebat civium: quantò ille plura miſcebat, tantò hic magis in dies convaleſcebat. Ubi videt homo ad omne facinus paratiſſimus, certiſſimum conſulem, ídque intelligit non ſolùm ſermonibus, ſed etiam ſuffragiis populi Romani ſæpe eſſe declaratum: palàm agere cœpit, & apertè dicere occidendum Milonem, ſervos agreſtes ac barbaros, quibus ſylvas publicas depopulatus erat, Hetruriámque vexârat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis:

res erat minimè obscura : etenim palàm dictitabat, consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Significavit hoc sæpe in senatu : dixit in concione. Quin etiam Favonio fortissimo viro quærenti ex eo, quâ spe fureret Milone vivo : respondit, triduo illum, ad summum quatriduo periturum : quam vocem ejus ad hunc M. Caronem statim Favonius detulit. Interim cùm sciret Clodius, (neque enim erat difficile scire) iter solenne, legitimum, necessarium, ante diem XIII. Kal. Febru. Miloni esse Lanuvium ad Flaminem prodendum, quòd erat Dictator Lanuvii Milo : Româ subitò ipse profectus pridie est, ut ante suum fundum (quod re intellectum est) Miloni insidias collocaret; atque ità profectus est, ut concionem turbulentam, in qua ejus furor desideratus est, quæ illo die habita est, relinqueret ; quam, nisi obire facinoris locum tempúsque voluisset, nunquam reliquisset : Milo autem cùm in senatu fuisset eo die, quoad senatus dimissus est, domum venit, calceos & vestimenta mutavit, paulisper dum se uxor, ut fit, comparat, commoratus est : deinde profectus est id temporis, cùm jam Clodius (siquidem eo die Romam venturus erat) redire potuisset : obviàm fit ei Clodius expeditus in equo, nullâ rhedâ, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, ut solebat ; sine uxore, ut nunquam ferè : cùm hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cum uxore veheretur in rheda penulatus, vulgíque magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarum puerorúmque comitatu : fit obviàm Clodio ante fundum ejus, horâ ferè undecimâ, aut non multò secús : statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum, adversi rhedarium occidunt. Cùm autem hic de rheda rejectâ penulâ desiluisset, séque acri animo defenderet ; illi, qui erant cum Clodio, gladiis eductis, partim recurrere ad rhedam, ut à tergo Milonem adorirentur ; partim, quòd hunc jam inter-

interfectum putarent, cædere incipiunt ejus servos, qui pòst erant : ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & præsentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cùm ad rhedam pugnari viderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonem occisum esse, etiam ex ipso Clodio audirent, fecerunt id servi Milonis (dicam enim non derivandi criminis causâ, sed ut factum est) neque imperante, neque sciente, neque præsente domino, quod suos quisque servos in tali re facere voluisset.

Aliud exemplum narrationis brevis, dilucidæ & verisimilis, ex oratione Ciceronis Pompeiana.

ATque ut indè mea proficiscatur oratio, unde hæc omnis causa ducitur : bellum grave & periculosum vestris vectigalibus atque sociis, à duobus potentissimis regibus infertur, Mithridate & Tigrane; quorum alter relictus, alter lacessitus, occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur. Equitibus Romanis honestissimis viris afferuntur ex Asia quotidie literæ, quorum magnæ res aguntur, in vestris vectigalibus exercendis occupatæ. Qui ad me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine, causam Reipub. periculáque rerum suarum detulerunt; Bithyniæ, quæ nunc vestra provincia est, vicos exustos esse complures; regnum Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigalibus, totum esse in hostium potestate : Lucullum, magnis rebus gestis, ab eo bello discedere : huic qui succurrerit, non satis esse paratum ad tantum bellum administrandum : Unum ab omnibus sociis & civibus ad id bellum imperatorem deposci atque expeti, eundem hunc unum ab hostibus metui, præterea neminem.

DE CHREIA.

Cap. III.

"Chreia est commemoratio brevis, alicujus perso-
"næ factum vel dictum aptè referens: dicta au-
"tem est, quòd sit utilis. Et Chreiarum aliæ verbales
"sunt, aliæ activæ, aliæ mixtæ. Verbales sunt quæ uti-
"litatem oratione demonstrant: Ut, Plato dixit, Virtu-
"tis ramos è laboribus atque sudoribus produci. Acti-
"væ sunt, quæ actionem aut factum solùm recensent:
"ut Pythagoras interrogatus quantanam esset hominũ
"vita, cùm per temporis brevius spatium se conspici-
"endum exhibuisset, latebras petiit, humanæ vitæ men
"suram ex momentaneo conspectu designans. Mixtæ
"quæ ex utrisque conflatæ sunt, oratione & actione: ut
"Diogenes, cùm vidisset adolescentulum lascivientem
"ac indecorè se gerentem, pædagogum illius baculo
"percussit: superaddens, Quid talia doces, aut sic in-
"struis? Chreiam verò conficies hisce capitibus, at-
"que tractabis à

"Laudativo.	Parabola.
"Paraphrastico.	Exemplo.
"Causâ.	Testimonio veterum.
"Contrario.	Brevi epilogo.

Exemplum Verbalis Chreiæ, quo Isocrates doctrinæ radicem amaram esse dicebat, fructus verò dulces: Orditur autem ab encomio hoc modo.

Encomiasticon.

"MEritò laudandus est Isocrates, propter eximi-
"am dicendi facultatem, quâ sibi nomen clarissimum
"comparavit, & quanta vis eloquentiæ esset, ipsam exer-
"cendo demonstravit, eámque illustrem fecit, non ipse
"ab illa illustratus. Quibus autem vel reges admo-
"nens, vel instituens privatos, bene de hominum

« minum vita meruerit, longum esset recensere. Verùm, « quod de eruditione protulit, haud abs re fuerit com- « memorare.

« Amator, inquit, eruditionis, à laboribus auspica- « tur, sed laboribus desinentibus in utilitatem: quod « quàm philosophicè dictum ab eo sit, hinc licet per- « spicere.

A paraphrasi seu expositione.

« Qui enim bonarum artium amore capiuntur, hi « sanè cum professoribus ac ducibus studiorum con- « versantur; ad quos accedere ut formidolosum est, ità « relinquere stultissimum. Et pueri quidem nunquam « metu vacant, & cùm adsunt præceptores, & cùm « venturos expectant. Succedunt præceptoribus pæ- « dagogi, visu terribiles; sed, cùm verberibus sæviunt, « formidabiliores. Qui etiam, priusquam verberent, « timentur. Metum punitio subsequitur, dum omnia « puerorum errata vindicantur, & rectè facta, opera « virtutis, tanquam ad ea nati sint, exactissimè re- « quiruntur. Jam verò pædagogis ipsis sunt mole- « stiores asperiorésque patres, in deambulationes « atque vias inquirentes, & vetantes in publicum « egredi, forum ipsum habentes suspectum. Quòd si « opus fuerit in filios animadvertere, ità excande- « scunt, ut naturæ obliviscantur, nec se parentes esse « meminerint: verùm hujusmodi rebus exercitatus « puer, cum in virum evaserit, meritâ coronatur vir- « tute.

A contrario.

« At qui veritus ista fugerit magistros, devitarit pa- « rentes, & pædagogos fuerit aversatus, prorsus eru- « ditionis expers, scientiâ privabitur. Nam metum decli- « nans, simul cum ipso doctrinam relinquit. Hæc igitur « omnia Isocratem sentire persuaserunt, Eruditionis « radicem amaram esse.

A simili.

« Nam quemadmodum agricolæ summo cum labo- « re terræ semina mandant, fructus verò majore cum « voluptate colligunt: ità qui ad studia accinguntur,

"sibi laboris multi comitem gloriam comparant.

Ab exemplo. "Respice Demosthenis vitam, qui ut oratorum "omnium laboriosissimus, ità clarissimus evasit: qui "fuit adeò studiis intentus, ut comam nativum capi-"tis ornamentum, excudi potestatem sibi præripi-"endo, deronderet, ratus id pulcherrimum decus "quod à virtute provenisset. Quæ igitur alii profun-"dunt ad voluptates, ille continuis lucubrationibus im-pendit.

A testimonio veterum. Idcirco præclarè hoc, ut omnia, Hesiodus, Aspe-ram esse ad virtutem viam, cacumen verò molle. Nam idem quod Isocrates, protulit. Hesiodus enim viam, "Isocrates autem radicem appellavit; diversis verbis "eandem uterque sententiam demonstrantes.

Ab epilogo brevi. "Quæ si rectè considerabimus, meritis laudibus e-"vehemus Isocratem, ut qui sapienter de eruditione "conscripserit optima.

SCHOLIA.

CHreia, &c. Quæ ab aliis utilitas, à Prisciano vocatur usus. Et est. eodem autore, commemoratio orationis alicujus, vel facti, vel utriusque, celerem habens demonstrationem, quæ utilitatis alicujus plerunque causâ profertur.

Verbales, &c. Orationales eas appellat Priscianus, quibus oratio sola inest; ut, Plato dicebat, *Musas in animis esse ingeniosorum.*

Item, Diogenes Cynicus ait, *Nihil omnino in vita absque exercitatione perfici: eam omnia exuperare posse.* Laertius lib. 6.

Item, Seneca dixit, *Nulli sunt tam feri, suique juris affectus, ut non disciplinâ perdomentur.* Vide Erasmum in Proverbio, *Exercitatio potest omnia.*

Item, Xenocrates, *Dixisse me pœnituit aliquando, tacuisse nunquam.* Valerius lib. 7. cap 2. Est silentii

tutum

tutum præmium. Vide Eraſmi proverbium.

Item, Anacharſis dixit, *Leges arenarum telis ſimiles eſſe.* Valer. lib. 7. cap. 2.

Idem protulit, *Vitem uvas tres ferre; primam voluptatis, ſecundam ebrietatis, tertiam mœroris,* ut ait Diogenes Laert. lib. 3.

Virtutis ramos, &c. Hoc eſt, ad bonarum literarum atque virtutis fructum eſſe viam arduam atque aſperam. De qua re carmen extat elegans Virgilii de litera Pythagorica. Oſtendit non ceſſantibus ac inertibus, ſed induſtriis paratam eſſe gloriam, cùm Dii, juxta proverbium, facientes adjuvent, atque labore ſua munera vendant; Etenim qui vitat molam, vitat farinam. Neque mel, neque apes. Vide Chiliades Eraſmicas.

Activæ, &c. Sunt, autore Priſciano, in quibus actus ineſt ſolus. Ut, Cotys Thraciæ rex, ei, qui dono miſerat πάρδαλιν, viciſſim dono miſit leonem, nihil addens: Sed malam beſtiam malâ penſando, prudenter oſtendit, Par pari, juxta proverbium, referendum eſſe: Meminit Plutarchus in Apophtheg.

Item, Heraclitus Philoſophus Σκοτεινὸς dictus in ſeditione rogatus, ut apud populum ſententiam diceret, quo pacto civitas redigi poſſet in concordiam; conſcenſo ſuggeſtu, popoſcit calicem aquæ frigidæ, & paululum farinæ inſperſit, mox de glechone admiſcuit, i. vel pulegii ſylveſtris, vel leguminis genus; deinde epoto calice diſceſſit, nec verbum addidit: hoc facto innuens, ità demum civitatem carituram ſeditionibus, ſi, repudiatis deliciis, aſſueſcerent parvo contenti eſſe. Refert Eraſm. 8. Apophtheg.

Item, Lacones, ſi quando ſtratagemate ſuperâſſent hoſtem, Marti bovem immolabant: ſin aperto prælio, gallum. Quo facto innuebant, præclarius eſſe hoſtem ingenio, citra ſanguinem dejicere, quàm pugnâ utrinq. plerunque cruentâ.

Item,

Item, Apud Gymnosophistas olim magnæ fuerat unus æstimationis: Huic Taxiteles persuasit, uti ad Alexandrum se conferret, gentibus exteris jam bellum illaturum. Veniens proinde ad regem, bubulam pellem aridam in medium conjecit, obambulánsque ejus extrema pedibus premebat. Pellis cùm ad unam tantùm partem calcaretur, reliquis in altum attollebatur. Eo facto, mediæ deinceps firmiùs instítit, atque ità pellis undique immota conquievit. Tali exemplo Alexandrum ille commovit nè in longinquis locis tempus tereret, sed imperii medium tueretur: ità enim in ejus finibus quietura omnia. Ut refert Diodorus Siculus in Alexandri vita.

Item, exemplum est activæ Chreiæ, sed tyrannicum, de Tarquinio papaverum summa decutiente, quod describit Livius libro primo: & carminibus hisce Ovidius, secundo Fastorum,

Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna, vir injustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias everterat urbes,
Et Gabios turpi fecerat arte suas.
Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
In medios hostes nocte silente venit.
Nudárunt gladios. Occidite, dixit, inermem:
Hoc cupiunt fratres, Tarquiniúsque pater,
Qui mea crudeli lacerávit verbere terga:
(Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.)
Luna fuit, spectant juvenem, gladiósque recondunt,
Tergâque, deductâ veste, notata vident.
Flent quoque, &, ut secum tueatur bella, precantur:
Callidus ignaris annuit ille viris.
Jámque potens, misso genitorem appellat amico,
Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat pulcherrimus herbis,
Septus humum rivo lene sonantis aquæ:
Illic Tarquinius mandata latentia nati

Accipit,

Accipit, & virgâ lilia ſumma metit.
Nuntius ut rediit, decuſſáque lilia dixit;
Filius, Agnoſco juſſa parentis, ait.
Nec mora, principibus cæſis ex urbe Sabinâ,
Traduntur ducibus mœnia nuda ſuis.

Ebrietas.

Extat amabilius exemplum, quo pueris Lacones oſtendebant ſervos, qui vino eſſent temulenti, quò magis abominarentur ebrietatem, videntes quàm deforme ſpectaculum eſſet homo immodico madens vino, quámque dementi ſimilis. Imò cogebant Helotas (hoc eſt, agreſtes homines) quàm plurimùm bibere: deinde ingurgitatos mero ſaltationes ineptas ſaltare, & carmina quædam ridicula canere. Ita quòd alii prolixo ſermone vix perſuadent, Sobrietatem eſſe rem honeſtiſſimam, ebrietate nihil eſſe homine indignius; illi compendio ponebant ob oculos, ſed in mancipiis, ad quorum mores degenerare ingenuis turpiſſimum eſt. Refertur à Plutarcho in Demetrii vita. Meminit Eraſm. 2. Apoph.

Pythagoras interrogatus, &c. Pythagoram idcirco appellatum aſſerit Diogenes Laertius lib. 8. quòd veritatem perinde atque Pythius ipſe loqueretur. Hic eſt qui vitam quoque humanam ſimilem eſſe dixit panegyri, hoc eſt, ſolenni hominum conventui.

Idem fertur diſcipulos admonere ſolitus, ut iſta quotidie, cùm domum ingrederentur, dicerent,

Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Hoc eſt, *Quò prætergreſſus? quid geſtum in tempore? quid non?*

Mixta, &c. Ut, Diogenes die quodam cùm populus theatrum egrederetur, adverſus populum ingredi nitens, dixit, Hoc in omni vita facere ſtudeo. Sentiebat philoſophum à populo diſſidere; cùm philoſophus ratione, populus agatur cupiditatibus, rapiatúrque variis perſuaſionibus. Hinc ab Horatio vocatur

Vulgi perverſitas.

Bellua

Bellua multorum capitum.

Item, Rex Ageſilaus aliquando arundine pro equo conſcenſâ, unà cum filiolis colludens, ait amico intervenienti, Nè cui dicas, priuſquam ipſe quoque liberorum parens ſis factus. Feſtivè ſubindicans, eum luſum non eſſe levitatis, ſed pietatis; nec hoc, quod agebat, videri poſſe ineptum ei, qui modò expertus eſſet quàm inſons ſit affectus charitatis parentum erga filios. Autor Plutarchus in vitis. Refert Eraſm. Apophth.

Equeſtris faſtus.

Item, cùm aliquando conſcendiſſet equum Plato, mox deſcendit, dicens ſe vereri μὴ ἱππότυφία λαθῇ id eſt, nè equeſtri faſtu corriperetur. Superbum animal eſt equus, & equitare quiddam habet magnificum, parúmque Philoſopho dignum.

Item, Lacedæmoniis ad publica convivia ingredientibus, qui natu erat maximus, ſingulis oſtendebat fores, dicens, Per has nullus egrediatur ſermo: admonens, nihil effutiendum, ſi quid liberiùs dictum eſſet in convivio. Hunc morem inſtituit Lycurgus.

Item, Laconem hoſpes, quem pridie declinaverat, poſtridiè ſtragulis commodatò ſumptis ſplendidè excepit: at ille, ſtragulis conculcatis, dixit, Propter has, herì nè ſoreis quidem indormire licuit. Lepidè riſit illorum morem, qui cùm ſint tenues, tamen affectant videri divites, corrogatâ aut conductâ ſupellectile. Quod maximè ſolent in excipiendis hoſpitibus in nuptiis, aut alioqui ſolennibus epulis. Porrò cum ineptum ſit, tuas oſtentare divitias; quantò magis ridiculum eſt, oſtentare ſupellectilem alienam ab uſurariis ſumptam!

Alius Lacon quidam, noctu præteriens monumentum, cùm ſibi viſus eſſet videre ſpectrum, accurrit lanceâ trajecturus, & in hoc nitens, Quò me fugis, inquit, anima bis moritura? O mentem verè liberam omni formidine, quæ nec larvarum ac lemurum

murum occurſu terreri potuerit?

Item, Cùm Dionyſius in convivio juſſiſſet ut ſinguli in veſte purpurea ſaltarent, (purpura verò tum regum erat geſtamen, nunc ſutoribus etiam communis) id Plato facere recuſavit, his trimetris è fabula quapiam recitatis

Οὐκ ἂν φυαίμην θῆλυν ἐνδυρᾶι στολὴν.
Ἄρρην πεφυκὼς κ᾽ γένους ἐξ ἄρρενος.

Id eſt,

Muliebri haudquaquam indui queam ſtolâ,
Vir natus ipſe, & ex virili germine.

Ariſtippus vero non recuſavit, ſed indutus purpurâ ſaltaturus, hos verſus recitavit.

Καὶ γὰρ ἐν βακχευμασιν ὁ τῆς σωφρων ὐ διαφθαρήσεται.

Refert Diogenes Laertius. lib. 2. de Vita Philoſophorum.

Item, Plato frugalis erat, ſed tamen amans munditiei: contrà, Diogenes ſordidus. Itaque calcans Platonis culcitram; præſentibus aliquot Dionyſii amicis quos Plato invitârat ad convivium, dixit, Calco faſtum Platonis. Calcas, inquit Plato, ſed alio faſtu. Nam hoc ipſum faſtus erat, quòd jactabat munditiei contemptum. Et qui ſordibus gloriantur, non minùs ambitioſi ſunt, quàm qui ſplendidè veſtiuntur; ſed aliter. Turpior eſt autem ambitio, ex fuco virtutis laudem captans. Unde Socrates animadvertens Antiſthenem ambitioſiùs oſtentare veſtem laceram & detritam, facetè hominem increpavit: Οὐ φαίνῃ, inquit, ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν; id eſt, Non deſines te nobis comere? Significans ejuſdem eſſe ambitionis, vilitatem amictûs oſtentare, & delicato cultu ſe venditare, ut refert Eraſm. 3. & 8. Apophth. *Diogenes ſordidus.* *Faſtus.*

Item, Scilurus Scytha liberos octoginta maſculos habens, cùm eſſet moriturus, faſciculum jaculorum ſingulis porrexit, juſſitque rumpere. Id cùm ſinguli recuſâſſent *Scilurus.*

recusâssent, eò quod viderur impossibile; ipse singula jacula exemit, atque ità facilè confregit omnia. Quo facto filios admonens, Si concordes, inquit, eritis, validi invictique manebitis: contrà, si dissidiis & seditione distrahemini, imbelles eritis, & expugnatu faciles. Recenset Plutarch. in Apophth.

Concordia.

Item, Cùm Diogenes Cynicus aliquando vidisset puerum concavâ manu bibentem, Hic puer, inquit, me frugalitate superat, qui supellectilem superfluam mecum circumferam: & ductum è pera poculum ligneum abjecit, Nesciebam, inquiens, & in hoc nobis providisse naturam. Cùm alterum puerum vidisset, vasculo fracto, cavo panis excipere lenticulam, abjecit & catinum ligneum ut supervacaneum: ut scribit Diogenes Laertius lib. 6. de vita philosophorum.

Baculo percussit, &c. Idem refert Priscianus, & Erasm. Apopth. 3. Et Quintilianus lib. 1. cap. 9. idem vel simile Crateti attribuit, ubi sic ait, Chreiarum plura genera traduntur. Unum simile sententiæ, quod est positum in voce simplici, *Dixit ille*, aut, *Dicere solebat*. Alterum, quod est respondendo, *Interrogatus ille*, vel *Cùm ei dictum esset, respondit*. Tertium huic non dissimile, cùm quis non dixisset, sed fecisset; ut Crates, cùm indoctum puerum vidisset, pædagogum ejus percussit: Sentiens primæ ætatis formatoribus potissimùm imputandum esse, si adolescentes evadant malè morati, aut indocti.

Pædagogia.

Item, Diogenes in foro quodam stans, clamabat, Adeste homines; veluti concionaturus ad populum. Cúmque jam frequentes convenissent, nec ille desineret clamare, Adeste homines: quidam indignati, En adsumus, inquiunt, dic aliquid. Tum Diogenes baculo illos abigens, Homines, inquit, adesse jussi, non stercquilinia. Non putavit hominis cognomen in eos competere, qui non vivérent juxta rationem, sed brutorum,

Homo.

torum in morem agerentur affectibus.

Idem, adhibitâ interdiu lucernâ, rogatus quidnam vellet, respondit, Ἀνθρώπου ζητῶ, hoc est, Hominem quæro; quemadmodum testatur Diog. Laert.

Isocrates, &c. Hunc Cic. de Oratore, secundo, vocat eloquentiæ patrem, & Rhetorum ferè omnium magistrum: cujus è ludo tanquam ex equo Trojano eloquentiæ principes extiterint innumeri.

Radicem, &c. Hanc sententiam Diomedes lib. 1. in exercitatione Chreiarum ascribit Catoni, inquiens, *M. Porcius Cato dixit, literarum radices amaras esse, fructus jucundiores.*

Reges admonens, &c. In quorum numero fuit Nicocles, ad quem de regno scripsit Isocrates orationem admonitoriam. Similiter ad Demonicum λόγον παραινετικόν.

Punitio, &c. Apud Aphthonium habetur κόλασις. Sunt autem tres puniendi causæ: una est, quæ νουθεσία, vel παράινεσις, vel κόλασις dicitur, id est, animadversio, cùm pœna adhibetur castigandi atque emendandi gratiâ, ut is qui fortuitò deliquit, attentior fiat correctus. Altera τιμωρία, cùm dignitas autoritásque ejus, in quem est peccatum, tuenda est, nè prætermissa pœna contemptum pariat. Tertia vindicandi ratio, παράδειγμα, cùm punitio propter exemplum necessaria; ut reliqui metu cognitæ pœnæ deterreantur à peccando. Hæc Gel. lib. 6. cap. 14.

Opera virtutis, &c. Aphthonius habet κατορθώματα. Quemadmodum Græci rectam affectionem κατόρθωσιν appellant; sic recta, aut rectè facta κατορθώματα vocant, autore Cicerone de Finibus 4. Idem Officior. 1. *Perfectum officium*, inquit, *rectum, opinor, vocamus, quod Græci κατόρθωμα appellant.*

Demosthenis vita, &c. Qui per maximos labores ad eloquentiæ culmen conscendit.

Hic,

Hic, ut Plutarchus ſcribit, ſubterraneum locum ſibi conſtruxit, in quem per dies ſingulos deſcendens, corpus & ingenium exercitabat. Sæpe etiam duos vel tres menſes continuos domi incluſus non ceſſabat, abraſâ parte capitis, ut exeundi facultatem ſibi ipſi præriperet. Hic idem vadoſis littoribus inſiſtens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, ut ad fremitus concitatarum concionum patientiâ, duratis auribus, in actionibus uteretur. Fertur quoque ore inſertis calculis multùm ac diu loqui ſolitus, quò vacuum promptius eſſet, ac ſolutius, ut ait Valer. lib. 8. cap. 7.

Heſiodus, &c. Heſiodi locus extans primo Georgicôn, hic eſt,

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' ἐς ἄκρον ἵκηαι,
Ῥηϊδίη δηὖπειτα πέλει, χαλεπὴ περ ἐοῦσα.

Chreiæ activæ exemplum, juxta prædictos locos tractatum ſtudio exercendi: cujus argumentum tale eſt:

Cùm patrem videret mortuum Joſeph, flens ruit ſuper faciem ejus, & deoſculatus eſt eum, Geneſ. 50.

Ab Encomio facientis exordium ducitur hoc modo.

QUis non laudibus condignis evehere ſtudeat factum hoc egregium viri ſanctiſſimi Joſeph, quo præclarum eximiæ pietatis ſpecimen exhibuit, atque virtutis exemplum, non ore tenus, ſed pleno charitatis opere defunctum parentem proſecutus eſt?

Ab expoſitione. Cùm benedixiſſet nepotibus ſuis Jacob ægrotus, ac impoſuiſſet finem mandatis, quibus filios inſtruebat,

bat, collegit pedes ſuos ſuper lectulum, diémque ſuum obiit. Quod cernens Joſeph, corruit ſuper defuncti parentis chariſſimi vultum, ac mortuum deflevit. Quo facto vir piiſſimus admonuit nos, ut nobis charos, vitâ defunctos lugeamus, non tamen ut Ethnici, nullam ſpem habentes.

A cauſa. Quippe hanc vim non ſolùm hominibus, ſed etiam feris indidit ac ingenuit divina poteſtas, ut diſſolutionem naturæ perhorreſcant, ac ipſâ relinquendâ luce moveantur, & diſceſſu à ſuis angantur. Quis igitur tam ferreus, quem non acerba chariſſimorum ſuorum funera provocent ad luctum?

A contrario. Quòd ſi corda pravorum hominum tangit luctus, hoc eſt, ægritudo ex eorum, qui chari fuerant, interitu acerbo: quis iniquum duxerit, ſi boni viri, qui, juxta proverbium, lachrymabiles ſunt, chariſſimorum ſuorum funera fleverint? Et ſi populus olim in deſerto nimis luxit impios, qui murmuraverant & inſurrexerant contra Dominum Deum; cur fuerit a piis alienum piorum funera lachrymis proſequi?

A ſimili. Quemadmodum corpora noſtra doloribus adficiuntur, ſi membrum aliquod fuerit reſectum; ità non injuriâ mœrore conficiuntur atque luctu, qui dulciſſimam aliquam familiæ ſuæ atque generis partem amiſerunt, hoc eſt, patrem, aut amicum, qui fuerit alter ipſe, ab eadem, ut Pythagoras inquit, anima.

Ab exemplo. Quis prophetæ Samueli vitio vertit, quòd mortuum Saul regem defleverit? Quis regem Davidem reprehendit, quòd planxerit filium Amnon, & ejulârit in morte filii Abſalom? Quis denique univerſo Judaico populo ſuccenſuit, quòd in duro Joſiæ caſu fuerit lamentatus?

A teſtimonio. Et divinarum literarum monimenta nos inſtituunt & adhortantur, nè deſimus plorantibus, ſed cum lugentibus lugeamus. Et docent longè melius eſſe, in domum luctûs ire quàm ad domum convivii, quòd

in illa finis cunctorum admoneat hominem ut vivens cogitet, quid futurum sit. Unde cùm Abner à Joab esset interemptus, dixit rex David ad omnem populum, *Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner in Hebron.*

A brevi epilogo. Rectè igitur Joseph supra defuncti parentis faciem ruens, planxit eum: & quod imitemur, nobis omnibus proposuit egregium veræ pietatis exemplum.

Chreiæ verbalis exemplum, quo eadem sententia contrariis locis est variata, & cujus argumentum ejusmodi est,

Eobanus Hessius. Helius Eobanus Hessius poëta, Marpurgensis Academiæ professor, moriturus, hoc Ennii carmen protulit,

Nemo me lachrymis decoret, neque funera fletu
Faxit. Cur? Volito docta per ora virûm.

Exordium ab encomio præclaræ sententiæ ducitur in hunc modum.

DIgnissima profectò memoratu ac laudatu sententia, quam duo poëtæ, Qu. Ennius, & Eobanus Hessius, celeberrimam reddiderunt: ille, quia fuit autor; hic, quoniam semper usurpavit. Uterque maximus ingenio. Ille patriam Rudias nobilitavit, creditus habuisse tria corda, quod Græcè, Oscè, & Latinè sciret loqui. Uude non immeritò charus fuit Scipioni Africano, & Qu. Nobiliori, viris clarissimis: Hic eruditione suâ variâque rerum cognitione patriam suam Hessiam, & inibi Civitatem, ubi natus erat, Francobergiam fecit illustrem; id studio suo consecutus, ut innumeros heroas atque principes illustrissimos sibi parârit amicos, æternámque nominis gloriam fuerit adeptus.

Cujus

Cujus ut multa præclarè ſcripta ſunt, ità non pauca graviter dicta; cujus generis illud Ennianum, quod ſupremo tempore, veluti cantator cygnus funeris ipſe ſui, ſuaviter emiſit. Quo vates eximiâ ſapientiâ præditus, noluit deflerí hominum doctorum atque piorum mortem, quam à malis abducentem vita beata eſſet conſecutura. *Ab expoſitione.*

Sciebat, pias animas corporeis vinculis, atque omnibus humanis incommodis exutas, perpetuò victuras. Noverat animos hominum eſſe divinos, iiſque, cum è corpore exceſſiſſent, reditum ad cœlum patere, optimóque & juſtiſſimo cuique expeditiſſimum, ut ait Cicero de Amicitia. Videbat res mundanas tot caſibus atque periculis innumeris obnoxias. Animadvertebat, nullas domos eſſe in quibus non multi luctus olim fuerint, hodiéque verſentur. Videbat omnes urbes nihil aliud eſſe quàm miſeranda, ut Solon apud Valerium inquit, cladium humanarum circumſepta: ut multi extiterint, qui non naſci optimum cenſuerint, aut quàm ocyſſimè aboleri. *A cauſa.*

Quòd ſi lachrymis indulgendum eſt, ii ſolùm flendi fuerint, quibus mors terribilis eſt, hoc eſt, iis quorum cum vita omnia extinguuntur: non autem deflendi, quorum virtutis gloria nunquam eſt interitura, ſed poſt mortem ſpecioſior futura. Hinc, ut ait Cicero, ſapientiſſimus quiſque æquiſſimo animo moritur, ſtultiſſimus iniquiſſimo. Hic enim cui cæca mens, qui nihil aliud conſiderat, quàm externa mortis opera, luget miſerabiles ſibi viſos hominum caſus: at ille metu mortis non exhorreſcit, nec lamentatur, qui ſecum revolvit, nobis ex hac vita diſcedendum tanquam ex hoſpitio, non domo, cùm nobis natura diverſorium commorandi, non habitandi dederit. Deinde perpendit internam mortis utilitatem, quæ dicitur ultima linea rerum, ma- *A contrario.*

lorum requies, & æternæ vitæ simul ac salutis origo,
Cap. 4, 2, 3. Sapienter rex Ecclesiastes inquit, *Laudavi magis mortuos, quàm viventes, & feliciorem utrisque judicavi, qui non natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt.* In hoc ipsum qui defixos oculos habet, alacrior audet dicere,

Cùm volet, illa dies (quæ nil, nisi corporis hujus
Jus habet) incerti spatium mihi finiat ævi:
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar.

Quid enim habet vita commodi, quid non potius laboris? O præclarum diem, cùm ad illud animorum concilium cœtúmque proficiscar, & cùm ex hac turba & colluvione discedam! Prô Dii immortales, quàm optabiliter iter illud ineundum, quo confecto, nulla reliqua cura, nulla solicitudo futura! Hæc Cicero in Catone majore, & 1 Tusc. quæst.

Quemadmodum illorum vicem non dolemus, sed læti gratulamur, qui reduces è gravissimis præliorum crudelium periculis, in patriam ad charissimos amicos cum triumpho revertuntur: ità bono jure debemus (nè meliorem fortunam invidere videamur) in illorum discessu gaudere qui ex hac lachrymarum valle, atque vitâ (quæ super terram perpetua, ut S. Job ait, militia est) demigrârunt in cœlestem patriam, ubi vera charitas, & pax æterna regnat.

Ab exemplo. Quæ jam omnia dicta non solùm sancti Patres, sed etiam Ethnicorum Philosophi animis reputantes confirmârunt, mortem non modò flendam non esse, sed voluptatis etiam loco ducendam, aut fortiter contemnendam. Exemplo sunt tot hominum piorum millia, qui per vincula, verbera, flammas, atque per atroces diversorum generum cruciatus interempti, cum gaudio concesserunt ad cœlorum regna.
Socrates. Sed iis omissis, quid de Socrate loquar, cui mera fuit hilaritas in morte? Qui post sumptam cicutam, cùm frigirent

frigerent membra, Debemus, inquit, gallum Æſculapio perſolvere: jocans perinde quaſi ſumptâ potione medicâ convaluiſſet. Quid de Cyrenæo illo Theodoro philoſopho? cui cùm Lyſimachus rex crudelia minaretur; Iſtis, quæſo, inquit, iſta horribilia minitare purpuratis tuis: Theodori quidem nihil intereſt, humíne, an ſublime putreſcat. Quo dicto genus omne mortis contempſit, poſt hanc vitam longè meliorem expectando. *Theodorus.*

Divinæ literæ non mœroris plenam, ſed potiùs pretioſam eſſe mortem ſanctorum in conſpectu Domini, prædicant: Et, eos qui docti fuerint, poſt hanc miſerabilem vitam fulſuros, ut cœli firmamentum. Quod licèt non cognoverint Thraces, tamen exequias & funera cum hilaritate celebrabant. Qui ſine ullis doctorum præceptis humanæ conditionis (ut Valerius inquit) habitum prævíderunt, nempe mortem homini optimam, & ut omnium malorum finem optandam eſſe; vitam autem deflendam, tot ærumnis refertam. Conſiderârunt nihil in terris homine miſerabilius eſſe, quem natura tantùm nudum, & in nuda humo natali die abjicit ad vagitus ſtatim & ploratum, ſolúmque tot animalium ad lachrymas, & has protinus vitæ principio. Ab hoc lucis rudimento, quod nè feras quidem inter nos genitas vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus; atque infeliciter natum jacet manibus pedibúſque devinctis flens, animal cæteris imperaturum, à ſuppliciis vitam auſpicatur unam tantùm ob culpam, quia natum eſt, ut ait Plinius. *A veterum teſtimonio.* *Thraces.*

Rectè igitur Eobanus Marpurgi jam moriturus, Ennii verſiculos proferendos cenſuit, ut nullius boni viri mortem, ità ſuam non eſſe deplorandám: quæ tot à malis eripiat, ac à miſerrimæ ſervitutis captivitate bonos aſſerens, in vitam æternam perducat. *Ab epilogo brevi.*

Aliud Chreiæ verbalis exemplum, cujus argumentum tale est: Ecclesiastes cap. 10. dixit, Pecuniæ obediunt omnia. *Exordium ducitur à laude.*

Ab expositione.

REx Israel Ecclesiastes ex intimis divinæ sapientiæ penetralibus deprompta multa dixit, ad rerum omnium optimarum cognitionem pertinentia, maximè veritatis, cujus est tanta vis ut contra hominum ingenia fictásque omnium insidias facilè seipsam possit defendere.

Opibus, inquit, *universa simul obediunt.* Quo dicto quid verius esse possit, non video. Etenim pecuniam quæ genus & formam donare poterit, reginam facimus omnes. Huic servimus omnes, huic palmam tribuimus omnes, huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in ratione mortalium sola utramque paginam facit.

A causa.

Nec immeritò: Nam quicquid eximium quicquid splendidum, quicquid venustum, quicquid denique glorioſum hominibus contingit, id à solius pecuniæ beneficio proficiscitur. Huic libenter omnes obtemperamus, victi lucro; nec injuriâ, cùm quicquid rerum vel bonarum, vel malarum geratur inter mortales, id pecuniarum fiat gratiâ. Quâ ratione permotus apud Euripid. Bellerophon inquit,

Sine me vocari pessimum, ut dives vocer.
Nemo an bonus: an dives, omnes quærimus.
Non quare & unde: quid habeas, tantum rogant.
Ubique tanti quisque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quæris? Nihil.
Aut dives opta vivere, aut pauper mori.
Bene moritur, quisquis moritur dum lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum.
Cui non voluptas matris, aut blandæ potest

Par

Par esse prolis, non sacer meritis parens.
Tam dulce, si quid venerit, in vultu micat:
Meritò illa mores cœlitum atque hominum movet.

Respice pauperem inopis viri culinam, videbis omnia frigere. Contemplaberis pauciſſimos & eosdem pannosos, sordidos, squalidos inibi diliteſcere miniſtros, neminem ibi regnandi palmam obtinere, præterquam famem ſtrigosam, cum canibus mures inediâ conſumentem. Conſiderabis loca cuncta ſqualentia ſitu, catilla carioſa, patellas ſcabroſas, cibaria rancida, ſupellectilia rubiginoſa, parietes fuligine atque areneis oppletos, ſtragula pediculoſa, & breviter omnia quæ procul intuenti poterunt horrorem incutere, & ab acceſſu inauſpicato deterrere. At ubi fueris ingreſſus aulam pecuniæ, videbis omnia luculenta, omnia fervere opera, greges hominum innumeros in officio eſſe, nec eos ſordidos, ſed argento atque auro coruſcos. Admiraberis apparatuum magnificentiam, gemmis pavimenta, tapetibus pretioſis muros, ſedilia cocco, purpureis angulos omnes aulæis, opificio denique citreo lacunaria refulgentia. Præterea coquinam, genere ferinarum atque lautitiarum omni renidentem, ubi ſuppetat abunde Jovis cerebrum, Attica bellaria, & breviter Deorum (ut proverbio dicitur) cibus. Etenim ubi regina pecunia regnat, ibi rerum omnium uberrima copia redundat; inopia protinus expellitur: quemadmodum olim apud Græcos fames, quam virgis ex ædibus ſolebant ejicere dicentes, Ἔξω βάλιμον. ἔσω πλοῦτον καὶ ὑγίειαν. Id eſt, *Foras famem, intrò divitias atq; ſanitatem.*

Quemadmodum in magnas opulentáſque beatorum principum aulas recipi certatim homines adlaborant, ut dominorum gratiâ ad honores atque divitias evehi poſſint: Sic quò potentior pecunia, tantò ferventiùs adfectant omnes ſub ejus imperio eſſe, cujus beneficio non difficulter & opes & ho-

nores maximos poterunt consequi. Porrò,

Ab exemplo.

Prima ferè vota & cunctis notissima templis,
Divitiæ ut crescant, ut opes, ut maxima toto
Nostra sit arca foro; ut Juvenalis ait.

Quem autem puduerit in pecuniæ castris militare, in quibus non modò privatorum innumerabilis, sed etiam magnorum principum atque Cæsarum multitudo stipendia fecerit? Exemplo sit, ut alios innumeros præteream, ille, cujus vox in Proverbium abiit, *Lucri bonus est odor ex re qualibet.*

A testimonio veterum.

Verùm enimvero, non injuriâ serviunt omnes pecuniæ, cùm ea vis atque anima sit mortalium, multósque amicos vulgò conciliet. Unde Hesiodus,

Χρήματα δ' ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Et Menander,

Δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quæ perpendens Horatius, ex vulgi sententia dixit,

O cives, cives, quærenda pecunia primùm est:
Virtus post nummos: hæc Janus summus ab imo
Prædocet, hæc recinunt juvenes dictata senésque.

A Conclusione.

Ergò verissima est, quam Ecclesiastes protulit, sententia: quæ tam nationibus omnibus in ore, quàm nunc etiam omnibus pecuniæ servis in usu.

Aliud Chreiæ verbalis exemplum, cujus argumentum ejusmodi est.

Plato Philosophus dixit, *Tum demum beatum terrarum orbem futurum, cùm aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.*

A Platonis laude sumitur exordium hoc modo.

Lib. 1. cap 6. Valerius Maximus prodidit memoriæ, Apes Platonis

Platonis dormientis in cunis parvuli labellis mel inſeruiſſe: Quâ re auditâ, prodigiorum interpretes ſingularem eloquii ſuavitatem ore ejus emanaturam dixiſſe. Indices illæ nequaquam vanæ, nec conjectores hi futiles extiterunt. Nam tantas non ſolùm eloquentiæ, ſed etiam philoſophiæ facultates aſſecutus Plato fuit, ut ejus ſermone Jovem, ſi Græcè loqui vellet, uſurum prædicarent: & Platonem alii philoſophorum Homerum, alii philoſophorum Deum appellarent. Scripſit autem omnium & elegantiſſimè & graviſſimè complura, inter quæ relucet quod de reipub. felicitate protulit.

Ab expoſitione.

Ingenii ac doctrinæ princeps tum demum fore beatas reſpub. putavit, ſi aut docti & ſapientes homines eas regere cœpiſſent, aut qui regerent, omne ſtudium in doctrina & ſapientia collocâſſent. Animadvertit nullâ fortunâ regna fore ea quibus ſtulti fuerint prædominati non eruditione, atque virtutibus præcellentes viti.

A cauſa.

Etenim feliciter omnia ſuccedent in repub. quam gubernant viri ſapientes, imbuti præceptis philoſophiæ. Hæc eſt vitæ dux, virtutis indagatrix, vitiorum expultrix, ſine qua hominum vita nihil poterit eſſe. Illa peperit urbes; illa diſſipatos homines in ſocietatem vitæ convocavit; illa eos inter ſe primò domiciliis, deinde conjugiis tum literarum & vocum communione junxit; illa inventrix legum, illa morum & diſciplinæ magiſtra, ut ait Cic. Tuſcul. 5.

A contrario.

Quis igitur civitates non fortunatas prædicet, quæ ſapientum reguntur imperiis? Contrà, quis non infelices arguat, quas cæca ſtultorum temeritas adminiſtrat, cùm è doctrinis ſapientum plurima commoda proveniant, è ſtultorum autem ignorantia calamitates infinitæ? Etenim ſtulti ſtulta (juxta proverbium) loquuntur ac faciunt. Sapientes autem

tem sapienter omnia. *Et viribus melior sapientia; & vir prudens, quàm fortis*, Sapien. 5.

A simili. Quemadmodum naves, quæ à naucleris excellentibus reguntur, subortis tempestatibus extra pericula sunt, ac fortunatè vehuntur: Sic ubi respub. à viris eruditione simul ac sapientiâ præditis administrautur, beatæ florent vel pacis vel belli temporibus. Porrò, ut quilibet nautarum vectorúmque tranquillo mari gubernare potest; at ubi sæva suborta tempestas est, ac turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gubernatore opus est: Ità quilibet in tranquilla repub. utcunque potest negotiis præesse: sed in perturbato rerum statu, summâ curâ providendum ac præcavendum est, quis ad gubernacula sedeat, ut ait Livius lib. 4. secundi belli Punici.

Ab exemplo Fab. Max. Respice duos animorum diversissimorum imperatores, Qu. Fabium Maximum & C. Terentium Varronem: illum prudentem, hunc stolidum: illum sapientiâ conspicuum, cunctando res afflictas restituisse; hujus temeritatem prodidisse ad Cannas. Et rempub. inauspicata nobilitas Catilinaria contudisset, si non prudentissimus Consul Cicero asseruisset in libertatem. Unde Juven. Sat. 6.

Cicero. *Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.*

Rectè Phocyllides,

Ἀγρὸς καὶ πόλεας σοφία κὴ νῆα κυβερνᾷ.

A testimonio veterum. Hoc est, *Sapientia gubernat agros, naves atque civitates*: quo præclaro dicto significat, omnia feliciter administrari, quæ sapientiæ præsidio reguntur.

Epilogus. Dignis igitur laudibus evehenda Platonis est sententia, quâ respub. eas fortunatas prædicat, quarum rectores philosophiæ studiis fuerint exculti.

Alia

Alia Chreiarum exempla ex Stephano Nigro.

CHREIA PRIMA.

HEsiodus inter poëtas eminentissimus, cujus in dicendo ἡδονὴν, hoc est, suavitatem, nullus est, candidissimi auditores, quin vehementer admiretur: qui plurima quidem ad humanæ vitæ institutionem spectantia, divino quodam instinctu ceciniſse videtur. Nam & agrorum cultum, sub fratris titulo humanum genus edocuit, & quo pacto optimè ac modestissimè sit vivendum, oppidò quàm prudenter admonuit. Sed & illud in primis non magis deorum monitu, quàm longo etiam rerum usu ab eo prolatum contenderim, quo nobis significare haudquaquam dubitavit, Deos scilicet virtutem proposuisse sudore parandam. Ait enim,

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δηπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

Quibus mehercule verbis omnium prudentissimus poëta innuere voluit, socordiam ac segnitiem à nobis penitus rejiciendam, nihilque esse, à quo immortales dii magis abhorreant, quàm cùm desidiâ pariter ac negligentiâ torpescimus. Quid enim ex ipsa desidia præter ignorantiam consequi possumus? Quæ si fortè inani sapientiæ opinione inflata, robur ac vires sibi comparaverit, ingentium ac turpissimorum scelerum causam suggerit. At virtus, ex qua omnes honestæ voluntates, actiones, sententiæque proficiscuntur, laborem requirit, diligentiam desidera t, vigilantiam exigit. Somnus enim multus, ut philosophorum sapientissimus Plato refert, nec corporibus humanis, nec animis, nec rebus agendis naturâ

Somnus nimius.

condu-

conducit. Nemo enim, quandiu dormit, à defunctis differt. Hinc est quòd Plinius ait, *Profectò vita vigilia est.* Quod & illâ Græcorum sententiâ, quæ jam vulgò in omnium ore versatur, optimè indicatum est,

Τῶν θανάτου προμελέτησις πέλει.

Unde illud originem traxisse jure videri potest,

Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

Cum Socrates apud comicum Aristophanem, Strepsiaden senem ad philosophiam exhortaretur, quæ summam diligentiam curámque desiderat, hoc præcipuè senario usus est,

Τῶν ὀφθαλμῶν γλυκὺν ὕπνον ὀμμάτων.

Hoc est, *Oculis abesto leniens animum sopor.* Quòd si dormitando ac desidendo virtutem consequi valeremus, nunquam ipsa apud deos ac mortales tanti fieret. Apollo, cui cæteri dii divinationem concessêre, propterea Socratem, à Chærephonte interrogatus, omnium sapientissimum respondit, quòd eum virtute præditum noverat. Quam Græci (ut Platoni placet) idcirco ἀρετὴν appellârunt, quòd omnium sit maximè diligenda. Nam generis nobilitas pulchrum quidem est, sed à majoribus per successionem acceptum bonum. Divitiæ in maximo semper fuêre pretio, sed fortunæ temeritati atque inconstantiæ subjectæ. Gloria honestatis quidem speciem præ se fert, at infirmam atque instabilem. Pulchritudo plurimi facienda, verùm haudquaquam diuturna. Bona valetudo optabile quid, sed mutatur facilè. Corporis robur magnum est quid, sed morbis senióve tandem conficitur. Virtus verò clara æternáque habetur, utpote quæ divina sit atque immortalis, omnésque fortunæ incursus facilè contemnat, atque despiciat. Stilpo Megarensis philosophus à Demetrio, qui ejus patriam solo æquaverat, interrogatus, nunquid amisisset, Nihil, statim respondit: Πόλεμος δὲ λαφυραγωγεῖ ἀρετήν. Quæ utique verba significant,

Socrates.

tant, animi bona nullo bellorum impetu diripi unquam posse, solidámque in ipsa virtute consistere felicitatem. Quod ità se habere philosophorum parens Socrates evidentissimè indicavit. Rogatus enim à Leontino Gorgia, quid de magno rege sentiret, utrùm eum felicem existimaret; Οὐκ οἶδα, ἔφησε, πῶς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἔχει. Quo utique responso prudentissimus philosophus innuere voluit, se de maximi atque opulentissimi regis felicitate eò ad amussim judicare haudquaquam valuisse, quòd ut erga virtutem ac disciplinas affectus esset, penitus ignoraret: utpote qui felicitatem ipsam non in fortunæ, sed animi potiùs bonis positam esse existimaret, unicámque virtutem cæteris esse rebus præponendam arbitraretur. Ἅπας γὰρ ὁ ὑπὲρ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν χρυσὸς οὐκ ἀντάξιος ἀρετῆς, κατὰ Πάλτωνα. Solon præterea de divitibus locutus dicere consueverat, Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον. Cujus quidem virtutis robore, parta atque amplificata imperia, perquam facilè retinentur. Hinc est quòd historicorum princeps Salust. ait. *Quòd si regum atque imperatorum animi virtus, in pace, ità ut in bello valeret, æquabiliùs atque constantiùs sese res humanæ haberent, neque aliud aliò ferri, nec mutari ac misceri omnia cerneres.* Itaque minimè mirum est, si ad eam comparandam assiduo ac maximo opus est labore: Χαλεπὰ γὰρ τὰ καλά. Hoc est, *Quæ bona sunt, non sine maxima acquiri possunt difficultate.* Quòd si mercatores, modò lucelli spes aliqua arrideat, ingentia, procellisque exagitata, maximo cum vitæ discrimine, transeunt maria; si agricolæ fodiendis ac proscindendis arvis assiduè incumbunt, ut in brevissimum tempus fructus, ni calamitatibus fuerint intercepti, tandem metant: cur non & nos omnem in ertiam, desidiam, ac dilationem propellamus, quò virtutis perpetuos, nullique

nullíque obnoxios calamitati, fructus consequamur? *Hercules.* Herculem ferunt, cum adolescentulus esset, virtutis ac voluptatis oblatis viis, utram caperet, diu secum multúmque dubitâsse: duas autem, dum in dubio erat animus, ad ipsum accessisse matronas, Virtutem scilicet, & Malitiam; illarúmque etiam, dum silentium continebant, notam fuisse extemplo diversitatem. Videri enim alteram accuratissimè comptam atque exornatam, deliciis diffluentem, & omnium voluptatum examen post se trahentem. Hanc itaque multa ostentantem, longéque etiam plura pollicentem, Herculem secum ducere tentavisse. Alteram verò asperam, ac duram, severéque intuentem, hujusmodi verba contrà fecisse, Polliceri se nec voluptatem aliquam, nec quietem, sed labores, pericula, sudoréque infinitos terrâ marique tolerandos, præmium autem illorum immortalitatem fore. Quare omni sublatâ dilatione, huic *Alexander Magnus.* Herculem adhæsisse memorant. Alexander ille Magnus interrogatus, quo consilio usus, tot, ac tanta, tam brevi gessisset, Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, respondit. Quæ verba significant, moram ac dilationem, ipsámque desidiam, rebus esse gerendis longè perniciosissimam: quippe quæ maximarum sæpe rerum prætermittant occasiones. Vetus est adagium, *Dii facientes adjuvant.* Quod significat, divinam opem non cessantibus, sed industriis, & pro virili conantibus, auxilio esse solere. Aristoteles nunquam tantum sibi inter philosophos nomen comparâsset, nisi sapientiæ studio diutissimè insudâsset. Cyrus Medorum imperium animi virtute ac solertiâ ad Persas transtulit. Lycurgus, Solon, Darius, immortales habiti. Quare cùm cætera ferè omnia incerta sint ac caduca, virtus verò ipsa altissimis defixa radicibus, nullâ unquam vi labefactari possit: omnes subire labores, omnia perpeti incommoda æquo animo debemus, ut eam pro virili consequamur. Estque prëta hic eminentissimus diligentissimè lectitandus atque

atque in primis obſervandus, quòd certum nobis minimèque ancipitem, ad comparandam virtutem, tramitem indicaverit.

CHREIA II.

Cum intermiſſis negotiis familiaribus ad literarum ſtudium me tandem revocâſſem, eſſétque in animo tam Græcos, quàm Latinos poëtas percurrere; Homerum ſtatim, quòd inter vates, omnium eruditorum teſtimonio, principatum facilè obtineat, aggreſſus ſum; extemplóque Ἰλιάδος primo huic divino occurrimus carmini,

Ὅσσε θεοῖς ὀπιθείηται μάλα τ' ἔκλυον αὐτῆς.

Quæ verba ſignificant, Deo Optimo Maximo imprimis eſſe obtemperandum, ſi ab eo in adverſis rebus exaudiri concupiſcimus. Quæ quidem ſententia quantopere ſit ab omnibus probata, nemini eſſe dubium cenſeo. Quis enim uſque adeò mente alienatus eſt, quin ſibi perſuadeat, Deo omnium moderatori, omnium primùm obtemperandum, cùm faciliùs ejuſdem præſens rebus anguſtis auxilium conſequamur, cùm præſertim divinis morem gerere mandatis volenti, quàm facillimum ſit, ídque præter omnia faciendum videatur? Nam ſi potentioribus imbecilliores ſedulò parêre cenſantur, aſſiduámque ac diligentem eorum in mandatis exequendis propterea operam exhibent, ut longis ac frequentibus obſequiis boni tandem aliquid adipiſcantur; quantâ uti diligentiâ debemus, nè quid præter jus voluntatem faciamus, cujus nutu tam cœleſtia, quàm terreſtria gubernantur, cujúſq; munera non modò non rejicienda, verùm etiam ſummopere exoptanda ſunt? quippe quæ (ut Trojanus Alexander apud eundem Homerum teſtatur) nullus unquam diis ipſis non

præbentibus

præbentibus ſponte ſuâ ſumere poſſet. Nam quod vulgò dici ſolet, *Deus undecunque adjuvat, ſi modò ſit propitius*; quid ſibi aliud vult, quàm ut omni pietate, omnibus obſequiis, purâ denique ac ſincerâ mente Deum nobis conciliemus; cujus natura non ejuſmodi eſt, ut muneribus perinde atque improbus fœnerator capiatur, ſed ſolâ vitæ integritate, pientiſſimiſque placetur precibus, nec ullo pacto iniquorum ac flagitioſorum muneribus corrumpatur? Hinc eſt quòd Prophyrius ait, Θεοῖς δὲ ἀρέσει μὲν ἀπαρχὴ τῶν καθαρῶν, καὶ ψυχὴ ἀπαθής. Quæ verba ſignificant, nullas deo Opt. Max. gratiores offerri poſſe primitias, quàm puram mentem, & affectibus ac perturbationibus liberum animum. Nam quod Ovidius ait,

Munera (crede mihi) placant hominéſque deóſque:
Placatur donis Jupiter ipſe datis:

Et Erupid. in Medea.

Πείθειν δῶρα καὶ θεὸς λόγῳ, Id eſt, *Donis vel ipſos dictitant flecti deos*: ad bonorum virorum dona referendum eſſe videri poteſt. Quòd ſi quis fieri poſſe nonnunquam crederet, ut Deus ſceleſtorum hominum donis moveretur, is profectò canibus pecudum cuſtodibus Deum ipſum aſſimilaret, quibus lupi rapinæ particulam concedunt, ut his muneribus placati atque allecti, diripi greges patiantur. Sed longè ſecùs res habet: ſolos namque bonos reſpicit Deus, iiſque quàm libentiſſimè opitulatur. Nec fieri poteſt, ut viro bonitate prædito mali quicquam accidat: nec dum vitam degit, nec poſt mortem, ejus res à Deo Optimo Maximo unquam negliguntur. Æſopus interrogatus, Quid dii facerent, reſpondit, τὰ μὲν ὑψοῦν, τὰ δὲ καταβάλλειν. Quod ſignificat, Deum ipſum hos quidem extollere ac celebrare, alios verò pro meritis obſcurare ac deprimere. Unde haud immeritò Ariſtoteles de Magno Alexandro ad Antipatrum ſcribens, ait dicere ipſum non propterea magis ſibi placere quòd

Alexander Magnus.

multis

multis imperaret, quàm quòd de iis optimè sentiret. Nam qui bonam habent de iis opinionem, illisque quàm libentissimè obsequuntur, pientissimi ab omnibus existimantur, & numinum vice coluntur. Aeneam, quòd in deos pientissimus fuisset, inter numina recensuit vetustas. Numa Pompilius cùm omnium maximè ac religiosissimè deos coleret ac veneraretur, tutissimam finitimorum pacem divinúmque Egeriæ nymphæ commercium meruit: At deorum contemptor Mezentius, in prælio impiè commisso fœdissimè trucidatus est. Capaneus, Hipponi filius, cùm Thebana mœnia, diis etiam invitis, se conscensurum jactanter gloriatus esset, fulmine ictus, delapsus est: Quare, uni esse Deo omnium maximè parendum censemus; summísque egregium hunc poëtam laudibus afficiendum arbitramur, qui divino afflatus spiritu, unico versu nos, quomodo Optimus Maximus sit placandus Jupiter, admonuit.

Numa Pompilius.

Mezentius Capaneus.

CAP. III.

MAgna est profectò Latinorum poëtarum cohors; candidissimi auditores, multíque nominis; sed longè major ac præstantior haberetur, ni oblivionis situ, rerúmque edaci tempore, quàm plurima veterum poëtarum monumenta intercepta fuissent. Quorum jacturam nè perpetuò lugeamus, eorúmque desiderio maceremur, divinus poeta Virgilius causam præbet: quippe qui multorum instar habeatur. Cujus eximia opera licèt innumeris sint referta sententiis, quæ proverbiorum vice in omnium ore fungantur, hæc tamen imprimis memoratu digna visa est, *Omnia vincit amor.*

Quæ usque adeò omnium consensu jam probata est, ut nullus sit tam literarum ignarus, quin eam &

memoriâ teneat, & quàm ſæpiſſime prædicet: cùm præſertim non modò cuncti mortales, ſed & bruta ipſa immania, amoris violentiæ cedant, ejúſque imperium etiam invita pariantur. Cujus mehercule rei nullâ duci admiratione debemus. Magnus eſt enim deus Amor, nec minùs apud deos, quàm apud homines mirandus, cùm multis aliis de cauſis, tum vel maximè ob ejus venuſtiſſimam originem: nam inter antiquiſſimos deos recenſetur. Heſiodus, *Omnium*, inquit, *primum natus eſt chaos, indè terra, tartara, & Amor.* Parmenides ante deos omnes natum Amorem autumat. Acuſilaus Heſiodo aſtipulatur: Euripides Tragicorum præſtantiſſimus omnium, deorum ſupremum eſſe Amorem his trimetris indicat,

Ἔρωτα δ' ὅστις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
Καὶ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον,
Ἢ σκαιὸς ὄζει, ἢ καλῶν ἀμοιρος ἂν
Οὐκ οἶδε τ' μέγιστον ἀνθρώποις θεόν.

Ovidius quoque de amore locutus addit,

Regnat, & in dominos jus habet ille deos.

Quid de Lacedæmoniis ac Cretenſibus dicam? Nónne & ipſi, quantam ineſſe amori vim arbitrarentur, evidentiſſimè indicârunt? Quorum alteri priùs quàm cum hoſtibus manus conſererent, Amori ante ſtructas acies ſacra faciebant, perinde atque inſtructarum cohortium amicitia ipſa eſſet victoria collocata. Cretenſes verò formoſiſſimos in acie pueros exornantes, Amori per eos ſacra faciebant, ut Soſicrates ſcriptum reliquit. Samii. (ut Erxias autor eſt) Amori gymnaſium conſecrârunt, cujus feſtum Eleutheria propterea cognominabant, quòd per ipſum deum Athenienſes libertatem conſecuti fuiſſent. Apud Thebanos (ut Athenæus teſtatur) ὁ ἱερὸς λόχος appellatus, ex amatoribus atque amatis conſtabat, τῷ τὸ θεῖον σεμνότητα ἐμφαίνων. Alexis Cupidinem ipſum nec

nec fœminam, nec marem, non deum, non hominem, sed multas in unam formam compactas species esse indicans, eósque qui amoris simulacrum effingere conantur, maximè arguens. De amore in Phædro hæc scribit: Ἔστι γὰρ οὔτε θῆλυς, οὔτ' ἄῤῥην, πάλιν οὔτε θεὸς, οὔτ' ἄνθρωπος, οὔτ' ἀβέλτερος, οὔτ' αὐτὸν ἐμφύων, ἀλλὰ συνηνεγμένος πανταχόθεν, ἑνὶ τύπῳ πολλ' εἴδη φέρων· ἡ τόλμα μὲν γὰρ ἀνδρὸς ἡ δειλία γυναικὸς, ἡ δ' ἄνοια μανίας, ὁ δὲ λόγος φρονοῦντος, ἡ σφοδρότης δὲ θηρός, ὁ δὲ πόνος ἀδάμαντος, φλοτιμία δὲ δαίμονος.

Plato igitur omnium philosophorum præstantissimus, maximam Amoris vim ac sapientiam cupiens indicare in Convivio, hæc dicit; Amor poëta est adeò sapiens, ut alios quoque poëtas efficere possit. Quilibit enim, licèt antè rudis, in poëtam evadit egregium, cùm primùm Amor afflaverit. Ex quo perspicuè conjectare licet, Amorem peritum esse poëtam, omnesque musicos poësis numeros continere. Idem de eodem: Sagittandi, medendi, divinandi peritiam duce amore invenit Apollo, qui Amoris est discipulus. Musicem similiter Musæ, fabricam ærariam Vulcanus, texendi artificium Minerva, Jupiter deorum hominúmque gubernationem. Quare cùm deorum vetustissimus ac maximus sit Amor, non immeritò æquè in cæteros deos, atque in omnes homines suum semper exercuit imperium. Nam Jovem ipsum modò in cygnum, modo in taurum transformavit, quandoque in aurum couflavit. Neptunum equi, Mercurium hirci formam induere coëgit. Apollinem, ut Admeti pasceret armenta, compulit. Venerem, ut ad Idæ montis radices Anchisen quæreret, quàm sæpissime adegit. Quantopere autem miseros sit ludificatus mortales, veterum scriptorum monumenta evidentissimè indicant. Unde colligere licet, nunquam ferè humanum genus in extremas tam publicè quam privatim incidisse cala-

mitates, quin Amor ipse causam ac materiam suggesserit. Nam ut à publicis ac pernicioſis bellis exordiamur, Iliacum incendium mutuus atque inceſtus Alexandri & Helenes amor excitavit. Græcorum exercitum illa exitioſa peſtis propter Chryſeida graviter invaſit. Achilles ad iram plurimis Græcorum perniciosiſſimam, Briſeidis deſiderio commotus eſt. Belli inter Thebanos ac Phocenſes per decennium conflati (quòd ἱερὸν, hoc eſt, ſacrum appellatum eſt) Thebano Thebana mulier à Phocenſe quodam amoris ſtimulis rapta, cauſam præbuit. Chryſaicum quoque bellum nuncupatum (quod inter Cyrrhæos & Phocenſes, ut Calliſthenes ſcriptum reliquit, decennium tenuit) propter Magiſto, Pelaguntis Phocenſis filiam à Cyrrhæis raptam, imprimis contractum perhibetur.

Cambyſes. Cambyſes Perſarum rex mulieris impulſu (ut Cteſias credit) in Ægyptum expeditionem fecit Nam cùm Ægyptias mulieres in nocturnis congreſſibus à cæteris mirum in modum differre intellexiſſet, Amaſidis Ægyptiorum regis gnatam, uxorem petiit. At Amaſis veritus, nè filiâ pro pellice uteretur, ejus loco Hitetim Apriæ filiam miſit, qui à Cyrrhenenſibus ſuperatus Ægyptiorum regno exciderat, & ab Amaſide fuerat occiſus. Quâ re cognitâ Cambyſes, puellæ etiam exhortatione quæ patris ultionem expetebat, Ægyptiis bellum intulit. Quid fuit in cauſa, ut Philippi Macedoniæ regis domus everteretur? Nempe Cleopatræ importunæ nuptiæ. Ut Herculis familia diſſiparetur, Iole Euryti filia cauſam præbuit. Theſei domus propter Phædram ad nihilum redacta eſt: Athamantis propter Themyſto Hypſeo genitam: Jaſonis, propter Glaucam Creontis filiam. Agamemnon, poſt conſecutam apud Ilion victoriam, cùm in patriam ſoſpes reverſus eſſet, à Clytæmneſtra uxore, quòd Caſſandrum miſerè deperiret, interfectus eſt. Nónne noſtris quoque tempo-

temporibus maxima hominum pars, quotidie amoris ſuaſu digladiatur, ac paſſim trucidatur? Quare, cùm multis jam periculis compertum ſit, Amorem ipſum tam apud deos, quàm inter homines plurimùm valere, illi omnino, quàm commodiſſimè fieri poteſt, cedendum eſt: Virgilio, poetarum principi, perquam aſſiduè ſtudendum, quòd hujuſmodi undecunque ſcateat ſententiis.

CHREIA IV.

Quantò ſæpius ac frequentiùs Mantuani Virgilii volumina repeto, tantò illum magis & ſuſpicio & admiror. Unus enim Virgilius characterum diverſitate, ea complexus eſt, quæ viri tres, Græcorum præſtantiſſimi, vix conſequi potuêre. Nam Bucolico carmine Theocritum æquavit, Georuico Heſiodum anteceſſit, Heroico divinum illum Homerum ad amuſſim expreſſit. Quæ quidem omnia cunctis fuiſſe Græcis præſtantiorem Virgilium eò indicant, quòd Græcorum nullus triplicem hanc dicendi materiam auſus adhuc fuerit, ſed unuſquiſque intra ſuum ſcribendi genus ſeſe continuerit. Eſt præterea in Virgilio dicendi facilitas, & in rebus enarrandis candor; ut nemo ſit tam rudis, & à re literaria alienus, quin Virgilianâ lectione mirum in modum oblectetur: cùm præſertim aureis ac divinis inter legendum quàm ſæpiſſimè occurratur ſententiis, quæ legentium animis uſque adeò blandiuntur, ut vix dum perlectæ, memoriæ inhæreant, nec unquam ampliùs excidant: qualis eſt, *Non omnia poſſumus omnes.*

Quæ verba ſignificant mortalium neminem tanto eſſe ingenio præditum, ut ſolus omnia ſapiat atque intelligat, nihilque eum penitus lateat. Cuncta enim ſcire divinum eſſe potiùs quàm humanum noverat

Poëta. Nam quandoque bonus dormitat Homerus. Hiuc celebratum eſt apud Græcos Provérbium, Εἷς ἀνὴρ, οὐδεὶς ἀνὴρ, hoc eſt, *Unus vir, nullus vir*: quaſi velit innuere, Nihil egregium ab uno homine præſtari poſſe, ſi aliorum auxilio fuerit deſtitutus. Quod autem legitur apud Euripidem, Εἷς ἀνὴρ οὐ πάντ' ὁρᾷ, id eſt, *Unus vir haud videt omnia*; id ſanè ſignificat, Neminem unum, nè maximo quidem rerum uſu atque experientiâ, tantam unquam conſequi poſſe peritiam ac ſolertiam, ut omnia per ſe diſpiciat, nec ulla in re hallucinetur atque decipiatur. Socrates, qui Apollinis oraculo ſuæ ætatis ſapientiſſimus judicatus eſt, ſe nihil omnino præter exiguam quandam amandi diſciplinam ſcire ingenuè fatebatur. Hercules Jove genitus (quem Marathonii, ut Pauſanias, omnium primi in deotum numerum propterea recenſuêre, quòd non minùs animi quàm corporis virtutibus excelleret) eodem tempore & adverſus Hydram, ſophiſticam mulierem certare non valuit; cui, ut Plato refert, propter ſapientiam, pro uno ſermonis capite amputato, multa repullulabant: & adverſus Cancrum, ſophiſtam quendam ex mari adventantem, à quo, cùm ad ſiniſtram, urgeretur, verbíſque acriter morderetur, nepotis ſui Jolai auxilium imploravit, cujus ope vehementer adjutus, victoriam vix tandem conſecutus eſt. Quare, cùm ii quoque quibus nè cælum quidem negatum eſt, per ſe omnia non potuerint, poëtarum præſtantiſſimo proculdubio credendum eſt, Virgilianæque lectioni eſt omnium maximè inſerviendum, unde hujuſmodi ſententias hanrire quàm ſæpiſſime licet.

Chreia V.

NIhil eſt profectò quod hominum quiſpiam tam propenſo ac libenti agat animo, quin quandoque faſtidium pariat, ſi modò, nullâ adhibitâ intermiſſione, diutiſſimè

diutissimè in eodem versatus fuerit. Hinc factum est, ut Aristophanis illud jam diu apud vulgum proverbii vicem obtineat, Ἁπάντων πλησμονὴ, hoc est, *Omnium rerum satietas*. Quod ità esse cùm sæpe alias, tum vel maximè nudiustertius supra modum expertus sum. Nam cùm in prædio nostro, quod haud multùm ab urbe distat, unà cum amicis, Dianæ studiis, quæ à teneris unguiculis mihi semper plurimùm placuêre, toto animo iucumberem, cæterarúmque rerum oblitus uni venationi operam impenderem, tanta me venationum extemplo cepit satietas ac fastidium, ut, relaxandi animi causâ, ad Minervæ studia me statim contulerim, Virgiliúmque, quem fortè mecum attuleram aggressus sim: in quo quidem lectitando, multæ mihi memoratu dignæ passim occurrerunt sententiæ, inter quas hæc maximè & quàm sæpissime memoranda visa est,

Usque adeóne mori miserum est?

Quâ poëtarum prudentissimus nos admonuit, mortem etiam ipsam minimè forti viro recusandam: quippe quæ, modò honesta sit, vitam quoque turpem quandoque soleat exornare, cùm contrà vita turpis nè morti quidem honestæ locum relinquat.

Quis, nisi penitus mente captus, honestæ morti turpem præferat vitam, cùm præsertim in tot ac tantis humanæ vitæ procellis ac tempestatibus tutissimus nobis portus appellanda sit? Hinc est, quòd Ajax ille Telamonius apud Sophoclem ait,

Οὐκ ἂν πριαίμην οὐδενὸς λόγου βροτὸν,
Ὅστις κεναῖσιν ἐλπίσιν θερμαίνει.
Ἀλλ' ἢ καλῶς ζῆν, ἢ καλῶς τέθνηκέναι
Τὸν εὐγενῆ χρὴ.

Quid enim in morte est, quod sit jure formidandum? quam, si Euripidem divinum poëtam sequi voluerimus, animi pariter ac corporis interitum existi-

manibus : cujus hæc verba ſunt,

Ἀκεσον ὡς σοι τέρψιν ἐμβαλῶ φρεσί.
Τὸ μὴ γενέσθαι θανεῖν ἴσον λέγω.

Quod ſi fas eſt credere, non magis eſſet poſt mortem metuendum, quàm, priuſquam naſceremur, unquam timuimus. Sin autem in morte ipſa non interitus, ſed animi à corpore migratio eſt; cur non potiùs meliora, bonis præſertim viris ſperanda, quàm deteliora verenda ſunt? Neque enim fieri poteſt, ut viro bono mali quicquam accidat, nec vivo, nec mortuo, nec ejus res à Diis immortalibus negliguntur. Plato in Socratis Apologia, *Mortem*, inquit, *timere nihil aliud eſt, quàm ſapientem videri eum, qui non ſit ſapiens; quippe cùm id ſit, Scire videri, quæ neſcias.* Nemo enim ſcit, utrùm mors omnium bonorum ſummum homini contingat : Metuunt autem perindè ac ſi eam malorum eſſe maximum non ignorarent. Cui verò dubium eſſe debet, quin hæc ipſa inſcitia ſit maximè vituperanda, per quam aliquis ſe putat ſcire quæ neſciat?

Stultum eſt igitur, id temerè formidare, quod & quale ſit omnino neſcias, & nullis precibus ac muneribus, nulliſve maximis quidem viribus declinari unquam poteſt. Omnibus enim ex æquo moriendum eſt; quod Horatianum facilè illud indicat,

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas,
Regúmque turres, ô beate Seſti.

Et Homerus hoc carmine non inficiatur,

Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη Ἡρακλῆος φύγε κῆρα.

Id eſt,

Nec vis Herculea fatum evitavit acerbum.

Quòd autem horrida mors muneribus non capiatur ſenarius hic indicio eſt.

Μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἑρᾷ.

Id

Id est. *Mors sola donis non evitatur.*

Itaque forti ac libenti est animo obeunda, & ut gradum acceleret, nec ultimam atque imbecillam expectet senectutem, summis est precibus optandum.

Ὃν γὰρ φιλεῖ θεὸς, ἀποθνήσκει νέος. Id est, *Quem enim Deus diligit, juvenili moritur ætate.* Quæ utiq; verba significant, optimè atque pulcherrimè cum illo actum esse, qui hujusce miseræ atque infelicissimæ vitæ calamitatibus quàm celerrimè ereptus fuerit, & ad sempiternam illam felicitatem, quâ animæ post mortem fruuntur, quàm primùm migraverit. Quod cygni (utpote qui ab Apolline, cui dicati sunt, divinationem accepêre) planè providentes, tunc dulcissimos ac suavissimos edunt cantus, cùm se citò sentiunt morituros. Cordus ille Athenienſum Rex; & Macaria, Herculis ac Deïaniræ filiæ, non propterea tantùm voluntariæ se morti diversis bellis obtulêre, ut civibus suis adversus Lacedæmonios pugnantibus victoriam relinquerent, famámque apud posteros assequerentur; sed quòd in morte non modò nihil mali, verùm etiam summam esse mortalibus felicitatem arbitrarentur. Quod apud Romanos & M. Curtius, juvenis bello egregius, qui se armatum in altissimam illam voraginem immisit; & duo illi Decii, qui cùm consules essent, se pro legionibus Romanis devoverunt, mihi proculdubio sensisse videntur. Neque enim tam alacri animo se perinde ac victimas Reipublicæ præbuissent, si quid mali post mortem sibi futurum sperâssent. Quare & mortem minimè miseram esse credendum est, & Virgilius non modò assiduè in manibus habendus, sed & memoriæ thesauro commendandus; quippe qui sui studiosos tam bellè instituat.

De

De sententia quæ Græcè γνώμη dicitur.

CAP. IV.

Sententia ex eo nomen accepit quòd similis sit consiliis aut decretis, sicuti & γνώμη, Quintil. lib. 8. cap. 5.

SEntentia, est oratio brevi complexu aliquid quod ad hortandum dehortandúmve pertinet, explicans. Sententiarum verò alia exhortans, alia dehortans, alia enuncians. Est item alia simplex, alia composita. Præterea alia probabilis est, alia vera, superlata alia.

Exhortans sententia est, ut,

" *Oportet amicum præsentem amare, volentem verò* " *dimittere.*

Dehortans, ut,

" *Turpe quiete ducem totas deperdere noctes.*

Enuncians, ut,

" *Pecuniis opus est, sine quibus nihil eorum quæ ne-* " *cessaria sunt rectè fiet.*

Simplex, ut,

" *Optimum id augurium est, patriam tutarier ar-* " *mis.*

Composita, ut,

" *Multos esse malum reges, rex unicus esto.*

Probabilis, ut,

" *Quales amicos quisque habet, talem scias.*

Vera, ut,

" *Expers malorum vita nulli contigit.*

Superlata, ut,

" *Infirmius nihil homine.*

" Hoc ergò pacto sententia dividitur. Tractabis verò ipsam eisdem capitibus, quæ in usûs explicatione " diximus. Laudabis primúm: deinde explicabis: tum " confirmabis, ex Causa, Contrario, Similitudine, Ex- " emplo, Testimonio veterum: Demum brevi Epilogo concludes.

" concludes. Differt autem ſententia ab uſu, eo quòd u-
" ſus perſæpe activus eſt: Sententia verò ſemper in o-
" ratione conſiſtit. Deinde, quòd uſus ſemper habet ad-
" ditam perſonam: Sententia ſine perſona effertur.

Exemplum ſententiæ exhortativæ,
Theognidis.

" *In mare cetiferum, ne te premat aſpera egeſtas,*
" *Deſili, & à celſis corrue, Cyrne, jugis.*

" Indignum Thognidi viſum eſt, Poëticam velut *A laudabili.*
" rem ineptam accaſari. Itaque relictis fabularum com-
" mentis, ipſe ad formandos mores, vitámque inſtitu-
" endam, ipſam traduxit. Cùm videret enim poëtas
" compoſitis fabulis, veluti præclaro aliquo invento
" gaudentes, ipſe ſatius duxit, quomodo rectè vivatur,
" carmine complecti. Laudandus certè ob utrumque:
" & quòd metri gratiam obſervavit, & quòd meliorum
" admonens, inſtitutionis attulit fructum. Sed hujus ut
" alia omnia, ità hoc in primis meritò quis laudaverit,
" quod de paupertate dixit.

" Quidnam igitur dixit? Qui vitam in miſeria du-
" cit, mori potiùs amet. Multò enim melius à vita diſ-
" cedere, quàm ſolem ſui dedecoris teſtem habere. Hæc
" ſunt quæ ex philoſophorum dogmate protulit. Licet
" autem conſiderare, quâ ratione motus iſta tam pru-
" denter ediderit.

" Degens enim in paupertate, cùm adhuc minor na- *A cauſa.*
" tu eſt, nequit exerceri ad virtutem: ut vetò ad virilem
" pervenerit ætatem, improbiſſima faciet. Legatus enim
" pro patria pecuniâ corrumpitur: concionaturus, quò
" ſpes lucri duxerit, eò flectet orationem. Jus verò
" dicturus, pro largiente pronunciabit, ſuſcipiétque ſuf-
" fragiis dona.

" Vacui autem paupertatis curis, & pueri ad ſpem *A contrario.*
" protinus honeſtiſſimam virtutis attolluntur, & viri
facti

" facti cuncta splendidè administrant; jam in pace
" sumptum edendis publicè muneribus faciendísque
" ludis præbentes, jam in bello impensas in toleranda
" militiæ onera conferentes.

A simili. " At verò quemadmodum gravibus astricti vinculis
" quò minùs liberum ipsis sit, quod velint, agere, vincu-
" lis prohibentur: sic in paupertate degentibus obstat,
" quò minùs exercere libertatem possint, ipsa pauper-
" tas, & inopia rerum.

Ab exemplo " Irum vides, qui cùm Ithacensium unus esset, non
" tamen id juris sibi, quòd reliquis Civibus erat. Cui
" tam molesta paupertas fuit, ut nomen quoque inopiâ
" permutaret. Arnæus enim primò vocatus est, postea
" Irus appellatus, id ab administratione cognomen-
" tum assecutus. Et quid oportet Irum dicere? Ipse qui
" Ithacâ quoque potiebatur Ulysses, postquam domum
" rediens paupertatem simulabat, ipsius etiam sensit
" mala, domi suæ à temulentis ministris percussus, &
" injuriâ adfectus; adeò paupertas, meo judicio, dura
" res est.

" Præclarè ergò, rectèque Euripides inquit, Malum
A testimonio veterum. " esse nihil habere, neque paupertatem nobilitate levari
" posse.

Epilogus. " Quomodo ergò quis satis & pro dignitate lauda-
" bit Theognidem, talia tàmque graviter de paupertate
" monentem?

SCHOLIA.

SEntentiam, autore Quintiliano, veteres, quod animo sensissent, vocaverunt. Nos autem hoc loco
Lib. 8. cap. 5. dicimus orationem quæ ad mores & communem hominum vitam pertinet, ostenditque quid aut fiat in eaplerunque, aut fieri oporteat. Ut,

Feras non culpes, quod vitari non potest.
Comes facundus in via pro vehiculo est.

Furor

Furor fit læsa sæpius patientia.

Nimium altercando veritas amittitur.

Harum Publii sententiarum meminit Gellius l. 17. cap. 14.

Aliquando refertur ad rem, Cicero pro Ligario, *Nihil est tam populare quàm bonitas.* Aliquando ad personam, ut illa Afri Domitii, *Princeps qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere.* Quintilianus lib. 8. cap. 5.

Oportet amicum, &c. Locus desumptus est ex Homeri 15. Odysseæ, ubi Menelaus ad Telemachum ità loquitur,

Χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν.

Non ego te longiùs. inquit, *hîc morabor redire cupientem.*

Ægrè utrumque feram, si me nimis hospes amabit,
Oderit aut nimis: at medium servantia laudo;
Nam semel exceptum, ut nolentem impellere durum,
Sic retinere malum fuerit properare volentem.

Oportet igitur & hospitem præsentem amare, & volentem dimittere: ut interpretatur Raphael Volaterranus. Admonet autem Menelaus incivilem eum esse, qui non sit hospitalis: Incivilem item qui nimiùm hospitalis, abire contendenti penulam (ut aiunt) sciderit, atque nolentem pertinaciùs retinuerit, *Invitum servare nec est mentis, puto, sanæ:* Ut ait Erasm. in expostulatione, Jesu. *Hospitalitas.*

Turpe quiete, &c. Locus habetur in Iliados lib. 2.

Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.

Haud dignum duce id est, noctem dormire per omnem,

Ut reddit Erasmus in Proverbio, *Non decet principem solidam dormire noctem.* Docet vigilantiam ac solicitudinem maximè convenire principibus; ut qui tantam negotiorum sarcinam sustineant humeris. Sapienter ille judicii subtilis rex; qui traditum

tum sibi diadema, priusquam capiti imponeret, retentum diu considerauit inquiens, O nobilem magis quàm felicem pannum, quem si quis penitus cognoscat quàm multis solicitudinibus & periculis & miseriis sit refertus, nè humi quidem jacentem tollere vellet! Hæc Valer. lib. 7. cap. 2.

Pecunia. *Pecuniis opus est, &c.* Locus ex prima Demosthen. Olynthiaca, quem in Proverbio, *Pecuniæ obediunt omnia*, sic vertit Eras. Breviter opus est pecuniis, neque citra has quicquam eorum, quæ facienda sunt, confici potest. Quippe mortalibus nihil est charius pecuniâ. Hæc una inter mortales plurimùm valet. Unde 1. Ep. Horat.

Scilicet uxorem cum dote, fidémque, & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat:
Ac bene nummatum decorat Suadela, Venúsque.

Bellerophon apud Euripidem inquit, pecuniarum usum contemplatus,

Sine me vocari pessimum ut dives vocer.
Nemo an bonus, an dives omnes quærimus.
Non quare & unde, quid habeas tantùm rogant.
Ubique tanti quisque, quantum habuit, fuit.
Quod habere nobis, turpe sit, quæris? nihil.

Sine quibus, &c. Fuerunt enim qui dixerunt, Impossibile pecuniis indigentem bene principari, studióque vacare posse. Atqui ubi non honoratur virtus, ibi non est possibile, firmum optimorum esse in Repub. statum. Cujus rei meminit Arist. 2. Polit. cap. 9.

Optimum id augurium, &c. Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. Sumptus est ex Hom. 12. Iliad. ubi Hector auguria reliqua negligens loquitur (Erasmo interprete) ad hunc modum.

Auguria. *Aligeris avibus tu me parere jubes nunc,*
Quarum nulla mihi cura aut respectus, utrûmne
Ad dextram Eoi veniant mihi Solis ad ortum,

An

An lævam, ad Solem occiduum, noctisque tenebras.
Verùm nos Jovis arbitrio parere necessum est
Altitonantis: hic imperium tenet unus in omnes,
Quotquot mortales, quotquot sunt morte carentes.
Una avis optima, pro patria pugnare tuenda.

Et Qu. Fabius maximus cùm augur esset, dicere ausus est, Optimis auspiciis eâ geri, quæ pro reipub. salute gererentur; quæ contra rempub. fierent, contra auspicia fieri: ut ait Cicero in Catone majore.

Cæterùm olim apud gentes auguria vel auspicia summis studiis observabantur, ac major illis adhibita fides proprer miraculum Actii Navii. Quo tantus honor accessit, ut nihil belli domíque postea, nisi auspicatò, gereretur, ut ait Livius lib. 1. Hinc damnatus fuit. L. Junius, quòd, auspiciis neglectis, classem tempestate amiserit: Et P. Claudius, quòd cùm auspicia more majorum petenti pullarius non exire pullos caveâ nuntiâsset, eos in mare jusserit abjici, dicens, Quia esse nolunt, bibant. Valerius lib. 1. cap. 4.

Sunt autem sententiæ simplices, quæ simpliciter sine rationis subjectione proferuntur: ut, *Liber est is æstimandus, qui nulli turpitudini servit.* *Simplices sententiæ.*

Item, *Egens æquè is est qui non satis habet, & is cui nihil satis potest esse.*

Item, *Optima vivendi ratio est eligenda; eam jucundam consuetudo reddet.* Quæ sententiæ non sunt improbandæ, propterea quòd habet brevis expositio, si rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum est genus sententiæ, quod confirmatur subjectione rationis, hoc modo: *Omnes bene vivendi rationes in virtute sunt collocandæ, propterea quòd sola virtus in sua potestate est, omnia præter eam subjecta sunt fortunæ dominationi.* Vide Ciceronem quarto ad Herennium, & Quint. lib. 8, cap. 5.

Composita

Fortuna.

Compoſita, &c. Sunt ſententiæ quæ duplices efferuntur, hoc modo, ſine ratione, *Errant qui in proſperis rebus omnes impetus fortunæ ſe putant fugiſſe: ſapienter cogitant, qui temporibus ſecundis caſus adverſos reformidant.* Cum ratione, hoc pacto, *Qui adoleſcentium peccatis ignoſci putant oportere, falluntur, propterea quòd ætas illa non eſt impedimento bonis ſtudiis: at hi ſapienter faciunt, qui adoleſcentes maximè caſtigant, ut quibus virtutibus omnem vitam tueri poſſint, eas in ætate maturiſsima velint comparare.*

Monarchia.

Multos eſſe malum, &c. Ulyſſes Iliados ſecundo loquitur ad Therſiten, Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. Quod Eraſmus (in proverbio, *Imperatorum multitudo Cariam perdidit*) ità vertit,

Multos imperitare malum eſt: rex unicus eſto.

C. Cæſar Caligula, cùm audiret fortè reges, qui officii causâ in urbem advenerant, concertantes apud ſe ſuper cœnam, de nobilitate generis, exclamavit, Εἷς κοίρανος ἔστω, Εἷς βασιλεύς, ut ait Suet. *Unus dominus ſit, unus rex.* Eſt autem triplex reipub. ſtatus, Δημοκρατία, id eſt, principatus populi; ὠλιγαρχία, id eſt, unius principatus; & ὀλιγαρχία, id eſt, ſtatus reipub. á paucis adminiſtratæ. Atqui nihil eſt pejus licentiâ multitudinis, quâ nulli paretur, ſed pro ſua quiſque libidine rem gerit. Hanc Græci vocant ἀναρχίαν, malum fermè tyrannide pejus. Par malum πολυαρχία.

Probabilis, &c. Priſcianus veriſimilem appellat. Ut, Si quis cum malis converſatur libenter, nunquam de hoc bene interrogavi viro, ſciens quoniam talis eſt quales illi cum quibus converſatur.

Conſuetudo contagioſa.

Quales amicos, &c. Vnde pſal. 17. *Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris; Et cùm electo electus eris, & cùm perverſo perverteris.* Celebratur & hic ſenarius à Græcis, Κακοῖς ὁμιλῶν κ' ἀυτὸς ἐκβήσῃ

ἐκβήσῃ κακὸς, id est, *Malus ipse fies, si malis conjungeris.* Corrumpunt enim motes bonos colloquia prava. Et, Si juxta claudum habites, subclaudicare disces. Vide Erasmi proverbia. Plutarchus in commentario de ratione dignoscendi verum amicum ab adulatore, scribit tantam habere vim assiduam consuetudinem, ut imprudentes etiam imitemur vitia eorum, quibuscum vivimus. Sic Platonis familiares ejus gibbum imitabantur.

Expers malorum, &c. Aphthonius Ἄλυπον βίον habet; Vitam, inquit, sine tristitia nulli licet invenire. Rectè Hesiod.

Ἄλλοτε μεθυὴ πέλει ἡμέρα, ἄλλοτε μήτηρ·

Ipsa dies quandoque parens, quandoque noverca est.

Proinde Plinius se dubitare dicit, utrùm natura sæpius noverca sit, an mater, ut quæ tot venena, tot item remedia progignat. Vide Chiliades Erasmi. Nemo est, qui semper in tranquillitatis protu naviget. Quotusquisque est hominum, quos non teneat aliud atque aliud, tanquam in panegyre malorum, infortunium? Ut sapienter Solon protulerit, *Si in unum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, ut propria deportare domum, quàm ex communi miseriarum acervo portionem suam ferre mallent*, Ut ait Valerius lib. 7. cap. 2,

Superlata, &c. Priscianus superlativas sententias vocat; ut,

Fama malum, quo non aliud velocius ullum,
Mobilitate viget, &c.

Infirmius nihil, &c. Versus Homeri est,

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο·

Quem Erasmus in proverbio, *Homo bulla est*, ita transtulit, *Nil homine enutrit tellus infirmius alma.* Catanæus, *Debilius nil terra facit mortalibus ipsis.* Glaucus, Iliad. 6. verè loquitur in hanc sententiam, Tale genus est hominum, quale foliorum, &c. *Homo bulla.*

Indignum Theognidi, &c. Nomen est poëtæ Græci, cujus (ut Tertullianus ait) sæpe meminit in legibus Plato. Et Erasmus in proverbio, *Optimum non nasci*, carmen hoc ejus citat.

Ἀρχὴν μὲν μὴ φύναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον.

Idem proverbiali figura dixit,

Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται οὐδ' ὑάκινθος.

Qui vitam in miseria, &c. Hoc argumentum & styli, & ingenii exercendi causâ tractari solet. Non ut paupertati (quæ, juxta proverbium, sapientiam sortita est) suspendio sit arbor deligenda, aut desiliendum à quinque scopulis vel rupibus in undam. Verius est, quod S. Chrysost. in Epist. ad Heb. scriptum reliquit, *Paupertas est manuductrix in via quæ ducit ad cœlum: sed hoc malum influxit humanis mentibus, ut honori sit pecunia, & nemo nisi dives, honore dignus habeatur*, ut ait S. Ambr. 2. Offic. cap. 21.

Nequit exerceri ad virtutem, &c. Etenim, ut Juvenal. Satyr. 3. inquit.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi ——

Et Satyr. 7.

——*Nequè enim cantare sub antro*
Pierio, thyrsúmve potest contingere sana
Paupertas, atque æris inops, quo nocte diéque
Corpus eget.

Paupertas.

Quippe, ut Aristotel. 1. Ethic. inquit, *Fieri non potest, aut non facilè fit, ut is agat res præclaras, cui facultates desunt.* Multa namque per amicos, per divitias, per civilem potentiam, tanquam per instrumenta aguntur. Et in decimo, scribit sapientem & justum rebus his indigere, quæ necessariæ sunt ad vitam. Idem (ut Laërtius Diogenes scribit lib. de Vita Philosophorum quinto) dixit, Virtutem ad beatam vitam sibi minimè sufficere, quippe corporis bonis, exterioribúsque indigere.

Im-

Improbiſsima faciet, &c. Unde Horat. Odarum lib. 3. Oda. 24.

Magnum pauperies opprobrium, jubet
Quidvis & facere & pati,
Virtutiſque viam deſerit arduæ:

Mantuanus in Bucolicis.

Pauperies inimica bonis eſt moribus: omne
Labitur in vitium: culpæ ſcelerúmque miniſtra eſt:

Pecuniâ corrumpetur, &c. Sed hæc ſunt exercitii gratiâ dicta, cùm è contrario divitiæ malorum ſint irritamenta, ſtimulos majores ſubdant, atque feneſtram aperiant criminibus, ut præſtiterit honeſtâ paupertate laborare, quàm injuſtis divitiis affluere. Hinc Menander,

Καλῶς πένεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτεῖν κακῶς.

Id eſt, *Honeſtius eſt pauperem eſſe, quàm injuſtè divitem.*

Duo ſunt (ut inquit in novis Rhetoricis Cicero) quæ poſſunt ad turpe compendium permovere; inopia, & avaritia. Unde fit ut legati atque cauſidici pecuniis ſæpe corrupti cauſam deteriorem foveant ac tueantur. Ergò lex erat apud Corinthios, Nè legatione fungentes acciperent munera. Et lege Cornelia cautum, Nè quis legatis exterarum nationum pecuniam expenſam ferret, ut ait Pomponius Lætus. Inter cætera fuit objectum Æſchini, quòd munera legatus acceperit, ut ait Quintilianus lib. 4. cap. 4. Et Demoſthenes ipſe acceptâ pecuniâ, contra Mileſios loqui noluit, anginam ſe pati dicens. Vide Gell. lib. 11. cap. 9. & Eraſmum in proverbiis. Porrò nihil eſt tam ſanctum, quod non violari; nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ poſſit. Unde Philippus Macedonum rex, an præſidium tam eſſet difficile acceſſu rogavit, ut aſinus auro onuſtus accedere non poſſet.

Non tamen id jurè, &c. In repub. divites plus &

honoris & autoritatis habent, quàm pauperes: dat enim census honores, pauper ubique jacet. Quippe quemadmodum timiditatem atque contemptum paupertas adfert, sic opulentia παῤῥησίαν, hoc est, loquendi confidentiam adducit, & ornamentum populare. Vulgus divitum dulci, ut ait Horatius, fortunâ ebrium, hoc putat suis divitiis deberi, ut quicquid dixerit, id protinus quasi Apollinis oraculum omnes suspiciant, & approbent, ut ait Erasmus in proverbio,

Ἄργυρα χεῖται λαλῶσιν.

Arnæus, &c. Homer. Odyss. 12. loquitur in hanc sententiam: Prodiit pauper publicus, qui per urbem Ithacam mendicabat, cujus erat insigne, vacuum continuò ventrem cibo potóque explere; vis alia ei nulla, seu virtus. Aspectu fuit procerus, cui nomen Arnæo ex ipsa genesi mater indidit. Juniores verò cuncti Irum vocabant, quoniam si quis vellet, nuntium ferebat more Iridis. Ad id respiciens Ovid. in Ibin. inquit,

Qualis erat nec non fortuna binominis Iri.

Paupertatis sensit mala, &c. Ulysses mendicus visus multa patiebatur, contumeliis affectus à Melanthio, qui calce quoque eum percussit. Antinous scabello petiit, Odyss. 17. Et cùm proci cibis vinóque essent obruti, in Ulyssem debacchati sunt. Etenim Minerva, ut Ulyssis animum adhuc magis injuriis exerceret, procos ab injuria non permisit abstinere. Unde Ctesippus pedem bubulum è canistro corripiens jecit in Ulyssem, ut habetur Odyss. 20.

Paupertas nobilem alioquin reddit inglorium, unde illud Horat. Ser. lib. 2 Satyr. 5. Et genus & virtus, nisi cum re, vilior algâ est.

Paupertatem nobilitate, &c. Extat & Menandri senarius, Πενία δ' ἄτιμον καὶ τ' εὐγενῆ ποιεῖ, id est, *Paupertas autem inhonoratum & nobilem facit.* Vel, *Clarum reddit paupertas inglorium*, id est, claro loco natos, obscurós atque contemptos facit. Illustre genus sine divitiis magis deprimitur, quam exaltatur.

Exemplum

Exemplum sit sententiæ desumptum ex Prisciano.

ARGUMENTUM.

Non oportet per totam noctem dormire virum multis consulentem.

Laudabis igitur eum qui dixit, breviter. Deinde simplici expositione explicabis sententiam: ut, Non decet virum in summa potestate multis præsidentem, ab occasu solis usque ad ortum opprimi somno, aut veterno torpescere.

Debet enim præses semper vigilare, & subditorum suscipere curam, quam somnus aufert, & officii reddit immemorem. *A causa.*

Contrarium est enim rex & privatus, & somnus & vigiliæ. Sicuti ergò molestum non est, si privatus homo per totam dormiat noctem: sic intolerabile, si rex non vigilet, consulátque sibi parentium saluti. *A contrario*

Quemadmodum navium gubernatores, si cæteri dormiant, soli pro communi vigilant salute: sic oportet imperatores pro suis esse solicitos. *A comparatione.*

Hector noctu vigilans, & reipub. providens, speculatorem ad naves Græcorum mittebat Dolonem. Scipionis vigilantia Syphacis dormitantis castra expugnavit. Livius lib. 10. belli Punici. *Ab exemplo.*

Quod Salustius quoque comprobat, dicens, *Multi mortales dediti ventri atque somno, indocti, incultíque vitam, sicuti peregrinantes, transigunt.*

Hæc habet exhortationem plerumque: ut, Oportet & nos necessarias res suscipientes, summâ curâ vigiliisque eis consulere, quibus præfecti sumus. *Conclusio.*

Aliud exemplum meum.

ARGUMENTUM.

Eſt melius tumido mergatur ut æquore Cyrnus,
Quàm levium ſtudiis ſollicitetur opum.

Exordium à laude. QUæ ſapienter dicta mores expoliunt, & ingenia formant, laudem ſuam merentur : quale carmen illius, qui longè melius eſſe confirmabat, fluctibus obrui, quàm, honeſtâ paupertate rejectâ, divitiis congerendis jugiter inſudare.

Ab expoſitione. Quæ ſibi quid velint conſideremus. Vitam pauperis cum honeſtate conjunctam longè præſtantiorem innuit eſſe, quàm quæ perpetuâ contrahendarum opum libidine divexatur : imo longè conſultius in mare præcipitem dari, quàm perverſis opum coacervandarum ſtudiis diſtorqueri.

A cauſa. Longè enim melius eſt parum cum timore Domini, quàm theſauri magni, & inſatiabiles. Et quid in ſe mali habet paupertas ſacra ? quid non potiùs boni ? Hæc à Deo profecta, manuductrix quædam eſt in via quæ ducit ad cœlum, unctio athletica, exercitatio quædam magna & admirabilis, portus tranquillus. Et nihil opulentius eo, qui paupertatem ſponte diligit, & alacritate ſuſcipit, ut ait Johann. Chryſoſtomus ſerm. 18 ſuper epiſtolam ad Hebræos. Divitiis igitur paupertas anteponenda, quæ ſecuritatis aſylum eſt, vitiorum expultrix, & ingenii repertrix; ut Græci rectè dixerint, Πενία τὴν σοφίαν ἔλαχεν, id eſt, *Paupertas ſapientiam adiitvenit*, Cic. 5. Tuſc. Dies me deficiet, ſi velim paupertatis cauſam defendere. Aperta res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet quàm paucis, quàm parvis rebus egeat, quàm vilibus. Quid igitur prodeſt divitiarum gloria fluxa & fragilis ? Felices pauperes ſi ſua bona nôrint.

Quan-

Quantum hominibus divitiæ incommodent, vel cæco manifestum est. Plenæ sunt curarum atque solicitudinum. Juvenal. Satyr. X. *A contrario.*

Pauca licèt portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium contúmque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis umbram.
Cantabit vacuus coram latrone viator.

Et, —— *nulla aconita bibuntur*
Fictilibus: tunc illa time, cùm pocula sumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.

Præterea stultitiam patiuntur opes, tollit amicos opulentia. Satietas (ut proverbio dicunt) ferocitatem parit.

Divitiæ superbos ac insolentes reddunt, vim inferunt, libidini fomenta subministrant, largitionibus jura subvertunt, tyrannidem augent ac tutantur. Breviter, vitiis omnibus fenestram aperiunt.

Nullum crimen abest, facinúsque libidinis, ex quo
*Paupertas Romana perit: hinc fluxit ad * istos* * *Romanos colles.*
Et Sybaris colles; hinc & Rhodos & Miletos,
Atque coronatum & petulans madidúmq; Tarentum.
Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt secula luxu
Divitiæ molles, ut ait Juvenal. Satyr. 6.

Contrà, paupertas est tuta securitatis mater, omnis virtutis atque sapientiæ productrix, omnium civitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica, cunctis laudibus apud omnes nationes perfuncta. Eadem enim apud Græcos in Aristide, justa; in Platone, benigna; in Epaminonda, strenua; in Socrate, sapiens; in Homero, diserta. Eademque paupertas populo Rom. imperium à primordio fundavit, próque eo Diis immortalibus simpulo & catino sacrificabant, ut ait Apuleius Orat. 1. August. super Psalm. 76. *Omnis philosophiæ magistra nobis est inopia.*

A simili. Quemadmodum vinum (ut in proverbio dicitur) senem vel nolentem saltare compellit; ità nihil tam ineptum, nihil tam à virtutibus omnibus alienum est, ad quod non incitet atque pelliciat divitiarum affluentia atque luxus. Et quemadmodum divitiarum frons hilaris multis intus amaritudinibus est referta: sic paupertatis horridior aspectus, solidis & certis bonis abundat, ut ait Valerius Maximus. Et quemadmodum Campana luxuria invictum armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit: ità Romanæ paupertatis frugalitas peperit victoriam. Arcesilaus paupertatem comparabat Ithacæ, patriæ Ulyssis, quòd juxta Homerum, aspera quidem esset, sed bona κυροτρόφος, id est, juvenum altrix, dum eos consuefacit frugaliter & continenter vivere, & ad omnem virtutis functionem exerceteos.

Ab exemplo Respice divitem illum in Evangelio, qui pretiosis quotidie vestibus induebatur, splendidéque vivens, genio indulgebat, Cui quid aliud perniciem attulit, quàm divitiæ? Et quid aliud perdito illi filio peccandi præbuit occasionem? Quid Judæ Christum prodendi, nisi vis pecuniæ, atque iniquitatis Mammona?

Hinc ille Eutrapelus cuicunque nocere volebat,
Vestimenta dabat pretiosa: beatus enim jam
Cum pulchris tunicis sumet nova consilia & spes:
Dormiet in lucem, scorto postponet honestum
Officium: ut ait Horat. 1. Epist.

Rectè Crates ille Thebanus, qui cùm ad philosophandum Athenas proficisceretur, magnum auri pondus in mare projecit; inquiens, Se non posse virtutes & divitias simul possidere. Hinc *Moses natu grandior noluit vocari filius filiæ Pharaonis, potiùs eligens paupertatem pati, & simul affici malis cum populo Dei, quàm temporariis peccati commodis frui; majores*

majores arbitratus divitias probrum Christi, quàm Ægyptiorum thesauros. Heb. 11.

Sapienter in Epistola Seneca, *Aude*, inquit, *hospes, contemnere opes, & te quoque dignum Finge Deo. Non alius Deo dignus est, quàm qui opes contempserit.* Et in Evangelio Christus ipse testatur, Camelum faciliùs transire per foramen acûs, quàm divitem intrare in regnum cœlorum. Proinde S. Bernardus in Sermone de omnibus Sanctis, *Vis*, inquit, *obtinere cœlum? paupertatis utilitatem complectere: Regnum cœlorum est pauperum: beatus qui post illa non abiit, quæ possessa onerant, amissa cruciant.* *A testimonio Epilogus.*

Quapropter cùm paupertas multorum causa sit bonorum, divitiæ autem complurium fons & origo malorum: quid aliud restabit, quàm ut illam laudibus evehendo amplectamur; has autem elevando flocci faciamus?

Aliud sententiæ exemplum.

ARGUMENTUM.

Κοιμώμενος ὑδεὶς ὑδενὸς ἄξιος.

Hoc est,
Nemo dormiens ullâ re dignus.

Exordium à laude. DIvinis ingenii frugibus abundans Plato, eò usque fuit in eloquentia progressus, ut si ipse Jupiter cœlo descendisset, nec elegantiore, nec beatiore facundiâ fuisset usurus. Tantam enim vim tantámque copiam undique collegerat, ut invicem per totum terrarum orbem dispergi atque dilatari posset, ut ait Valerius lib. 8. cap. 7. Multa autem præclara protulit, è quibus illud, quod in legibus scriptum reliquit, *Nemo dormiens ullâ re dignus.*

Ab expositione. Quo somnolentos reprehendebat, & ad virtutis fructum

fructum nunquam perventuros affirmabat eos, qui non per ſtudia atque labores dextrum illum virtutis arduum & difficilem callem ingreſſi fuiſſent, ſed in lato atque molli voluptatis hærentes, vitam deſidioſam exegiſſent.

A cauſa. Etenim ὁ φεύγων μύλην, ἄλευρα φεύγει. *Qui fugit molam, fugit farinam.* Qui refugit induſtriam, non fruetur emolumentis. Nullus tibi continget honor, niſi tuam adjunxeris induſtriam. Bonarum literarum ſtudia ſequitur gloria; ignaviam autem contemptus & inopia. Cùm igitur quæ pulchra ſunt, difficilia ſint; qui nucleum (ut aiunt) eſſe vult, nucem frangat oportet.

A contrario. Optimum aiunt opſonium ſenectuti laborem eſſe: Laborandum enim eſt in juventa, quò ſenectuti ſuppetat commodiùs vivendi facultas. Porrò non iniquè comparatum eſt, ut deſides & veternoſi juvenes in ſummam ignominiam atque paupertatem incurrant; honeſtis autem ſtudiis intenti, & induſtrii, conſequantur autoritatem, gloriam, atque divitias. Hæc virtutis ſunt præmia, illa deteſtabilis ignaviæ ſtipendia.

A ſimili. Quemadmodum qui in certaminibus Olympicis non pugnâſſent fortiter, nullis afficiebantur honoribus; Et agricolæ otio torpentes, & arva relinquentes inculta, nihil præter zizania conſequuntur: Ità deſides adoleſcentes ad gloriam nullam evecti, bonis omnibus deſtituuntur. Etenim ſi quis apes, quod ſint aculeatæ, nolit perpeti; is nec melle quidem, quod optat, fruetur.

Ab exemplo. Cleanthes. Ariſtotelem conſidera, qui ſi torpuiſſet otio, ad excelſum illud eruditionis & honoris culmen non fuiſſet evectus. Contemplare Phanii filium Cleanthen, qui ſummâ preſſus inopiâ, noctu hauſit in hortis aquam, ut interdiu ſtudiis liberalibus operam impenderet. Unde φρεάντλης appellatus, hoc eſt, puteos

teos exhauriens, ſecundum Diogenem Laertium l. 7. Item Euclidem reſpice: qui ſummo literarum amore flagrans, nullos ſubterfugiebat labores, imò grave periculum ſubibat, ut tempore nocturno Socratem audiret. Vide Gell lib. 6. cap. 10. *Euclides.*

Sapienter Græci dicunt, Θεοὶ τ' ἀγαθὰ πόνοις πωλοῦσιν. id eſt, *Dii ſua munera laboribus vendunt*: quo docent, ſudore perveniendum eſſe ad gloriam. *A teſtimonio*

Quiſquis enim duros caſus virtutis amore
Hauſerit, ille ſibi laudémque decúſque parabit.
At qui deſidiam luxúmque ſequetur inertem,
Dum fugit oppoſitos incautâ mente labores,
Turpis inopſque ſimul miſerabile tranſiget ævum.

Recté igitur Plato cenſuit, Nulla munera deſidioſis deberi; gloriam autem atque virtutis præmia ſtudioſis eſſe parata. *Epilogus.*

Aliud ſententiæ exemplum.

ARGUMENTUM.

Boni paſtoris eſt tondere pecus, non deglubere.

TIberius Cæſar meritâ laude celebrandus eſſet, ſi quam bene cœpit vitam, bene tranſegiſſet. Qui, Diogene grammatico, ac Theodoro Gadareo rhetore præceptoribus uſus, in doctum virum evaſit. Unde principatûs ſui initio miram prudentiam præ ſe ferebat. Et proculdubio feliciter regnâſſet, ſi non eum vivendi licentia, nec (quæ hominum teterrima peſtis eſt) voluptas tranſverſum egiſſet. Ad quem ſcopulum priuſquam feciſſet naufragium, principe digniſſimam protulit ſententiam, *Exordium à laude.*

Quâ monuit pecunias à ſubditis ità exigendas eſſe, ut relinquatur ſors, unde res poſſit creſcere. Damnat Δημοβορᾶς, qui purpurati omnia convertunt in fiſcum ſuum, & quocunquè ſe conferunt, abradunt ità, *Ab expoſitione & à cauſa,*

ſtà, atque ſpoliant, ut cum carne pellem detractam dicas.

Expilator homicida eſt. Necare is dicitur qui alimenta aufert. Boni enim principis intereſt, quàm locupletiſſimos habere ſubditos.

Etenim boni paſtores ità tondent, ut lana detonſa poſſit renaſci: at qui deglubunt, nihil reliqui faciunt. Quos expilatores crudeliſſimos non injuriâ homicidas vocare poſſis, juxta illud Eccleſiaſt. 34. *Panis egentium, vita pauperis eſt: qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occîdit proximum ſuum.*

A contrario.

Pauperibus omnes facultates eripere, ſacinus eſt omnium teterrimum: ac ſubditorum fortunas augere, præclariſſimum. Unde Artaxerxes, Xerxis filius, ſolitus fuit dicere, Regalius eſſe addere, quàm adimere: Sentiens principe dignius, honorem & opes eorum, quibus imperat, exaugere, quàm minuere. Et Ptolomæus Lagi filius, Regalius eſſe dicebat ditare, quàm divitem eſſe.

A ſimili.

Ut arbores frugiferæ, quarum radices evulſerunt agricolæ, nullos poterunt amplius producere fructus: ſic creſcere non poſſunt populi, qui divitum paſcua vocantur, quorum oppreſſorum facultates tyranni funditus exhauſerunt atque abſtulerunt.

Ab exemplo

Exemplo ſint miſerabiles Chriſtianorum populi, quos in ſuam poteſtatem redegit Turca, quos expilat, & funeſtat ità, ut omnis recuperandarum virium ſpes ſit ablata: Et Locrenſium opes ſic attriverat olim Qu. Plemminius, ut de omnibus eorum facultatibus penè actum fuiſſet, niſi immaniter afflictis Romana ſuccurriſſet juſtitia.

A teſtimonio

Eandem Tiberii ſententiam aliis verbis Alexander ille Macedonum rex, cognomento Magnus, proferens inquit, Κήπωσον μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα, hoc eſt, *Olitorem odi, qui radicitus excidit herbas, ac arbores ab ima ſtirpe revellit.* Quâ tyrannidis arguit eos, qui longe plus vectigalium, quàm ſubditorum fortunæ queant ferre, ſolent à civi-

tatibus

tatibus inclementer extorquere: quam impiam rapiendi cupiditatem Diogenes appellat omnium malorum arcem.

Meritis igitur laudibus, dignum principe Tiberii sententiam celebrandam esse confirmabunt, qui perpenderint, iniquissimas actiones esse, quibus ità plebis vires exhauriuntur, ut ad se redire non possint. *Epilogus.*

Aliud sententiæ tractatæ exemplum.

ARGUMENTUM.

E squilla non nascitur rosa, nec hyacinthus.

TAnta semper fuit Theognidis & doctrina, & autoritas, ut ejus scripta velut oraculi vicem obtinuerint apud omnes, cùm nihil protulerit, nisi quod splendidissimum ac verissimum esset. *Ab autoris laude.*

Ejus imprimis sententia præclara circumfertur, quâ prudenter edocuit, è squilla rosam non enasci è tribulis ficum, è sentibus uvam, ab ancillis filios liberos, ex improbis parentibus probos filios, è præceptoribus indoctis eruditos discipulos non productum iri. *Ab explicatione.*

Etenim quod in se nihil prorsum habet nisi sordidum ac ignominiosum, nihil dignitatis vel honestatis proferre potest. Quippe κακὸς κόραξ κακὸν ᾠὸν. *Mali corvi malum ovum.* *A causa.*

Constat ab herbis salubribus salubria germina, ab arboribus bonis bonos fructus expectari. Item à virtute præditis majoribus, honestam sobolem: at nunquam ex arboribus malis bonos fructus, & nunquam ex malo patre (juxta proverbium) bonum filium procreari. *A contrario.*

Ut aquam ex pumice frustra postulaveris, & ficus è zizaniis: ità probos à vitiosis parentibus liberos *A simili.*

inca ssum

incassum expectaveris. Quippe ut nihil aridius pumice, nihilque ad fructus meliores producendos ineptius zizaniis; ità malitiosi parentes minùs idonei sunt ad conferendam liberis virtutem, quâ carent ipsi.

——— Serpente ciconia pullos
Nutrit, & inventâ per devia rura lacertâ,
Illi eadem sumptis quærunt alimonia pennis;
Ut, ait Juvenalis, Sat. 14.

Ab exemplo Tarquinii. Livius dec. 1. lib. 1.

Respice Lucium Tarquinium Lucumonem, qui urbe Tarquiniis profugus, Romam petiit, ubi pecuniis dignitatem, & industriâ sceleratâ regis Anci familiaritatem consecutus erat: à quo tutor liberis relictus, regnum iniquis rationibus intercepit, omnes finitimos miseris modis afflixit, & potentes duodecim Tusciæ populos innumeris cladibus attrivit. Cujus pessimi regis pessimus filius erat, ut moribus Superbi cognomen meruerit: qui Servium Tullum socerum suum in curiam properantem, gradibus dejecit, ac domum refugientem interfecit: mox regnum, patris exemplum imitatus, scelestè occupavit. Hujus item filius, Sextus Tarquinius, ut corpore patrem iniquum, ità pectore vitiis omnibus corruptissimo, retulit: qui Gabios prodidit, & jure propinquitatis in Collatini domum receptus, in cubiculum Lucretiæ irrupit, ac pudicitiam expugnavit. Breviter Tarquiniorum progenies per malitiam à majoribus velut per manus traditam, eò processit, ut profligata fuerit, & veluti aurum (quod aiunt) Tolosanum funditus interierit. De qua re vide Augustinum lib. 3. de Civitate, cap. 10. Quibus rationibus commotus Euripides ait,

A testimonio

Φεῦ φεῦ, παλαιὸς αἶνος ὡς καλῶς ἔχει,
Ὀυκ αἱ γέλοιτο χρηστὸς ἐν κακῷ πατρός·

Id

Id est,

Heus Heus ut illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non posse nasci filium!

Et Horatius 4. Odarum 4.

Fortes creantur fortibus & bonis:
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus; nec imbellem feroces.
Progenerant aquilæ columbam.

Epilogus.

Bono igitur jure laudandus est Theognis, qui protulit eam sententiam, quâ ut nihil elegantius, ità nihil verius queat inveniri.

Cap. V.

De destructione, sive Subversione, Græcè ἀνασκευὴ.

Destructio. Subversio enim non tantùm in fabulosis & carmine traditiis fieri potest, verumetiam in ipsis annalium monumentis Quintil. lib. 2. cap. 4.

DEstructio vel subversio, est propositæ alicujus rei reprehensio. Subvertenda verò neque manifesta valde, neque prorsus incredibilia, sed ea quæ velut mediæ sunt conditionis.

Oportet autem, cùm subvertere aliquid voles, primùm eos reprehendere, qui dixerunt: deinde subjicere rei expositionem: postea ipsam subvertere capitibus hisce;

Obscuro,	Inconsequenti,
Incredibili,	Indecoro,
Impossibili,	Inutili.

" Hoc autem præexercitamentum omnem propemodum artis vim in se complectitur. Exemplis argu-
" mentum erit, non esse verisimilia, quæ de Daphne di-
" cuntur à poëtis.

" Poëtarum coarguere ineptiam, absurdum mihi
" videtur, cùm vel ipsi fidem sibi detrahant his maxi-
" mè, præter alia, quæ de diis imprudenter fabulantur.

Exordium à reprehensione.

Prorsus

" Prorsus enim supervacuum videtur, poëtarum ul-
" lam nos habere rationem, qui deorum, quorum cu-
" râ omnia gubernantur, nullam ipsi habeant curam.
" Et grave quidem videretur, quisquis ab ipsis deo-
" rum in fabulam missus esset: Apollinem verò, quem
" artis suæ ducem videri volunt, impudentiæ materi-
" am esse, quis erit, qui æquo animo perpeti possit? Li-
" bet ergò audire, qualia de Apolline & Daphne con-
" fingant.

Ab expositione.

" Daphne, inquiunt, ex Terra Ladonéque fluvio
" procreata est. Hanc, ob egregiam speciem eximiúm-
" que oris decorem, Phœbus adamavit; cupiénsque de-
" us restringuere desiderium suum, aspernantem fugi-
" entémque secutus est, sed comprehendere nequit. Ve-
" rùm Terra mater, assumptâ filiâ, florem, eo quo pu-
" ella nomine, pro ipsa exhibuit, ipsam verò in arbu-
" stum vertit, cujus rami propter desiderium puellæ
" in coronam Pythio tripodi dicati sunt; flos verò in
" mercedem cessit divinationis. Hujusmodi quidem
" sunt, quæ illi fabulantur, quæ quàm sit in promptu
" confutare, hinc facilè liquebit. Daphne ex Ladone
" & Terra procreata est. Quis, oro, tam demens, ut ex

Ab obscuro & non probabili.

" his quenquam nasci posse credat? Ipsa homo fuit, illi
" autem diversam, & suam uterque habebant naturam.
" Quomodo vero Ladon Terræ conjunctus est? an
" quòd aquis ipsam inundat? Quin omnes ergò fluvii
" terræ mariti dicantur, cùm nullus ipsam non aquis
" suis irriget? Quòd si ex fluvio homo nata est, quidni
" ex homine fluvium quoque nasci posse credimus?
" Quî minùs enim tales ex filiis poterunt gigni, quàm
" ex qualibus ipsi prodierunt? Jam quo pacto nuptias
" fluvii terræque nominant? Sentientium enim conju-
" gium est. Terra autem, fluviúsque, sensûs sunt pror-
" sus expertes. Ipsa verò Daphne utrùm paternum se-
" cuta genus, inter fluvios numeranda est, an pater filiæ
" homo putandus?

Verùm

Verùm esto, concedatur poëtis natam Daphnen ex Terra & Ladone. Nata ergò puella apud utrum educata est? Ut demus enim nasci ità potuisse: ut educaretur fieri tamen non potuit. Ubi enim versata est puella? Herculè apud eum qui genuit. Ecquis ergò hominum vitam in fluvio ducit? Obliviscetur enim natutæ suæ pater, citiusque submerget fluctibus, quàm alet. Verùm sub terra apud matrem habitavit. Latebat ergò, nullíusque aspectui in occulto posita patebat: cujus autem latebat decor, nullius animum movere desiderio potuit. *A difficili.*

Vis & hoc assentiamur poëtis? Quomodo tandem amavit deus, & impotenti affectu à natura sua degeneravit? Amor omnium rerum, quæ humanas solicitant mentes, est pessima. Impium autem videtur, gravissima naturæ nostræ diis quoque attribuere. Nam si omni ex parte nostris teneantur incommodis, qua in re mortalibus præstabuut? nihil autem malorum esse quod non experiantur, certum erit, si amore, quod omnium pessimum est, torqueantur. Sed neque divina natura hanc ægritudinem capit, neque credibile est Phœbum adamâsse. *Ab indecoro.* *Amor res pessima.*

Insequens vero puellam Phœbus quomodo ab ea victus est cursu? deus ab homine? Viri enim mulieribus præstant, & deum fœmina superavit? Et quæ reliquis hominibus par esse non potest, ei deus cessisse creditur? Quamobrem autem fugientem puellam mater excepit? An quia malas nuptias putavit? Quomodo ergò ipsa facta est mater? An verò bonas credidit? Cur ergò id bonum filiæ invidit? Aut ergò mater non fuit, aut malam fuisse matrem constabit. *Ab inconsequenti.*

Quid ità verò Terra secum suis ipsa operibus dissensit, offenditque Phœbum, filiam auferens, rursumque redditâ ejusdem nominis arbore ipsum oblectans? Non debebat gratificari illi, si offendere *Ab inutili.*

ipsum volebat. Quare demum arbore illâ tripodas coronavit? Arbor enim voluptatis fuit merces, divinatio verò virtutis est indicium. Quomodo ergò Deus conjunxit ea quæ naturâ repugnant? Cur mortalis quidem amica, immortalis verò amator?

Peroratio Sed finis sit: neque enim plura de poëtis dicam, nè ipsorum ineptiam longiùs insectando, in eandam, quam in illis reprehendo, vanitatem videar incidisse.

SCHOLIA.

Destructio, &c. Quam alii nuncupant improbationem, alii confutationem, Quintilianus lib. 3. cap. 4. vocat opus destruendi. Idem lib. 5. cap. 13. refutationem, Græci ἀνασκευὴν, quibus σκευάζειν est condere, componere, struere, ἀνασκευάζειν destruere, labefactare.

Subvertenda verò, &c. Hoc est, oportet refutationes de illis rebus fieri, quæ ancipitem adhibent opinionem, ut ait Priscianus. Non enim, quæ planissimè falsa sunt vel vera, refutanda sunt: quales sunt Æsopicæ fabulæ, vel historiæ indubitabiles. Ut si volueris refutare, bruta animalia atque bestias more hominum aliquando fuisse locutas: Vel anno præterito flammis absumptam Hadamariam.

Mediæ conditionis, &c. Hoc est, quæ medium servant ordinem, de quibus in utramque partem oratio poterit institui. Ut si confutes, Antipodas esse: Arionem delphino vectum: Annibalis exercitum humanas carnes edisse.

Obscuro, &c. Ab incerto Priscianus ait: Ut, Incertum est tempus, quo vixerit Narcissus. Non manifestum est, quot annulos post cladem Cannensem Annibal Carthaginem miserit. Non constat ubi cervi abjiciant cornua.

Incredibili, &c. Ut, Incredibile est Arionem malis affe-

affectum voluiſſe canere. Supra fidem eſt, Daphnen à flumine Ladone procreatam, aut Nioben in ſaxa converſam.

Impoſsibili, &c. Ut, Impoſſibile erat Arionem à delphino ſervari. Impoſſibile erat Stentora quinquaginta alios ſermone æquâſſe, ſonitúque.

Non cohærente, &c. Ab inconſequente ſecundum Priſcianum. Quod & contrarium appellat: Ut, Contrarium erat voluiſſe perdere libertatem eum, qui eam ſervâſſet.

Indecorum, &c. Hoc eſt, ab indecente. Ut, Indecens erat Apollinem cùm, ſit deus, libidinoſam voluiſſe virgini vim inferre. Non decuiſſet imperatoriam Scipionis dignitatem pulcherrimis (quas expugnatâ novâ Carthagine cepit) virginibus ſtuprum inferre: honeſtius erat injuriæ muliebri obnoxias, intactas cuſtodire.

Inutili, &c. Hunc locum Priſcianus ab incommodo vocat, cùm dicimus, rem ineptiſſimam eſſe, quæ nulli vel uſui vel honori futura ſit: ut, Otia ſunt abroganda, unde nulla commoditas, vel laus vera promanat.

Artis vim, &c. Etenim inſtrumentis omnibus rhetoricis opus habet, cùm tota ſpes vincendi, ratióque perſuadendi poſita ſit in confirmatione atque confutatione. Nam ſi adjumenta noſtra expoſuerimus, contraria autem diſſolverimus, abſolutè nimirum munus oratorium confecerimus, ut ait Cicero.

Coarguere ineptiam, &c. Duplicem hujus declamationis formulam nobis proponit. Prioris eſt ſententia, Abſurdum eſſet, ineptias poëtarum reprehendere, aut vatibus contradicere, niſi ipſi in cauſa eſſent, falsáque confingendo nos adverſum ſe concitarent. Alterius, Stultum eſſet poëtis parcere, cùm ipſi diis immortalibus non parcant, ſed in deos omnes,

maximéque artis ſuæ poëticæ præſidem Apollinem debacchentur.

Apollinem, &c. Hic Muſarum princeps & dux eſt. Unde μουσηγέτην appellant, autore Macrobio lib. 1. de Somn. Scip. cap. 3. Idem 1. Saturn. cap. 7. vocatum ait ἀπὸ τὸ βάλλειν τὰς ἀκτῖνας, id eſt, a jactu radiorum. Eundem Phœbum, ἀπὸ τὸ φοιβᾶν βία, quòd vi feratur. Tortellius derivat à lumine vel nitore, ἀπὸ τοῦ φωτός.

Daphne, &c. Hanc Aphthonius ait filiam eſſe Ladonis, qui fluvius lauris circumſeptus eſt in Arcadia. Ovid. autem 1. Metamorph. tradit filiam Penëi, unde Penëiam ac Penëida vocat. Eſt autem Penëus Theſſaliæ fluvius, inter Oſſam & Olympum decurrens, apud quem eſt locus amœniſſimus, qui Tempe dicitur: Unde Virgil. ait 4 Georgic.

——— *Fugiens Penëia Tempe.*

Ovid. 1. Metamorphoſ.

Eſt nemus Æmoniæ, prærupta quod undique claudit
Sylva, vocant Tempe, per quæ Pœëus, &c.

Fertur autem duas habuiſſe filias, Cyrenen & Daphnen. Vide Bocat. l. 7. c. 29. Porrò poëtæ finxerunt, Daphnen è Ladone procreatam, quòd lauri & arbores proveniant naſcantúrque de fluvialibus undis.

Item, autore Fulgentio, laurum Apollini dedicârunt, quoniam ſi eam dormientibus ad caput poſueris, vera ſomnia videbunt.

Pythio, &c. Python vel Phythou horrendæ magnitudinis è terra caleſcente poſt Deucalionis diluvium procreatus ſerpens, quem Phœbus interemit, unde Pythius eſt appellatus, & in honorem ejus ludi inſtituti Pythia dicti. Ovid. 1. Metamorph.

Inſtituit ſacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomiti ſerpentis nomine dictos.

Sunt qui ſic dictum aſſerant ἀπὸ τοῦ πυθάνεσθαι. At Macrob. 1. Satur. cap. 17. à πύθω, hoc eſt, σήπω, tra-

trahit, quòd nunquam ſine vi aliqua caloris efficitur putredo.

Tripodi, &c. Tripodes, à tribus pedibus dicti ſuerunt, autore Servio ſuper 4 Æneid. menſæ in Apollinis Delphici templo, quibus ſuperpoſitæ Phœbades vaticinabantur, vel ex quibus reſponſa dabantur. Dicebatur etiam Cortina. Virg. in 6. Ænëid.

——— *Neque te Phœbi Cortina fefellit.*

Fuerunt autem duo ſummæ fidei oracula, Delphica & Pythia. Vide Eraſm. in proverbio, *Ex tripode.*

Jam quo pacto, &c. Non probabile eſt, inquit, nuptias factas eſſe inter res inanimatas, cùm Hymenæus eorum ſit qui ſenſus habeant. Præterea, cùm in dubio ſit an inter fluvios filia Daphne, an Ladon pater inter homines recenſendus.

Amor res peſsima, &c. Unde Euripides,

——βροτοῖς ἔρωτες ὡς κακὸν μεγα·

Mortalibus amores quàm magnum malum! Qui bonis hominibus non conveniunt, nedum Apollini Deo. Rectè apud Diogenem Laertium Zeno, *Amor eſt*, inquit, *concupiſcentia quædam, in præſtanti ingenio viros non cadens.*

Viri mulieribus præſtant, &c. Γ πρέχειν, viri ſuperant, vincunt fœminas. Etenim fœminæ debiliores ſunt maribus, quia frigidioris naturæ, ut de animalibus ait Ariſtoteles.

Refutationis exemplum.

ARGUMENTUM.

Falſum eſſe quod Herod. l. 1. ſcripſit ſuper Arione fidicine. De quo vide Gel. l. 16. c. 19. Ovid. 2. Faſt.

Arion vectus à delphino.

PRimam hiſtoriæ legem Cicero tradit eſſe, ut vera ſit, nec admiſceat aliquid falſi, quam Græci non ſervando, ſed creditu indigna turpiter confingendo, fecerunt, ut fidem amiſerint, & Græcia

Exordium à reprehenſione.

Eſt enim lumen veritatis hiſtoria.

mendax credatur, & Herodoti ſcripta vana, atque mendaciis conſuta, maximè ea, quæ ſuper Arione prodita circumferuntur.

Ab expoſitione. Arion, inquit, citharœdus, grandi pecuniâ & re bonâ multâ copioſus, Corinthum ex Sicilia & Italia conſtituit redire. Nautas igitur Corinthios delegit, qui prædæ pecuniæque cupidi ceperunt conſilium de necando Arione. Hic, pernicie intellectâ, pecuniam inſidiatores haberent, vitam darent, oravit. Atqui nautæ imperârunt ut jam ſtatim coràm deſiliret præceps in mare. Homo ibi territus, ſpe omni vitæ perditâ, id unum rogavit, ut priuſquam mortem oppeteret, induere permitterent ſua ſibi veſtimenta, & fides capere & canere carmen casûs illius ſibi conſolabile. Quod oraverat, impetrat; atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, ſtánſque in ſummæ puppis foro, carmen, quod ὄρθιον dicunt, voce ſublatiſſimâ cantavit. Ad quod delphinum inter undas adnaviſſe, & dorſo ſuper fluctus edito Arionem vectaviſſe, incolumique eum corpore cum cithara atque veſtimentis illæſis, Tænarum in terram Laconicam devexiſſe confirmat Herodotus.

Ab obſcuro. Ecquis aſſerat conſpicuum atque planum eſſe, Arionem in mare præcipitatum fidibus ceciniſſe, ipſum fluctibus non obrutum, nec citharam humoris impatientem aſpergine marinâ corruptam, neque veſtes à procellis abſorptas, ſed omnia integra ipſúmque citharœdum ſalvum evaſiſſe beneficio marinæ belluæ?

Ab incredibili. Ab Arione fidicine magnam pecuniæ vim collectam admitto, licèt idipſum multis difficillimum creditu; cùm, juxta Proverbium, Bonus cantor bonus cupediarius, promúſque magis quàm condus. At quis oro, tam demens, ut perſuaſum habeat fidicinem in tanta calamitate, & in tantis vitæ periculis conſtitutum ſe ornare & canere potuiſſe? Porrò quem-

quemadmodum nemini fidem feceris, Priamum in filiorum funeribus plausisse, & Nioben in tanto natorum luctu saltavisse: sic nemo crediderit, hominem in extrema necessitate, capitisque periculo fidibus delectatum cecinisse carmen non vulgare; rebus scilicet requirentibus habitum potiùs lugubrem, aut Musam quam vocant Caricam.

Verùm esto, concedatur illum potuisse canere, & delphinum musicâ demulsum: sed cùm sit omnium non solùm marinorum animalium velocissimus delphinus, ocyor volucre, & telo acrior, juxta Plinii sententiam, quomodo ejusdem dorso potuit Arion pendere; ubi si commoda etiam fuissent retinacula, iis tamen fidibus intentæ manus uti non potuissent? Sed esto, non sit excussus: at quomodo vortices perferre potuit, & semper æstuantis furentisque maris impetus, æquoreósque turbines atque procellas, quæ remos frangere, proras avertere, & maximas naves devorare solent, atque submergere? *Ab impossibili.*

Quid ab historico magis alienum quàm ista mendacia confingere? Quid minùs convenerit humanæ naturæ, quàm in summo rerum asperrimarum periculo canere? Quid in truculentarum belluarum ad feritatem natarum naturam minùs quadraverit, quàm eas nativâ rabie depositâ, mansuescere, placidorúmque equorum officiis fungi, mariique superequitantem hominem dorso portare? *Ab indecoro.*

Calamitatis dolor est comes, atque luctus; prosperioris fortunæ, cantus & lætitia: sed quomodo in summum vitæ discrimen adductus Arion, lætitiæ vestimenta potuit induere, musicisque cantilenis indulgere? At idem in mare præcipitatus, quomodo emersit, quomodo marinis humoribus perfusus, & horrore perculsus, fides, quas inutiles aqua reddit, tractavit? quomodo societatis humanæ atque rationis expers delphinus, *A contrario.*

equum domitum imitatus, cytharœdum veluti equitem vexit, & monstrator itineris in portum, quem optavit homo, deduxit?

Ab inutili. Quorsum ista tam absurda commenta, & inutilia vel auditu, vel relatu figmenta, unde nulla morum cultura, nulla item ingeniorum commoditas promanat?

Epilogus. Finem modò faciam, nè in Herodotum invectus, calumniari videat, & prolixis verborum ambagibus usus, molestiis afficiam eos, qui credulitatis vitio non laborantes, noverunt mera deliramenta esse, quæ de Arionis fabula memoriæ sunt prodita.

Aliud refutationis exemplum.

ARGUMENTUM.

Vanum esse, Elpenora mutatum fuisse in porcum.

UT fabulæ poetarum honestæ, delectandi gratiâ, vel docendi causâ conscriptæ, laudem merentur; sic absurda, quorum nullus est usus, mendacia, carbone notanda, minimèque sunt ferenda; cujus farinæ sunt ea, quæ finxerunt de Elpenore.

Circes fabulam explicat apud Xenophontem primo memo. Socrates. Ab expositione. Quem sociorum Vlyssis unum fuisse perhibent, & à venefica Circe, Solis ac Persæ filiâ, mutatum in porcum, atque ex homine per pocula bestiam quadrupedem factum: juxta illud Juvenal. Satyr. 15. *Cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.*

*— Circes (*inquit Horat.*) pocula nôsti,*
*Quæ si (*Ulysses*) cum sociis stultus cupidúsque bibisset,*
Sub domina meritrice fuisset turpis & excors;
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.

Ab obscuro. Quod figmentum nemo, præditus etiam Atticâ eloquentiâ, perspicuum aut planum fecerit homini rationis

tionis compoti. Obscurior enim res est, quàm ut ullâ dicendi facultate queat illustrari; & intellectu tam difficilis, ut nè Apollo quidem (ut proverbio dicunt) intelligat.

Quis tanto credulitatis vitio laboravit, cui verum esse videatur hominem in porcum transformari potuisse, idque per fœminam, quæ ut viris infirmior est, ac ineptior, ità minùs idonea ad capessendas atque sibi vendicandas divinæ virtutis artes, quibus tanta miraculorum spectacula solent exhiberi, & virgulâ, ut aiunt, divinâ suppeditari? *Ab incredibili.*

Ecquâ ratione vel efficaciâ fieri potuit, ut humana facies in setosum porci caput transformaretur, manus cum digitis in pedes bisulcos transirent, & breviter in animal deforme, terram semper spectans ac fodiens, converteretur homo? *Ab impossibili.*

Cui Deus os sublime dedit, cœlúmque videre
Jussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Non decuisset Circen id attentare, vel sibi potenter arrogare, quod solius divinæ virtutis est opificium. Ad hæc indecens admodum fuisset, humani corporis figuram, ad Dei similitudinem factam, in porcina membra convertere, naturámque ratione divinâ præditam, sordidissimâ pecoris carne dehonestare. *Ab indecenti.*

Veneficiis potens Circe fuerit, esto. Sed quomodo â trivenefica porrectum (quod haustum in stomachum trajici, deinde in visceribus absumi atque confici solet) poculum potuit totum Elpenoris corpus immutare? Quis unquam audivit sumpta pocula secutas fuisse corporum transeuntium in alias transformationes, & non potiùs, pristinâ membrorum figurâ permanente, sanitatem, vel adversam valetudinem concomitatam? *Ab incohærenti.*

Quæ malè feriatorum hominum deliramenta, cùm nihil bonæ frugis afferant, mitor quid Herodotum juverit ista confingere: Quid idem vates impulerit scriptis *Ab inutili.*

ſcriptis ſuis rata facere, atque committere, ut verum perduret proverbium, Πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί, *Multa mentiuntur poëtæ :* Quibus *quidlibet audenſi ſemper fuit æqua poteſtas*, ut Horatius ait.

Concluſio. Deſinam plura de rebus vaniſſimis verba facere, nè diutius in iis immorato, mihi aliqua vaniloquentiæ nota poſſit inuri.

Aliud refutationis exemplum.

Argumentum.

Quòd vana ſint, quæ jactant barbari de Hieronymo, ob libros ethnicorum, imprimis Ciceronis, lectos, flagris cæſo.

Exordium á dicentium reprehenſione. POlitiorum literarum hoſtes Cerite, quod aiunt, cerâ digni ſunt, quòd lapidem moveant omnem, ut ſtudioſos à bonis literis retrahant. Etenim multa comminiſcuntur, ut bonos in erroris tenebras ſecum abducant. Sed videamus quænam inter cætera, quorum infinitus eſt numerus, phantaſmata confingant, ac immenſa cavi ſpirent mendacia folles.

Ab expoſitione. Divus Hieronymus, inquiunt, cùm ſingulari diſciplinarum ſtudio flagrans, ethnicos ſcriptores, imprimis Ciceronem, lectitaret, nec prophani ſtudii finem faceret, per ſomnium ad Dei tribunal raptus eſt : ubi accuſatus, ad flagra damnatus fuit; ut documento eſſet, libros ethnicorum non eſſe legendos.

Ab obſcuro. Quod hominum à muſis alienorum figmentum à veritate remotiſſimum, Cimmeríſque (ut aiunt) tenebris obvolutum eſt. Etenim cui poterit apertum atque clarum videri, hominem mortalem, non modò ſomno, ſed etiam carne & oſſibus gravatum, in cœlos rapi, in Dei conſpectum produci, atque ibi ad majeſtatis ſummæ tribunal virgis cædi, propter lectos cum judicio libros ethnicorum? A quorum ſtudiis

tudiis nemo bonus unquam, nemóque pius abhorrere olitus, ſed potiùs omnia probare, quod bonum eſt tenere. Quomodo manifeſtum ergò fuerit, virum ſanctum vapulâſſe, quòd velut è luto gemmas, hoc eſt, quod in ethnicorum libris optimum erat, collegerit, ac indè libris ſuis plurimum conciliârit lepôris atque dignitatis?

Ab incredibili.

Ultra fidem eſt ſingulari ſanctimoniâ virum conſpicuum, è lectulo ſuo raptum in cœlos, ut flagris cæderetur; deinde virgis percuſſum, in terras relatum fuiſſe. Quod ſi verè contigiſſet, proculdubio ſemper à poëtarum lectionibus poſt datam tergo pœnam abſtinuiſſet. Ad id ipſum minimè feciſſe ejus ſcripta teſtantur. Sed per ſomnium fuit accuſatus, per ſomnium damnatus, atque cæſus. Per ſomnium igitur res debent credi, quæ meræ verborum umbræ ſunt.

Ab impoſſibili.

Quomodo carnalis homo ſuper æthera ferri, quomodo imbecillitas humana præfulgidos cœleſtis ſplendoris atque flammarum radios perpeti, fulgurantéſque terribilis judicis vultus ſuſtinere potuit? Sed eſto, potuerit id tolerare. Quomodo autem dormiens nihílque ſentiens verbera potuit ſentire? Quomodo ſe tantâ formidine pereulſum, & in pericula conjectum fuiſſe recordans, ad ethnicorum libros redire?

Ab ind. coro.

Omnium peſſimi ſunt homines, qui nobis fingunt, Deum illorum tortorem eſſe, quos è libris ethnicorum, quod habetur inibi ſalutare, non piget excerpere, & in utilitatem piorum memoriæ prodere: illis interim parcentem, qui ſegnes & ignavi bonas omnes diſciplinas, quæ Dei Opt. Max. ſunt munera, contemnunt, pravâque ſuâ & vivendi conſuetudine, & docendi ratione bonos offendunt, atque ſecum trahunt in perniciem. Et viro ſancto parùm convenerat autorum profanorum ſcripta legere,

si cognoverat, ea sacris literis incommudare, aut legentibus nihil utilitatis suppeditare. Esto, sint in iis nonnulla prava dogmata : magis tamen decuerit mala præterire, & aures obturare, quàm omnia ex æquo damnare.

A repugnantia. Scripsit quidem D. Hieronymus, ob lectos Ciceronis libros se flagra passum ; sed puellæ teneriori, quam à nimio poëtices ;studio volebat retrahere, scripsit per somnium accidisse. Quis indè, precor, colligendum juraverit, eloquentissimos ethnicorum libros non esse legendos ? Quod per somnium, quo rem actam intelligunt, pii crediturі sunt ; velut Græci dicunt, Οὐδ' ὄναρ. Quo antiquo proverbio significârunt, id quod nullâ ratione, nullo tempore audeas sperare.

Sed quæ suis hisce mendaciis turpissimis commoda nobis afferunt bonarum literarum hostes ? Commoda non videmus, experimur autem incommoda. Etenim dum omnes sui similes, hoc est, indoctissimos cupiunt habere, talibus terriculis juventutem à literis sinceroribus avocant, ut similes habeant labra lactucas. Ità grandiores hi facti, nulli vel rebus privatis, vel publicis usui poterunt esse.

Faceſſant igitur elegantiorum literarum osores, ac desinant per vanissimas de D. Hieronymo confictas nugas juventutem ab ethnicorum utilissimis, & mores & ingenia formantibus scriptis deterrere.

Petrus Mosellanus copiosiùs & elegantiùs tractavit, cujus verba non piguit ascribere.

Argumentum.

SI unquam hoc dubium fuit, hoc vitii mortalium mentibus naturâ insitum esse, ut quantum quisque vel ipse jam sit assecutus, vel pòst se assequi posse

oſſe ſperet, tantum probet; & nihil, niſi quid ipſe acit, rectum putet: nunc certè dubium eſſe deſinet, oſteaquam exiſtunt, qui quoniam ipſi optimos uoſque ſcriptores aut non legunt, aut ſi legunt, on intelligunt, alios quoque ab eorum lectione eterrent: & quia errorem ſuum veris rationibus erſuadere nequeunt, mulierculárum more effictas uperſtitioſorum exemplorum minas confingunt. Nam quis deſidioſiſſimis iſtis deſidiæ patronis crederet propterea D. Hieronymum, ut divinarum ità umanarum literarum peritiſſimum, quòd ethnicorum ſcripta legerit, cœleſtis judicii ſententiâ condemnatum, de tergo ſatisfeciſſe? Operæpretium utem eſt, quibus verbis bellam hanc ſuam, ſcilicet, iſtoriam narrent, exponere. Nam ſi veri quid haeret res, longè aliam faciem narratio ipſa haberet. Nam qui bene natos adoleſcentes hac fabulâ ab honeſtiſſimarum rerum ſtudiis abducere conantur, uanquam mendaci veritatis tectorio obducere ſe oſſe profitentur, (ſophiſtæ enim & ſunt, & appellantur) tamen infelici adeò ſunt ingenio, ut cautè nentiri, & fictionem celare non poſſint. Sic enim iunt: S. Hieronymus cùm ſingulari quadam libealium diſciplinarum omnium ſtudio flagraret, non atis habuit philoſophiam & theologiam didiciſſe, nſuper curioſitate quadam provectus, ethnicos criptores, & imprimis Ciceronem ſubindè legit. Placebant enim ei pulchra verba, quibus paganus lle in ſuis libris frequenter eſt uſus. Connivebat ad æc aliquandiu Deus: ſed cùm finem non faceret nutilis ſtudii, per ſomnium ad Dei tribunal accerſitus, de Ciceroniana lectione accuſatur. Quid mulis? Damnatus eſt ad flagra. Quibus multùm diúque æſus, ſatis docuit, non eſſe legendos libros ethnicorum, præcipuè Ciceronis. Hæc eſt illa terrica hiſtoria, quam ubique adverſum bonarum literarum

rarum ſtudioſos decantant. Nam ut indocti medi uno collyrio omnium oculos ſanant, ità miſeri iſ unum hoc habent, quo inſcitiæ ſuæ patrocinantur Sed nunc quantum efficiant, videamus. S. Hieronymus, inquiunt, ſingulari quodam liberalium artium ſtudio flagravit. Quid ego audio? Sanctus erat Hieronymus, & tamen liberalium artium ſtudio flagrabat? Sancti ſanctè omnia & faciunt, & dicunt. Vo verò hoc nomine in jus vocatum jactatis, quòd liberales diſciplinas avidiùs legendo ſit ſectatus. Au ergò ſanctus non erit Hieronymus, & diſciplina liberales earum fugiendæ: aut ſi Sanctus Hieronymus ſanctum erit & liberales artes tractare. At quis eſt tam impudens, ut Hieronymo ſanctitatis gloriam detrahat? Niſi fortaſſe dicitis tum eum ſanctum non fuiſſe, cùm prophanos autores legeret. Dicite ergò mihi ullum tempus, quo à prophanis literis in totum abhorruerit. An eſt aliquis liber, aliqua epiſtola, aliquis commentarius ejus ſcriptoris, in quo non prophana ſacris adjunxerit? Quòd ſi in ſcribendo, ad prophanos autores ſæpe reſpexit, quantò magis in legendo idem hoc feciſſe eum putabimus? Aut ergò ſanctitatis opinionem, quam ille ſibi ſummâ eruditione, ſummâque pietate comparavit, ei detrahetis; aut, ſi hoc non audetis, mendacium veſtrum ipſi prodetis. Deinde ſi artes ab ethnicis potiſſimùm & inventæ, & nobis traditæ, liberales ſunt, flagitium non erit eas didiciſſe. Vix me contineo quin hîc ſophiſtis iſtis inſultem. Hoccine veſter vos docuit Ariſtoteles, liberale quòd ſit, hoc idem & flagitium eſſe poſſe? Non virtus eſt liberalitas? O novum acumen! Nam cùm quod liberale appellant, hoc idem vitioſum eſſe dicant, nónne ex virtute faciunt vitium? Ut cùm vitium omne ſit fugiendum, idem ſit iſtis & liberale & illiberale; fugiendum pariter, & expetendum. Vide quàm bellè cohæreant,

hæreant quamque formalis ſit, ut Gothi iſti loquuntur, hæc narratio? Sed Philoſophiâ ac Theologiâ contentus eſſe debebat, ſicut doctor ſanctus, & doctor ſubtilis, qui non curaverunt iſtas novitates. Quam tu hic philoſophiam mihi ſomnias egregie philoſophiæ magiſter? Neque enim credibile eſt vigilare eos, qui ullam artem liberalem à philoſophia ſeparant. Miſeri homines non dedicêre, philoſophiam non eſſe dictata quædam nuper à neſcio quibus, quæ poſtea & in ſcholis alii aliis velut per manus tradidêre, de inventionibus, de formalitatibus, de obligationibus, & ſimilibus nugis; ſed latiùs patêre auguſtiſſimæ hujus diſciplinæ fructum. Nam cùm totum philoſophiæ corpus ex tribus velut primariis membris conſtet, ſermonis facultate, naturalium rerum cognitione, & vitæ inſtituendæ ratione, ſingula hæc deinceps plurimas in ſe complectuntur partes. Etenim in ſermone deſideramus, vel ut cum rectè loquentium exemplo conſentiat, id quod pollicetur grammatica; vel ut naturam cujuſque rei explicet; nunc quæ obſcura ſunt definiendo; nunc, quæ multa & confuſa ſunt, dividendo; nunc, quid cuique vel conſequens vel repugnans ſit, colligendo; quam vim dialecticen vocant; vel ut propriè, diſtinctè, copioſè, ornatè de quavis re propoſitâ cum quadam audientium admiratione dicamus, quæ facultas propriè eſt oratorum. Sed naturæ cognitione latiùs etiam fines ſuos porrigit, cùm cœlum pariter, elementa, atque adeò quæ in elementis ſunt omnia ambitu ſuo circumſcribat. Vitæ verò humanæ moderatio non in hoc eſt tota, ut quis ſuos ipſius mores ad virtutis præſcriptum formet: ſed majus etiam quiddam præſtat; nimirum ut primùm nos ipſi, vitámque noſtram, deinde domûs familiæque curam, poſtremò civitatis ac reipub. adminiſtrationem rectâ ratione inſtitu-

S. Thomas Aquinas: Joannes Scotus.

Philoſophia omnis ex quibus conſtat.

inſtituamus. Et cum ex uno philoſophiæ velut fonte innumerabiles diſciplinarum humanarum rivi promanârint; & nullus ſcriptor, quantumvis ethnicus, tam ſit inanis, ut non ſcriptione ſuâ in aliquam philoſophiæ partem incurrat: quæ (malum!) inſania eſt, eum, qui Ciceronem in omni philoſophiæ parte ſumma cum laude verſatum, diligenter legat, perinde criminari, ac ſi philoſophiæ terminos ſit egreſſus? Quòd ſi philoſophiæ pars eſt Cicero, & qui philoſophiæ ſtudent, vel veſtro judicio, non ſolùm non flagra ſed præmia merentur; quâ, quæſo, fronte fingitis nobis Hieronymum, cui præmium debebatur, cæſum flagris? Neque verò libet hic quicquam exprobrare vel Thomæ Aquinati, vel Joanni Scoto, quos tantopere venerari cuique per me ſanè licet: illud tantùm dico, me nec ſanctitatem detrahere Thomæ, nec Scoto ſubtilitates invidere; ſed quod additis non curæ fuiſſe iis novitates (videlicet per novitates, Ciceronis lectionem intelligentes) agnoſco Atticam iſtam veſtram eloqueniam, & acumen miror, quòd, quæ annis ſupra mille ſexcentis in eruditorum manibus fuerunt, ea præ nugis veſtris nuper natis exiſtimetis nova. Atque utinam vobis, quibus tantum diſplicent nova, nunquam novus contingat cucullus, nunquam novæ crepidæ; ſed ſemper pannis anniſque obſitis, putridi piſces & antiquata ova ſint cibus.

A conſulatu enim Cic. ad Chriſti natalem anni 61. interceſſêre.

At ſuavius etiam eſt, quòd, quò probabilius eſſet mendacium, cauſam lecti Ciceronis adjungunt; Quia, inquiunt, placebant ei pulchra verba. Ecce verò alterum ſermonis ſophiſtici florem. Quod autem peccatum eſt, malle pulchra quàm ſpurca? Video quorſum tendatis: Hieronymum veſtrî ſimilem optatis, hoc eſt, infantem. Deinde, ullúmne verbum per ſe eſt pulchrum, an potiùs ut quodque rei vel pulchræ vel turpi inditum eſt, ità vel pulchrum vel

turpe

turpe habetur? Quòd pulchra ſunt verba, quæ pulchras res velut veſtiunt & ornant, nónne in contrarium res vobis exit, ut quod pro vobis adduxiſtis, hoc maximè vos oppugnet? Jam, ut demus, cauſam hanc aliquid valere, illud quomodo conſiſtet, quòd, quæ in aliis laudat Hieronymus, eorum culpâ ipſe plectatur? An non idem in epiſtola ad Magnum oratorem, & fatetur ſe profana legere, ſacríſque intertexere; & qui hoc ante ſe fecerant, ſuóve etiamnum tempore facerent, eorum exempla non modò non reprehendit, verùm etiam imitanda proponit?

Nónne Lactantium hoc nomine miratur, quòd ad Cicer. eloquentiam cæteris propiùs aſpiraverit? Non Baſilius, ſummus meâ ſententiâ Theologus, nepotibus ſuis adoleſcentibus, quos ad divinæ ſapientiæ perfectionem erudiebat, omne genus profanorum ſcriptorum prudenter legendum ſuaſit? Imò, Non Auguſtinus in futuro Theologo omnium penè humanarum literarum cognitionem deſiderat? Nónne idem Ciceronis Hortenſio (ſic enim inſcriptus eſt liber) velut duce, ad ſapientiæ Deo dignæ ſtudium primùm ſe perveniſſe palàm teſtatur? Et Hieronymum lecti Ciceronis pœnas graves adeò dediſſe, credi vobis adhuc poſtulatis? Illi laudibus attollunt induſtriam eorum, qui ad æternæ ſapientiæ templum ornandum, populi Iſraelitici exemplo, peregrinas conferunt opes: vobis non ſatis eſt vos ipſos, veluti fucos quoſdam, in alvearium nihil importare? inſuper & aliis in hoc genere laborantibus obſtrepitis, & ficti exempli horrorem apponitis? Sed quid ego horum exempla commemoro? Ipſe adeò Paulus, qui Chriſti ſuo ore loquentis periculum minatur, ethnicorum poëtarum verſibus in Evangelii gloriam abuſus eſt. Quid autem, ſi oſtendam, quod vos impudenter adeò aſſeveratis, hoc nè fieri quidem potuiſſe? Quid ſi hoc ex veſtris ipſorum verbis convincam?

Quid si hoc vestrum Commentum ab ipso adeò Hieronymo palàm rideri alicubi comprobem? Deincépsne tale aliquid studiosis hominibus obgannire audebitis? Per somnium vobis Hieronymus accusatur. per somnium damnatur, per somnium cæditur. O novum judicium; In Areopago olim judicia noctu habebantur, sed vigilantibus reis: hic reus cùm altum adeò dormiat, ut etiam somniet, ad tribunal protrahitur, accusatur, damnatur, cæditur. Quî fieri potest, ut dormiens causam dicat? ut omni sentiendi facultate destitutus, flagrorum ictus sentiat? Nónne ipsa somnii vox totum hoc quod jactatis, somnium, aut si quid somnio vanius est, esse ostendit? Atqui venit in mentem, quo potissi nùmnitantur fabulæ illius decantatores. Hieronymus, inquiunt, ipse scribit tale quid sibi accedisse. Fateor, sed scripsit juvenis, calentibus adhuc in eo rhetorum studiis, quorum professio est, fictis etiam narrationibus ad suum negotium abuti. Scripsit puellæ, cujus ingenium parùm firmum talibus tericulis ab immodico ethnicæ lectionis studio absterrere prudentis erat. Scripsit aptis verbis, aptis figuris, eî præfatione somni pariter & tebriculæ, ut cauto firmóque lectori commentum nè posset quidem imponere. Scripsit in familiari privatâque epistolâ, stylo ad puellarum infirmitatem accommodato. Alioqui ter perjurum facietis Hieronymum. Primùm, qui post judicium illud vestrum, quo lectionem ethnicorum abjuravit, ad libros profanos toties redierit. Deinde, qui aliis ejus generis libros non modò legendos permittat, verùm etiam suadeat. Postremò, qui in defensione sua multis annis, postcaquam ad Eustochium de somnio hoc scripserat, exactis, Ruffino lectionem ethnicorum pro crimine objicienti responderet somnium esse, quod Eustochio scripsisset: somniis autem scripturarum autoritate fidem non habendam

bendam. Quid expectatis amplius? ipse Hieronymus jam non minùs eruditione, vitæque sanctimoniâ, quàm ætate perfectus, quod juveni sibi ad Eustochium scribenti exciderit, merum fuisse somnium confitetur. Sed vereor planè, nè sint quibus prolixa hæc de somnio disputatio quendam tædii somnum adduxerit: tantum abest, ut, nè cui fabulam hanc persuadeam, metuam.

Elegantissima Posthumii Consulis ad populum oratio: quâ fœdum Bacchanalium ritum reprehendit: ex Tit. Livio, lib, 39. 15, 16.

NUlli unquam concioni, Quirites, tam non solùm apta sed etiam necessaria hæc solennis comprecatio deorum fuit, quæ vos admoneret, hos esse deos quos colere, venerari, precaríque majores vestri instituissent; non illos, qui pravis & externis religionibus captas mentes, velut furialibus stimulis ad omne scelus, & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, invenio, si aliquid ignorabitis, nè locum negligentiæ dem; si omnia nudavero, nè nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quàm pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse: ut ad cavendam satìs sit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia totâ jampridem Italiâ, & nunc per urbem, etiam multis locis esse, non famâ modò accepisse vos, sed crepitibus etiam, ululatibúsque nocturnis, qui personant totâ urbe, certum habeo. Cæterùm, quæ ea res sit ignorare: alios deorum aliquem cultum, alios concessum ludum & lasciviam credere esse: & qualecunque sit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, si dixero multa millia hominum esse, illico necesse

Bacchanalia hæc Sp. Posthumio Albino & Qu. Martio Philippo Cossvi. guerunt.

est exterreamini; nisi adjunxero, qui, qualésque sint? Primùm igitur mulierum magna pars est, & is fons mali hujusce fuit: deinde, simillimi fœminis mares, stuprati & constupratores, fanatici, vigiles, vino, strepitibus clamoribúsque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires conjuratio, cæterùm incrementum ingens virium habet, quòd in dies plures fiunt. Majores vestri, nè vos quidem, nisi cùm aut vexillo in arce posito comitiorum causâ exercitus eductus esset, aut plebi concilium Tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocâsset, fortè temerè coire voluerunt: & ubicunque multitudo esset, ibi & legitimum rectorem multitudinis censebant debere esse. Quales primùm nocturnos cœtus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si quibus ætatibus initientur mares, sciatis: non misereat vos eorum solùm, sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos juvenes, milites faciendos censetis, Quirites? iis ex obscœno sacrario eductis arma committenda? hi cooperti stupris suis, alienísque, pro pudicitia conjugum ac liberorum vestrorum ferro decernerent?

Minus tamen esset, si flagitiis tantùm effœminati forent, (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abstinuissent. Nunquam tantum malum in republica fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid scelere peccatum est, ex uno illo sacrario scitote ortum esse. Necdum omnia in quæ conjuraverunt edita facinora habent. Adhuc privatis noxiis, quia nondum ad rempublicam opprimendam satis virium est, conjuratio sese impia tenet. Crescit & serpit quotidie malum: jam majus est, quàm ut capere id privata fortuna possit: ad summam reipub. spectat, nisi præcavetis, Quirites. Jam huic diurnæ legi-

legitimè ab consule vocatæ par nocturna concio esse poterit. Nunc illi vos singuli universos concionantes timent: jam ubi vos dilapsi in domos & rura vestra eritis, illi coierint; consultabunt de sua salute, simul ac vestra pernicie: tum singulis vobis universi timendi erunt. Optare igitur unusquisque vestrûm debet, ut bona mens suis omnibus fuerit: si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit; illorum eum cum quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non suum judicet esse. Nè quis etiam errore labatur vestrûm quidem, non sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quàm prava religio. Ubi deorum numen prætenditur sceleribus, subit animum timor, nè fraudibus humanis vindicandis divini juris aliquid mixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum avorúmque ætate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent? sacrificulos vatésque foro, circo, urbe prohiberent? vaticinios libros conquirerent, comburerentque? omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? judicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique juris, nihil æquè dissolvendæ religionis esse, quàm ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur: Hæc vobis prædicenda ratus sum, nequa superstitio agitaret animos vestros, cùm demolientes nos Bacchanalia, discutientésque nefarios cœtus cerneretis.

Omnia diis propitiis volentibúsque ea faciemus: qui, quia suum numen sceleribus libidinibúsque contaminari indignè ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt; nec patefieri ut impunita essent, sed ut vindicarentur, & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi col-

legæque meo mandavit: nos ipſi, quæ nobis agenda ſunt, impigrè exequemur: vigiliarum nocturnarum curam per urbem minoribus magiſtratibus mandavimus. Vos quoque æquum eſt quæ veſtra munia ſunt, quo quis loco poſitus erit, quod imperabitur, impigrè præſtare, & dare operam, nè quid, fraude noxiorum, periculi aut tumultûs oriatur.

CAP. VI.

De Confirmatione ſive Aſſeveratione, quæ Græcis dicitur κατασκευή.

"CONfirmatio, vel Aſſeveratio, eſt propoſitæ rei "comprobatio. Confirmanda verò ſunt, quæ neque "prorſus manifeſta ſunt, neque omninem fidem, ut fieri "poſſint, habent; ſed quæ medium ordinem ſervant. "Qui autem confirmare intendunt, omnibus capitibus confutationi contrariis utantur. Primum enim "laudent eum qui dixit, quod confirmandum eſt: Deinde, rem exponant: Poſtea, à contrariis eorum quæ "diximus, comprobent ipſum.

Pro	Obſcuro	Quidem	Manifeſto.
	Incredibili		Probabili.
	Impoſſibili		Poſſibili.
	Repugnante		Cohærente.
	Indecoro		Decente.
	Inutili		Conferente.

"Sanè hæc quoque confirmationis exercitatio omnem vim artis intra ſe complexa eſt: cujus exemplum, "veriſimilia eſſe quæ de Daphne referuntur, continens, "tale erit.

Poëtas

"Poëtas quisquis vituperat, ipsas mihi vituperare "Musas videtur. Si enim quæcunque canunt poëtæ, "Musis instincti profundunt; quidni planè Musis bel- "lum indicit, qui poëtarum reprehendere conatur in- "venta? Ego quidem omnium poëtarum sententiam "comprobo, illius autem maximè qui Daphnen ab A- "polline esse amatam, sapienter protulit. Sed quænam "sunt, quibus fidem non adhibent? Daphne, inquiunt, "è Terra nata est, & Ladone. *Exordium à laude dicentium.*

"Cur hoc apud eos incredibile? Nónne rebus om- "nibus aqua & terra sunt origo? Nónne semina re- "rum omnium elementa præbent? Si verò quicquid "gignitur, procedit ex terra & aqua: nimirum Daph- "ne eisdem orta est, quibus omnia, principiis, Ladone "& Terrâ; genita scilicet indè, unde cuncta procre- "antur. Superabat autem Daphne facie reliquas omnes: "rectè quidem. Quæcunque enim primò è Terra e- "mittuntur, ea naturæ pulchritudine producuntur, & "primo velut nativo proprióque conspicua decore pul- "cherrima videntur. Multæ autem mutationes corpo- "ribus speciosissimis tempore accidunt: quæ verò re- "cèns nata primùm apparuerunt, ea formosissima, ve- "luti quæ nullum adhuc decoris sui damnum passa "sunt, blandissimè oculos nostros morantur. Rectè igi- "tur Daphne formâ præstabat primùm ex Terra pro- "creata. *Expositio rei à manifesto.*

"Ob cujus admirandam pulchritudinem Pythius "amore captus est, non injuriâ. Quicquid enim "in terris est, quo res ullæ sunt conspicuæ atque "admirandæ, id omne à diis ipsis tributum est. Si "verò bonorum omnium amabilis in primis est pul- "chritudo, quid mirum si jucundissimum deorum "munus, deum quoque habuit amatorem? Quæ "enim dii donant, ea omnes amore prosequun- "tur. *A probabili.*

Conabatur autem amans deus suo desiderio me- *A possibili.*

" deri; sic enim res habet: virtutes non sine labore com-
" parantur, & opus est sudore, quisquis eas assequi velit.
" Hinc ergò laborat amator, nec tamen desiderans ami-
" cam comprehendit. Ingens enim est virtus, nec ad
" extremam ipsius metam quisquam potest pervenire.
" Aiunt igitur amare Phœbum non terram scilicet,
" nec deorum majestatem vanis commentis dehonestan-
" tes, sed virtutis ostendentes naturam, ut Apollo sit qui
" virtutem quærit, ipsa verò virtus, Daphne.

A cohærenti. " Fugientem puellam mater excepit. Cuncta enim
" quæcunque sunt, mortalem sortita naturam, ad ea,
" unde orta sunt, festinant reverti. Idcirco in terram
" occidit Daphne, ex terra prognata.

A decenti. " Accipiens autem puellam mater, pro ipsa reddidit
" arbustum. Utrumque opus terræ proprium, ut in
" hanc homines cadant, & arbores ab ea nascantur.

A conferenti. " Procreatum autem arbustum Apollinis honori di-
" catum est, dii enim extra providentiæ suæ com-
" plexum nè arbusta quidem teliquerunt, sed coronan-
" tur è natis, & primitiæ prodeuntium è terris ipsis
" sacrantur. Sed & arbor divinationis facta est mer-
" ces atque symbolum. Hoc autem conveniens puto.
" Daphnen enim poëtarum multi σωφρόνην, id est,
" temperatam appellant; & oracula dare, à temperantia
" provenit.

Conclusio. " Itaque quoniam puella voluptatum expers fuit,
" virtutibus consecratur. Neque enim posset futuro-
" rum esse capax, qui laborat intemperantiâ, conta-
" minatum habens fœda libidine pectus. Quas ob
" res poëtas admiror & laudo, ipsum veneror car-
" men.

SCHO-

SCHOLIA.

CONfirmationem Græci vocant κατασκευὴν à verbo κατασκευάζειν, quod eſt parare, fabricari, quo utitur Apoſtolus ad Hebr. 9. σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ᾗ τε λυχνία, &c. id eſt, *Tabernaculum factum fuit primum in quo lucerna.* Eſt & probare, & confirmare. Unde κατασκευὴ, probatio, aſtructio, demonſtratio, item ſtructura vocatur ab Halicarnaſſeo; hoc eſt opificium rhetoricum, & artifex compoſitio,

Quiſquis vituperat, &c. In Aphthonio habetur, Ποιηταῖς ἀντιρῶν, αὐταῖς ἀντερεῖν δοκεῖ ταῖς Μούσαις. unde locum hunc ſic alii vertunt. Quiſquis vatibus contradicit, ipſis Muſis videtur contradicere.

Muſis inſtincti, &c. Socrates apud Platonem de recta nominum ratione dicit Muſarum & muſicæ nomen deductum ἀπὸ τοῦ μανθάνειν, id eſt, inquirere: ſi quis enim vult Muſis familiaris eſſe, ei opus eſt indagine, & ſtudio ſapientiæ. Etenim qui ad Muſas aſpirant, opus habent non parvâ inquiſitione atque labore. Unde Propertius lib. 3.

Non datur ad Muſas currere lata via.

Muſis autem inſtinctos, ait, hoc eſt, divino furore concitatos, & impulſos. Divinum enim poëtarum genus eſt, atque diis agitur, ut Plato de Legib. 3. Idem de furore poëtico, Non arte, inquit, ſed divino afflatu mente capti omnia præclara poëmata canunt: Quem furorem ἐνθουσιασμὸν appellant, numinis afflationem, quam Budæus de eſſe primo interpretatur vim dicendi & ſcribendi divinitus inferveſactam. Hanc libro 1. de rap. Proſerp. Claudianus intelligens inquit,

Raptori thalamos audaci promere cautu
Mens congeſta jubet, greſſus removete profani.

Jam

Jam furor humanos noſtro de pectore ſenſus
Expulit, & totum ſpirant præcordia Phœbum.

Huc item Ovid. 6 Faſt. reſpiciens. ait,

Eſt deus in nobis, agitante caleſcimus illo.
Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.

Idem libro de Arte tertio.

Eſt deus in nobis, ſunt & commercia cœli:
Sedibus ætherei ſpiritus ille venit.

Cur hoc apud Deos, &c. Græciſmus eſt, πρὸς τῶν θεῶν, πρὸς τοῦ Διός. Hoc eſt, per deos, per Jovem.

Superabat facie, &c. Quoniam Daphne omnium pulcherrima fuit, non dubium eſt quin Apollinem potuerit in amorem ſui ſollicitare Certè pulchritudinem Ariſtoteles dicebat quavis epiſtolâ efficaciorem ad commendandum. Theophraſtus ſilentem fraudem appellabat: Plato prærogativam naturæ, quæ paucis ſoleat contingere. Carneades dicebat, ἀδορυφόρητον βασιλείαν, id eſt, regnum abſque ſatellitio: Meminit Eraſm. Apophtheg. 6. Sunt qui pulchritudinem in tria diſtinguunt: aliam referunt laudabilem eſſe, ut formoſam faciem: aliam uſui deſervire, ut inſtrumentum, & domum, quæ præterquam quòd ſpecioſa ſunt, uſibus noſtris commoda etiam ſunt: tertiam legibus ſtudiiſque conſtare, eámque humanæ vitæ commodis maximè conſulere. Cujus meminit Diogenes Laertius lib. 3. de vita philoſophorum. Hæc in æternum perdurans omnium eſt pretioſiſſima. Vnde Ovid. 3. Triſtrum eleganter ait.

Nempa dat, & quodcunque libet fortuna, rapitque:
Irus & eſt ſubitò, qui modò Cræſus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingeniique bonis.

Multæ mutationes. &c. Hoc eſt, pulchritudo recens producta peramabilis eſt, temporis autem curſu viciatut. Hinc pulcherrimè Ovid. de arte amandi ſecundo ait,

Forma

Forma bonum fragile est: quantúmque accedit ad annos,
Fit minor, & spatio carpitur illa suo.
Nec semper violæ, nec semper lilia florent,
Et riget amissâ spina relicta rosâ.
Et tibi jam venient cani formose, capilli;
Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Jam molire animum, qui duret & astrue formam:
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem 2. Tristium ad filiam Perillam,

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugáque in antiqua fronte senilis erit.
Injiciétque manus formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit.

Notabis obiter, Aphthonium juxta suas præceptiones, non ea confirmare, quæ omnino fidem, ut fieri possint, non habent. Et Quintil. lib. 3. cap. 6. Illud frequens est, inquit, ut ea quibus minùs confidimus, omittamus. Hinc silentio præterit, ac transit Daphnen in undis educari, aut in mediis terræ matris viscer. bus vitam exigere potuisse. Tractari tamen exercitationis gratiâ possunt, cùm confirmatio atque refutatio sint veluti quædam imagines rerum illarum, quæ in veras & justas causas incidunt: hîc seorsum quasi per lusum, tractatæ, ut in his juventus exercita possit ad veras ac graves causas agendas accommodatior reddi.

Quæ dii donant, &c. Sic argumentatur:

Qui amat pulchritudinem, non hominum, sed deorum munus amplectitur:

Pythyus amat Pulchritudinem:

Ergò, non hominum, sed deorum munus amplectitur. *Virtutes labore comparantur, &c.* Transit ad eam fabulæ partem confirmandam, quâ poetæ dicunt, Daphnen ab insequente Phœbo, tenerámque puellam à deo non fuisse comprehensam. Quod difficile

confirmatu

confirmatu viſum reliquit, & ad allegoriam tranſit. Per Daphnen, inquit, virtutem intelliges; per Apollinem, virtutis ſectatorem. Quemadmodum is qui virtutem ſequitur, non facilè comprehendit eam: ità Daphne captu difficilis erat Apollini. Etenim difficilia quæ pulchra.

Et via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilémque aditum primò ſpectantibus offert:
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.

Terra omnium communis mater.

Mater excepit, &c. Etenim terræ propter merita indiderunt venerationem materni nominis. Naſcentes enim excipit, ſuſtinet, poſtremò complectitur gremio, ut Plin. ait. lib. 2. cap. 65.

Apollinis honori, &c. Triplicem inquit potiſſimùm utilitatem affert Daphne in laurum converſa; honorem & decus Apollini, diis reliquis coronas quibus exornantur, & divinandi artis indicium inſigne.

Primitiæ, &c. Novæ fruges. Quas olim veteres non deguſtabant, niſi priùs τὰς ἀπαρχὰς diis ſacerdotes immolâſſent. Vide Eraſmum in proverbio,

Μηδ' ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπιῤῥήκτων ἀνελόντα
Ἔδειν, μηδὲ λόεδρα.—

Confirmationis exemplum paulò copioſius à Petro Moſellano tractatum.

Argumentum.

Quòd verùm ſit, quod Virgilius ſcriptum reliquerit, Didonem amoris impatientiâ mortem ſibi conſciſſe, confirmationis exemplum.

Quanta fuerit priſcorum hominum induſtria in comparandis ſapientiæ monumentis, quæ poſteris ſuis relinquerent, cùm aliis rebus multis conſtat, tum vel maximè per hoc indicatur, quòd quæ eximiæ cujuſdam philoſophiæ documenta exiſtimabant,

mabant, ea non temerè literis mandabant, ſed muſicâ numerorum ſuavitate condita, poſteris legenda tradebant. Cujus laudis, ab Hebræis ad Græcos derivatæ, ut Latini quoque homines participes fierent, ſi quiſquam alius, Virgilius certè effecit. Nam is cùm humanarum rerum imaginem in Ænea ſuo mortalibus proponere, ac per hunc, quod cuique vel ſequendum, vel fugiendum eſſet, docere ſtatuiſſet, non ſatis habuit fictis interim perſonis veros affectus repræſentare, id quod alioqui poetæ ſpectare ſolent, verùm etiam vera pleraque admiſcuit, inter quæ veriſſima eſſe cenſenda ſunt, quæ, ut ab inſano amore adoleſcentes deterreat, de Didone Carthaginenſium reginâ amoris impatientiâ mortem ſibi conſciſcente commemorat: graviúſne an jucundiùs necdum ſtatuo. Narrat enim Æneam, parte claſſis naufragio amiſsâ, Carthaginem in Africam delatum: ubi cùm hoſpitio Didonis uteretur, reginam pulcherrimi viri primùm admiratione, deinde & amore captam; poſtremò amorem conſuetudine mutuâ adeò confirmatum, ut cùm Æneam aliò vocantibus rebus perſequi non liceret, amoris impatientiâ furere inciperet, ſéque ipſa interimeret. Quid, obſecro, apertius probabiliúſque narrari poſſet? Quid omnino eſt in toto hoc narrationis contextu tale, quale in fictis argumentis eſſe ſolet? Cohærent omnia, uſitata ſunt omnia, & jam multis conſimilibus exemplis probabila. Nec ullum eſt verbum quod mendacii ſuſpicionem facere poſſet. Conſtat enim, Trojâ captâ, Æneæ unà cum ſociis domo profugi claſſem mari ſurſum ac deorſum jactatam. Conſtat Didonem fratris iram fugientem in Africam veniſſe, Carthaginem condidiſſe, regnum novum inſtituiſſe. Et quid novi ſi regina ſimilibus caſibus jactata profugum Æneam hoſpitio excepit? Si tanti heroïs virtutes tum ex ipſius formæ dignitate, tum

verborum

verborum gravitate mirata est? Si, quem admirabatur, ejus etiam amore paulatim ardere cœpit? Primùm mulier annis pariter & corpore virens? Deinde regalis luxûs strepitu lasciva, & cui quod libuit etiam licuit? Postremò gustatæ quondam genialis dulce dinis desiderio jamdudum æstuans, ac maritum sibi destinans? Ipse muliebris sexus per se infirmus, naturâ suâ lubricus est, & cùm aliis affectibus, tum verò maximè amoribus est obnoxius. Nam ii quanquam tristem ferè exitum habent, tamen cùm ad se homines incautos invitant, primâ specie mirum quantum suavitatis, quantum deliciarum, quantum mellis pollicentur. Et quid attinet hîc exempla commemorare multarum, quæ non, ut Dido, ignoscendo, sed illiberali planè & pudendo amore superatæ sunt? Quis nescit Pasiphaën, Cretensis regis filiam, tauri amore correptam insaniviſſe? Quis ignorat Clytemnestram Ægisthi adulteri amore pollui, quàm Agamemnonis mariti laudatissimi principis triumphalem reditum expectare maluisse? Et credibile non erit Didonem ab omni parentum ac maritali jure liberam, reginam luxu barbarico diffluentem Ænæ regis hospitis amore tactam fuisse? Sed datis Æneam Carthaginem appulisse, hospitio Didonis usum, Didonem hospitis amore inflammatam: at flammæ ejus tantam vim non fuisse, ut cùm Æneâ suo potiri illa ampliùs non posset, tum vim ipsa sibi attulerit: Hoc verò incredibile vobis videtur? Quasi verò non sit tantus amoris furor ut ad moriendum viros etiam compellat, nedum fœminas. An non audistis Herculem ipsum fortissimum heroëm (quo nomine in deorum numero à superstitiosa antiquitate positus est) amoris impatientiâ incendium sibi ipsi struxisse? Et qui affectus fortissimum viri pectus expugnavit, fœminam ad suam ipsius necem adigere non poterit? Vanum autem sit hoc exemplum, nisi minores etiam affectus

Amoris furor.

affectus hoc à viris sapientiæ opinione clarissimis impetrârunt. Quis inter philosophos laudatior Aristotele? At is cùm quamobrem toties se reciprocaret Eurîpus, invenire desperâsset, ipso desperationis mœore scribitur extinctus. Quot autem nobiles Romani gloriæ studio mortem voluntariam suscepêre? Non Cato Uticensis superatarum partium ignominiâ, ad suam ipsius cædem impulsus est? Non Lucretia, ereptæ pudicitiæ dolore ferrum in se ipsa defixit? Quid autem quòd & leviſſimi affectus, nempe gaudii immoderatus sensus, matronas aliquot Romanas extinxit? Credendum est enim incorruptis Titi Livii graviſſimi rerum humanarum scriptoris monumentis. Quod ergo viris, & fortitudinis & sapientiæ gloriâ spectatiſſimis leviores animorum motus extorserunt, hoc vehementiſſimus omnium affectuum amor non efficiet? Quis ità desipiet, ut hoc credat? Quis non audit vulgò jactari proverbium, Amanti nihil esse difficile? Quis non videt hac causâ cæcum pingi Cupidinem, quod qui hujus sagittis sunt saucii, sine sensu vel mortis vivant, nihil revereantur, neque parentes, neque amicos, nihil exhorreant, neque infamiæ probra, neque vitæ pericula, sed cæcorum more ipsi se præcipitent? Sed enim poëta fuit Virgilius, & vulgare est, poëtas fingere omnia. Ridiculum verò, non quid, sed à quo quid dicatur, attendere, perinde ac si dictorum factorúmque veritas à dicentium scribentiúmve persona pendeat. Poëtam esse Virgilium non negamus: sed nihil veri ab eo scriptum esse, hoc verò contendere magna est impudentia. Quid enim eorum, quæ in Aeneæ sui clypeo de Romanis expressit, vanum est? Neque si aliquoties fictis imaginibus veritatem adumbrant poëtæ, propterea & quicquid versu scribitur, pro ficto habendum est. Alioqui si versuum mensura non nisi mendaciis adhibetur, quid faciemus Empedocli, quid Lucretio, qui rerum naturas versibus sunt prose-

Cupido cur cæcus pingatur.

prosecuti? quid Lucano belli civilis historiam hexametris numeris canenti? imò quid Davidi, & quibusdam aliis, qui divino spiritu afflati, divinæ sapientiæ arcana vario carminum genere contexuêre? Eant ergò qui veri fidem poëtis detrahunt, inprimis Virgilio, ut quem cùm alia multa, tum quæ de Didonis amore commemorat, verissimè tradidisse, posthac non nisi impudentissimus negare possit quisquam.

Aliud confirmationis exemplum.

Argumentum.

Arion. Verum esse quod Herodotus scripsit, Arionem fidicinem à delphino Tænarum devectum.

Exordium ab autoris laude. INiquus rerum æstimator, & ad faciendam injuriam natus videri potest, qui mendacii coarguere audeat Herodotum; Cujus historiæ magna semper cum voluptate atque commodo sunt lectæ. Quem dulcem & candidum acerrimi vir judicii Quintilianus prædicat. *Lib. 10. c. 1.* Hujus vel unius censuram longe pluris, quàm iniqua multorum Zoilorum judicia, facere meritò debent omnes studiosi, & credere omnia quæ memoriæ prodiderit Herodotus, ut candidissima, sic verissima esse, maximè quæ super Arione conscripserit.

Ab expositione. Chitharœdum Arionem multas arte musicâ divitias contraxisse memorat, eúmque ab inhiantibus prædæ nautis Corinthiis in mare desilire compulsum cecinisse. Præcipitem autem datum, à delphino exceptum, & cum pretiosis vestimentis atque cithara salvum in terram Laconicam devectum.

A manifesto. Satìs admirari non queo, tam obtusi quempiam ingenii esse, cui subobscurum videatur citharœdum ditari,

ditari, maximè cum, qui in summo pretio habitus ob singularem artis musicæ cognitionem, oculos omnium in se converterit; qui non deliciis diffluens, nec prodigus, sed virtutis studiosus fuerit, amans patriæ, & amicorum, ad quos venire, ut copiâ suâ illorum inopiam sublevaret, decreverat. Et electro pellucentius est, nautas hominum ejusmodi sentinam esse, qui lucri gratiâ omnium facinorum genera patrare non exhorrescant. Delphinos autem placidissimos hominum amore capi, atque gestatores peramico vehendi studio patienter hominem ascensorem ferre, non est novum, nec obscurum. Nam & Athenæus refert, dilectum à delphino puerum, qui ubi cum aliis ex palæstra ad mare processisset, natabat: natanti autem ex pelago delphinus occurrebat, & dorso susceptum in altum ferebat, deinde continenti restituebat. Et Pausanias lib. 1. memorat, Melicertam in mare cadentem, susceptum à delphino, & vectum usque ad Corinthiacum Isthmum. Hæc si cui nondum aperta satis videbuntur, paulò pòst adjiciam, quibus intelliget ea longè planiora facta. *Nautæ sceleratissimi.*

Atqui non verisimile est, inquiunt, hominem in supremo capitis periculo, summóque luctu canere potuisse. Sed ignorant stolidi, virum (qualis sine controversia fuit Arion) sapientem, nullis adversis casibu succumbere, nec animum despondere, sed omnia fortunæ truculentioris ludibria, velut jocos meros, ac ludos æstimare solitum, ut non immeritò Horatius dixerit, *Incredibile.*

Ad summum, sapiens uno minor est Jove: dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum:
Quem neque, pauperies, neque mors, neque vincula terrent.
Fortis, & in seipso totus teres, atque rotundus.

Cur igitur à fide alienum videatur, adversitatis

tempore talem Arionem apparuiſſe, qualis fuerit in proſpero? Cur non veriſimile ſit, in mortis contemptu ſe, velut ad nuptiales epulas iturum, veſtimento exornâſſe, ceciniſſe item voce lætâ, quò viri fortioris intrepidum animum declararet. Imbutus philoſophico ſtudio didicit mortem non fore timendam, nec malam putandam, quam bona vita præceſſiſſet. Arridebat exemplum Socratis, qui moriens etiam jocatus eſt. Nam cùm frigerent ei præcordia, Debemus, inquit, ô Crito, gallum Æſculapio: perinde quaſi ſumptâ potione medicâ convaluiſſet.

A poſſibili. Sed quo pacto fieri potuit, inquiunt, ut à bellua & eâdem velociſſimâ potuerit per fluctuum procellas deportari? Memorabilium cunctarum rerum expertes viri, nimis ignorant dorſum delphini repandum eſſe, quo veluti receptaculo Arionem à procellarum impetu atque impulſu tutum conſediſſe. Ignorant delphinum non tantùm hominis amicum animal, verùm & muſicâ arte mulceri, ſymphoniæ cantu, & præcipuè hydrauli ſono capi. Hominem non expaveſcit ut alienum, pro voce gemitûs humano ſimilis, obviam navigiis venit, alludit exultans, certat etiam & quamvis plena præterit vela. Divo Auguſto principe, Lucrinum lacum invectus delphinus, pauperis cujuſdam puerum ex Bajano Puteolos in ludum literarium itantem, cum Meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine, ſæpiùs fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexiſſet, miro amore dilexit. Quocunque diei tempore inclamatus à puero (quamvis occultus atque abditus) ex imo advolabat, paſtúſque è manu præbebat aſcenſuro dorſum, pinnæ aculeos velut vaginâ condens, receptúmque Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat: ſimili modo revehens pluribus annis, donec morbo extincto puero, ſubindè ad conſuetum locum ventitans, triſtis & moren-

mœrenti similis, ipse quoque (quod nemo dubitârit) desiderio expiravit. Alius in Africo littore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominum manibus vescens præbénsque se tractandum, & alludens natantibus, impositósque portans, unguento peruńctus à Flaviano Proconsule Africæ, & sopitus, ut apparuit, odoris novitate, fluctuatúsque similis exanimi, caruit hominum conversatione, ut injuriâ fugatus, per aliquot menses: mox reversus, in eodem miraculo fuit. Similia de puero in Iasso urbe Cariæ memorantur: cujus amore captus delphinus, dum abeuntem in littus avidiùs sequitur, in arenam invectus, expiravit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitii fuisse interpretatus. In eadem urbe Iasso Egesidemus scribit, & alium puerum, Hermiam nomine, similiter maria perequitantem, (cùm repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset) relatum, delphinúmque causam lethi fatentem, non reversum in maria, atque in sicco expirâsse. Hoc idem & Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochii & Tarentini de pueris delphinísque narrant. Quæ faciunt, ut credatur esse possibile, Arionem citharœdicæ artis, interficere eum nautis in mari parantibus, ad intercipiendos ejus quæstus, eblanditum, ut priùs caneret citharâ, congregatis cantu delphinis, cùm se jecisset in mare, exceptum ab uno, Tænarúmque in littus pervectum, ut ait Plin. lib. 9. cap. 8. Plura apud Plin. lib. Epist. 9. ad Caninium. Eadem habet Gell. lib. 7. cap. 8.

A consequenti.

Quare non hiulca, nec dissolura videantur Herodoti scripta, veluti pulverem, ut aiunt, oculis offundentia, quibus asserit infracti pectoris Arionem in summo discrimine rerum cecinisse, præclarúmque virtutis suæ specimen atque documentum dedisse.

A muſices item amatore delphino citharœdum per maria vectum, incolumémque conſervatum.

A decoro. Jam inter vehendum quid magis Arionem decere potuiſſet, quàm grati animi ſpecimen exhibere, atque animalium amiciſſimum homini vectorem dulcedine cantûs oblectare? Et quid delphino magis convenire, quàm quòd cum hominibus habere gaudet amicitiæ fœdus, ipſis rebus comprobare, officióque vehendi gratiam, quam optimè novit, atque potuit, referre? Teſtimonio ſit Coeranus ille Mileſius, qui delphinum à piſcatoribus captum, jam interficiendum, pretio redemptum, mari reddidit. Poſtea navi, in qua Coeranus erat, ſubmerſa, & omnibus necatis, ab eodem delphino conſervatus fuit. Deinde illo in patria Mileto mortuo ac in littus elato, delphinorum agmen apparuit non procul, tanquam funeri præſens, & opem laturum, ut ſcribit Athenæus.

Ab utili. Quòd ſi præſentis hiſtoriæ memoratu digniſſimæ nullus alius eſſet uſus, aut commoditas: tamen magna ſatis illa, quòd non ſolùm minimarum, verùm etiam maximarum beſtiarum naturas ſcrutari nos diſceremus, ipſum rerum conditorem Deum Opt. Max. in ſuis operibus admirari, atque in mirabilibus ejus exercitiis glorificare. Etenim, cui tam Bœotica (quod aiunt) auris eſt, vel ingenium, qui contemplatus formicarum aut apum naturas, non admiretur ipſum creatorem? Et qui conſiderans docilitatem, clementiam, & intellectum elephantis atque delphini, non rapiatur ad Dei omnium productoris obſervantiam? Deinde judicii ſanioris adoleſcens, cùm perpenderit tantam in beſtiis manſuetudinem, ſtatim colliget, ſe, cùm homo ſit, humanitate ſingulari præditum, hominémque non homini lupum eſſe debere; ſecum reputando, cætera animantia rationis expertia, non tantùm in ſuo genere probè vivere, ſed etiam diſſimili tantam benevolentiam exhibere. At (quod turpe relatu) nulla

rabies

rabies major, quàm hominis. Bruta congregari videmus aliquando, & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentem. At hercule plurima homini sunt ex homine mala, ut Plín ait lib. 7.

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin apud omnes veritatis rerûmque memorabilium studiosos, Herodoti scripta sacrosancta, velut Apollinis oracula sint futura. *Conclusio.*

Aliud confirmationis exemplum.

ARGUMENTUM.

Verum esse, ——— *cum remigibus grunnîsse*
Elpenora porcis.

CUm in poëtis numen quoddam affulgeat, & eorum spiritus sedibus æthereis veniat, quis tam impudens vitilitigator qui maledictis audeat illos proscindere, divinósque homines genuino dente mordere? Ego certé vates ut sacros veneror, & exosculor eorum scripta, maximè quæ memoriæ prodiderunt de Elpenore. *Exordium à laude.*

Quàm pulcherrimo veritatis involucro finxerunt unum sociorum Vlyssis, in porcum à Circe per pocula transformatum? *Ab explicatione.*

Et puero perspicuum est, καὶ τυφλῶ δῆλον (id est, & cæco clarum) belluinis moribus ac ingenio ferino præditos homines, ab omni humanitate atque ratione vacuos, in brutorum animalium naturas transire. *A manifesto.*

Ratio præstantissima hominis pars est, atque lumen unicum: Quam si libido vel ebrietas extinxerit, quid aliud, quæso, nisi sub humana specie latitans Epicuri de grege porcus, relinquetur? Etenim in pecudum ferarúmque animalium numero habetur *A credibili.*

quisquis est ferinis voluptatibus prævinctus.

A possibili. Vinum dolosum luctator. Temetum enim ex eo appellatum est, quòd tentet atque labefactet mentem

Cùm dolosus luctator vinum non modò pedes soleat constringere, sed etiam omnes animi vigores profligare, atque mente captos tenere, ut ab antiquis significantissimo vocabulo temetum sit appellatum: Præterea, cùm animi clavo cupidinis transfixi, rationis omnis expertes evadunt, cur, quæso, Elpenor ad pocula & libidinem proclivis, sub hominis figura porcus, hoc est, ratione carens animal esse non potuit?

A cohærenti

Sus gaudet volutabro luti; fœdus, ut Elpenor, homo voluptates belluinas sectatur, ac porcinam vorandi aviditatem, cúmque Philoxeno gruis collum exoptat. Vide Gell. lib. 19. cap. 2.

A decentia.

Porci natura maximè quadrat in libidinosos & ebriosos, quos proverbio porcos Acarnanios vocant: qui sensus tantùm cum bestiis communes habent, in pecudes suâ sponte conversi per libidinem, & quam Seneca vocat insaniam voluntariam, ebrietatem.

A conferenti

Jam quæ commoditas ex præclaro isto poëtarum figmento promanet, audi. Elpenor in pecudem transformatus, monet omnes bonarum literarum atque virtutis studiosos, ut pocula Circes, hoc est, voluptatis illecebras, tanquam nocentissimam pestem fugiant, ac ipsum Elpenora, non secùs atque Helotarum Spartiatarum unum, detestantes, turpissima libidinis & ebrietatis crimina devitent; illud Virgil. semper fixum in pectoribus habentes,

Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyæum:
Nè te muneribus perdat uterque suis.

Epilogus.

Merito igitur honore prosequi debemus, ut alia, sic præsentia de Elpenore scripta poëtarum, quos non injuriâ sacros, & divùm curam Ovid. appellavit.

Exempla variis ex autoribus multa consimilia, & ingenii & styli exercendi gratiâ poteris colligere, atque juxta præscriptos ab Aphthonio locos tractare:

re:ut, Verum esse, quod Horatius Cocles armorum pondere gravatus, Tiberim tranaverit. Cujus meminit Liv. lib. 2. ab urbe. Valerius lib. 3. cap. 2.

Item, Verum esse, quòd M. Valerius Corvinus pugnæ victoriam auxilio corvi obtinuerit. De quo Livius ab urbe septimo. Val. lib. 8. cap. 16. Gell. lib. 9. cap. 11. vel etiam falsum esse, ex Quint. lib. 2. c. 4.

Cap. VII.

De loco communi, qui Κοινὸς τόπος.

"Locus communis, est oratio, bona aut mala, quæ "alicui insunt, augmentans. Dictus autem est com- "munis, quòd omnibus, qui ejus rei, de qua agitur, par- "ticipes sunt, communiter conveniat atque congruat. "Oratio enim in proditorem, omnibus in commune "proditioni obnoxiis aptatur. Deuterologiæ, id, est, ar- "gumentationi jam peractæ, & epilogo similis est. "Quare locus communis non habet procœmium, attamen juniorum exercendorum caus', quandam procœ- "mii formam licebit fingere: cui subdere capita, pri- "mùm ex contrario, hinc rei expositionem, non tan- "quam doceas, res enim nota est, sed ut auditorem in- "cites aut exasperes. Post hanc afferes comparationem, "qua ex collatione id, de quo agitur, in majus extollas. "Postmodum collocabis sententiam, vel mentem, caput "sic vocatum, exprobrans, aut calumnians agentis in- "tentionem. Deinde conjecturali digressione vitam "præteritam in criminum suspicionem devocabis: de- "inde misericordiæ exclusionem. In fine autem hujus "præexercitationis, pones capita finalia:

" {Legitimum, Justum, Utile,} {Possibile, Honestum, Eventurum,}

Exemplum loci communis contra tyrannidis affectatorem: cujus proœmium primum tale est.

"Quemadmodum legibus constitutum est, ipsáque "apud nos judicia censuerunt; legibus pœnas "luat is, cujus scelere leges nullæ fuerant ampliùs per- "mansuræ. Quòd si, præsenti liberatus supplicio, foret "æquabiliorem sese præbiturus, aut vitam popularem "ducturus, illi forsitan aliquis pœnam remittere posset; "cùm verò elapsus in præsentia, sit longè violentior "evasurus, injustum certè fuerit insecuturæ tyrannidis "initium præsenti delicto condonari.

Secundi proœmii forma.

A contrario. "Ex aliorum absolutione reorum non magnum fortasse "judicibus periculum fuerit emersurum: verùm si "tyrannus abierit impunitus, certum est, ad ipsos ju- "dices præcipuum discrimen devolutum iri, quos cum "ipsis legibus è medio tollent potientes rerum tyran- "ni.

"Videmini autem mihi, Judices, in ejus solùm quod "in præsentia est, contemplatione mentem habere "defixam, virtutis severitatisque majorum nostrorum "obliti; quorum justius erat reputare, animóque pro- "ponere sententiam, qui nobis velut maximum in- "comparabiléque munus, remp. omni dominatione "vacuam solutámque reliquerunt. Optimè quidem il- "li atque rectissimè. Quando enim fortuna ipsa va- "rietate suâ inconstantem se, diversámque hominibus "præbet: proinde mentes quoque hominum ad rectè "secúsque agendum multiplici flexu trahuntur. Huic "inæqualitati fortunæ legum æqualitatem oppose- "runt, instituerúntque remp. velut unum civium

"omnium

" omnium ſententiam facientes, ut fortunam nunc
" prementem res cujuſque, nunc extollentem, legum
" conſtantia æquaret, eſſetque in civitatibus lex cor-
" rectio malorum quæ fortuna patraſſet.

" Cujus iſte ant immemor, aut contemptor potiùs, *Ab expoſitione.*
" ſceleſtiſſimo ſecum conſilio inſtituit, ut remp. de-
" lerer, taliáque ſecum diſſerebat: Quorum hoc ergò
" per deos immortales? Supra omnes poſitus omnibus
" me patiar æquari? Fruſtràque permitto cumulare di-
" vitias mihi fortunam, ſi eadem quæ vulgus faciam,
" eadem feram? & collecti pauperes judicant, quódque
" multis videtur, id mihi tanquam lex obſervandum
" erit? Quouſque ergo hæc? Quis modus erit, aut ho-
" rum quæ liberatio? Occupabo arcem & peſſimè pe-
" rituras longè abigam leges, eróque reliquis egolex po-
" tiùs quàm reliqui mihi. Hæc ipſe ſecum revolvebat,
" nondum verò votorum ſuorum finem aſſecutus: ob-
" ſtitit enim benevolentia deorum. Quid ergò? Non
" iniquiſſimum eſt, ſi propter ea, quæ fruſtra conatus
" eſt, ſummam diis gratiam debemus, propter eadem
" hæc hunc hodie conſervari?

" Sceleratus eſt homicida, ſceleratior tamen multò *A comparatione.*
" tyrannus. Ille enim unum, quiſquis is fuerit, perimit:
" hic verò totas convellit civitatis fortunas. Quantò
" ergò minus eſt, parum offendere, aut unum necare,
" quàm omnes occidere: tantò minus eſt homicidæ
" malum, quàm atrox tyranni crimen.

" In aliis autem reis evenit plerunque, ut tametſi
" graviſſima admiſerint, mentem eximant delicto, ani- *A ſententia.*
" móque defendantur. Solus autem tyrannus fidu-
" duciam non habeat, ut invitum ſe dicere queat
" tantum ſcelus ſuſcepiſſe. Itaque ſi invitus tyrannidem
" fuiſſet aggreſſus, eſſet fortaſſe ratio aliqua hujus ip-
" ſum conatûs abſolvere. Verùm cùm ante rem attenta-
" tam ipſe multùm ſecum diúque deliberaverit, quo-
" modo juſtum cuiquam videtur, culpâ carere ipſum

qui?

" qui aute opera, mente quoque factus eſt tyrannus?

A digreſſione in conjecturalem cauſam.

" Alii ergò, quicunque in jus vocantur rei, præſentis
" ſolùm criminis rationem repoſcuntur, & propter pri-
" oris vitæ rectè facta ſæpius abſolvuntur, præſenti-
" búſque delictis ignoſcitur: Solus verò tyrannus utri-
" úſque temporis judicium ſubeat oportet. Liquet enim
" quàm immoderatè vitam præteritam, & quàm crude-
" liter præſentem exigerit ipſe. Itaque utrorúmque det
" pœnas, & eorum quæ antè, & eorum quæ præſentis
" ſceleris conatu deliquit.

Ab excluſione miſericordiæ.

" Libet autem videre cujus preces præſenti ipſum
" diſcrimini ſint exempturæ. Liberorum nempe? Ve-
" rùm cùm ſupplicantes vobis, fleńtéſque illos videbitis,
" putate vobis aſſiſtere leges, quarum vos reſpectu mo-
" veri multò rectius eſt, quàm liberorum ipſius. Illos
" enim ſperatæ dominationis fuerat relicturus hæredes:
" leges verò, quòd judicandi decernendique de ipſo
" poteſtatem habetis, præſtant. Itaque per quas, quòd ju-
" dices eſtis, vobis datur, pro eis juſtius fuerit vos ſen-
" tentiam ferre.

A lęgitimo.

" Si enim rectè leges jubent eos, qui patriam in li-
" bertatem aſſerunt, honoribus afficiendos eſſe: neceſſa-
" riò relinquitur, eos, qui in ſervitutem redigere conan-
" tur, eſſe puniendos.

A juſto.

" Juſtum autem eſt, ut tantum vobis det pœnarum,
" quantum ipſe ſceleris admiſit.

Ab utili.

" Quòd ſi tyrannus occubuerit, id magno vobis
" uſui futurum eſt. Quoniam firma præſtructio con-
" firmandi leges erit.

A facili & poſſibili.

" Facile autem & expeditum erit, de ipſo ſumere ſup-
" plicium. Neque enim quemadmodum ipſe ad affe-
" rendam tyrannidem ſatellitibus, ità vos ad opprimen-
" dum ipſum auxiliis opus habetis. Sed ſufficiet (judi-
" ces) ſola veſtra ſententia, cujus cùm à repub. jus po-
" teſtatémque acceperitis, pulcherrimum quoque erit
" pro reip. ſalute ipſam experiri.

Quâ

Quâ facili cognitionem totam hanc præſentem tyrannidis poteſtatem auferetis. *Concluſio ab eventuro.*

SCHOLIA.

Locus communis, &c. Principio loci communes ſunt, quas rerum formas appellant, quæ ferè in uſum rerum humanarum & literarum cadunt; ut fortuna, opes, honores, vita, mors, virtus, prudentia, juſtitia, liberalitas, temperantia, & his contraria, ut ait Melanchthon 1. Rhetoricorum. De quorum uſu optimè ſcripſerunt Adolphus Agricola in epiſtola de ratione ſtudii, & Eraſmus ſecundo Copiæ.

Sunt item qui aliâ in causâ à defenſoribus, aliâ ab accuſatoribus communiter tractantur. Horum locus communis, augere peccati atrocitatem, & dicere, malorum non oportere miſereri: Illorum, miſericordiam captare, & illata crimina extenuare.

Item, communes loci cùm accuſatorum, tum defenſorum: A teſtibus, contra teſtes, à quæſtionibus, contra quæſtiones, ab argumentis, à rumoribus, & contrà; de quibus Cicero ad Herenn 3. Et Georgius Trapezuntius Rhet. 2.

Item, communes loci (de quibus potiſſimùm Aphthonius loquitur) ſunt, quibus citra perſonas in ipſa vitia moris erat perorare; ut in adulterum, aleatorem, peculatorum, ut ait Quintil. lib. 2. cap. 4.

Communes autem dicti ſunt ideo, quia quamvis contra hunc aut illum dici videantur, tamen ad univerſos criminis reos efferantur neceſſe eſt, ut ait Trapezuntius.

Augmentans, &c. Hoc eſt, per locum communem amplificamus vel augemus virtutes quæ bonis, vel crimina quæ ſceleratis inſunt: illîc per conqueſtionem miſericordia captatur; hîc peccatorum atrocitas exaugetur. Quod quibus rationibus

bus fieri debeat, oſtendit Cicero in fine lib. 2. ad Herennium.

Deuterologiæ, &c. Agricola ſecundam orationem reddidit. Quoniam locus communis poſt accuſatorum argumentationes, quibus primò noxii manifeſtantur, & convicti ſuppliciis digni relinquuntur, ſolet tractari. Unde Quintilianus ait, ex mediis judiciis eſſe. Et Priſcianus ità definit, Locus communis exaggerationem habet manifeſtæ rei, quaſi ex argumentationibus jam peractis. Non enim quærimus, in hoc, an iſte ſacrilegus, vel vir fortis ſit, ſed rei convictæ & manifeſtæ exaggerationem facimus, cui tamen legibus ſupplicium ſit definitum, vel præmium. Rodolphus Agricola lib. 2. cap. 14. Loci communes, inquit, ut rhetores vocant, non ſunt aliud quàm majores ratiocinationum propoſitiones, ut quæ in proditorem, in veneficum, adulterum, ſicarium dicuntur. Cùm volumus enim probare, Cælium damnandum, oſtendimus veneficum eſſe: quod ubi explicatum eſt, quid reſtat aliud, quod ratiocinationi deſit, niſi major? Veneficus eſt damnandus.

Lib. 2. ca. 4

Epilogo ſimilis, &c. In concluſione, præter Enumerationem ſunt Amplificatio & Commiſeratio. Illa per locos præſcriptos à Cicerone communes, inſtigationis auditorum, augendíque criminis causâ ſumitur: Hæc item per locos ſuos commovetur miſericordiâ animus auditoris. Ergò concluſioni ſimilis eſt locus communis, quem item bonorum & malorum, quæ alicui inſunt, nos amplificativum ſermonem appellamus, λόγον αὐξητικὸν Græci.

Res enim nota eſt, &c. Hoc eſt, poſtquam forma quædam proœmii fuerit poſita, & à contrario locus, tum ſubjunges ἔκθεσιν, id eſt, expoſitionem, ut auditorem in odium maleficii rapias ac inſtiges, non probes, nec doceas rei declaratum crimen.

In

In majus extollas, &c. Hoc eſt, flagitium, in quod fueris invectus, oſtendes longè gravius eſſe atque atrocius illo cum quo contuleris, ut ſacrilegum peculatore deteriorem.

Sententiam vel mentem, &c. Sententiam veteres, quod animo ſenſiſſent, ut ſuprà dictum, vocaverunt, Græci γνώμην appellant. Quod conſilium mente conceptum, atque voluntatem quoque ſignificat. Vult igitur Aphthonius ut aperiamus, quo animo, vel rationis impulſu, & quibus conſiliis reus ad maleficium acceſſerit.

Conjecturali, &c. Conjecturam à conjectu, id eſt, directione quadam rationis ad veritutem, appellatam ait Quintil. lib. 3. cap. 7. Hinc conjecturalis cauſa, cujus Cicero ponit ſex partes. Et primam vocat argumentationem probabilem, dividitque in cauſam, & in vitam: illa ratiocinationem, hæc ex antè factis ſuſpiciones adminiſtrat. *Conjectura.* *Conjecturalis cauſa.*

Miſericordiæ excluſionem, &c. ἐλέου ἐκβολὴν. Amovendam ait miſericordiam eſſe, & neminem juſtum oportere malorum miſereri.

Leges nullæ, &c. Tyranni periphraſis eſt, in quem præſens his locus communis eſt inſtitutus. Verum tyrannus olim dicebatur fortis & dominus bonus, plenam in ſubditos poteſtatem habens. Unde Virgil. in 7. Æneam ſuum, quem pium ſemper eſſe voluit, tyrannum dixit, inquiens,

Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyranni.

Poſtea viribus imperii per ſuperbiam cœperunt abuti. Unde tyranni nomen ad eos reſtrictum eſt, qui per inſolentiam abutuntur imperiis, & rempub. opprimunt, redigúntque in ſervitutem. *Cum his*, inquit Cicero Officiorum. 3. *nulla nobis eſt ſocietas, ſed potiùs ſumma diſtractio. Omne hoc genus peſtiferum atque impium ex hominum communitate exterminandum eſt*, &c. Idem 2. Philippic. *Satis eſt viris*

viris fortibus didicisse, quàm sit pulchrum, beneficio gratum, famâ gloriosum, tyrannum occidere. Idem pro Milone, *Græci homines deorum honores tribuunt iis viris, qui tyrannos necaverunt. Quæ ego vidi Athenis? quæ aliis in urbibus Græciæ? quas res divinas talibus institutas viris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatem, & religionem, & memoriam consecrantur,* &c. Præterea lex olim erat, Tyrannicidæ imago in gymnasio ponatur. Cujus meminit Quintil. lib. 7. cap. 8.

Videmini, &c. Aphthonius, Δοκεῖτε δέ μοι μᾶλλον περὶ τῆς τοῦ παρόντος διανοίας ἀκριβέστερον κρίνειν, εἰ τὰς τῶν προγόνων λογιεῖσθε γνώμας. *Longè* inquit, *diligentiùs & exactiùs (meâ sententiâ) judicaretis in re præsenti, si majorum nostrorum judicia ante oculos vestros ponere velletis.* Judices nimiùm indulgentes ac remissos arguit: Majores autem è contrario diligentiores asserit enituisse. Illos pati remp. opprimi: hos in libertatem asseruisse, & legum justitiam opposuisse injustis fortunæ impulsibus ad malefecia. Est enim locus à contrario.

Fortuna. Hinc illud Orat. od. 29. Fortuna sævo læta negotio, Ludum insolentem ludere pertinax, Transmutat incertos honores.

Fortuna varietate suâ, &c. Fortuna potens ac variabilis appellatur à Virgilio, quam deam veteres arbitrari, in tota ratione mortalium solam utramque paginam facere credebant, & omnes casus humanos assignabant illi, ut hominum mentes impellenti, nunc ad maleficia, nunc ad virtutum studia. Unde Quint. Cur. lib. 3. de rebus Alexan. inquit: *Etiam naturam plerunque fortuna corrumpit.* Et lib. 8. *Quis negat eximiam quoque gloriam sæpius fortunæ quàm virtutis esse beneficium?* Hinc Aphthonius ait, prudenter à majoribus institutum, ut leges decernerent malis pœnas, bonis autem præmia virtutis.

Attentatam rem, &c. Id est, Misericordiam tyrannus mereretur, si peccâsset imprudenter & inconsultó: sed cùm factus sit studiosè, atque deditâ operâ

tũ tyrannus, erit puniendus: voluntario enim crimini nulla debet esse veniæ spes, nec ignoscendi facultas parata.

Invitum se dicere, &c. Hoc est, crimini suo nihil poterit prætexere: non dicere, quod invitus, vel per imprudentiam scelus susceperit. Et in testamento veteri legimus iis urbem profugii paratam fuisse, qui nescientes aliquem percussissent, ut si ferrum in sylva manum succidentis ligna fugerit, & occiderit hominem. Deut. 19.

Liberorum ipsius, &c. Hoc est, filiorum atquæ filiarum. Vide Gell. lib. 2. cap. 13.

Quarum respectu moveri. &c. Τὴν ὑπὲρ ἐπιψηφον id est, suffragia ferre. Multò justius est, inquit pro legibus suffragia ferre, eásque defendere, quàm tyrannorum liberos favore prosequi. Illarum enim beneficio justicia floret, & judices liberè sententiam pronunciant, sed horum maleficio, cum judicibus equitas è medio tollitur.

Locus communis in villarum ac urbium incensores.

EXORDIUM.

HOminum impiorum nulli gravioribus suppliciis afficiendi sunt, quàm ii, quorum maleficio contingit, ut funditus per incendia pereat, quod à justitia suum unicuique fuit attributum. *A contrario.*

Quorsum attineret deorum clementiâ datas esse facultates, si liceret impunè malefecis eas per crudeliſſima scelera tollere, vel omnino flammis abolere?

Quid in rerum natura poterit atrocius esse, quàm omnia loca miserabilibus lamentis, cunctasque domos ejulationibus querulis complere, urbes incensioni- *Ab expositione.*

sionibus, interfecione cives, vastitate regiones, ruinâ crudelissimâ respub. perdere, & breviter, omnia quibus humana vitâ carere non potest, flammis absumere?

A comparatione. Quibus longè mitiores sunt fures, aut sicarii. Hi unius atque alterius bona diripiunt, aut rerum, inopiâ protrusi, unum aliquem occidunt: at illi respub. omnes evertunt, & uniuersa tollunt è medio.

A sententia. Facinori voluntario nulla esse debet parata excusatio, imprudentiæ iusta est deprecatio. Nullâ igitur veniâ digni sunt isti, qui consultò maleficia susceperunt, ac suâ sponte omnia immaniter excusserunt, solâ nocendi libidine, & perversitate mentis impulsi.

A coniecturali digressione. Cùm vitam præteritam adeò turpiter exegerint, ut nulla spes melioris sit insequentis, Judices, injustè facietis, si eos dimiseritis. Quippe vix unquam ad bonam frugem perventuri sunt, quos ad omnia flagitiorum genera rapuit assidua peccandi consuetudo.

Ab exclusione misericordiæ. Quis poterit istorum misereri, quos non publicus luctus ad misericordiam traxit, non tot matronarum ac puerorum ejulatus flexêre, non tot virorum singultus atque calamitates maximè permovêre, nedum à teterrimo crimine potuerunt deterrere.

A legitimo. Fas & jura sinunt, volúntque, ut ii pœnas se dignas exolvant, qui justitiæ leges violando crudeliter universam rempub. afflixerunt, fortunasque omnium irreparabili damno funditus perdiderunt.

A justo. Quis tam perversi judicii poterit esse, cui videatur iniquum, eos tantis incommodis atque pœnis afficere, quanta bonis innocentibus intulerunt, tantísque suppliciis excruciare, quanta meruerunt eorum maleficia?

Ab utili. Sumpto de sceleratissimis hominibus supplicio fiet, ut respub. liberata possit respirare: item boni cives quibuscunque rationibus voluerint, sua tecta restaurare

staurare & in meliorem aut saltem pristinam conditionem atque dignitatem restituere. *A possibili & honesto.*

Tanta vobis, Judices, est divinitus concessa potestas, ut citra magnum negotium maleficos tollere; tanta item facultas, ut pro jure vestro rempub. afflictam suffulcire possitis, & in libertatem asserere. *Hoc enim est proprium ejus officium qui ad reipub. administrationem accedit.*

Nihil magis poterit judices æquissimos decere, quàm rerum publicarum hostes opprimere: nihil magis glorioſum æstimari, quàm prospicere, nè quid damni boni cives capiant.

Postquam pœnas de reis hisce dignas sumpseritis, fenestram criminibus reliquis clausuri estis. Nam eorum exemplis multi deterriti cessabunt à peccando, qui aliàs ad nocendum promptiores sunt futuri. Resipiscent multi, ubi cognoverint mala consilia consultoribus pessima cecidisse. *Ab eventuro.*

Aliud loci communis exemplum, in ebrium.

EXORDIUM.

IN repub. vestra, Judices, prudenter instituta, non ferre soletis ulla etiam levia crimina: quantò minus vobis toleranda est ebrietas, omnium scelerum teterrima, unde velut alto gurgite profluunt omnia vitiorum genera, promanátque corporum & animarum pernicies certa? *Ebrietas*

In homine rem præstantissimam novimus esse rationem, bonámque valetudinem: utrumque obnubilat, imò disperdit, fœda temulentiæ; utrumque conservat divina sobrietatis virtus, quæ omnium bonorum est origo, sicut illa malorum. *A contrario*

Tolerabilior rei præsentis esset causa, si vino rariùs sese ingurgitaret: sed nullam meretur veniam, cùm bestia quotidie cothonissans sese poculis obruat. *Ab expositione.*

Qui toties ab amicis admonitus non desinit, ab affinibus objurgatus non cessat ebrietatem sectari, &, juxta proverbium, ut canis ad vomitum reverti, & sus ad volutabrum coeni. Noctes atque dies in ganeis, in lustris pergræcatur, clamat, rixatur, pugnat.

A comparatione.

Quemadmodum amor turpis nihil boni potest procreare: sic item ebrietas, ingeniorum teterrima pernicies. Et reliqui morbi partem aliquam corporis solent corripere, non divinam in homine particulam adoriri: pestilentissimus omnium est ebrietas, hoc est, rationis privatio, quæ temulentia dicta, quòd animi vigorem debilitet. Veteres enim temetum appellavêre vinum, ex eō quòd tentet atque labefactet mentem.

A sententia.

Alios imprudentia, casus, atque fata ad peccandum trahunt: ebrioſi sponte suâ rapiuntur ad malefaciendum. Unde Seneca ebrietatem nihil aliud ait esse quàm voluntariam insaniam. Epist. 12.

A vita antecedente. Incontinentiæ incommoda vide ex Socrate apud Xen. Memo. 1.

Non potuit vitam præsentem honestè transigere, qui præteritam turpissimè traducendo, se puteo, quod aiunt, argenteo non desiit ingurgitare. Documento sunt libidines portentosæ, pallor, genæ pendulæ, oculorum ulcera, tremulæ manus, quas aliquando vidistis effundere plena vasa. Hæc omnia præmia ebrietatis, & vitæ turpiter exactæ evidentia signa. Vide Plin. lib. 14. cap. ult.

A misericordiæ exclusione.

Nullâ ratione parcendum est illi, qui consultò facinus patrat, & suâ sponte se convertit in bestiam: quod facit ebrioſus homo, cujus turpissima flagitia sine ulla misericordia reprimere debetis, & exemplis in nocentem editis reliquos à peccando deterrere.

A legitimo.

Cùm juxtà Ciceronis sententiam, Lex sit recti præceptio, pravíque depulsio; rectissimè feceritis, si (quod leges vestræ volunt) teterrimum hoc ebrietatis crimen è medio sustuleritis: quo facto, vitiis omnibus repurgatam rempub. estis habituri.

Vos

Vos ideò magiſtratu fungimini, & gladios geritis, ut ſontes puniatis, & innocentes tueamini. Nihil igitur juſtius, nihil honeſtius facere poteritis, quàm ſi fortiter officio veſtro functi, in beſtiam hanc ebrioſam graviter animadverteritis. Nec erit quòd ab illa vobis metuere debeatis, cum neminem ſui criminis defenſorem habeat, & ejus omni vigore corpus exhauſtum, vinóque debilitatus ſit animus. Noxium igitur dignis modis tractate, quod non ſolùm reipub. veſtræ futurum eſt utile exemplum atque ſalutare, ſed etiam gratum Deo, qui maximo odio proſequitur ebrietatem. Unde apud Eſaiam inquit, *Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam, & potandum uſque ad veſperam, ut vino æſtuetis*, &c. *A juſto, honeſto, utili, poſſibili. Gladios cur gerant magiſtratus.*

Sed non opus oratione longâ vobis, quibus perſuaſum eſſe ſcio, ebrietatem crimen eſſe teterrimum, nec levi ſupplicio tollendum. *Epilogus*

Petrus Moſellanus venuſtiùs ac copioſiùs tractavit,

ARGUMENTUM.

VEreor plurimùm, nè qui ſobrii ſunt operam hanc meam in ebrios dicendi, ceu ſupervacaneam, rideant: dicent enim, ſobriis caſtigatione hac nihil opus eſſe; ebrios autem ſic vino ſepultos, ut nullius vocem exaudiant, nullius admonitionem intelligant, nullius objurgationis aſperitatem ſentiant. Nimirum quod, ut corpus mortui nullis punctis, ſic ebrii animus nullis monitis excitari poſſe videatur. Quanquam autem optabile eſſet, non ſæpe operam ludi in corrigendis iis, qui in vitiis ſuis ſic obduruêre, ut omnem medicinæ ſpem excludant: tamen quia ſunt qui certis întervallis ex tanti mali ſopore expergefacti, ad ſe redeunt, ſéque ſanabiles per hoc, quòd morbum

ſubindè agnoſcant, præbentȝ vel horum gratiâ, quanta ſit in hoc vitio pernicies, paucis oſtendam. Nam ut pulchrius nihil eſt homine ſobrio & ad quidvis quovis tempore, quovis in loco parato: ità nullum monſtrum fœdius ebrio, cujus, ut Terent Chremes ait, neque pes, neque manus ſatis ſuum officium facit. Principiò mirari ſuccurrit Græcorum prudentiam, qui ſuæ etiam linguæ proprietate quanta virtus, quámque ingens bonum ſit ſobrietas, ſatis declarant. Siquidem ut oſtenderent mentem humanam in ſua dignitate conſiſtere ſine ſobrietate non poſſe, virtutem hanc inſigni vocabulo σωφροσύνην nominavêre.

σωφροσύνη

Quid enim aliud ſonat σωφροσύνη quàm mentis conſervationem? ut quantum homo animalia rationis expertia mentis dignitate antecellit, tantum quoque hæc virtus cæteris omnibus ſit ſublimior cenſenda? Quanquam autem Stoicorum diſputatio eſt, qui unam virtutem habeat, ei & cæteras non deeſſe: tamen in uſu vitæ humanæ, ſæpe compertum eſt, fortitudinem habuiſſe eum, qui amicitiæ jura non præſtiterit. At ſine ſobrietatis fundamento nullus unquam virtutum domicilium in animo ſuo conſtruxit. Nam ut ea oculorum acies ſola colorum diſcrimina diſcernit, qui nullo vitioſi humoris fluxu lippiant: ità quid quâque in re fugiendum vel ſequendum ſit, ea tantùm mens cernit, quam cibi ac potûs moderatio ab omni onere ſemper ſervârit expeditam. Hæc prudentibus conſiliorum omnium mater, hæc rectè conſulta maturè exequitur, cum hac florent reſpub. hac diſcedente ſenſim optima quæque dilabuntur: ut vel hinc appareat, quanta ſit peſtis in republica civis ebrius, qui neque virtuti ulli locum apud ſe relinquat, nec ullum in rebus conſilium aut invenire ipſe, aut ab aliis inventum rectâ ratione exequi poſſit: qui nec præterita recordari, nec præſentia moderari, nec futura prævidere rectè queat: qui denique

denique nihil aliud ſit quàm quod de otioſis ait poëta,

—— Telluris inutile pondus.

Pinge autem tibi cogitationis penicillo talis hominis vitam. A veſpera ad multam noctam clamatur, bibitur, luditur, cantatur, ululatur, pugnatur, franguntur ſcyphi, menſæ vomitu conſpuuntur: ſuccedit ſomnus alii gravis, adeò ut morti pluſquam ſimilis appareat: alii ſomniorum terrificis ſpectris irrequietus: tum æquiſſimum ebrietatis ſupplicium, vehemens capitis dolor, ac membrorum omnium debilitatio. Manè dolor, & nondum edormitum vinum ſurgere vetat, & in medium uſque diem in ſtratis detinet. Quòd ſi quid operis urgeat nimis, tracti, & vel ſemimortui ad illud accedimus. Quis autem cum laude in negotio aliquo gravi verſatur, ad quod invitus, fractus, ac totus languidus ingreditur? Quid expediet impeditus ipſe? Quid fortiter faciet languidus? Quem laborem feret heſterno mero non ſolùm fatigatus, verùm totus fractus? Attrectandum eſt aliquid? Tremunt manus. Eundum aliquò? Genua labant. Res poſcit eloquentiam? Lingua hæret, vocis meatus eſt impeditus. Quid multis? inter tot morborum genera, quot humanæ naturæ miſeria eſt obnoxia, vix ullum eſt, quod ſemel adeò totum hominem ſibi eripiat, & animum pariter atque corpus proſternat. Bona morborum pars cùm vel corpus, vel corporis aliquam partem affligat, tamen immortalem hominis partem, nempe animum, impetere non audet. Sunt qui ſoporem, ſunt qui torporem, ſunt qui frigus, ſunt qui æſtum immitant, ſalvâ tamen interim rationis dignitate. Atque illud ipſum, quod commune habemus cum diis immortalibus, quo ſolo homines & ſumus, & rectè appellamur, quo à brutis differimus, hoc verò labefactare ebrietas & poteſt, & ſolet. Atrox ſanè & horenda peſtis eſt ἀνοία,

Animum cum diis communem habemus, eóque ſolo à brutis differimus.

ληθία, quâ correpti plerique aliquoties vim ſibi ipſi afferunt, dum ſua ipſorum membra pulſant, dum capillos ſibi vellunt, dum ſe in luto volvunt ipſi. At nullis verbis conſequi queas, quanto fœdiori, quantóque immaniori malo laboret ebrius. Quem ὁπ' ληθίας corripit, hunc paulo momento deſerit, atque ei mentis uſum reddit: ebrius autem cùm diu multúmque per ebrietatem jactatus fuerit, ſéque indigna multa tum fecerit, tum paſſus fuerit (ſi non, quod ſæpenumero accidit, in totum extinguatur) totúmque penè triduum ſepulto ſimilis jacuerit, vix tandem ad ſe utcunque redit. Illi mali ſenſum lenit, quòd nullâ ſuâ culpâ, ſed morbi vehementiâ pœnitenda multa tum dicit, tum facit: huic verò malum conduplicatur, quando, quo mali culpam à ſe transferat, non habet: & minùs premere ſolent, quæ nihil commeritis gravia accidunt. Jam inter animi vitia nullum eſt tam noxium, nullum ex quo tanta malorum aliorum ſeges pullulet. Quid enim tam eſt horrendum, quod non ebrii audeant? Fide & taciturnitate in rebus humanis nihil ſanctius eſſe debet. Ebrio nihil rectè credideris: effurit omnia, neque quicquam tam religiosè arcanum eſt, quod celare is poſſit, qui ad cujuſvis compotoris ſtultitiam invitatus mentis ſuæ dignitatem ipſe prodit. Quid enim non proderet is, qui illud, quod chariſſimum habet, ad alienum affectum, eùmque ſtultum, amittere vel cum aviditate paratus eſt? Cui autem ignotum eſt, rixarum, vulnerum, ſtuprorum, adulteriorum, homicidiorum uberrimum fontem eſſe ebrietatem? Quis enim neſcit pugnam Lapitharum factam, ut Horatius ait, ſuper mero? Quis neſcit, Tarquinios mero calentes primùm ad ſtuprum nefandum proceſſiſſe, mox & regno ampliſſimo excidiſſe? Quis ignorat Alexandrum Macedonem, cætera quidem regem laudatiſſimum, compotandi ſtudio, eo prolapſum ut

In vino veritas: hinc Horat. Ser. 1. Sa. 4. & 10 Conditi cùm vere aperit præcordia Liber.

Vide cur. lib. 10. & Plutarch. in vita Alex.

ut iis, quibus familiariſſimè utebatur, interfectis, & per hoc procerum ſuorum omnium animis à ſe alienatis, veneno tandem extingueretur? Sed næ ego ineptus, qui, quod vitium finem nullum nocendi habet, hoc orationis meæ anguſtiis complecti ſtudeo.

Aliud exemplum loci communis in ſacrilegum, juxta præſcriptos ab Aphthonio locos, cujus bona pars ex Priſciano deprompta eſt.

EXORDIUM.

IN omnes maleficos oportet animadvertere, maximè in eos qui contra deos aliquid audent, ſacra violando.

Alia exordii formula.

Quod ſi vultis committere, Judices, ut cæteri quoque homines veſtrâ indulgentiâ peſſimi fiant, ſacrilegum impunitum relinquite: ſin hoc non placet, ſuppliciis afficite.

Alia principii forma.

Qui in conſpectum veſtrum adductus eſt reus, videtur non ſolus in periculum veniſſe, ſed vos quoque in diſcrimen præcipitamini. Juris enim contemptio & religionis violatio impunita relicta, deorum iram in homines excitat.

Ut dii placarentur, majores noſtri cæremonias inſtituerunt, aras condiderunt, templa diis immortalibus voverunt, hoſtiis donariiſque exornârunt, ac feſtis diebus redeuntibus celebrârunt: iſte autem ut deos exacerbatos in capita noſtra inſtigaret, aras ſpoliavit, templa profanavit, & omnia donaria crudeliter abſtulit. *A contrario.*

Et quid aliud animo revolvit, quid aliud machinatur ſacrilegus, quàm deos irritando univerſæ civitati malum accerſere, publicíſque ac privatis rebus in- *Ab expoſitione.*

commodare ? Etenim ex ſacrilegio & deorum contemptu ſolet agrorum ſterilitas provenire, omniúmque rerum penuria: item ſeditiones, prælia, regionum devaſtationes, urbium excidia atque peſtes.

A comparatione. Ex reliquorum maleficiis tolerabilius malum videmus enaſci. Latrocinium ac furtum in paucos committuntur: ſtupratorum adulterorúmque crimina iis ſolùm, qui faciunt, moleſta & acerba fiunt, & eos maximè, quorum intereſt, excruciant: ſacrilegus autem omnibus ex æquo plurimùm incommodat, qui tyrannis eſt ſimillimus; ſed tamen ex illis non omnibus, ſed peſſimis omnium. Illorum enim facinus eſt ſæviſſimum, quo deorum immortalium donaria ſpoliant, ſacráſque divitias auferunt. Iniquiſſimum igitur eſſet, furem, vel injurioſum affici ſupplicio, ſacrilegum verò abſolvi.

A ſententiæ. Sed quid ſuis ut prætendat flagitiis habere poteſt? Invitus ad ſcelera non acceſſit: ſed cùm mala ſemper in eo mens, malus animus fuerit; non ſine multis, ſed impiis conſiliis atque conatibus fores templorum effregit. Jam quali præditum animo cenſeatis eum, qui deos immortales, quos omnes creaturæ venerantur ac adorant, contemſerit, imò divina ſacraria profanando exacerbaverit; Quod deſignare ſolent, qui *Bolomochi.* bomolochorum peſſimi nunquam laboribus honeſtis ut victum acquirerent, operam impenderunt, ſed per impias artes atque ſacrilegia maluerunt ad divitias pervenire.

A digreſſione conjecturali, imò naturâ potentiorem conſuetudinem aſſerit. Homines alii qui peccant, maleficii præſentis labem vitæ prioris meliùs exactæ ſanctimoniâ vel excuſare, vel expurgare poſſunt: at qui tam horrenda crimina committunt in deos, ſatis oſtendunt ſeſe habere pectora quæ ab ineunte ætate nulli pietati aſſueverunt, ſed aſſiduo criminum uſu tam contaminata ſunt, ut ad meliorem frugem, ſi cupiant etiam nequeant

nequeant reduci. Lignum enim tortum haud unquam fiet rectum. Et difficile est resistere consuetudini quia assimilatur naturæ, quam licèt expellas furcâ, tamen usquè recurret. Quare nihil jam aliud restare constat, quàm dignum meritis supplicium, ut sic arbor mala semel excidatur, nè malos fructus producere pergat. *Qu. Curt. lib. 5.*

Unde si cum maximo ejulatu ad pedes vestros sese abjecerit, nihil opplorationè ejus commoveamini oportet, nè crimen impunitum aliis similiter peccandi fenestram aperiat, & inconsulta misericordia vestra deorum iram in publicæ dispendia calamitatis exacuat. *A misericordia exclusione.*

Quòd si leges volunt, ut qui status hominum inquietant, pacémque publicam interturbant, puniantur: quantò magis animadvertendum erit in eos qui nobis immortales deos iniquos & hostes faciunt, ut eorum amicitiâ spoliati, funditus intereamus? *A legitimo.*

Et quid magis æquum esse poterit, quàm deos placare, religionem tueri, ædiúmque sacrarum expilatores damnare, ac meritis suppliciis afficere? *A justo.*

Quod si feceritis, deos placatos habebitis, & reip. statum longè tranquilliorem atque prosperiorem. Etenim in iis imperiis feliciter omnia solent succedere, in quibus religio vera conservata, scelera punita, & ante omnia regnum Dei fuerit quæsitum. *Ab utili.*

Nec erit quod vindictæ vestræ justissimæ impedimento esse possit. Neminem enim iste habet, cujus patrocinio nitatur; nec credo fore aliquem, qui tam sit divûm contemptor, istum è manibus vestris ut cuniat eripere, sed potiùs omnes instabunt & urgebunt, ut reus omnium suffragiis morti destinatus, meritas pœnas exolvat, nè ex eo conservato κακῶν παντὸς impendeat. *A possibili.*

Quid igitur moramini? quid cessatis in eo tollendo, *Epilogus.*

do, qui jampridem omnibus videtur esse damnatus ?

Aliud loci communis exemplum in contumacem aut δύσκολον.

EXORDIUM.

Contumacia. INter varia criminum genera non infimum est contumacia atque morositas, omnium dissidiorum uberrimus fons & origo.

A contrario. Morum æqualitas amicitiæ vinculum atque glutinamentum est, unde natum proverbium, *Æqualitas haud parit bellum.* Et obedientia vel sola virtus est, quæ menti cæteras virtutes inserit, insertásq; custodit. At morositas & contumacia pertinax, amicitiæ pacta rescindunt, omnémque concordiam è medio tollunt; ut Pythagoras rectè dixerit, Æqualitatem, amicitiæ parentem & altricem; contrà, inæqualitatem, discordiarum bellorúmque matrem esse.

Ab expositione. Ab omni mansuetudine & obedientia dyscolus abhorrens, in animum induxit, bene monentibus nunquam obtemperare, neminémque ad honesta vocantem audire. Secum igitur assiduè loquitur, atque exequitur ista: Ego satìs sapio: satìs est judicii, ut queam cum aliis certare, imò vincere: nolo alicui morem gerere, cùm longè meliùs, quàm alii, noverim quæ conveniant ætati meæ: nec maximopere alienam sapientiam optârim: valeat monitorum odiosa prudentia; ego, quod mihi visum erit, aggrediar: præceptoribus, cùm se feroces præstiterint, oppedam: quæ vetuêre, faciam; rejectis etiam libris indulgebo genio, pergræcabor indies, & mihi nomen insignè comparaturus nocturno tempore veluti grassator aut sicarius in plateis pervagabor, obviàm venientes

venientes laceſſam, atque poſternam, aut, velut Achilles, in fugam compellam, exclamabo etiam, ut Stentora vincere poſſim,

—— aut propriâ mercede canoros
Curetum ſonitus, crepitantiáque æra ſecutus,
Torva Mimalloniis implebo cornua bombis.

Hæccę digna ſunt adoleſcentibus exercitia? Melancholicorum eſt ſtudiis impalleſcere, & demorſos ſapere ungues.

Grave crimen eſt ambitio, ſed multò gravius obſtinatio, & pertinacia procax, quam αὐθάδειαν appellant. Illud ſubtile malum, ſecretum virus, & occulta peſtis infeſtans ſolos cupidos, quorum animos invaſit. At homo contumax, in perverſa ratione perſiſtens, exemplo peſſimo multis eſt aliis, quos veluti contagione virosâ corrumpit, & ad ſeditionem, reip. perniciem, inſtituit atque trahit. *A comparatione.*

Nihil habet contumax, quod inflexibili menti prætexat. Facilè, ſi vellet, bene monentes audire poſſet: ſed pervicax & obſtinatus animus reluctatur, ac velut aſinus calcitroſus reverberat. Cæterùm ut πατρὶς μήτηρ τῆς εὐπραξίας ſic inobedientiæ crimen & pertinaciæ ſcelus, omnium in repub. perverſitatum origo. *A ſententia.*

Præſentis criminis pœna remitti poſſet, ſi non turpem ex vita præterita labem, adeóque ἕξιν contraxiſſet, nec vitium ex prava conſuetudine verſum eſſet in naturam, ex cujus genuina malitia nihil, niſi quod reipub. peſtilentiſſimum, poteſt enaſci. *A digreſſione conjecturali.*

Quis judicii tam perverſi vir eſſe poterit, qui rubo (quod aiunt) arefacto rigidiores arque præfractiores à meritis pœnis liberatos velit, id effecturus ut omnis bene monentium ac gravium virorum autoritas in ſummum adducatur diſcrimen? *A miſericordiæ excluſione.*

Quòd ſi non in facta modò, ſed in voces etiam petulantiores olim publicè vindicatum eſt, ut C. Fundanius *A juſto*

danius & Tiberius Sempronius ædiles Appii Cæci filiæ mulctam ob incivilia verba duntaxat dixerint, ut Gell. lib. 10. cap. 6. quantò æquius erit constringere os infræne, & coërcere pestiferam rebellandi libidinem ejus, qui responsator teterrimus oblatratione, factóque suo scelerato omnia civilitatis atque pietatis officia tollit?

A legitimo. Quòd si vestrum nonnulli judicaverint, vitium contumaciæ non capitale crimen esse, arguerint igitur leges jubere, nè major pœna sit, quàm culpa. Officiorum 3. Non petam ut in reum exempla crudelia nimis edatis, sed per νουθέτησιν aut τιμωρίαν occursuri vitiis, ità puniatis, ut accepto malo resipiscat, peccandíque licentiam cohibeat atque compescat.

Ab utili. Ad crimina leviora etiam nihil connivere, sed aliquando ad vivum resecare, quantum in repub. bonæ frugis afferat, vel cæco manifestum est.

A possibili. Res ardua non erit, de præsenti reo judicium censurámque facere: sola sufficit autoritas vestra, qui nullis in hoc negotio perficiendo copiis auxiliariis opus habituri estis, cùm vel solo nutu confundere possitis, cúmque nemo sit qui cupiat illi subvenire.

Ab eventuro Si præsentis peccati scelus reliqueritis impunitum, multos habebitis ad idem flagitium alacriores factos, quos adhuc expectatio judicii vestri remoratur.

Aliud loci communis exemplum, in avarum, cujus exordium.

VEtus dictum est, judices, avarum, nisi cùm moritur, nihil rectè facere. Quod vel solum vobis suadere poterit, ut hunc hominem, ipsam avaritiam, si non capitali pœnâ afficere, saltem extra patriam aliquò, unde ad nos, vel contagio, vel hominis fama non possit accedere, statuatis ablegare.

Admo-

Admodum bene ac prudenter olim Romani sapientes instituerunt, ut in Ægei maris insulam Gyaros noxii deportarentur, nè lacesserent ac divexarent innocentes, pauperum sudores atque sanguinem hauriendo. Contrà vos perperam ac imprudenter feceritis, si hunc reum in patria reliqueritis, & non potiùs hominem pestiferum & injurium ex hominum communitate exterminaveritis; nè ejus præsentiâ pernicioſâ miseri cives non modò violentur, sed etiam perdantur. Universum enim mortalium genus devorare, & omnibus, ut sibi solis prosint, esse maximo detrimento solent avari; per omne genus injuriarum suos explendo loculos, alienos expilando. *A contrario.* *Devoraturis,* iniquit Quint. l. b. 6. c. p. 8. *cujus patrimonium consumitur.*

Cujus rei gratiâ secum animo revolvere solitus, Quorsum virtutes? quorsum probitas? quæ laudatur quidem sed alget. Unicum ego pecuniæ studium amplectar. Hæc rerum omnium regina, donat formam, nobilitatem, uxorem locupletem. Huic obediunt omnia, hac vel dii capiuntur. In pretio pretium nunc est, dat census honores, qui divitiis parantur. Has igitur consecutus ego, omnibus (qui nunc quæstus uberrimus) assentabor, defraudabo, terminos proximi transferam, furabor, rapiam, nihil vel deos, vel homines curaturus. *Ab expeſitione.*

Luxuriosa quidem res est vinum, & tumultuosa ebrietas, sed longè nocentior avaritia fuerit, quà nihil sceleſtius esse rex sapientissimus Solomon asserit. Et quò liberalitas gratior, omniúnque studiosorum encomiis celebratur atque laudatur magis, tantò deteſtabilior avarus est; qui non amicis, non patriæ, non reliquis omnibus, sed sibi soli natus, quasi hominis portentum vivit, se solum pascit, &, horrendum dictu, nunquam satiatur, *quemadmodum infernus & perditio non replentur.* Proverb. 17. *A compara-tione.*

Ebrius post factum agnoscit delictum, ac pœnitentiam *A ſententia.*

tentiam agit: homicida in furoris vim ac iram transfert crimen, & factis maleficium assignat. Et uterque non semper, sed rarò & casu quodam & inviti peccant. At avarus nihil habet, quo noxium repurget animum, cùm avaritia penitus insita permaneat in venis, & in imis pectoribus inhæreat, ut avelli non possit; nullum relinquens pœnitentiæ locum, nullámque de hominum genere bene merendi facultatem.

A conjectu rali digressione.

Præteritæ vitæ sanctitas aliis sæpe reis non vulgarem apud judices æquos benevolentiam conciliat: verùm si totam hujus rei vitam ad amussim excusseritis, ipsissimum invenietis Αὐγείου βουστάσιον, monstrum, non unì gravi correptione vel supplicio dignum.

A misericordiæ exclusione, atque justo.

Quare neminem arbitror fore tam stolidum, quem hujus rei miserescat. Familiam, quam sui simillimam habet, ad pedes fortasse vestros provolutam videbitis: sed vos legum & justitiæ ratio magis permoveat, quàm iniqua sceleratorum hominum hypocrisis, & ipsissimæ crocodili lachrymæ.

A legitimo.

Cùm leges reipub. gratiâ conservandæ jubeant in sontes animadvertere; non illegitimum fuerit, imo justissimum, acriter hunc reum à vobis castigari, vel procul ablegari, cùm nihil eo scelestius, ut dixi, reperiatur.

Ab honesto & possibili.

Quo facto nihil officio vestro dignius effeceritis. Nec quod judicium vestrum possit remorari, video: nam, modò volueritis, dictum aut factum reddetis.

Ab utili.

Duplicem indè reipublicæ commoditatem promanaturam experiemini. Primùm judices integri, teterrimâ peste rempublicam liberâsse prædicabimini. Deinde prudenter efficisse, ut præsentis rei supplicio deterriti reliqui, ad consimile maleficium non facilè sint accessuri.

Epilogus.

Plura dicere non arbitror operæpretium, cùm ipsi

ipsi satis intelligatis, non levibus pœnis afficiendum avarum, cùm co nihil sit in republica pestilentius, atque magis pernicioſu m.

Cap. VIII.

De laude, quæ ἐγκώμιον Græcè dicitur.

" LAus est oratio bona alicujus enumerans.

Proprium est laudis res amplificare, & ornare. Quint. lib. 3. cap. 7.

" Laudandæ vero sunt
- Personæ, ut Thucydides, aut Demosthenes.
- Res, ut Justitia, aut temperantia.
- Tempora, ut ver, æstas.
- Loci, ut portus, horti.
- Ratione carentia animalia, ut equus, aut bos.
- Plantæ, ut vitis, aut oliva.

" Laudamus verò & communiter & singulatim. " Communiter, ut omnes simul Athenienses. Singula- " tim, ut Athenienſem unum aliquem. Hæc verò divisio " est laudis.

" Dispones autem ipsam hoc pacto :

" Primùm procemium pro qualitaee rei pones.

" Deinde subjicies genus, quod dividitur in
- Gentem,
- Patriam,
- Majores.
- Patres.

" Pòst educationem explicabis : quæ continetur
- Institutione,
- Arte,
- Legibus.

Hinc

" Hinc ſubdes
" præcipuum
" laudum om-
" nium caput,
" res geſtas,
" quas divides
" in ea quæ
" ſunt

Animi, ut quæ fortitudinis ſunt, quæ prudentiæ.

Corporis, ut pulchritudinem, velocitatem, robur.

Fortunæ, ut principatum, potentiam, amicos.

Comparationis exercitatio duplicat materiam: & virtutum vitiorumque non tantum naturam, ſed etiam modum tractat. Quint. lib. 2. cap. 4.

" Addes deinde comparationem, quâ id quod lau-
" datur, alteri collatum tollatur in majus.

" Poſtremò Epilogo, qui precationi ſimilior ſit,
" concludes.

Exemplum in Thucydidis laudationem.

" ÆQuum eſt eos, qui utilia nobis adinvenêre, ſu-
" is ipſorum inventis ornare, laudibus proſequi,
" & quod ab illis eſt proditum, iiſdem quoque ceu au-
" toribus cum gratia reponere, acceptámque referre.
" Non igitur injuriâ Thucydides oratione mihi cele-
" brandus eſt, qui nobis plurimum attulit ornamenti.
" Omnes enim de aliqua humanarum rerum parte bene
" meritos decet venerari: Thucydidem verò eò magis,
" quòd pulcherrimæ omnium illuſtrandæ curam ſuam
" impendit. Neque enim quicquam eloquentiâ pul-
" chrius: neque Thucydide quenquam bene dicendi
" gloriâ præſtantiorem invenire eſt.

" Nactus autem Thucydides eam eſt patriam quæ
" & vitam pariter ſibi & eruditionem præberet. Neque
" enim in alio loco natus eſt, quàm unde omnis bene
" dicendi ratio profluxit, originémque vitæ ſortitus
Athenis.

A patria. Athenæ inventrices & altrices bonarum artium vocat Cic.

" Reges generis ſui habuit autores. Itaque ab ul-
" tima protinus origine, clariore majorum fortunâ

eſt

"est illustratus. Utraque ergo habens & generis amplitudinem & civitatis statum popularem, quò clarior utrinque fieret, est ab utroque adjutus. Etenim nè ad injustas opes potentiámque delaberetur, æquabilitate legum prohibitus est; néve in obscura reliquæ plebis utilitate delitesceret, felicitate generis est consecutus.

Ab educatione.

"Talibus igitur procreatus parentibus, in republica Athenienſium intérque leges educatur, quas certè optimas esse vitæ magistras in confesso est. Inter leges autem armáque vivere instituens eruditioni simul atque rei militari operam dare decrevit, neque studia armis deserens, neque arma (ut præcipuam prudentiæ partem) relinquens; unóque conatu duarum diversarum artium curam habebat, conjungens ingenio pariter ea, quæ naturâ sunt separata.

Leges vitæ optima magistra.

A rebus gestis.

"Ut tandem ad virile pervenit robur, occasionem quæsivit proferendis eis, quæ pulchrè fuerat in ætate meditatus. Nec defuit casus, bellúmque protinus est ortum, ipséque res ab universa gestas Græcia literis complexus posteritati mandavit, conservator eorum & velut restaurator, quæ bellorum delevit injuria. Nec passus est, quod quisque gessit, temporum situ aboleri. Ex ipso ergò cognoscitur captam esse Platæam, scitur Atticam esse vastatam, tenetur Athenienſium classibus Peloponnesi oras esse navigatas: certatum esse navali prælio apud Naupactom, non est nos Thucydides id passus latere: Lesbum ab Athenienſibus esse captam, id quoque ab ipso indicatur: cum Ambraciotis pugnatum esse, hoc & nè diuturnitas aboleret, effecit. Judicium Lacedæmoniorum non ignoratur: Sphacteria & Pylos, ingentes Athenienſium labores non latent. Concionantur Corcyræi Athenis, Corynthii ipsis contradicunt; Æginates, ut Athenienses accusent, Lacedæmona proficiscuntur: Jam verò à

"belli consilio Lacædemonios Archidamus absterrens, contra Stenelaidas ad bellum suscipiendum impellens: Ad hæc Pericles legationem Laconicam contemnens, neque passus deficere animo propter pestilentiam Athenienses. Cuncta hæc Thucydidis opera ingenióque in omne ævum ab oblivione vindicantur.

A comparatione Herodoti & Thucydidis, comparationem pulcherrimam vide apud Lu. li. 10. c. 1, Epilogus.

Quis autem Herodotum illi comparaverit? Ille enim ad voluptatem legentium scripsit: hic omnia ex rebus ipsis atque veritate deprompsit. Quantò verò quod ad alienam fit gratiam, infra id est quod fit ad veritatem, tanto post se Thucydides Herodotum relinquit.

Erant alia quoque permulta, quæ de Thucydide dicerentur, nisi, quò minùs omnia diceremus, laudum suarum nobis obstaret multitudo.

ALIUD EXEMPLUM.

Laus sapientiæ.

PROOEMIUM.

SApientiam adipisci, felicitatis est: laudare autem pro dignitate ipsam, majus est quàm ut nostris id viribus assequi possimus. Tantum enim illi supereſt gloriæ, ut commune quoddam deorum immortalium bonum esse credatur. Cùm enim deorum unusquisque velut descriptum officii sui tueatur partem, Juno nuptiis præsit, bellis Mars cum Pallade, Vulcanus inter ignes fabriles suas exerceat partes, ducat Neptunus navigantes, & quisque alius aliud sibi vendicet; sapientiam in commune sibi asserunt omnes: præcipuè verò præ omnibus Jupiter, quantò reliquis major est, tantò omnium quoque sapientissimus æstimatur.

A genere.

"Unáque sapientia est, quæ vel maximè æternam "Jovi præstat potestatem. Et dii quidem nativam ipsam

" ipſam cognatámque ſibi habent: munere autem ipſo-
" rum in terras quoque delata eſt; & deorum filii ſapi-
" entiâ ſuâ maximam humanæ vitæ utilitatem attule-
" runt. Quapropter poëtæ laudem merentur, qui Pa-
" lamedem & Neſtorem, & ſi quis alius ſapiens olim
" fuiſſe canitur, deorum fuiſſe filios tradiderunt. Non
" quidem illi vano commento deorum naturam velut
" permutare conati, quam nè dii quidem ipſi permutare
" poſſent, ſed generis permixtione communicationem
" indicantes virtutis; ut qui divinâ quâdam cæteris ad-
" miratione præſtarent, deorum filii crederentur. Nec
" immeritò illorum in deos referebant genus, quo-
" rum ſapientia major quàm humana, originem vide-
" batur affirmare divinam.

Ut Hercu-lem, Minoa, Perſeum & reliquos.

" Sola autem ipſa utroque rerum ſtatu æquas habet
" rerum vires. Nam reliquarum aliæ bello ſolùm pro-
" bantur, alias laudamus in pace: ſapientia verò præ-
" cipua eſt utriuſque temporis moderatrix. Sic in bello
" verſatur, tanquam prorſus artium pacis ignara: ſic pa-
" cem continet, tanquam nunquam agitata ſtrepitu
"bellorum. Denique tam apertè utrique ſeſe accom-
" modat, ut in utro horum æſtimes, ei ſoli videatur
" eſſe dicata. Fert pacis temporibus leges, & omni
" tranquillitatis utitur more: in bello verò victoriam
" præbet. Neque armis ſolùm ſuperiorem facit, ſed in
" concionibus quoque præſtat invictum. Itaque & in-
" ter bellantes, & inter pacatos ſola præcellit, pri-
" máſque ſibi vendicat ſapientia. Sola quoque divini-
" tatis proximè exprimit ſimilitudinem: ſola enim,
" velut Deus, futura proſpicit. Quin ipſa quoque ter-
" ram agricolis attribuit, navigantibus aſſignavit ma-
" re: adeò non fruges colligere ſine ſapientia, non na-
" vim, niſi ſapientis gubernatoris præſidio freti, aſcen-
" dere auderemus. Itáque quicquid exhibet mare, quic-
" quid hominum uſibus terra profert, meritò ſapientiæ
" munus cuncta cenſentur.

A ſapientiæ effectis.

" Nè cœlum quidem, & si quid in ipso latet, dí-
" misit in occulto ; quantum solis se porrigat ambitus
" quod spatium stellarum unaquæque circumscribat,
" ipsa pervestigavit. Despexit intra terras etiam, &
" quo pacto vitâ defuncti agemus, ipsa nobis aperuit.
" Trojam, quam capere temporis diuturnitas non po-
" tuit, sapientiæ astus subegit, & unius consilium
" adepta, universam Persarum potentiam dissolvit.
" Cyclopis oculus erutus est prudenti Ulyssis invento ;
" sícque quicquid est, quo quisquam vincat, ab ipsa
" sapientia derivat

A comparatione. " Quis ergò ipsi fortitudinem comparâsse velit, cùm
" quicquid viribus fieri possit, ipsa etiam sapientia præ-
" stet ? Adeóque si ipsam fortitudini ademeris, per se
" fortitudo culpanda videatur.

Epilogus. " Erant & multa alia, quæ de sapientia dicerentur,
" nisi majora essent, quàm quæ posset modica oratio
" complecti.

SCHOLIA.

Laus, &c. Alii laudationem vocant, hoc est, orationem bona exprimentem quæ alicui insunt. Ἐγκώμιον Græcè appellatur, quod juxta Aphthonii sententiam dictum eo quod ἐν κώμαις, id est, in viis antiquitus canebant. Nam antiqui κώμας angiportus dicebant. Differt ab hymno & epæno, quòd hymnus deorum sit, encomion verò mortalium: præterea epænus paucis verbis fit, encomion autem secundum rhetoricæ artem profertur. Postremò, cùm in loco communi quoque laus sit, hoc differunt, quòd in loco communi pro viro forti dicentes, eo consilio dicimus, ut præmium peramus : laus autem per se virtutis testimonium, ut ait Priscianus.

Laudandæ sunt, &c. Porrò præterita, instantiáque atque adeò omnia quæ nunc laudamus, nunc contrà vitupe-

vituperamus, res ſunt omnis generis, quæ aut cerni tangíque, ut homo, equus, urbs, flumen; aut animo intellectúque cognoſci atque percipi poſſint, ut facta dictáque. Virtutum item vitiorúmque, tum artium varia genera, ut prudentia, juſtitia, fortitudo, temperantia, eloquentia, medicina, architectura, ſcientia rei militaris, aliáque id genus multa. Vitia autem quæ ſint, hinc cognoſci facilè poteſt, nempè injuſtitia, luxuria, invidia, &c. Ipſius autem Dei laus (quanquam quid huic aut noſtrâ laude accedat, aut vituperio adimatur, non video,) tota huc pertinet. Rerum autem, quæ cerni tangíque poſſunt, primas partes homines tenent: qui cùm cæteris animantibus brutis, rebúſque mutis ratione & ſermone, tum multis aliis animi naturæque dotibus antecellant, laudem imprimis ſibi vendicant. Laudamus igitur præcipuè perſonas, urbes, portus, loca, & his ſimilia: præclarè item facta dictáque quæ cum virtutibus conjuncta, atque indè orta eſſe conſtat. Jam & juxta virtutes artéſque aut in certis hominibus, aut ſeorſum ſuis ipſas laudibus exornamus.

Res, &c. Ut Eraſmus laudavit Moriam. Et ad ingenii vires periclitandas, artémque oſtentandam Phavorinus laudavit quartanam febrim; eum enim conſtantiùs valiturum, qui febri liberatus vires integras recuperaverit: Laudavit etiam Therſitem. Cujus meminit Gell. l. 17. c. 12. Et Politianus in Epiſtolis.

Loci, &c. Ut Baiæ, Tempe.

Portus, &c. Ut in Liguria Lunæ, vel Carthaginenſium, cujus meminit Virgil in 1. Æneid. Item laudari poterit Stoa porticus Athenienſis, Pœcile ex varietate picturæ dicta, in qua Zeno philoſophus diſcipulos docebat, unde & ſecta Stoica Item Aulis Bœotiæ, cujus meminit Ovid. 12. Metamorph.

Horti, &c. Ut Adonidis qui proverbio locum fe-

cerunt. Item Hesperidum, quos amœnissimos in Africa fuisse memorant. Item Senecæ prædivitis horti, ut ait Juvenalis Satyr. 10. Item Alcinoi sylvæ, quarum Virgilius Georgicorum 2. meminit. Item.

Adeste Musæ, maximi proles Iovis,
Laudes feracis prædicemus hortuli:
Hortus salubres corpori præbet cibos, &c.

Equus, &c. Equos laudare poterimus, ut Pollucis equum Cyllarum, & Graii quorum meminêre poêtæ, ut ait Virgilius Georgicorum 3. Item Bucephalum Alexandri, de quo Gellius lib. 5. cap. 2. Item, Solis equos, &c.

Bos, &c. Virgilius in Georgicis.

— *Optima torvæ*
Forma bovis cui turpe caput, cui plurima cervix,
Bos pulcher. *Et crurum tenus à mento palearia pendent.*
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna,
Pes etiam: & camuris hirtæ sub cornibus aures.

Vitis, &c. *ut Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ.*

ut ait Virgilius. Vide Plin. lib. 14 cap 3.

Olea, &c. Quæ laudare poterit ab inventrice Minerva, & quòd signum fuerit pacis. Unde Virgilius in 7. Æneid.

—*Ad mœnia regis*
Ire jubet, ramis velatos Palladis omnes.

Item, Brassicam laudat Cato, malvam & albucum Hesiodus.

Subjicies genus, &c. Sunt qui hoc loco jubeant addenda esse ea, quæ nativitatem vel miracula, vel prodigia præcesserint: ut si laudaturus Scipionem, dicas in matris cubiculo anguem visum, unde conceptus, & Jovis ille filius fuerit creditus, cujus meminit Livius libr. 6. belli Punici. Item in encomio Hecubæ recenseas facem, quâ prædixerit incendium

&

& excidium Trojanum. Item, quid natis evenerit, enumeres: ut, Midæ formicas, apes Platonis. Valerius lib. 1. cap. 8.

De laudibus ductis ab animi, corporis, atque fortunæ bonis, ex Bucholdiano.

LAUS HOMINIS A FORTUNIS.

Hominis laus. Advertendum, fortunæ, corporisque Bona non ideo laudari, quòd quis habuerit ea, sed quòd iis non fuerit indignus.

DE fortunis, quæ externa bona sunt, subindè nobis est dicendum. Hæ autem quantæ sint, quot numero prædia, quo sita in loco, quo tempore, sive dono data, sive suorum testamento legata, parentibúsve relicta acceperit, emeritve; ex adjunctorum loco narrandum locupletandúmque erit. Deinde, ex descriptionis loco situm prædiorum atque hortorum ad flumina, seu fontes, & factas hìc ad voluptatem structuras pluribus licet verbis depingas: quemadmodum Homerus Alcinoi hortos: & maximè si is, quem laudas, princeps sit, urbésque, in quas imperium habet, describas. Quin & hujus fortunas cum aliorum facultatibus conferendo, ex comparatorum loco mirè locupletabitur oratio: ostendendóque, aut genere, numero, fertilitatéque majores ampliorésque putandas; aut situ ad flumina, seu fontes, rebúsque manufactis, atque ad voluptatem structuris jucundiores amœniorésque. Quò si verò eorum, quibuscum nostras conferimus, omnium judicio amplissimas esse copias constiterit, pares ostendisse contenti esse possumus. Spectandum etiam, atque cum materia deliberandum, ecqua & à dissimili contrariisque copia peti possit. A dissimili hoc pacto: nostra prædia esse, agrósque suburbanos, unde certus ferè quotannis fructus redeat: illos

non modò longiùs domo, ſed & aliena in ditione ſitos, iiſque expoſitos fluminibus, quæ ſæpius inundando ſata omnia obruant atque convellant. A contrariis: noſtros flumina fontéſque irrigando agros, utilitatem afferre maximam, illis in ſata erumpendo, eadémque convellendo incommodum adducere ſummum: huic aquarum curſum prodeſſe, illis eundem ipſum obeſſe: huic voluptatem afferre, illis mœrorem triſtitiamque dare; huic vel extorto bello omnem ex agris fructum redire, illis nullum: hujus prædia urbis horreum alimentúmque in hoſtes eſſe, illorum contrà hoſtium in urbem: his patriam defendi, illis oppugnari. Quòd ſi verò principem laudandum ſuſcipias, potentiámque ejus, gentis ſuæ urbiúmque genere & numero prædices, quo res major illuſtriórque fuerit, hoc magis his ex locis extendas.

Quæ corporis bona in homine ex locis amplificandi ratio ſit.

HActenus de externis bonis ejus quem laudamus: quæ quidem pro perſonarum varietate alia atque alia exiſtunt: quæ perſequi cùm infinitum, tum minùs fructuoſum foret. Quare ad fontes ipſos ducere conſilium fuit, uſúmque locorum in iis, quæ omnibus communia ſunt laudémque merentur, monſtrare, ut horum uſu cognito, pro cauſæ conditione, quantum quiſque velit moram ubique facere in augendo poſſit. Corporis autem bona eſſe diximus, ſtaturam, figuramque corporis, valetudinem, robúrque, ipſam denique formam. Hæc quanquam leviora ſunt, ſuam tamen laudem merentur, certáque interim animorum indicia eſſe ſolent. Unde Homerus cùm in Therſite garrulitatem animíque vitium nobis depingi vellet, neſcio quo modo non tam malefacta, quàm corpo-

Vide Quin. dict. loc. lib. 7. cap. 2.

corporis deformitatem vitiáque explicando vitioſiſſimum ipſum introduxerit. Idem ſtaturam grandiorem, robúrque in principibus magnopere prædicat, ut qui Agamemnoni ſtaturam magnam, cui majeſtas ineſſet regia, tribuit. Ulyſſem illo quidem minorem, ſed latiſſimis humeris & pectore deſcribit. Jam verò Ajacem illum non ambobus modò his, ſed cæteris Achivis omnibus corporis ſaturâ & robore antecellentem introduxit. Nec noſter Homerus hanc in ſuis laudem neglexit: qui cùm & in cæteris, tum maximè in Ænea & Turno principibus, corporis dona laudat. Et Dareta cùm altâ ſtaturâ, latiſſimíſque humeris, quod certum virium argumentum eſſe ſolet, in ſingulare certamen produxiſſet, ejus tamen antagoniſtam Entellum vel ſenem magnitudine corporis viribúſque adeò ſuperiorem facit, ut illum non ſecùs ac qui fruſtra urbem aut caſtellum oppugnet, hunc temerè infelicitérque aggreſſum dicat. Forma plus laudis meretur: præſertim in principibus viris gravitas oris, majeſtáſque in vultu: hæc in primis pondus orationi autoritatémque tribuit: tantúmque in animis Gallorum hoſtium valuiſſe Titus Livius ſcriptum reliquit, ut cùm urbe captâ, avidi prædæ in principum atria irruerent, cernerémtque hos cùm ornatu habitúque paulò humano auguſtiore, tum maximè oris gravitate atque majeſtate diis ſimillimos, domi ſedentes, ante horum ora, ſicuti deorum ſimulachra, velut venerabundi conſtiterint: nihílque in hos ferro gravius facturi fuerint, niſi M. Papyrius principum unus prior iram moviſſet. Atqui & hinc augendi modum, uſúmque locorum explicemus. Staturam, robur corporis, oríſque decus quantum ſit, ubi ab adjunctis ſatis expreſſerimus, à cauſis & eventis deinde dilatemus. Fuiſſe hujus majores, homines cùm inſigni ſaturâ & robore, tum quadam modeſtiâ oríſque gravitate præditos, ſempérque

Liv. Decad. 1. cap. 5.

pérque operam dediſſe hunc, ut quæ à natura ad ſui nominis dignitatem amplitudinémque acceperit, certâ vivendi ratione aleret proveherétque, nulla ut Venus, Bacchúſque immoderatior corporis vires vigorémque auferret. Quare eâ jam valetudine eſſe, ut nulla corporis imbecillitas obſit, quò minùs in rebus cum gravitate agendis ſuo, amicorum, & reipub. tempori ſerviat. Quinetiam comparatione rem extendas, ſi cum aliis ampliſſimis hominibus conferas, oſtendáſque in hoc noſtro aut ſimilitudinem aut exceſſum eſſe, aut etiam diſſimilitudinem: ſi aut proceritate, ipſóque robore, & valetudine, aut ipſius vultûs gravitate majeſtatéque multis partibus ſit ſuperior.

Quæ ratio animi bona ex locis amplificandi.

Idem Quint. lib. 3. c p. 7. *Utra ſit autem harum via utilior, inquit, cum materia deliberabimus: dum ſciamus gratiora eſſe audientibus, quæ ſolum quis, aut primus aut certè cum paucis feciſſe dicetur.*

REſtant animi bona, quæ ut cujuſque propria ſunt, ità præ cæteris laudem mereri ſuo jure maximam ſolent. Hæc laudandi duplex via eſt: aut enim ad ſua virtutum genera, ut ſuprà viſum eſt, quæque referentur; ſua prudentiæ, juſtitiæ, fortitudini, & temperantiæ tribuendo facta: aut, quod non minùs commodè fiet, temporum ſervabitur ordo. Itaque dicendum, quî pueritiam adoleſcentiámque tranſegerit: quæ ſequutus ſtudia: quantúmque in iis & quàm brevi ſit aſſequutus. Atque hîc, ſi fortè inſigne ingenii ſpecimen indoliſque haud vulgaris bonitas eluxerit, pluribus erit verbis extollendum: quò videlicet tempore, quo in loco, apud quos, qua in re, aliiſque id genus additis circumſtantiis, quas adjunctorum locus ſuppeditat. Quòd ſi fortè operæ pretium videatur, & hæc ipſa per plures ducendo locos plurimùm extendas. Ætate autem jam magis invaleſcente, ſiqua ſcripta honeſti ſui ſtudii voluntatiſque teſtimonia

nia in lucem dedit; primùm qualia quantáque ipſa ſint, narrandum, quantúſque indè ad plures fructus rèdeat. Quæ item ſeu doctorum, ſeu multitudinis, ſeu univerſorum de iis teſtimonia judiciáque exiſtant. Quæ ubi ex adjunctorum teſtimoniorúmque loco, quem eundem eſſe diximus, proſequutus fueris, à cauſis ſubindè augebis: quòd à multis magnique nominis hominibus ſive rogatus, ſive ultro juvandi ſtudio ad ſcribendum ſe contulerit. Ab eventis: non modò hominum de ſe expectationi reſpondiſſe, ſed & viciſſe: nec in una atque altera, ſed in pluribus nationibus ipſius ſcripta legi, laudaríque. Atque hic & enarrandum, quorum expectatione majora emiſerit, quibúſque in provinciis plurimùm probentur. Jam verò & hujus cum probatis magnorum autorum ſcriptis conferas: oſtendáſque potiora multò, melioráque hominum conſecutá eſſe judicia: aut maximis ſummorum autorum monumentis paria eſſe, atque judicari. A diſſimili etiam amplifices, ſi in iis, quibuſcum conferes, ſcriptis, diſſimilitudinem eſſe oſtendas: ut ſi Hippocratis & Galeni medicorum opera, cum Pauli & Pomponii Juriſconſultorum ſcriptis conferas: illos rerum naturalium, hos civilium ſcientiam tradidiſſe: illos de vita, hos de fortunis ſolicitis bene conſuluiſſe: illos præcepta dediſſe nè morbus vincat, & æger moriatur; hos, nè avarus triumphet, & ſuum alteri eripiat: denique illos caviſſe nè ipſa præmaturè vita; hos, nè ſua cuique res injuſtè auferatur. Hinc mirè Cicero non ſine delectatione corpus orationis auxit, diſſimilitudinem ſtudiorum Murenæ & Sulpitii pluribus verbis explicando. Hunc in modum ſingula quidem tam domeſtica quàm publica facta, quæ laudanda videbuntur, ſervato temporis ordine enarrandá amplificandáque erunt: quâ ratione domi vixerit, liberóſque educârit; ad quæ ſtudia miſerit, libera-

liberalitérque aluerit; quos in viros aut abierint, aut ſe evaſuros certam de ſe ſpem patri patriæque præbuerint. Quæ ſi perſequaris omnia, ducáſque per locos, incrementum res ipſa ſumet maximum. Jam & quid commodi ipſe ſive re operáque, ſive conſilio reipub. præſtiterit. Quale eſt, ſi dum aliquando, ut ſæpe, maximis de rebus bene reip. conſulendum fuit, inópſque conſilii multitudo ea facili momento ſequenda putâſſet, quæ probata reipub. ſtatum everſura penitus fuiſſent; hunc in concionem prodiiſſe dicas, & prudenti oratione, quæ ex his aut illis inceptis commoda, maláve reipub. impenderent, edocuiſſe, eáque ſuſcipienda perſuaſiſſe, quæ cùm ſingulis tranquillitatem, utilitatémque, tum univerſis nomen gloriámque attulerunt. Atque hæc aperienda, pluribúſque verbis ex locis aliis atque aliis explicanda erunt, quæ res ad ità conſulendum animum potiſſimùm impulerit: quæ ſi honeſta utiliſque fuit, eventa votis reſpondiſſe pulchrum erit. Quanta autem gloria emolumentáque indè reipub. evenerint, quis item ad conſultorem fructus honóſque ab univerſis viciſſim redierit, copioſè erit exponendum. Poſtremò comparationibus rem extendas: cum urbis conditoribus aut munitoribus hujus factum conferendo, & aut majus, aut ſimile, diſſimiléque oſtendendo. Illos urbem quidem condidiſſe, hunc conditam prudentiâ ſuâ ab exitio conſervâſſe: illos partim fundamenta jeciſſe, partim mœnia turréſque, in hoſtes propugnacula non ſine ſummis oppidanorum impenſis laboribúſque altiùs eduxiſſe; hunc unum ipsâ modò ratione conſilióque, non mœnia ſolùm, urbémque, ſed & fortunas omnium, vitámque ſervâſſe. Quantum etiam cives grati viciſſim poſtea huic honorem gratiámque habuerint, cum iis conferas licet, quibus ob præclariſſima in rempublicam merita non ingrati extiterunt: doceáſque, aut majora,

jora, aut paria huic contigisse omnia. Quòd si verò is, quem laudas, princeps sit, exercitúmque duxit, præterquam quòd ex his locis omnibus, ab adjunctis quæ latè patent, passímque usui sunt, à testimoniis, à causis, ab eventis, ex comparatione majorum, minorum, à simili, à dissimili, à contrariis copiam petas, etiam à descriptionis loco amplifices maximè; cùm aut strategemata, genúsque militum & armorum, aut urbes, quas cepit, regionésque & gentes, mores, aliáque id genus suo quæque loco describas. Porrò cùm temporis hîc servandus sit ordo, danda est opera, ut leviora aut omittamus, aut paucis perstringamus. Quæ verò magna sunt, & prudenter, & justè, & fortiter, modestéque facta, laudémque in animis hominum maximam merentur, per plures ducenda locos, plurimúmque dilatanda erunt. Quæ autem laudari facta oporteat, horúmque numerum, personæ, quas laudandas suscipies, secum adferent: in quibus singulis augendis, cognitis his locis, quantam ipse voles, moram trahas.

Ut ea ex locis augenda quæ post mortem acciderunt.

CUm igitur hunc in modum, quæ toto vitæ cursu rectè fecit verbis extuleris, dilataverísque; non negligendum quomodo excesserit è vivis, & quæ, vitâ jam defuncto, virtutis ergò magna acciderunt. Nam cum magnis viris, dum vita manet, laudémque sequentibus, comes sit invidia; fit, ut morte jam sublatis ereptísque, quos nocitura sequitur, sese avertat, patiatúrque mortuis, quem vivis noluit, suum honorem deferri. Quare si & huic vitâ defuncto, aut tumba publicè magnificentiùs sit extructa, aut statua erecta, aut denique quotannis ad sempiternam

cernam hujus memoriam, rerúmque ab ipso gestarum, aliquid statis diebus fiat: quanta hæc sint, quo tempore fiant, quo in loco, à quibus, quantis impensis, quanto studio, aliísque id genus explicatis circumstantiis, quarum adjunctorum locus nos admonet, copiosè erit exponendum. A causis item & hæc, si voles, amplifices: quæ ipsius in remp. merita constent: cur tantum vel mortuo honorem constituerint. Ab eventis hic nihil sumas, cùm explicata ex adjunctorum loco causas suas præcesserint, nisi propterea hæc defuncto contigisse dicas, ut statuto præclarè factis summo honore, plures ad imitandum pellicerentur; exponásque ea ità ex sententia evenisse, plurésque honoris præmio incitatos, ipsam virtutem sequendo, nominis immortalitatem venari. Quin etiam ex comparationis loco locupletari res potest maximè, si virtutis præmia, monumentáque huic post mortem constituta, cum regum parentationibus funebribúsque honoribus conferas, atque ostendas studio hominum ultro hæc præstantium illos superâsse: rerum autem magnificentia æquâsse. A dissimili item: illis à regiis, regiâque pecuniâ funebria magnificentiùs adornata; huic ab universo populo, æréque publico, splendidè instructa: illis, quia reges vixerunt, mortuique sunt; huic, quòd patriæ conservator extitit, mortuúsque sit, habitus est honos: illis, nè regum nomen leve in animis vulgi putaretur: huic, nè sua virtuti præmia deesse viderentur. A contrariis: Illos subditi maximè oderunt, hunc sui summo honore prosequuti sunt: illos nova constituendo vectigalia, annonam, victúmque communem aggravâsse agnoscunt; hunc virtute, prudentíque consilio plurimùm levâsse intelligunt: illos vivos tyrannos execrati sunt; hunc patriæ patrem conservatorémque appellantes amplexi sunt; illos post mortem vel ab aliis honorari ægrè ferentes, quantum in sua positum potestate impediverunt; hunc contrà universi

Iam hominum in tria tempora dividitur: in tempus quod ante eos fuit, quod ipsi vixerunt, & quod factum eorum est secutum. Quint. lib. 3. cap. 7.

universi æquali ſtudio ſummis honoribus ultro affecerunt. Quæ ratio ſit perſonas laudandi, ab externis corporis animíque bonis, atque adeò ab iis quæ has tempore antecedunt, ſimul juncta, & pòſt inſecuta ſunt, oſtendimus. Antecedunt autem homines tempore, patria, parentes: cum iis conjuncta ſunt, fortunæ, corporis, animíque bona omnia: pòſt autem inſecuta ſunt, habiti poſt mortem honores, præclaráque de iis hominum judicia. Quâ autem viâ ſingula ex locis copioſè inſtrui augeríque poſſint, utcúnque aperuimus: non quidem eo conſilio, quod tantam copiam (quanquam paucis rem perſtrinximus) in cujuſvis hominis laudem (quis enim finis?) temerè adducendam putemus; ſed ut monſtrato locorum uſu pro cauſæ conditione, quantam quiſque indè velit copiam peteret. Neque enim hìc cuiquam, quid fieri debeat, præſcribimus, ſed quid poſſit.

Eadem quæ laudandi & vituperandi hominis ratio.

POrrò vituperandi quæ ratio ſit, hinc facilè intelligi poteſt. Siquidem idem ordo, eadémque per omnia via in vituperandis externis corporis animíque malis erit ſequenda. Patriam igitur parentéſque bonos habuiſſe, atque indè degeneraſſe, patrimoniúmque dilapidâſſe, tam vitium dedecúſque eſt, quàm cui hæc mala obtigerunt. In corpore autem ſiqua ſit deformitas, ut in Therſite, ſuis erit verbis exaggeranda: ſi nulla, formâ viribúſque malè uſum fuiſſe, odio decorique erit magno. Ab animo autem profecta vitia flagitiáque, ſervato temporis ordine (niſi in ſua vitiorum genera ſpargere quæque magis perpetuâ oratione, quod in L. Piſone facit Cicero) erunt explicanda, atque exaggeranda. Quòd

Hac in re idem præceptum, quod in laudatione ſervandum.

ſi

si fortè & jam vitâ defunctis aliquid accidit, quo turpitudo odiúmque augeatur, non erit silentio prætermittendum. Singula autem eâdem ratione, quâ superiora ex locis augenda amplificandáque erunt.

Postremo epilogo, &c. Sunt qui præmittendum esse tradant vitæ modum, item mortis qualitatem, item quæ mortem sint consecuta, ut communem luctum, honores, exequias, statuas, sepulturam magnificam.

Dispositio laudis tetrastícho comprehensa.

PRincipium sequitur genus, ut gens, natio, patres;
Vita micans studiis legibus atque bonis
Res gestas animus, corpus, fortuna ministrant.
Comparat in majus. Votáque finis habet.

Thucydides, &c. Hic (ut ait Cicero de claris oratoribus) erat Athenienſis summo loco natus, summúsque vir, qui ad Olorum Thraciæ regem, ceu ad progenitorem suum retulit nomen: affinem habuit Miltiadem, necessarium Cimonem, ut ait Marcellinus Græcus, & Plutarchus in Cimone. Hoc autore fuit adeò delectatus Demosthenes, ut eum octies transcripserit.

Thucydidc quantum de lectatus Demosth. Offic. 1.

Athenis, &c. Cicero de oratore lib. 1. omnium doctrinarum inventrices Athenas vocat, ubi omnis dicendi vis inventa sit, & exculta: & ad filium scribens, ait urbis autoritatem eam esse, quæ possit exemplis augere, &c. Quòd autem Attici sint acutiores, in causa aiunt esse tenue cœlum, quod qui crassum habent, crassos censeri, ut in libro de fato Cicer. Porrò Athenienſis patriæ celebritas multùm faciebat ad nomen illustrandum: unde apud Ciceronem de Senectute, Seriphius Themistoclem non suâ, sed patriæ glotiâ splendorem assecutum affirmabat. Et

apud

apud Romanos magnificum erat & gentibus venerabile civem Romanum fuisse. Unde divus Paulus se Romanum esse dicebat, quam urbem tribunus maxima summa comparârat, *Actorum* 22.

Eloquentia, &c. Nihil, inquit, admirabilius & magis populare, quàm eloquentia. Hanc Cicero de Oratore 3. vocat unam de summis virtutibus; & de claris oratoribus, ingenii lumen.

Vitæ magistras, &c. Leges enim conditas esse constat ad salutem civium, civitatúmque incolumitatem vitámque hominum & quietam, & tranquillam, ut ait Cic. 2. de leg.

Posteritati mandavit, &c. Id est, memoriæ prodidit, idque lib. 8. quos scripsit de bello Peloponnes. & Athenienſium.

Plataeam, &c. Platæa vel Platææ pluraliter clarissima fuit Bœotiæ civitas, quam Stephanus dictam ait, παρὰ τὴν πλάτην, hoc est, à remo. Statius l. 7 Thebaid. Platæa.

Nunciat excubiis vigiles arsisse Plataeas.

De bello Platæenſi Thucyd. lib. 2. & 3. Et Plut. invita Aristidis, & Cimonis.

Atticam, &c. Ditio vel regio fuit Attica, in qûa Athenæ civitas, philosophorum alumna, ubi primus omnium regnavit Cecrops, unde Athenienses Cecropidæ, ut infrà patebit. Attica.

Peloponnesi, &c. Peloponnesus Græciæ regio, alio nomine Achaia, alio Pelasgia dicta. Vide Plin. lib. 4. cap. 4. Nomen habet à Pelope rege, Hippodamiæ viro, Tantali filio, quasi Pelopis insula. Sita fuit inter duo maria, Ægæum & Ionium, platani folio similis. De bello Peloponnesiaco Thucyd. lib. 2. Plutar. in Nicia. Peloponnesus

Apud Naupactum, &c. Naupactus Ætoliæ, quæ Acarnaniæ, Phocidi, & Locris contigua, civitas, nomen habens à navium compaginatione: ναυπηγέω Naupactus

navim fabrico, ναυπηγὸς fabricator navium. Meminit Erasm. in Proverb. *Excubias agere in Naupacto*, cujus navale prælium apud Thucyd. lib. 1.

Lesbos. *Lesbos, &c.* Celeberrima fuit Ægæi maris insula ante Troadem. Vide Plin. lib. 5. cap. 31. Athenienses, duce Niciâ, receptos Lesbios mulctârunt, muros demoliti, naves & agros ademerunt, de qua re Thucyd. lib. 2.

Ambracia. *Ambraciotis, &c.* Ambracia urbs Epiri fuit aspero subjecta tumulo, ut ait Livius lib. 7. belli Macedonici. Hujus cives Ambraciotæ, quorum historiam Thucydides libro secundo complexus est.

Judicium, &c. Hujus meminit Thucydides lib. 4. & 5. Aphthonius habet, Δίκη Λακεδαιμονίων οὐκ ἀγνοεῖται παράνομος· id est, Lacedæmoniorum sententia injusta scitur.

Sphacteria. *Sphacteria, &c.* Σφάττομαι jugulo, vel macto, est; unde Sphactariam insulam ab Heracleotarum mactatione dictam esse, Stephanus ait. Historiam Sphacteriæ, Thucyd. habet lib. 4.

Pylos. *Pylos, &c.* Hæc fuit olim urbs Nestoris à Neleo condita: unde Ovidius,

Nos Pylon, antiqui Nelëia Nestoris arva,
Misimus——

Distabat à Sparta stadia circiter quadraginta, in agro Messenio. Hanc olim Demosthenis consilio munitam, Lacedæmonii oppugnârunt. Meminit Thucydides loco citato.

Corcyrae, Corinthior. fuit colonia, quam ii deduxerunt circa Olimp. 18. *Corcyrai, &c.* Corcyra, secundum Thucydidem, Peloponnesi civitas fuit. Item insula Alcinoi patria. Lucanus lib. 2.

——*Vela ferantur*
In portus, Corcyra, tuos.——

Hujus cives Corcyræi Athenis orationem habuerunt, quâ contra Corinthios petebant auxilia: quibus compertis & Corinthii miserunt Athenas legatos, qui

qui Corcyræorum orationes refellerent. Vide primum Thucydidis librum.

Æginatæ, &c. Αἰγινῆται, alii vertunt Æginenſes, qui Athenienſes accuſaturi Lacedæmona profecti fuerunt, ut ait Thucydides lib. 4. Æginam autem Peloponneſo contra Atticam civitatem adjacentem aiunt: & inſulam Piræeo portui propinquam, ab Ægina Aſopi Bœotiæ regis filia nomen trahens. Ovidius 7. Metamorph.

Oenopiam veteres appellavêre: ſed ipſe
Æacus Æginam genitricis nomine dixit.

Archidamus, &c. Hujus meminit Thucydides lib. 1. & 2. Hic fuit orator, dictus quaſi princeps populi. Fuit & rex Spartanorum, quem cives mulctârunt, quòd exiguæ ſtaturæ fœminam uxorem duxiſſet, ut ait Plutarchus in vita Ageſilai. Et ab Archidamo Thucydides interrogatus, uter ipſe an Pericles luctâ præſtaret; reſpondit, Ubi luctando illum vicero, mox ille dicendo, ſe cecidiſſe negat, idque ſpectatoribus perſuadet. Plutarchus in Politicis.

Archidami Rhetoris meminit Quin. lib. 3. cap. 9.

Abſterrens, &c. Lacedæmonii bellum propter ſocios Corinthios injuriis affectos illaturi erant Athenienſibus: quod Archidamus diſſuaſit, affirmans eorum vires pares eſſe adverſum Peloponenſes atque finitimos, ſed adverſus hoſtes procul habitantes eſſe omnino impares: Quare legatos Athenas mittendos eſſe, qui nomine ſociorum iujurias deprecarentur, atque pacem expoſcerent.

Steneleidas, &c. Qui finitâ Archidami oratione apud Lacedæmonios verba fecit, adhortans eos nè ſocios haberent contemptui, nec ultionem different ſed protinus arma ſumerent. Fuit autem unus ephororum. Hi apud Lacedæmonios erant tribuni plebis, regibus oppoſiti, ſicut apud Romanos conſulibus, Vi, de Cic. 3. de Legibus.

Pericles *Pericles, &c.* Hic fuit Athenienſium dux, philoſophus & orator, diſcipulus Anaxagoræ. Vide Juſtin. lib. 3. Valer. lib. 8. cap. 9. Quintil. lib. 12. c. 2.

Peſtilentiam, &c. Athenienſes bello atque morbo preſſi Lacedæmoniis erant ceſſuri, ſed oratione Pericles ad bene ſperandum eos exhortatus eſt. Vide Thucyd. lib. 1. & 2.

Ad voluptatem, &c. Quintilianus lib. 10. cap. 1. inquit, *Hiſtoriam multi ſcripſêre præclarè: ſed nemo dubitat, longè duos cæteris præferendos, quorum diverſa virtus laudem eſt penè parem conſecuta. Denſus & brevis & ſemper inſtans ſibi Thucydides: dulcis & candidus & effuſus Herodotus. Ille concitatis, hic remiſſis affectibus melior. Ille concionibus, hic ſermonibus. Ille vi, hic voluptate.*

In ſapientiæ laudem.

Sapientiæ laus. Exordium ductum à ſapientiæ præſtantia, eámque laudandi difficultate. Eam Cicero Officiorum 2. ſcientiam appellat rerum humanarum atque divinarum. Vide Tuſcul. quæſt. 4.

Adipiſci, &c. Sapientiam adeptum aſſerunt eum, qui cùm vituperatur, non iraſcitur; & cùm laudatur, non extollitur. Plato (ut ſcribit Laërtius Diogenes) interrogatus, quomodo quis ſapientiam adipiſceretur, reſpondit, Si non expectârit, quæ non evenire poſſunt, nec de præteritis recordatus fuerit.

Juno. *Juno &c.* Cicero de Natura deorum 2. dictam ait à juvando: nuptiis præeſt, únde pronuba. A parturientibus invocatur, unde Lucina. Apud veteres nihil aliud erat quam aër. Vide Macrob. de ſomnio Scip. cap. 17.

Mars *Mars, &c.* Quem apud Thraces natum affirmârunt, hoc eſt, apud bellicoſos atque feroces homines. Cujus meminit Cicero de re militari.

Pallade,

Pallade, &c. Hanc alio nomine Bellonam vocabant. Lactantius lib. 1. cap. 21. Minervam à minuendo, vel minando, secundùm Ciceronem : Pallada autem, quòd hastam vibret, ἀπὸ τῆς πάλλειν. Natam aiunt è Jovis cerebro, de qua plura Macrob. 1. Saturn. cap. 17. *Pallas.*

Vulcanus, &c. Cicero de Natura deorum tertio scribit quatuor Vulcanos fuisse. Quorum primus Cœlo natus: secundus Nilo progenitus fertur, Opus dictus: tertius Jovis & Junonis filius, qui Lemni fabricæ traditur præfuisse, de quo Aphthonius hoc loco videtur intelligere: quartus Menalio natus, qui Vulcanias prope Siciliam insulas tenuit. *Vulcanus*

Neptunus, &c. Ut Portunus à portu, sic Neptunus à nando paulùm primis literis immutatis derivatur, Saturni & Opis filius, qui & Παλαίμων inter deos celebratus. Vide Ciceronem libro de Natura deorum 2. *Neptunus*

Dii cognatam sibi habent, &c. A diis progenitam sapientiam asserit. Gelllius autem lib. 13. cap. 8. ex Afranii sententia sapientiam scribit Usûs & Memoriæ filiam, quòd usu vitæ multâque rerum experientiâ paretur prudentia. Unde proverbium Solonis nomine celebratum, Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος. quod sic vertit Erasmus, *Quotidie addiscens plurima, fio senex.* *Sapientia Usus & Memoria filia*

Palamedem, &c. Hic Nauplii regis Eubœæ filius erat, unde Naupliades. Ovid. in Ibin. *Palamedes*

Naupliadæque modo ficto pro crimine pœnas:
Morte luas, nec te non meruisse juvet.

Deorum filius habitus, quòd ingenio divino præditus, ordinem aciei, & aliquot literarum figuras invenerit. Vide Plinium lib. 7. cap. 56. Philostratum lib. 4.

Nestorem, &c. Hujus pater Neleus, & mater Chloris legitur. Deorum filius putatus propter eximiam *Nestor*

prudentiam & eloquentiam. Hunc Agamemnon sibi semper adhibuit consultorem. Cicer. de senectute, *Dux Græciæ non optat ut Ajacis similes decem habeat, at ut Nestoris quinque.*

Homerus Iliados *d.*

τοῖσι δ' Νέστωρ
Ἡδυεπὴς ἀνόρουσε λιγὺς Πυλίων ἀγορητής,
Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλλ' γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Deorum filios. &c. Ut Herculem, Æsculapium, Mercurium, Æneam, Achillem, Liberum, Cæsares. Etenim gentilitas olim magnates atque reges deos appellabat, sive ob miraculum virtutis, sive ob prudentiam, sive ob beneficia, quibus etiam ad humanitatem compositi, sive in adulationem. Vide Lactant. lib. 1. cap. 15.

Deorum naturam permutare conati, &c. Sunt qui hunc locum ita reddunt ex Græco: Non illis deorum naturam attribueris, ita enim veri dii fuissent, communione generis commune bonum sortiti, sed quatenus id bonum sibi comparârunt, deorum filii existimati sunt.

Utriúsque temporis, &c. Id est, divinum munus ac progenies sapientiæ principatum obtinet & pacis & belli temporibus. Nos exhorrescere metu non sinit; & hac præceptrice in tranquillitate rectè vivere possumus. Vide Ciceronem de Finibus bonorum & malorum.

Futura prospicit, &c. Docet enim sapientia, nihil temerè & præcipitanter agendum, sed omnia consultò & præmeditatò. Cujus proprium est, nihil, cujus pœnitere possit, facere, ut ait Cicero Tuscul. quæst. 5. Et non committere, ut aliquando dicendum sit, Non putâram, ut inquit idem Cicero Offic. 1. Valerius lib. 7. cap. 2. Porrò, sapiens assuescit futuris malis; & quæ alii diu patiendo levia faciunt, hic levia facit diu cogitando. Præcogitati enim mali mollis ictus

ictus venit. Ideo stultis, fortunæ cedentibus, omnis videtur nova rerum inopinata facies, ut ait Seneca ad Lucilium, Epist. 77.

Cœlum, &c. Id est, sapientia nobis revelavit, quæ sunt in cœlis arcana, τὰ ἀπόῤῥητα, ineffabilia mysteria.

Vitâ defuncti, &c. Ut & Galli sapientes, qui persuasum habuerunt animas hominum immortales esse, soliti pecunias mutuas, quæ apud inferos redderentur, dare. Valer. lib. 2. cap. 1.

Actus sapientiæ, &c. Ad molem immanis equi respexit. Virg. Æneïd. 2.

Instar montis equum divinâ Palladis arte
Ædificant, sectâque intexunt abiete costas.

Et unius consilium, &c. Aphthonius sic habet, Καὶ Περσῶν ὅλην διέλυσε δύναμιν δι' ἑνὸς κυρῦσα βουλεύματος. Rodolphus Agricola pro κυρῦσα videtur legisse Κύρου. Fuit quidem sapientissimus Persarum rex Cyrus, qui dicere solitus, Neminem debere principatum suscipere, nisi melior esset his, in quos acciperet. Is, Astyage Medorum Rege, avo materno victo, regnum Persicum auxerat, non ademerat. Vide Justinum lib. 1. Sunt igitur qui hunc locum referant ad Alexandrum, qui legitur Persas in fugam convertisse. Alii malunt ad Aristidem referre, sub quo duce Persæ victi, eorúmque dux Mardonius ab Arimnesto Spartiata saxo caput saucius, ut ab Amphiarai oraculo sibi prædictum erat, occiditur, ut Plutarc. in vitis refert.

Cyrus regnum à Medis ad Persæ transtulit, circa Olymp. 56

Cyclops, &c. Dictus ab uno, quem habuit in fronte, oculo, quasi circularis oculus, de quo apud Virgilium in tertio Æneïdos libro,

Cycleps

Nam simul expletus dapibus vinóque sepultus,
Cervicem inflexam posuit, jacuítque per antrum
Immensum, saniem eructans, ac frusta cruento

Per ſomnum commixta mero. Nos magna precati
Numina, ſortitique vices, unà undique circum
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torvâ ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis inſtar.

Propertius lib. 4.

Geſſit & Ætnæ Neptunius incola rupis,
Victa Maronæo fœdatus lumina Baccho.

Vide Homerum 10. Odyſſ.

Fortitudo — *Fortitudo culpanda, &c.* Sine ſapientia, inquit, fortitudo non eſt fortitudo, ſed temeritas, propterea quòd fortitudo eſt contemptio laboris & periculi cum ratione utilitatis, & compenſatione commodorum; *Temeritas* — temeritas eſt, conſideratâ dolorum perpeſsione, gladiatoria periculorum ſuſceptio, ut ait Cicero ad Herennium 4.

Exempla Laudationis: *& primò laus Demoſthenis.*

Exordium — QUi parentibus obſcuris nati ad decus præclarum virtute propriâ aſcenderunt, non inferiorem laudem merentur, quàm qui nobilitate majorum ſuperbi ſe jactant. Major enim eſt gloria, virtutibus propriis niti, quàm alienis intumeſcere.

A genere — Demoſthenis quidem pater Demoſthenes fuit, vir honeſtus atque probus, ſed plebeius, ab officina gladiorum Machæropœus appellatus, vir ſeculo ſuo notus, ut Valerius inquit. Atqui filius ad ſummum decus evectus, omnibus majoribus ſuis præluxit.

Diis ille adverſis genitus, fatóque ſiniſtro,
Quem pater ardentis maſſæ fuligine lippus,
A carbone, & forcipibus, gladióſque parante
Incude, & luteo Vulcano, ad rhetora miſit:

ut ait Juvenalis Satyr. 10.

A patria. — Sortitus fuit patriam, ubi inventæ & exercitæ bonæ diſcipli-

diſcplinæ. Unde velut ex equo Trojano complures viri celeberrimi prodierunt.

Majores parùm illuſtres habuit: ſed eos ipſos eloquentiâ atque virtute ſua nobiliſsimos reddidit, oratorum princeps æſtimatus.

Demoſthenes Legem orandi vicit. Quint. lib. 10. c. 1

Honeſtè fuit educatus ac bonis diſciplinis inſtitutus, ſub oratore clariſſimo Iſæo, & Præceptore Platone, ad bonarum literarum ſtudia inflammatus à Thraſio Eunomo.

A maioribus
Ab educatione
A bonis animi

Ingenii ſpecimen ſub prima juventa ſtatim emicuit. Vis in eo dicendi mirabilis & glorioſa rempub. tutata fuit. Nactus in repub. materiam uberem & honeſtam pro Græcorum libertate adverſus Philippum, & in ea præclarè decertans, confeſtim nomen & gloriam aſſecutus eſt: nec ſolùm ut diſertus, verùm etiam ut fortis vir ſuſpiciebatur, ut admiraretur ipſum Græcia, obſervaret Perſarum rex, plurimúſque apud Philippum ſermo eſſet, confiterentur adverſarii ſibi adverſus præclarum virum eſſe certamen.

In quem eius Philippica extant

Corporis quidem in eo fuit imbecillitas, quam ingenio atque doctrinâ compenſavit atque reſarſit. Etenim commemorato nomine Demoſthenis, maxima eloquentiæ conſummatio audientis animo oboriebatur. Lateris quidem firmitate defectus, quas corporis habitus vires negaverat, à labore mutuatus eſt. Qui cum rerum natura præliatus & quidem victor abiit, malignitatem ejus pertinaciſſimo animi robore ſuperando. Itaque alterum Demoſthenem mater, alterum induſtria enixa fuit, ut ait Valer. Max.

A bonis corporis. Humerorum iactationem quo modo ille emenderit. Vide apud Quint. lib. 11. c. 3
A bonis fortunæ, & à morte. Adverſus tutores ſuos puer adhuc pupillares actiones habuit Demoſthenes, ut teſtatur Plutar. in eius vita; & Quin. lib. 2. cap. 6

Patrimonium abundans relictum erat, ſed id tutores malè adminiſtraverant. Partem enim ſurripuerant, partem neglexerant. Ipſe tamen ſatis opum ſtudio conſecutus, & iis præſtantiora bona ſecum geſtabat, non humeris, non oculis viſenda, ſed æſtimanda animo, quæ domicilio mentis incluſa, nec

mortalium, nec deorum manibus labefactari queunt, & ut manentibus præstò sunt, ita fugientes non deserunt, ut de Bia Valer. scribit.

Pro salute reipub. vitam amisit, unde ejus mortis diem omnium mœstissimam egerunt, & inter sacra Cereris jejunârunt mulieres. Populus item Atheniensis, honorem illi reddens, statuam, utq; maximus natu sui generis publicè stipendia haberet, decreverunt.

Aliud Exemplum in laudem Philippi regis Macedonum.

Exordium

EX Græcorum regibus, meo judicio, nullus fuit quem non Philippus Macedonum rex vel ingenii dexteritate, vel virtutum meritis exuperârit.

A genere & patria.

Patrem habuit Amyntam, summæ prudentiæ virum, patriam celeberrimam, atque regnum adeptus centum & quinquaginta populorum. Plin. lib. 4.

Ab educatione

Epaminondâ strenuissimo imperatore, & summo philosopho usus est præceptore (Orosius lib. 3. cap. 12.) A quo & bellicis artibus & philosophiæ præceptis præmunitus ad regnum accessit.

A rebus gestis

Thessaliam domuit, Græciam penè totam consiliis præventam viribus vicit, nec ita bellicis tumultibus præpeditus, & victoriis affectus, ut à liberali Musa & studiis humanitatis abesset. Quin lepidè comitérque pleraque & fecit & dixit, & egregia ingenii monumenta reliquit. Argumento sunt epistolæ, munditiæ, venustatis & prudentiæ plenissimæ, velut illæ, quibus Aristoteli natum sibi filium, & ab eodem instituendum denunciavit. Quibus omnibus ea, quæ fortasse juveniliter patrâsse criminari posset, abundè satis delevit.

Ab animi bonis

Clementia singularis in eo fuit ac benignitas in victos: unde quibusdam ipsi consulentibus, ut cum Atheni-

Athenienſibus aſperiùs ageret; reſpondit, Illos abſurdè facere, qui homini, cuncta ad gloriam tum agenti tum patienti, ſuaderent, ut gloriæ ſuæ theatrum abjiceret; ſignificans, ſeſe hoc agere, non ut Athenas everteret, ſed ut civitati celeberrimæ doctiſſimorum virorum copiâ florenti, ſuas virtutes probaret. Item, Quidam petulantioris linguæ maledicta conjicere ſolebat in Philippum: hunc amici hortabantur ut ejiceret in exilium. At ille negavit ſe hoc facturum; demirantibus quid ità, Nè, inquit, oberrans inter plures malè de me loquatur. Quòd maledicum non egit in crucem, vel clementiæ erat, quòd ignovit; vel magnanimitatis, quòd contempſit: quòd noluit expellere, prudentiæ; plus enim nocuiſſet. Vide Eraſm. 4. Apophthegmatum, & Diodorum Siculum, lib. 3.

Quis autem Hannibalem Carthaginenſium ducem Philippo cenſuerit comparandum? Ille multa quidem geſſit, ſed pleraque perfidiosè ac crudeliter; hic omnia ſapienter, ac cum animi ſumma moderatione. *A comparatione.*

Longè plura de tanto Imperatore dicenda eſſent: ſed finem facio, contemplans meam dicendi facultatem longè inferiorem eſſe, quàm ut tantis Philippi virtutibus par eſſe poſſit. *Epilogus.*

Aliud Exemplum in eloquentiæ Encomium.

Cum, autore Gellio, turpius ſit frigidè laudare, quàm inſectanter virtuperare; valde metuo nè encomium eloquentiæ minus aptum ego dicturus, ingenii magis inopiam proditurus ſim, quàm dignis illam laudibus evecturus. Attamen ſi libet principium conſiderare, reperiemus, eam honeſtiſſimâ productam origine, optimiſque rationibus profectam. *Exordium.*

Quæ

A genere Quin lib. 2. cap 20 de eloquentiæ præstantia, vide apud eundem lib. 2 cap. 26 Ab iis quas perficit rebus,

Quæ cùm una sit de summis virtutibus, ut ait Cicero, nemini dubium esse debet, quin ab illo, qui fons omnium virtutum est, & origo, profecta sit, nempe à Deo Optimo Max. cujus, ut sacra Scriptura meminit dona sunt linguarum genera, omnésque sapientiarum ac sententiarum sermones: ex quo, per quem, & in quem sunt omnia.

Cœlitus igitur demissa admirabilem in rebus humanis potentiam recipit, & incredibilem efficaciam facultatémque accendendi mentes ad honestatem, animos ad gloriam. Afflictos consolatur, perterritos timore vacuos reddit, seditiones compescit, feros & agrestes homines ad humanitatem deducit. Unde poëtæ Orphea & Amphiona finxerunt demulsisse feras, & cum arboribus montes traxisse. Ait enim Horatius,

Agrestes homines sacer interprésque deorum,
Cædibus et fœdo victu deterruit Orpheus:
Dictus ob id lenire feras, rabidósque leones.
Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere sono testudinis, &c.

Occupatio. Hæc de re uberrimè apud Quintil. Cap. 16. lib. 2.

Sed inquis, Eloquentia scelestos pœnis eripit, falsis veritatem expugnat, status reip. evertit: ut bono jure Lacedæmonii rhetores videantur expulisse.

Reddítio

Esto: sed eâdem ratione omnes bonæ artes, omnes magistratus, cùm utrinque aliquando proveniant mala, possent expelli. Item è medio tolli ignis & aqua, unde sæpenumero maxima oriuntur dispendia: atqui bonæ res malæ non sunt, si bene utamur.

Comparatio

Quis eloquentiæ prætulerit liberalitatem? hæc paucis poterit prodesse: illa suas in omnium mortalium salutem vires extendit.

Epilogus.

Rerum magnitudine deterritus finem facio: etenim maximis eloquentiæ laudibus vix ullius dicendi facultas respondebit.

ENCO-

Encomium Marpurgensis Academiæ.

INgratissimus omnium haberi meritò possem, si concionis hujus hodiernæ autoribus, nempe iis quibus meipsum debeo, non inpræsentiarum morem gererem, in dicendis, quem scopum hujus orationis esse voluerunt, beneficiorum laudibus, atque summis in nos meritis. Rationis omnis expers volatile, ciconiam novimus omnes officii mutuam rependere vicem solere, ut hinc, ἀντιπελαργεῖν, natum sit proverbium. Quanto æquius ac justius nos, qui ratione ducimur, gratiam nobis benefacientibus, si propter culpam fortunæ iniquioris non parem referre potuerimus, tamen aliquam scribendo, saltem bene sentiendo, atque assiduis illos extollendo laudibus, & habere & agere non detrectaverimus! Cùm autem Academia Marpurgensis, veluti mater omnium nostra communis benignissima, nos tanquam alumnos suos & charissima pignora sinu blandiore foveat, nos bonis literis instituat, nos probatis moribus exornet, nos denique maximis honoribus afficiat; quis vel pietatis ullo tangi confirmet illum affectu, qui rogatus, aut jussus, parentem tam officiosam pro virili sua nolit, ut ingratitudinis morosæ filius, ad sydera ferre? Hæc cùm ipsi vos optimè teneatis meditata, nihil omnino dubitandum erit mihi quin jam silentium pollicentes, vos omnes ornatissimi atque iidem integerrimi viri ac studiosa juventus, me patienter sitis audituri.

A dicentis officio

Injunctum est mihi Academiæ nostræ Marpurgensis encomium dicere. Imprimis autem gaudendum ac lætandum mihi video, partim quòd vos ad audiendum tam avidos contempler, vos omnes tam attentos: (quàm pudens ego, quàm hæsitans ego, quàm

Ab auditorum attentione, & argumenti seriositate.

quam tremebundus ego, primùm huc aſcendi ? nunc autem veſtro, quo me omnes proſequimini, favore, atque hilari aſpectu longè redditus alacrior) partim, quod talis oblata ſit dicendi materies, in qua etiam erudito parùm, hoc eſt, mei ſimillimo literaturæ levioris homuncioni, non deeſſe poſſit oratio, ut longè difficilior videatur exitûs inventio, quam principii ; nimirum ut non tam copia mihi, quàm modus in dicendo quærendus exiſtat.

Ab auctoribus ac fundatoribus Academiæ

Nam ſi protinus ab initio ipſos gymnaſii noſtri celeberrimi autores ac patronos conſideres ac perpendas, ſive Deum Opt. Max. cujus cœleſti providentiâ ac divino nutu inſtituuntur, eriguntur, ac gubernantur univerſa quæ in terris ſunt ; ſive illuſtriſſimum noſtrum Heſſorum principem : ſtatim tibi tam inundans verborum ac rerum flumen occurret, ut te magis obrutum copiâ, quàm inopiâ preſſum iri, fatearis. Quid ? (ut illum ἀνεκφώνητον, ἀνεξερεύνητον, ἀνεξιχνίαστον, qui extra omnem eloquentiæ cœleſtis, nedum terreſtris, aleam eſt poſitus, cujus gloriæ nullum principium, nullus finis exiſtit, Deum Opt. Max. præteream) vel ſolæ hujus terreni numinis, quo domino ac fundatore noſtra Academia meritò gaudet, jubilat & exultat, principis illuſtriſſimi dotes, tantam dicendi copiam offundunt, ut ſpiritus dicturi citiùs defecerit, quàm increſentis beneficio rerum orationis curſus.

Ab illuſtri principis Heſſorum genere, factis atque virtutibus

Quid enim memorem tot antiquiſſima ſtemmata, tot majorum imagines, tot belli clariſſima facinora, atque parta trophæa? Quid tantam vitæ integritatem, clementiam, tantam prudentiam, tantam pietatis ac veræ religionis curam ? Quid denique innumerabilia alia ? Quæ omnia ac ſingula, tam ſplendida, tam lucida, tam illuſtria ſunt, ut ſi alienæ claritatis polities ac nitor fuerint adjuncta, plûs obſcu-

obſcuritatis ſint allatura quàm lucis. Ideóque tam fertilia, tam copioſa prædicatu omnia, ut centum linguas, imò centena principum eloquentiæ millia fatigare poſſent.

A diſciplina militari.

Quis enim, ut alia tranſeam omnia, quis, inquam, vel Neſtore, vel ipſo Pericle facundior, eloquentiâ dignâ ſatis expreſſerit, quantâ diſciplinæ militaris arte contuderit horridos Sichingiani terroris inſultus? quanto priſtinum in regni ſtatum animo reſtituerit ducem Wirtembergenſem? quanto pectore compeſcuerit ſeditioſos ruſticorum tumultus? quanto denique ſpiritu vicerit duces Brunſwicenſes patrem & filium?

Quare digna ſatis laudatu, ſatis glorioſa Marpurgenſis Academia videretur, ſi vel ſolùm tot & tantis fundatoris ſui decoribus & ornamentis conſpicua floreret, Sed, ut Univerſitatis noſtræ amplitudo fiat admirabilior,

Ab aliis Academiæ præſidibus atque Mecænatibus

Accedunt complures, quos omnes enumerare longum eſſet, natalium claritate, facultatum laureis, ac virtutum meritis, præſtantiſſimi patroni, quorum facundia plurimùm apud exteras nationes promovit, quorum gravitatis excellentia protexit, dignitatis denique tituli protulerunt & exornaverunt Academiæ noſtræ pomœria. Quibus omnibus robuſtiſſimis veluti columnis ſuffulta, quibus tutelaribus divis Academia Marpurgenſis undique circummunita, quid ulterius excogitare poterit, quod origini ſuæ & fortunarum primitiis, vel ſplendidius vel excellentius adjicere poſsit?

A temporis opportunitate.

Jam ſi tempora, quibus inſtituta fuit à primo, diligenter excuſſeris, invenies profecto Saturni ſeculis non infeliciora, quibus bonæ artes atque virtutes ubique gentium antea proculcatæ, capita ſua feliciter exeruerint, quibus homines nullis inquietati bellis, nullis inteſtinis ſeditionibus ſauciati,

nullis

nullis hæresibus Anabaptisticis effascinati, nullis denique præliis funestati, sed velut optimis fortunatissimi fores pulsantis ævi auspiciis. Atqui siqua tum priscæ vestigia fraudis remanere, aut malorum lerna videbatur impendere: ea statim omnia ab illustriss. principe nostris procul à finibus propulsata fuêre.

A quæsita loci commoditate.

Quod si locum, ubi Marpurgensis Universitas erecta, perscrutatus fueris, vix ullum profectò reperies vel amœniorem, vel commodiorem. Ubi Marpurgum, Hessiæ metropolis, tot vetustis antiquissimorum ædificiorum structuris veneranda, prudentissimorum incorrupto senatorum ordine conspicienda, florentissimo simul ac honestissimo rerum privatarum ac publicarum statu nobilitata resplendet: cujus forum curia speciosissima marmoreis quasi lapidibus excisa devenustat; & aqua fontana, tot fistulis ac siphunculis jam recenter artificio mirabili factis, emissa, & murmure blandiore delectat, & aspectu pulchriore totum locum exornat.

A contrariatione.

Verùm, ut occasio reprehendendi semper est obvia, si quis calumnietur ipsam urbem plus æquo fragilibus cinctam esse muris, responderi poterit, quod olim Agesilaus ille, Lacedæmoniorum rex percontanti, quam ob causam Sparta non cingeretur muris, responsum voluit ostendendo cives armatos, inquiens, Hi sunt Spartanæ civitatis mœnia: quo significavit respublicas, nullis munimentis, nullis vallorum propugnaculis tutiores esse quàm civium virtutibus. Marpurgum ergò tutissimum est ac firmissimum, tot studiosorum, tot fortissimorum civium virtutibus: nam lapideo quod operi deest, id animorum robur ac præstantia compensant; & quod hominum artificiis, id natura loci tot præruptis undique montibus resarcit commodissimè circumsepiendo; ubi celeberrimus iste fluvius Lanus infractum orientali lateri dorsum accommodat.

Qui

Qui aliàs etiam, quasi Nilus fœcundans omnia, plurima delicatissimorum genera piscium educat atque producit: Cujus item tanta potentia medica celebratur, ut cum multis nominum minimè vulgarium thermis contendere possit. Etenim psoram ac impetigines omnes, quibus communiter studiosi divexantur, præsentissimè sanat, ut nemo tantâ scabie laborans huc veniat, qui non semel atque iterum lotus, ocyssimè curetur. Hinc complures audias, qui quem cutis glabellæ nitorem assiduis alibi lavacris experiri non potuerint, eum sese fateantur hîc vel citra negotium assecutos solius beneficio Lani, maximè peculiarem pratorum & alvei Marpurgensis virtutem haurientis. *Ab aquarum salubritate & piscium copia.*

Ubi præter jam dicta, tot amœni prospectus, tot hortorum decora, tot agrorum lumina, ut illud, *Nullus in orbe sinus* Marpurgo, non *Baiis prælucet amœnis*, dubio procul scriptum reliquisset Horatius, si modò cognitum habuisset, & versus non reluctatus: equidem, *A loci amœnitate & ubertate.*

Aureus hîc annus, bifcrîque rosaria Pæsti:
Hîc propiùs ductum credas frondere Tarentum.

Hîc denique Musis omnibus gratissimus locus, ubi rerum omnium uberrimus proventus, ut non solùm innumera civium ac studiosorum multitudo victum acquirere facillimè possit, sed etiam fertilitas nativa miserrimæ locorum exterorum sterilitati suppetias ferendo, non parvas alienarum civitatum sitarchias expleat, respublicas alat, sustentet, lætificet.

Ubi denique maxima aëris salubritas, ut ipsa pestis, aut acutus alius (nam quæ de pleuritide modò feruntur, puerilia sunt) morbus nunquam nisi fortasse, quod tamen rarissimum, decennio toto elapso, grassetur. Cujus rei causa poterit evidens esse, vel tam placida cœli temperies, vel tam *A cœli clementia.*

ſerenus totius machinæ cœleſtis aſpectus, quibus Marpurgenſem, ut omnium ſibi dilectiſſimam, æternus ille Pater, ſingulari quadam clementiâ commotus proſperare dignatus eſt civitatem. Quæ non ſolaribus nimiùm æſtibus ſubjecta jacet, nec frigoribus nimiùm borealibus propinqua, ſed temperatiore ſub climate conſtituta.

Ab aëris horridioris commoditate.

Veruntamen ſi tempeſtuoſior aliquando ac immitior aër (ut omnium rerum eſt viciſſitudo) videtur ingruere; longè plus utilitatis ille ſemper, quam incommodi ſolet importare. Sic enim ad omnes fortunæ truculentioris impreſſiones aſſuefiunt, ſic ad morbos ſuperandos, ſic ad duriſſimos labores perferendos exercentur ac edurantur corpora.

A clivoſæ regionis utilitate.

Porrò ſi quiſpiam conqueratur, regionem iſtam montoſam, aſperam, ac lapidibus confragoſam inhorreſcere, hic mihi ſapiens Darii majoris factum animo præſenti revolvat. Ille populum ſuum, regionis ſcabritiem & aſperitatem campeſtri ac molliore tractu commutare cupientem, minimè permiſit: affirmans hominum habitus, ut ſemina ac plantas, ad regionis naturam immutari, ſentiendo ſe malle duros homines, & laboribus accommodos, quàm molles, quàm ignavos, quàm effœminatos, quales regio mollior generare ſolet. Quod ſi diligenter animo collectum diſcuſſerit, nullam in orbe ditionem fore confitebitur, quam cum ſua permutare debeat illuſtriſs. Heſſorum Princeps, innumera virorum millia poſſidens, qui tempore pacis bona ſtudia ac virtutes excolere noverunt: bellis autem imminentibus, qui labores perpeti, qui maximum exercitum ducere, qui ſumma pericula ſubire, qui fortiter arma tractare, qui munitiſſimas urbes evertere, qui denique præcelſas arces demoliri poſſunt. Quare Pœnorum acerrimus dux Annibal, in Italiam ab initio per Alpes, per tot frigora ac nives irrupturus,

pturus, maximis olim ſtipendiis coëmiſſet tales virorum manus, quales producit Marpurgum, ubi corpora vegeta, robuſta præſtantiáque proveniunt, ac procera grandeſcunt.

Ab ingeniorum dexteritate.

Sed nè proverbium, Ἀνὴρ ὁ μακρὸς, id eſt, *Amens qui longus eſt*, in eoſdem quadret, accedit acutior mentis, & ingeniorum ſagaciſsima perſpicacitas. Non enim Marpurgenſi multùm averſus equos ſol jungit ab urbe. Quæ nec, ut aliæ quædam, in vallibus profundis, in locis cavernoſis, in lacunis, atque ſpeluncis paluſtribus eſt condita; ubi perpetuo fœtore graviter olentes nebulæ, ubi putres exhalationes, ubi peſtiferæ mephites viroſâ craſsitie hebetant, & Saturnias quaſi lemas offundentes, ingeniorum vires obnubilant; ubi ferarum latibula, luporum ac urſorum ſpelæa, ubi horrenda denique ſerpentum ac draconum antra belluinam ad naturam animos transformant humanos: ſed potiùs, ut nobiliſsima regina Marpurgenſis civitas, bonarum artium omnium receptaculum, puriorem, eminentiorem, & ingeniis bonis aptiorem cœli partem elegit, & ita ſolertem ſeſe compoſuit, ut proximè ad figuram hominis, ad virtutis ſimulacrum accedere videatur.

Ab urbis figura vel habitu.

Enimvero quemadmodum à Deo Opt. Max. videmus hominem effectum erectâ facie rigidum, ut ſcilicet ea ſpeculetur, unde ejus origo eſt, nempe cœleſtia; reliquum autem univerſum animantium genus pronum, & ad terram verſum, quod etiam Ovidius innuit, dicens, *Metam. 1.*

Pronáque cùm ſpectent animalia cætera terram
Os homini ſublime dedit, cœlúmque videre
Juſsit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

Sic clariſsimum, ubi noſtræ Academiæ pulcherrima ſedes eſt, Marpurgum, non aliter atque homo

princeps, caput erectiſsimum ac eminentiſsimum ſuis turribus, ut diademate regio coronatum habet; nempe quam admiramini toties ἀκρόπολιν, arcem iſtam quæ candidam frontem ſuam velut inter nubila condit: cujus collum monili baccato ſuis velut unionibus irradians prominet; illinc nitidis clariſſimi domini Cancellarii Joannis Ficini palatiis, hinc illuſtriſsimi Principis ſapientiæ domicilio, quod βουλευτήριον aut δικαστήριον appellamus, exornatum. Corpus eſt tot membris & articulis, id eſt, domibus ac palatiis inſigne, quicquid intra civitatis Marpurgenſis mœnia ſitum eſſe novimus. Pectus, eſt ipſum templum. Curia iſta, ut alimentorum diſpenſatrix, eſt ſtomachus. Utrumque collegium, Pomœrii, & (ubi jam hæc dicimus) Lani, ſunt præcordia. Duo vici, alter, quem vulgo *den Grien*; alter, quem *Bylgenſtein* appellant, femora ſunt aquis proxima, quòd circum ea corporis partes crebris lotionibus indigeant, ideóque mediaſtinis aſsignati. Brachiorum alterum, nempe dextrum, eſt iſta platea, quam vernaculâ linguâ, *den Steinweg* vocitant: Siniſtrum, quod ſuburbium, *Weiden hauſen*. Pedes autem inſtar fortiſsimi bovis (juxta proverbium) altiùs in terræ viſcera defixit. Sic diſperſis veluti manibus, & commodiſsimo ſuæ vaſtitatis immobilioris anfractu ſtudioſos omnes, quaſi gremio ſinuoſo, ut benigniſsimo, ſic tutiſsimo complectitur & exoſculatur.

A meritorum compenſatione, ſtudióque juſtitia.

Cæterùm ut honeſtate conſpicuos peculiari quadam humanitate, quæ ſua eſt benignitatis excellentia, proſequitur, ſic in dyſcolos ac nebulones omnes meritam ac juſtam (ut æquum eſt) ſeveritatem exercet; ut ſuis flagitia, ſuis ipſam virtutem præmiis condecoratum iri cognoſcas. Etenim cùm alterum brachium, nempe dextrum, id eſt, platea *den Steinweg*, jucundior quidem ſed aſcenſu difficilior videatur, non

non immeritò virtutis illi dextro calli poterit comparari, quo ad virtutis & honorum præmia traducuntur homines. Contrà, cùm *Vveiden hauſen* oſtentet viam latam, decliviorem, & facie tenus molliorem; ſed ubi progreſſus fueris, ſatis lutoſam, ac etiam calamitoſam, ubi lictores & carnifices habitant, ſceleratorum calli nobis devitando poterit aſſimilari, juxta illud,

Hæc via virtutis (nimirum *den Seinweg*) *dextrum*
petit ardua callem,
Difficilémque aditum primùm ſpectantibus offert;
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.
Molle oſtentat iter via plana (Weiden hauſen)
ſed ultima meta
Præcipitat captos, volvitque per ardua ſaxa:

intellige cruces ac tormenta. Cujus Virgiliani carminis quaſi dilucidam paraphraſin cernis, ſi Marpurgum ipſum penitus aſpexeris. Nónne metam callis dextri & requiem vides, Germanicam iſtam domum, ubi præſtantiſsimus Dominus Commendator, vir ut nobilitate clarus, ſic omni bonitate præditus, omnes literarum meliorum ac virtutis cultores, itineris difficultate, ac ſtudiorum aſsiduitate ſubinde defatigatos curíſque confectos, comiter excipere, generoſiſsimo vino, quod cum ſpe divite manet in venas, animúmque tuum, quod verba miniſtret, reficere, & curas diluere ſemper eſt aſſuetus?

Ab liberalitate domini Commendatoris adium Teutonicarum.

Quoties ad cœnas Academiæ noſtræ fautores ille vocans velut accepturos virtutis præmia, refrigeravit, & non ſemel ità bonæ fortunæ calicibus exhilarans obruit, ut neque mentes illorum, neque pedes officio ſuo ſatis functa conſpexerimus? Quoties ad prandia Muſarum antiſtites ſtudendo defeſſos, & laboribus exhauſtos, velut literarum fructum percepturos, invitans, humaniſsimè tractavit, & ferculis recreavit opiparis? Et nè longiùs exempla petantur

quoties ille M. Caſparum, jam Academiæ noſtræ Decanum digniſſimum tot piſcibus delicatioribus, utpote carpionibus ac lupis exornavit, atque tot aliis lautitiis labore publico & domeſtico delaſſatum refecit, ut vel ille ſolus ſatis abundè teſtari poſſit, ædes Teutonicas eſſe dextri apud Marpurgum callis æmuli virtutis, metam, & requiem inibi placidiſſimam. Quo admoneri poſſumus, Radices literarum, ut Iſocrates ait, amaras eſſe, fructus verò dulciores; callem virtutis aſcenſu difficiliorem, ſed metam omnium jucundiſſimam. Atqui te non moveat, quòd hic illius terminus & apex ſummo vertice non pendeat, ſed magis ad locum inferiorem receſſerit: id enim myſterio non caret, quo ſapientiſſimus ille quicunque fuit primus architectus admoneri voluit, eam virtutis naturam eſſe, ut elata nunquam ſuperbiat, nec ſummo faſtu, quod habet pulcherrimum, vulgò profanis oculis oſtentet, ſed potiùs theſaurum, ſeu vili cortice diſſimulans, quod habet eximium intimis penetralibus recondat & occultet. Hinc eſt, quòd Eliſabethica domus faſtigio ſublimitatis poſthabito, locum humiliorem præoccupando, ſectantibus virtutem maluerit in occulto munera digna conferre, quàm in excelſo loco gloriam ſortiri.

Ab alterius literæ Pythagorica callu explicatione.

Sed ad alteram virtutis viam redeunti, *Uveiden hauſen*, illud ſeſe offert, quod, quam miſerabilis, quàm flebilis vitæ ſceleratæ ſit exitus, luculenter oſtendit, ubi Εἰς κωκύσαρχες, εἰς καμαείαν, ϗ εἰς κόρακας. Ubi ipſiſſimum fluctuarium, ac teterrima tot morticinorum porcorum ac cadaverum vorago atque barathrum, ubi fames, & atris volitans infamia pennis, ubi ſera pœnitentia, ubi damnatorum gemitus & ejulationes ſæpius audiuntur, ubi tortorum ferocia, ubi carnificum crudelitas jam fontes virgis cædit, jam cauterio, vel candenti ferro buccas facinoroſorum

sorum perforat, jam sicariorum membra rotis distringit ac contundit: Jam furti reos in crucem tollit, jam latrocinii, aliorumque criminum convictos, alio atque alio mortis genere dilaniat atque immaniter obtruncat.

Ab epilogo dictorum.

Ergò ex his omnibus, ornatissimi viri, & studiosa juuentus, opinor, intelligitis, quanto consilio, quantis rationibus adductus Illustrissimus Princeps noster, voluerit apud Marpurgenses Academiam erigi atque fundari, quòd inibi vicus penè omnis, omnis angiportus, omnis platea, studiosos homines virtutis admonere, turpissimos autem nebulones à vitiorum ac scelerum maleficiis deterrere possit. Hæc de patronis, origine, & loco Marpurgensis Academiæ.

Ab ubertimo studiosorum, bonarumque disciplinarum proventu.

Nunc ad ea digrediar, quorum utilitate provecta cum omnibus ferè Germaniæ totius Academiis certare possit. Quænam igitur hodie nobis Universitas uspiam proferri poterit, ubi tanto labore ac fidelitate genus omne studiorum tradatur, ubi purissima majore cum fructu Theologia doceatur, ubi facultas medica, ubi jurisprudentia ferventiore cultu tractentur, & sic omnia, ut nihil prorsus in linguarum nobilissimarum cognitione, nihil in omnibus, nisi unam (cujus me vel invitum professorem esse voluistis) excipiendam putetis rhetoricam, nihil (inquam) in omnibus artibus bonis, & optimis disciplinis desiderari possit?

Ab optimorum præceptorum, atque doctissimorum celeberrima turba.

Ubi tot & tanti professores, tot novi, tot veteres doctores effulgeant, gravitate, doctrinâ, ac vitæ sanctimoniâ, non solum apud nostrates, sed magis apud exteros nobilitati? Atque adeò, quotquot hic videas, quotquot intuearis, tot Homeros, tot Aristoteles, tot Apollines, tot denique numina quædam te juravetis videre. De singulis jam nominatim disserere, & illorum prohibet modestia, & temporis

opportunitas non concedit. Sed ut generatim & modestè dicam, purissima vasa sunt & habitacula, in quibus omnia studiorum optimorum genera vigeant, regnent, ac triumphent, à Deo Optimo Maximo clementer erogata. Quare si jam Apollonius ille viveret, non opus haberet Caucasum laboriosissimè pertransire, nec Scythas, Massagetas, nec Albanos, ditissima Indiæ regna, tantis cum periculis, bonarum literarum gratiâ, denuò penetrare. Item si Pythagoras, si Plato, si Architas ille Tarentinus in vivorum adhuc contuberniis agerent, non haberent necesse Persida, Lacedæmona, Certam, Ægyptum, tot denique regiones alias studiorum causâ peragrare; cùm omnia Marpurgi quàm plenâ manu habere, & multò minore temporis ac rerum jacturâ consequi possent.

A discipulorum copia, studiis, & officiis.

Quo fit, ut numerosissima semper discipulorum turba adsit, quorum indies tantam diligentiam experimur, ut nec Cleanthis, nec Aristophanis, quorum utriusque pertinacissima fecit proverbio locum vigilantia, major unquam extiterit. Unde non opus præceptoribus ultro currere, ut doceant, aut manè ad fores sedere, & opperiri (ut Gellii verbis utar) propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinum edormiant: sed potiùs & literarum & præceptorum adolescentes amantissimi, quicquid officiorum jura exigere non pudibundos, atque adeò ut longè rudiores ac nequiores etiam plerunque in patriam revertantur, quàm indè fuerint egressi. Quarum rerum portenta hîc penitus nulla conspici, nostra bono jure poterit Academia gloriari.

A magistrorum honestorumque consuetudine atque commercio.

Nam cùm à conversantibus, autore Senecâ, mores sumantur, non præceptores hic otiosi degunt, quorum veterno discipuli perdantur: non ebrioси, unde pessimum convictores exemplum bibendi trahant: non blasphemi, qui virosam pravitatem

tatem in proximos transferant: non impudici, qui pueros emolliant, atque effœminent: Nulla denique improborum commercia, quorum contagio serpat in cohabitantes, sed adsunt duces optimi prorsus, qui bonos, juxta proverbium, comites reddunt; hoc est, ad manus habentur omnium candidissimi magistri, qui in suos mores incorruptos trahunt ac transformant discipulorum gregem. Quorum magna satis (licèt non tam numeri quàm ipsius honestatis hìc habeatur ratio) studiosorum corona præsens non minuitur, sed bonis avibus indies augetur.

A studiorum præmiis.

Et tantus, qui bonas, ut aiunt, artes alit, honor, optimarum literarum cultoribus hìc defertur, ut in spectaculis, (ubi statuarum & imaginum sculpturis & picturis homines immortalibus diis æquiparabantur) Olympicis victoribus nunquam major exhibita fuerit gloria. Exemplo fuit proxima celeberrima novorum doctorum festivitas: exemplo tot magistrorum novorum solennitas, quos ornatissimis, ut eorum studia ac virtutes meruerunt, insignibus officiosissimè nostra, ut vidistis omnes, condecoravit Academia.

A scholasticorum exercitiorum assiduitate.

Adde quòd tantâ & diligentiâ & industriâ studiosi omnes hìc in officio contineantur, tantis conatibus exerceantur indies, ut majoribus non possint. Nullus enim est dies in quo linea non ducatur: nulla septimana, in qua non aut publicè disputetur, aut declametur: atque adeò,

Ut schola nostra Luni, convulsáque marmora clament
Semper, & assiduâ diruptæ voce columnæ.

Missam facio frequentissimi, quo nullum liberalius erectum, nullum accuratiùs administratur, pædagogii disciplinam. Missa facio tot saluberrima veræ pietatis studia, quæ cùm alibi aut omnino squalida jaceant, aut penitus è medio tollantur, hìc non

solùm

solùm ferventer extolluntur, sed etiam adamata in pretio habentur maximo. Unde fit ut eruditiorem multo, longéque meliùs nostram juventutem moratam ad suos redire percipiamus, cum laude & gloria Marpurgensis Academiæ summa.

Ab incorrupta vivendi ratione.

Neque id mirum, cùm hic sanis doctrinis & honestate colluceant omnia, nulla penitus nequitiarum illectamenta surrepant, sed ubique sit probissima (ut dixi) societas & consortia sancta, quæ indissolubile religionis Christianæ vinculum solidis adeò atque adamantinis constrinxit retinaculis, ut nullâ ratione dirumpi queant.

Ab amolitione calumniæ.

Quare vanitatis illos pudeat, qui dissidere ac mutuis odiis conflagrare scholam nostram calumniati sunt, centonum sartores; cùm nusquam conjunctiùs, nusquam denique amiciùs vivi queat, quam in gymnasio nostro, quod non ex morosis cerdonibus, aut Lycambeâ secta conflatum, sed optimis virorum eruditissimorum ordinibus selectum consistit; quos bonarum literarum artes humanos fecerunt, quos philosophia plus quàm homines reddidit, quos medica facultas officiosos informavit, quos jurisprudentia civiles effecit, quos denique sacra Theologia divinos effinxit, concordi studiorum omnium harmoniâ, virtutúmque unione conglutinatos.

A frugali victu atque temperantia.

Quibus omnibus non incommodùm adjecero frugalissimam (ut hinc Germaniæ gravitatem ac temperantiam agnoscas) studiosorum diætam. Nusquam enim Sybariticus ille (nè & calamitas ejusdem comitetur) luxus, & insani conviviorum apparatus, qui sunt ipsissimæ studiosorum pestes, prædominantur.

Nam ut edulia præteream quæ munda quidem ac simplicia in studiosorum hospitiis apponuntur, non ambitiosa, non luxuriosa, sed interdum ejusmodi, quæ apud nonnullas scholas ventri deditas, squalidus

dus in magna (ut cum Juvenale dicam) faſtidiret compede foſſor, Qui meminit calidæ ſapiat quid vulva popinæ: ut fercula, inquam, magis ſalubria, quam artificioſa aut luxurioſa tranſeam, Junckeræ propter excellentiam apellatione nobilitatis ſic vocitatæ, ſtudioſis ut bibitu jucundiſſimæ, ita ſaluberrimæ potionis crebior uſus adhiberi ſolet, vini rarior: quòd in illo caſtitas & ſobrietas, in hoc impudicitia & ebrietas regnent. Undè D. Paulus, *Ne*, inquit, *inebriemini vino, in quo luxus eſt.*

Ergò vinum, quod clavo, juxta proverbium, caret, ubi paulò largior interdum uſus adminiſtratur, non merum infundi ſolet, quòd optimam hominis partem, hoc eſt, rationem, debilitet atque enervet, ſed prorſus innoxium, nempe aquâ infuſâ temperatum, ſic longè melius redditum, & humanam ad naturam maximè appoſitum. Quo præclaro beneficio qui præcellunt apud nos œnopolæ, hoc eſt, qui aquis diluere egregiè vina callent, ad ſummos & honores & opes jure optimo provehuntur. Sed hoc ipſum adhuc ignorare noſtrum D. Præpoſitum ægerrimè ferens doleo, cùm una iſta faciat inſcitia, quò miſer & inhonorus pauperiorem apud nos vitam ſeſe degere conqueratur: Indignam quidem, ſed promeritam tamen ignorantiæ pœnam auferens qui locupletior evaſurus, ſi tam utilem, tam probatam, tam inſignem illius Staphyli Sileni filii diſciplinam, ut alii, conſecutus eſſet. Hic, autore Plinio, cùm rudis ac ſimplex olim vetuſtas meracius non ſine plurima noxa biberet, vinum aquâ miſcere, & Bacchum temulentum deum nymphis deabus ſobriis temperare docuit; ut ſic manſuefactus ac domitus ille cornutus pater, fieret moderatior, manſuetior, multóque ſapientiſſimorum teſtimoniis ſalubrior. Et quid aliud innuit fabula de Baccho, qui fulmine conflagrans, in nympharum

A vini temperamento.

Lib. 7. c. 56.

rum aquas fingitur injectus, nisi vini ardorem, vitales juvenilium ingeniorum succos exurentem, sobrio elemento restinguendum esse? Quod etiam illud epigramma Meleagri testatur ac comprobat, sic dicens;

Αἱ νύμφαι τὴν Βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς ἤλαθ' ὁ κοῦρος,
Νίψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον·
Τοὔνεκα σὺν νύμφαις Βρόμιος φίλος· εἰ δὲ νὺν ἀργῆς
Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Id est,

Bacchus ut è flammis puer exiliisset, in undas
Tinxerunt nymphæ sordidum adhuc cinere.
Hinc junctus nymphis est Bacchus gratus: at ignem
Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Sed quorsum iste verborum excursus tendit? (inquies) Nempe ut ostendam hinc esse, quòd neminem apud nos studiosum cupidineis facibus incendi; hinc esse, quòd neminem æstu venereo captum, ut laqueis irretitum ab honestis artibus turpiter abduci, & veluti bovem ad lanienam rapi comperiamus: hinc esse, quòd nulla Circe referatur imminere, quæ veneficiis adolescentes in bestias convertat, id est, nulla præstigiatrix voluptas, quæ suis affectuum illecebris illos dementans ad pudicitiæ naufragia perpetranda blandiatur, aut libidinem venenis adeo pervertat, ut in brutorum transformati naturam, præter hominis vocabulum, nihil hominis habeant. Sed contrà multi Ulysses, fortes videlicet ac constantes hic viri præstò sunt, qui jam longâ rerum experientiâ sapientum habitus sibi induerunt, majestate venerandâ perspicui, quibus imbecillior ætas invitatur, quorum exemplis informata discat Sirenum voces dulce-

dulcedine mellitâ venenum inſpirantes averſari, ab omnibus ſpurcarum cupiditatum alimentis alieniſsima.

His igitur rebus omnibus evecta juventus noſtra, & eruditionis & bonorum morum pulcherrima proferens ubique ſpecimina, quid Deo Opt. Max. quid parentibus, quid magiſtratui debeat, intelligit, & expedire gaudet. Unde laudatiſsima civilitatis ac omnis honeſtatis obſervantia promanat, ut animorum integritati & externum corporis habitum congruere, & nuſquam mentis apicem à rationis amuſsi delirare videamus: tantum abeſt, ut cum aliarum quarundam Academiarum ceſſatoribus noſtri adoleſcentes peſsimè vivant, & pulcherrimum immortalis Dei munus, utpote tempus, inhoneſtis rebus vecorditer inſumant: ſed potiùs quo charius, quo pretioſius eſt illud, tantò diligentiùs ab illis aſſervatur, tantóque circumſpectiùs impenditur, nè ſine bonis frugibus effluat. Dii faciant ut in noſtris diſcipulis exteri, ſic rerum ſuarum ſatagentes, reſipiſcant, ac ratione ſimili revolvant, amiſſas opes aliunde reſarciri poſſe, temporis irreparabilem jacturam non poſſe: de illis nequiter impenſis fortaſſe rationem parentibus ſeſe reddituros, de horis autem turpiter exactis Deo omnipotenti. Quod ex æquo ſi fieret, nemini dubium foret, quin multo fertiliore plantaria ſtudiorum proventu accreſcentia, res humanas, jam ubique gentium afflictas, reſtauratura, atque proſperatura eſſent, cum fortunatiſsimo diſciplinarum omnium ſucceſſu, qualem apud nos (invidia dictis abſit) emergere videmus indies. Argumento ſunt optimi optimarum arborum fructus, nempe ſanctiſsima vitæ inſtituta, modeſtè, juſtè, piéque viventium, tum, univerſorum tum ſingulorum; atque adeo, ut nihil in factis, nedum dictis, audiatur, quod vel ipſe Momus reprehendere poſsit. Quare cùm utrumque,

A ſtudiorum fructu.

utrumque, hoc est, non modo facta, sed etiam voces petulantiores olim Romani vindicâsse legantur, ut nobili etiam fœminæ Appii Cæci filiæ paulò leviùs & inconsideratiùs locutæ, C. Fundanius & Tiberius Sempronius mulctam dixerint æris vigintiquinque millia; nihil profectò in Academia nostra reperiri confirmaverim, in quod prisca illa severitas, ac rigor animadvertere possent, cùm omnis non modò perperam vivendi licentia, sed etiam inconsulta loquendi temeritas videatur exclusa, ut omnium cordibus illud Hesiodi crédatur insculptum,

Γλώσσης τοὶ θησαυρὸς, ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
Φειδωλῆς· πλείστη δ' χάρις ἔπλετο μέτρον ἰούσης.

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens
Gratia quæ parcis mensurat singula verbis.

Unde contingere cernimus, viri ornatissimi, quòd ubique gentium Academia nostra non immeritò plurimùm celebretur. Hinc etiam multi non obscuri ac tenues, sed opulentissimi aliarum urbium cives ac satrapæ, liberos suos huc, ad omnium veluti bonarum literarum ac virtutis mercaturam certatim assiduò transmittunt; perspectum habentes, quantum utilitatis ac gloriæ è studiis Academiæ nostræ profluat.

Ab uberrimo doctorum proventu.

Nec illi falluntur, cum vel cœco appareat, plurimos hinc prodire, & velut ex equo Trojano turmatim emergere, qui facundè concionentur in templis, qui sapienti eloquentiâ moderentur senatum, qui prudentissimè jura dicant, qui cum laude publicis de rebus legationes obeant, qui denique quavis in re & judicio valeant & eruditione.

Cæterùm si quisquam Zoilus objiciat, nonnullos aliquan-

aliquando à literario noſtro ad ſodalitium neſcio quod exoticum deficere diſcipulos, huic commodum reſponderi poterit illud Ageſilai; quo interroganti qui fieret, ut ab aliis ſectis deficerent ad Epicureos, ab Epicureis nulli deficerent ad alios, ſolerter occurrit, inquiens, Quoniam ex viris Galli fiunt, ex Gallis viri nequaquam: Gallos diſciplinarum ac virtutis oſores & voluptatum mancipia vocans. Apud nos igitur permanentes, viri ſunt; qui ſtudiorum ac virtutis amore jam ſudare, jam algere non gravantur, imò paulò diutiùs etiam exerceri non moleſtè ferunt. Deſciſcentes autem Galli fiunt, aliò concedentes ſolum, (ut ſunt à labore ad libidinem procliviores) ut apud ſponſos Penelopes, nebulones, Alcinoóſque multò liberiùs ventri ancillentur, diſciplinarum bonarum excutiendo jugum inſerviant abdomini, ad nullam ingenii bonam frugem perventuri, cœlum duntaxat, non animum mutaturi etiamſi trans mare currant. *A contradictione.*

Verùm quanto turpior horum eſt defectio, qui ut liberiùs, imo licentiùs alibi ætatem exigant, hinc & ingrati & perverſi diſcedunt: tantò major illorum eſt gloria, quos longè doctiores & honeſtiores vel hîc præſentes habemus, vel hinc conſultò dimittimus, Academiæ Marpurgenſis encomion per totum terrarum orbem decantaturos. Ergò quis noſtrum ſatis commendare poterit Academiam, quam velut è locupletiſſimo cunctarum laudum penuario, longè uberiora dicendi argumenta ſuggerere videtis, quàm ut humanæ vocis organa ſufficiant eloqui? Artemiſia quondam, referente Gellio, dicendis mariti Mauſoli regis Cariæ laudibus, agona fertur inſtituiſſe, atque præmia pecuniæ poſuiſſe aliarúmque rerum ampliſsima. Ad quas laudes decantandas veniſſe dicuntur viri nobiles ingenio atque linguâ præſtabili Theopompus, Naucrates, *A meliorum diſcipulorum virtute.* *Lib. 10. c. 18.*

crates, Theodectes, in quo certamine vicisse Theopompum judicatum est. Atqui de laudibus Academiæ nostræ certaturos, non tam facilis partu victoria sequeretur, sub judicibus lite ac victoriæ palmâ semper invictâ remanente. Illîc Mausolus nullis, aut omnino paucis rebus præclaris famosus, sed delicatulæ duntaxat uxorculæ plus æquo dilectus, certandi materiam, & eam valde jejunam præbebat: hîc autem Academia celeberrima, tot rerum gravissimarum argumentis exuberans, tantos ἀγαθῶν (ut Græco proverbio dicam) σωρὸς, μυρμηκιὰς, δάθος καὶ θάσσος offundit, ut omnes eloquentiâ potentes non solùm delassare, sed ad nihilum etiam redigere possit. Hîc enim ipsissimum est omnium Musarum domicilium. Quarum vel minimarum laudes singulatim promulgandæ, maximos omnes eloquentiæ buccinatores obtunderent. O ter fælicem igitur Academiam Marpurgensem! quæ, quoniam amœnitate præfulges, omnium rerum ubertate præponderas, dignitate præcellis, meritò dicata es omnibus, quæ otio gaudent, honoribus aluntur, bonis Musis: quæ tot propriis tuis dotibus perlucida, ad tanta honoris fastigia conscendisti: quæ tot Mecœnatum tuorum virtutibus illustrata, ac patrociniis circumvallata, propediem ad altissimos amplitudinis tuæ perfectissimæ gradus es progressura, cùm tot heroës & Atlantes fortissimi, ut charissimam humeris suis fulciant atque sustentent, nunquam humi prostraturi, sed potiùs inter sydera fæliciter collocaturi.

Conclusio. Habetis jam, viri ornatissimi, quæ inpræsentiarum de Academiæ nostræ laudibus dicere constitui. Longè plura ex tanta argumenti fertilitate veniebant in mentem dicenda: sed malui brevior haberi, quàm prolixâ nimis oratione vestram audiendi patientiam offendere. Et ineptum planè videri potuisset, si

si præsumpsissem verbis exprimere omnes illius Academiæ laudes, quæ tantis Principis illustrissimi virtutibus, quæ tot celeberrimis patronorum tantorum titulis, quæ tot professorum dotibus, quæ denique tot studiosorum decoribus illustrata, totius orbis terrarum oculos in se converterit. Vos igitur omnium disciplinarum generibus instructissimi viri, Academiam nostram excolite, & quam estis sortiti (ut sedulò facitis) Spartam exornate: Vos studiosa juventus, quo toletis honore merito proceres & magnates Academicos assiduò prosequimini, & vos ità gerite, ut bonis literis & probatis moribus diligenter studuisse deprehendamini. Sic omnes apparebitis grati, sic magistratus, sic leges & statuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta sunt, vobis virtutum calcaria magis subditura, quam terrorem sunt incussura. Sic denique Academia nostra plurimum (ut audistis) ornata, indies magis atque magis erit ornatior futura.

DIXI.

Copiosa urbes laudandi ratio, ex Bucoldiano.

Quæ urbium laudes sint celebrandæ; copiosè docet Quint. lib 3. cap 7.

URbes laudantur non secùs atque homines. Principio sunt ea spectanda, quæ tempore præsentem urbis celebritatem anteceſſerunt; ut conditor, civésque qui administrârunt, inhabitârúntque: deinde quæ ipsi sunt tempore conjuncta, ut ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia, foveæ, tecta, cives qui inhabitant: postremò quæ insecuta infortunia, quibus commemorandis commiserationem movemus, ipsísque eversoribus odium conflamus. Ut si quis Athenas aut Romam, ut quondam fuit, laudet, dicátque quibus artibus jam inde à primis jactis à Romulo fundamentis eò incrementum acceperit, ut

non modò Italiæ urbium celeberrima, sed totius terrarum orbis caput luménque extaret: & quorum deinde vitio inertiâque concidere, retróque labi cœperit. Sed cùm ferè laudem sibi hæc potissimùm vendicent, quarum celebritas dignitásque in omnium posita oculis elucet maximè; quæ hæc, ab iis quæ tempore antecedunt, simúlque juncta sunt, prædicandi via sit indicabimus.

Urbis laus à conditore.

Conditorem igitur commodè primum ex descriptionis loco, atque adeo ab adjunctis describemus: unde cognosci potest, quæ ipsius potentia, & præsertim quæ animi virtutes, prudentia, justitia, fortitudo, temperantiáque fuerit. Deinde à causis erit augendum, cur eo in loco urbem locârit: quæ si maritima, fertilíque in agro posita sit, eo nimirum consilio fecisse dicendum, ut hinc mari hinc agro, magna vis hominum ali sustentaríque posset. Tum eventa erunt explicanda, quanta jam indè à condita urbe hominum multitudo victum hîc, quomodo, & quàm facilè quærat. Postremò, conferendo hanc cum aliarum urbium agro, situque, mirè rem extendes, ostendendóque hujus agrum, aut fertiliorem, aut certè parem esse, nullâque in re deteriorem. Dissimilitudinem autem ex situ fortè colliges: hanc maritimam, illas esse campestres: huc cùm terra magna, tum navibus maxima onera advehi; illùc plaustris modò res asportari. Jam & actus in primo illo urbis conditore spectandos esse, adjunctorum idem nos locus admonet. Quòd si igitur legibus & religione rempublicam novam primus bene constituit, à causis extendenda res erit: eo nimirum consilio fecisse, ut justè piéque viveretur; & quos lex non posset, religio in officio retineret. Deinde eventa explicanda erunt: qui mores ex eo usque tempore justè, modestè, piéque viventium, tum universorum, tum singulorum extiterint.

rint. Quæ omnia si, ut gesta sunt, copiosè exponas, incrementum sumet oratio; majus quidem, si quæque & ex comparatorum loco dilates. Præter hæc si quid rectè instituit, considerandum, ut si idem simul cum urbis primordiis literarum bellíque studia erexerit: illis ut animi divinarum humanarúmque rerum cognitione imbuerentur, his ut suas suorúmque fortunas tuerentur. Consilia ubi exposueris, eventa indè ab urbe condita enarranda erunt: quot quantósque viros undecunque doctissimos, & quo quemque tempore tulerit: quæ cujusque eruditionis testimonia, aut scripta extent. Atque hæc subindè comparando dilatabuntur maximè. Hunc in modum & quæ interim belli studia, & fortia facta extiterint, prosequendum erit, quæ nunc universorum, nunc singulorum militiæ fortitudo, virtúsque, & quo tempore, quo in loco cognita perspectáque sit. Atque hîc non solùm ex comparationis loco, si voles, quæque variè extendes, sed & personas describes, consiliáque faciendi aperies. Breviter, quæ ratio urbes laudandi, ab iis quæ tempore præcesserunt, usúmque hic locorum, ostendimus. Verùm si, ut sæpe, de conditore, bonísque ejus institutis, nihil certi in medium afferre poterimus, solúmque in confesso sit, urbem vetustam esse, semperque fèrè incrementum sumpsisse: nihilominus quorum id administratione virtutéque contigerit, narrandum erit; quæ nunc singulorum, nunc universorum prudenter, justè, piè, fortiter, temperatéque facta extiterint; quo respublica nomen viréque acceperit. Atque hîc singula cujúsque facta, ex adjunctorum loco copiosè omnibus expositis circumstantiis, enarrari, personæque describi possunt. Tum quæ causæ tam universos, quàm singulos ad faciendum impulerint, dicendum. Variè autem per comparationem unumquodque amplificabis, dum

aut exceſſum, aut ſimilitudinem, aut diſſimilitudinem, aut denique rerum pugnantiam, contrarietatémque oſtendes.

Urbis laus ab iis quæ huic ſimul tempore conjuncta ſunt, & primùm ab aëris temperie, per locos ducitur.

REſtant ea perſequenda, quæ urbi, quam laudamus, ſimul tempore ſunt conjuncta. Hîc primùm ſpectandum quo in climate, cœlíque parte ſit poſita, unde aëris temperies cognoſci poteſt. Neque enim parùm refert, languidioribus, an ferventioribus, ſeu temperatis Solis radiis ſit ſubjecta, ut ſunt ferè omnes hæ, quæ inter Cancri Urſæque circulos ſunt poſitæ. Deinde dicendum erit de agris, qui adjacent: de fluminibus, ſtagnis, piſcinis, montibus, ipſóque mari, ſi aut vicinum eſt, aut urbem alluit. In iis autem omnibus ea quæ fructuoſa amœnáque ſunt, laudibus evehenda eſſe, idem, qui omnium, adjunctorum nos locus admonet. Siquidem agros fertiles, fluvios piſcoſos, navigabiléſque; montes vitibus conſitos, tum mare navibus frequentatum, hoc ipſo quod fructus voluptatéſque maximas afferant, & urbis nomen dignitatémque in primis conſervare, dubium non eſt. Spectari item poteſt, in oráne an meditullio provinciæ ſit poſita: quod genus circumſtantias copioſè Græci, ut quos verba non deficiunt, perſequuntur: præſertim Menander rhetor, qui de laude urbium ſeorſum ſcripta reliquit. Verùm dum hîc in laudando ex loci poſitione circumſtantias, quod infinitum eſt, ſtudioſè proſequitur; eorum, quæ omitti minimè debuiſſent, quæ videlicet publicæ munitiones, interiórque civium ſtructura eſſet, nè meminit quidem.

Atqui

Atqui nos ad locos, atque adeò ipſos ad fontes laudaturum ducimus: unde, quantum pro ſuo quiſque arbitrio volet, hauriat. Nam cùm ad laudem urbium pertinentes circumſtantias explicare infinitum ſit; quòd unicuique fere, præter diverſa hominum ſtudia, rationémque quærendi victûs, ſua quædam propria à natura ſint attributa, aliis nempe aurifodinæ, aliis thermæ, aliis alia íd genus innumera: cognito adjunctorum loco in hoc inſtructus ſit, ut ſciat, quæcunque præterita præſentiáque ſplendorem urbi, commodúmve ſeu proprium, ſeu cum cæteris commune, afferant, laudari oportere; quæ per reliquos deinde ducta locos augentut plurimùm. Poſtremò igitur de publicis munitionibus, interioríque civium ſtructura, & ipſis civibus erit dicendum: Hæc igitur ab adjunctis miniſtrata, copioſè erunt ſingula omnibus enarratis circumſtantiis explicanda, & per aliquos ſubinde locos ducenda amplificandáque. Itaque ſi in bono climate ſita ſit civitas, primùm aëris temperies, cœlíque clementia, & temperata ſub ipſa ſolſtitia, dierum noctiúmque longitudo pluribus erit deſcribenda. Deinde à cauſis hæc erunt locupletanda: non enim aut Solis ignibus, aut Septentrionalibus frigoribus nimis eſſe ſubjectam, ſed in medio poſitam, hinc frigora, hinc æſtum fugiſſe; unde & illud dierum noctiúmque ſuo tempore nec majus, nec minus juſto incrementum, quorum alterum ſub Arcto, alterum ſub Solis curſu poſitis accidit. Ab eventis, quare homines nullâ aëris intemperie impediti, quò minus toto anno victum domi & foris quærant, omniáque in agris feliciùs proveniant. Accedit eò, & ipſa ingenia, cœli beneficio, præſentiora perſpicaciorâque reddi. Et hæc quidem omnia multis explicari poſſunt. Poſtremò & ex comparatione petenda copia eſt: ut ſi hîc auram ſalubriorem hominibus, matureſcendíque

scendíque frugibus accommodatiorem declares, quam ejus, quâcum confers urbe. A simili autem extendes si cum ea urbe conferas, cujus positum pluribus notum, maximéque probatum vides. Hunc in modum, si voles, & dissimilitudinem repugnantiámque collatione aperies. Quòd autem hac viâ, ordinéque ex locis amplificandi commodè utamur; tamen cùm & aliter rectè fiat, nemo sibi hîc legem præscribi putabit. Nam postquam ex adjunctorum loco (qui omni rei de qua agitur, adjunctus est maximè) quæ voles ob oculos posueris, deinde ex comparatione copiam sumas, & si magis augere voles, subindè à causis augeas licet. Verùm id aliter atque aliter fieri posse, in universum sit dictum volo: adeò ut sæpe dum uno in loco longiorem moram trahimus, plures interim alii ex suo aliquid, vel antequam indè digrediamur, communicent.

Laus urbis ab agris, fluminibus, publicis item munitionibus, tectis, ipsisque civibus.

HÆc de aëris temperie: de agris subindè dicendum, de fluminibus, stagnis, montibus, piscinis, & ipso denique mari, aut vicino, aut urbem alluente: quantáque ex singulis utilitas, voluptásque capiatur, ab adjunctis copiosè erit exponendum: nunc ea ipsa describendo, nunc aut classicorum autorum, si fieri potest, aut vicinarum gentium testimoniis confirmando. Atque hac viâ res quidem ipsa mirè augebitur. Quòd si verò magis hæc extendi voles, singula celeberrimis urbibus comparando ostendes, hanc sive agri ubertate, sive fluminum copia voluptatéque, sive denique ipso maris usu aliis longè superiorem, aut certè per omnia parem esse judicandam

candam. Jam & de publicis urbis munitionibus tectísque dicendúm: quantáque sit fovearum, aggerum, murorumque altitudo, latitudóque, erit describendum: quis portarum, turrium, propugnaculorumque numerus, quæ magnitudo firmitásque: quòd bellicis machinis, rebúsque ad arcendam vim accommodatis, sint omnia referta. Hæc ubi pluribus expósita verbis, descriptáque fuerint, à causis erunt augenda, cur foveas, mœnia, aggerésque ità duci ponique placuerit: quo consilio hac distantiâ, hoc in loco turres propugnaculàque locarint: cur tantis sumptibus, tot tantisque laboribus eo omnia evexerint, nempe, ut quám minima manu hostiles incursiones, impetúsque sustinendo, propulsandóque, vitam fortunásque suas defensarent. Atque hîc subindè eventa narrabuntur: quorum hostium impetum, oppugnationésque, quo, & quanto tempore fortiter sustinuerint furorémque fregerint, discedere demum cum ignominia pauci plurimos coegerint. Quin & postremo comparatione omnia majora amplioráque reddes, maximis munitissimísque urbibus hanc aut munitione per omnia parem docendo, aut multis etiam partibus superiorem. Atque hæc vicinarum gentium testimoniis, præclarísque regum atque magnorum hominum judiciis dilatari, possunt. Tecta autem civium frequentiora magnificéque extructa, tum plateas, foráque ad hominum usum latiora, divorúmque templa augustiora esse, quod non parva laus sit. Ut quæque maxmè excellunt, ita pluribus erunt verbis ornanda, hominumque de iis testimonia judiciáque afferenda: tum cum vicinis pulcherrimísque civitatibus conferenda: quo ipso aut parem, aut longè majorem hujus celebritatem magnificentiámque edoceas. Quòd si lubet, & hæc ipsa ex aliis locis licet extendas. Restat de civibus esse dicendum: horum jam viventium,

(cùm de vita defunctis dixerimus) quæ ſtudia, qui mores, quæ præclarè facta exiſtant, ſpectandum. Commodè autem quæque in ſua virtutum genera ſparges: & ſua prudentiæ, ſua juſtitiæ, quæ erga deos religio, erga parentes pietas dicitur, ſua item fortitudini temperantiæque aſſignabis. Cæterùm cùm ſuprà in patriæ laudibus laudandi amplificandique rationem oſtenderimus, quæ inſiſtenda hîc via ſit, indè peti poteſt. Hæc de urbium laudibus: unde quæ vituperari oporeat, res nempe contrarias, facilè colligi poteſt.

Quæ facta ex locis copioſè laudandis ſit ratio.

FActa ornandi & amplificandi quæ ratio ſit, ſubinde intueamur: in quibus laudandis vituperandíſque, cùm rhetores, tum maximè hiſtorici, heroicíque vates verſantur. Temporis autem ſervato ordine laudari oportere ipſa nobis præſcribit ratio: poëtis tamen id de induſtria mutantibus. Præcipui autem hi loci ſunt, cauſæ & eventa, (quanquam alii omnes, qui ſuprà, & huc adhiberi poſſunt) ut expoſitis primùm cauſis, deinde quæ evenerint explicentur. Quare Virgilius, poſtquam paucis proponendo, Muſáſque invocando, hominum animos ſibi benevolos attentóſque reddidit, cauſas ſtatim commemorat, cur Æneam Juno inſignem pietate virum, tot labores periculáque adire coëgerit.

Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tiberináque longè
Oſtia, dives opum, ſtudiiſque aſperrima belli:
Quam Juno fertur terris magìs omnibus unam
Poſt habitâ coluiſſe Samo: hîc illius arma,
Hîc currus fuit: hoc regnum Dea gentibus eſſe,
Si qua fata ſinant, jam tum tenditque fovetque.
Progenicm ſed enim Trojano à ſanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.

Hinc

Hinc populum latè regem, belloque superbum,
Venturum excidio Libyæ: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro charis gesserat Argis:
Nec dum etiam causæ irarum sævique dolores
Exciderant animo. Manet altâ mente repostum
Judicium Paridis, spretæque injuria formæ:
Et genus invisum, & rapti Ganymedis honores.
His accensa super, jactatos æquore toto
Troas, reliquias Danaûm, atque immitis Achilli
Arcebat longè Latio, multosque per annos
Errabant, acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

His irarum Junonis è causis, quæ infortunia Æneæ, Trojanisque evenerint, dum complures annos per mare errare, & deinde in Latio bellum gerere coguntur, poëta subinde fusissimè narrare occipit, & vix duodecim libris absolvit.

Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant, &c.

Sic & ante hunc in utroque suo opere Homerus primùm causas, deinde insecuta canit eventa. Hunc in modum & T. Livius secundò susceptî à Pœnis in Romanos belli, antequam eventa résque gestas enarret, causas primùm dicit, quod videlicet Sicilia Sardiniáque, illa nimis celeri rerum desperatione Romanis concessa, hæc fraude ab illis intercepta esset: tum quòd Annibal, cùm puer adhuc esset, à patre Amilcare Imperatore aris admotus iurâsset, se, quam primum per ætatem posset, hostem fore Romanis. Quin & Salustium idem facere, ipsius argmento est historia. Quid? Non igitur aliò hic causarum locus valet, quàm ut causas rerum, quæ evenerunt,

quòd

quod ab his autoribus factitatum esse videmus, primum exponendas esse sciamus? Est profectò multiplex hujus pasímque nec certo in loco usus: cùm nunc præcedant, nunc suos sequantur eventus. Nam quanquam primæ quædam, principaléſque summæ rerum causæ sint, quas nôsse principiò lector, auditórque cupit: tamen cùm subindè aliæ atque aliæ actiones casúsque existant; & ipsorum alias atque alias causas esse constat, unde si inter narrandum obiter amplificetur, mirè orationis extendetur corpus. Quare Cicero, cùm suarum se laudum minùs gravem scriptorem fore intelligeret, viderétque L. Luceium Qu. F. insignem sui temporis historicum, bellum civile scribendum suscepisse, scriptâ, ad eum epistolâ, omnibus petit modis, suas ut res exemplo Græcorum, seorsum perscribat, atque in se ornando historiæ leges negligat. Posse autem indè, si à continentibus suis scriptis sejungat, & à causis, eventis, adjunctísque amplificet, quoddam corpus confici. His porro ex locis augeri rem oportere L. Luceium admonet, dum causas, consiliáque rerum suarum, casus etiam, & eventa explicanda esse scribit: Adjuncta autem sunt, tempus, testimoniáque Luceii, quem ea, quæ suo judicio laudanda putaret, ornare, quæ contrà vituperanda, reprehendere voluit. Atque huc etiam pertinet multorum in Ciceronem perfidia, insidiæ, proditióque, quæ & putavit esse notanda. Hìc nemo mirabitur consilia & actiones, quas suprà in locorum expositione adjunctorum loco complexi sumus, hîc causas & eventa dici. Sunt namque iis, quorum consilia & facta sunt, adjuncta maximé. Verum causarum & eventorum nomen accipiunt, cùm sumpta ab adjunctis, unde omnis rerum ducitur copia, inter sese componuntur: & causæ effecta, & hæc vicisim illas ostendunt. Quare causas & eventa magnam cum adjunctis cognationem

Lib. 5. Epist. fam. ep. 69.

Adjuncta.

nem habere, nemo mirabitur. Indè namque hi licèt nati loci sint, tamen & ipsi latissimè patent. Itaque his locis, unde ornat historia, si & comparationis locum adjecisset, non video non modò unde historici, sed rhetores, poëtæque qui maximè solent, magis amplificarent. Hinc Cæsar, ut Brutus apud Ciceronem disputat, quia minùs rerum suarum historiam vestiit, commentarios inscripsit, cæterísque scribendi ansam præbuit, ut qui vellent, easdem copiosiùs tractarent, & quasi calamistris quibusdam inurerent. His ipsis ex locis lactea illa Titi Livii ubertas est petita, unde tamen Dionysius Halicarnasseus, qui & ipse Romanas res perscripsit, multò magis auxisse intelligas; ut mihi is, quod de Demochare Brutus Ciceronianus judicat, non tam historicum, quàm rhetorem egisse videatur. Hinc Maro noster, hinc Homerus ea sumpserunt, quibus quæ voluerunt, non tam dilucidè enarrasse, quàm facta ubique mora omnia ob oculos posuisse videantur, hic fusissimè, ille modo quodam usus: id quod is facilè animadvertet, qui cognitis locis & amplificandi ratione, utrumque cum judicio leget. Sed hac de re suo dicetur loco: nunc, quod volumus, usum locorum, augendíque rationem in celebrandis factis diligentiùs, & ad cujusque magis captum indicemus. Unum igitur factum si oratione laudandum sumamus, sit Theodosii Imperatoris, quòd insigne maximè gymnasium Bononiæ instituit; primùm ex descriptionis loco, atque adeò ab adjunctis ipsum describamus, unde ingenium morésque principis eluceant, & causæ tam honesti & utilis facti quasi per transennam appareant. Fecit id & Tit. Livius principio historiæ suæ de secundo bello Punico, ubi pluribus Annibalis depingendo animíque bona, vitiáque plurima exprimendo, quîcum viro Romano futura res esset, lecto-

lectorem ſtatim inſtruit. Secundum hæc ab adjunctis res ipſa erit explicanda, quantis & unde ſumendis fructibus, qui in profeſſores expenderentur, hanc ſcholam adornârit, confirmarítque. Deinde à cauſis, cur hoc in loco, & tot, tantáque ſtipendia profeſſoribus conſtituerit : ut certè hinc in reliquam totam Europam, qui recte rempubl. adminiſtrarent, docti mitterentur. Tum ab eventis mirum in modum augeas, ſi quæ interea loci emolumenta aliæ nationes hac ex Academia & ceperint, & quotidie capiant, perſequaris: qui, quibus in locis, hinc miſſi ſive cognitione rerum humanarum, phyſicarúmque, utiles reipublicæ extiterint, ſive legum ſcientia quid æquum & iniquum eſſet edocuerint, ſive denique medicinæ beneficio laborantibus opem tulerint. Poſtremò ex comparationis loco quantàm voles copiam ſumes, factum hoc aut cum aliis ipſius, aut cum aliorum imperatorum præclare factis conferendo.

Exemplum facta ex locis amplificandi. apud Ciceronem.

INterdum factum laudamus & dilatamus, non tam fere à cauſis, & quæ has ſequuntur eventis, quàm ex adjunctorum & comparationis loco: id quod Cicero fecit, gratias Cæſari agens, ipſumque laudans, quòd Marcello ignoviſſet. Poſtquam igitur exordium à tempore, ejuſque, quo dixit, diei circumſtantia, duxiſſet; clementiam, ſapientiámque Cæſaris ab adjunctis ſtatim laudat, ornátque: nempe à ſua, totiuſque ſenatûs lætitia, factum hoc probantis, & propterea de republ. ſubinde melius ſperantis. Aſpergit & paucis obiter laudem Marcelli, quod ipſum & ex hoc loco eſt ductum: & eò valet, ut clarius illuſtriúſque factum ejus reddatur, quòd præſtantiſſimo

tiſſimo, ampliſſimóque viro ignoviſſet. Deinde ex comparationis locó Cicero amplificat, & confert hoc Cæſaris factum cum maximis ejus bellis, rebuſque geſtis: quibus omnibus jure anteferri oportere, pluribus oſtendit. Porrò hac in comparatione orator tantam moram trahit, dum interim ab adjunctis circumſtantias admiſcet, ut omnia quæ ad laudem pertineant, totáque oratio, niſi quod pauca ad finem alió ſpectantia adjecit, hoc ſolo ex loco veſtita, amplificatáque deprehendantur. Quare quantum ex loco res extendi poſſit, cum plurimis apud Ciceronem exemplis, tum hoc, ſtudioſo perſpicuum eſſe poteſt.

Exemplum res ex locis amplificandi, apud T. Livium hiſtoricum, brevitérque ejuſdem explicandi. *Lib. 21. c. 4.*

HInc autem quis locorum uſus, quæ laudandi amplificandíque ratio ſit, quanquam ſatis liquere putem, tamen non abs re fuerit, & hæc ipſa in hiſtoria, claſſicíſque autoribus paucis indicare. Narraturus T. Livius contra Romanos res ab Annibale geſtas, ut ſtatim intelligi poſſet, qualis is eſſet qui tantum in diſcrimen Romanum nomen adduxerit, primum ipſum ducem ex deſcriptionis loco depinxit his verbis: Miſſus Annibal in Hiſpaniam, primo ſtatim adventu omnem exercitum in ſe convertit. Amilcarem ſibi redditum veteres milites credere, eundem vigorem in vultu vímque in oculis, habitum oris lineamentáque intueri. Deinde brevi effecit, ut pater in ſe minimum momentum ad favorem conciliandum eſſet. Nunquam ingenium idem ad res diverſiſsimas, parendum atque imperandum, habilius fuit. Itaque haud facile diſcerneres, utrum imperarori,

imperatori, an exercitui charior esset. Neque milites alio duce plus confidere: plurimum audaciæ ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par: cibi potionísque desiderio naturali, non voluptate modus finitus: vigiliarum, somníque, nec die nec nocte discriminata tempora; id, quod agendis rebus superesset, quieti datum. Ea neque molli strato, neque silentio accersita. Multi sæpe militari sagulo opertum, humi jacentem inter custodias stationésque militum conspexerunt. Vestitus nihil inter æquales excellens: arma atque equi conspiciebantur. Equitum, peditúmque idem longè primus erat. Primus prælium inibat, ultimus conserto prælio excedebat. Has tantas viri virtutes ingentia vitia æquabant: inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus Dei metus, nullum jusjurandum, nulla religio. Hactenus mores ingeniúmque descripsit: quæ quidem omnia ab eo qui rem nudè explicare voluisset, omitti potuissent. Subjicit autem ex adjunctorum loco, his verbis: Cum hac indole virtutum ac vitiorum triennio sub Asdrubale imperatore militavit; nulla re, quæ agenda audendáque magno futura duci esset, prætermissa.

Hæc quidem cùm illud tempus præcedant, quo belli dux declaratus est, omitti potuissent. Quæ sequuntur ex adjunctorum, seu qui indè nascitur, causarum & eventorum loco sumuntur; cur videlicet Annibal in suscipiendo bello nihil prolatandum arbitretur, & dum Saguntinos petit, in Olcadum fines exercitum ducat. Sic ille. Cæterùm ex quo die dux est declaratus, velut Italia ei provincia decreta, bellúmque Romanúm mandatum esset, nihil prolatandum ratus, nè se quoque, ut patrem Amilcarem, deinde

deinde Asdrubalem, cunctantem casus aliquis opprimeret: Saguntinis inferre bellum statuit. Quibus oppugnandis, quia haud dubiè Romana arma movebantur, in Olcadum fines priùs ultra Iberum (ea gens in parte magis, quàm in ditione Carthaginensium erat) induxit exercitum: ut non petiisse Saguntinos, sed rerum serie finitimis domitis gentibus, jungendóque, tractus ad id bellum videri posset. His demum subjicit eventa, gestæque rei narrationem. Carteiam urbem opulentam, caput ejus gentis expugnat diripítque: quo metu perculsæ minores civitates, stipendio impósito imperium acceperunt. Victor exercitus, opulentusque præda, Carthaginem novam in Hyberna est deductus. Ibi largè partiendo prædam, stipendia præterita cum fide exolvendo, cunctis civium suorum sociorumque animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum. *Carthago Nova in Hispania.*

Nuda hæc satis narratio est: nisi quòd obiter petitas ab adjunctis circumstantias inserat nonnullas: quod genus sunt, urbem esse Carteiam opulentam, & suæ gentis caput: tum exercitum opulentum præda deductum esse. Prosequitur autem narrationem temporis, cujus mentionem facit, servato ordine. Hermandica & Arbacala Carteiorum urbes, vi captæ; Arbacala & virtute, & multitudine oppidanorum diu defensa. Ab Hermandica profugi, exulibus Olcadum (priore ætate domitæ gentis) cùm se junxissent concitarunt Carpetanos, adortíque Annibalem regressum ex Vacceis, non procul Tago flumine, agmen grave prædâ turbavêre. Pura hæc, nudáque sunt omnia, nisi quòd ab adjunctis est, oppidanorum virtute & multitudine Arbacalam diutiùs esse defensam: neque procul Tago impetum in Annibalis agmen esse factum. Quæ sequuntur paulò copiosiora sunt. Nam & consilia Annibalis aperit; propterea amnem trajicientis, ut in transitu fluminis hostes

hostes invaderet; &, causas ferociæ hostium Carpetanorum, tum sua multitudine, tum fuga Annibalis minus timentium. Atque hîc Livius, & à suo obiter testimonio amplificavit, dum invictam aciem dicit, si æquo certaretur campo. Sic ille, Annibal prælio abstinuit, castrísque super ripam positis, cum prima quies, silentiúmque ab hostibus fuit, agmen vado trajecit; vallóque ità producto, ut locum ad transgrediendum hostes haberent, invadere eos transeuntes statuit: equitibus præcepit, ut cum ingressos aquam viderent, adorirentur peditum agmen: in ripa elephantes quadraginta disposuit. Carpetanorum cum appendicibus Oleadum Vacceorumque centum millia fuêre. Invicta acies, si æquo dimicaretur campo. Itaque & ingenio feroces, & multitudine freti, & quòd metu discessisse credebant hostem; id morari victoriam rati, quòd interesset amnis, clamore sublato passim, sine ullius imperio, quà cuique proximum erat, in amnem ruunt. Hactenus consilia, causásque exposuit: quibus subjicit eventa, nempe infelicem Carpetanorum pugnam, & deditionem. Et hæc quidem ipsa satis à circumstantiis, quas explicat, illustrat his verbis: Et ex parte altera ripæ, vis ingens equitum in flumen immissa, medióque alveo, haud quaquam pari certamine concursum. Quippe ubi pedes instabilis, & vix vado fidens, vel inermi equite equo temerè acto perverti posset: eques corpore armísque liber, equo vel per medios gurgites stabili, cominus eminúsque rem gereret. Pars magna flumine absumpta: quidam vorticoso amni delati in hostes, ab elephantis obtriti sunt. Postremi, quibus egressus in suam ripam tutior fuit, ex varia trepidatione cùm in unum colligerentur, priusquam ex tanto pavore reciperent animos, Annibal agmine quadrato amnem ingressus, fugam ex ripa fecit: vastatísque agris, intra paucos dies

dies Carpetanos quoque in deditionem accepit. Hunc in modum reliqua toto corpore, alia magis, alia minùs, ut quæque res postulat, his ipsis ex locis extenduntur. Rariores autem comparationes sunt; locus, in hoc præsertim genere, omnino ad ornatum amplificationémque accommodatissimus: unde poëtis rhetoribúsque copiam sequentibus crebrior, historicis, nè ad ornandum magis, quàm ad narrandum, orationem sumpsisse videantur, minùs familiaris. Porrò Sagunti oppugnationes, excidiúmque quod proximè sequitur, pluribus adjectis peristasibus copiosissimè explicantur.

Verùm hæc ipsa Liviana ex locis aucta amplificatáque, nuda omni ornatu, quasi vestitu spoliata, ob oculos ponamus: unde quid inter jejunam necessariámque narrationem, & copiosam locupletémque interfit, cognosci potest. Missus Annibal in Hispaniam, postquam mortuo Asdrubale dux belli est declaratus, Saguntinos bello petit. Quod dum facit, in Olcadum fines exercitum ducit. Carteiam urbem expugnat, diripítque. Minoribus deinde civitatibus metu subactis, exercitum Carthaginem novam in hyberna deducit. Hîc largè prædam partiendo, præteritáque stipendia cum fide exolvendo, cunctis civium suorum sociorúmque animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum. Hermandica & Arbacala Carteiorum urbes vi captæ. Ab Hermandica autem profugi, exulibus Olcadum cùm se junxissent, concitant Carpetanos, adortíque Annibalem regressum ex Vacceis, non procul Tago flumine agmen turbavêre. Annibal autem trajecto amne, temerè insequentes hostes ad centum millia partim equitatu in flumine oppressit, partim in fugam convertit: vastatísque agris, & Carpetanos paucos intra dies in deditionem accepit. Brevis hæc, nudáque narratio est, quam ut vir ille eloquentissimus ex locis locupletarit, jam visum est.

DE VITUPERATIONE Ψόγῳ Græcè.

Cap. IX.

"Vituperatio est sermo exponens mala, quæ alicui insunt. Differt autem à loco communi vituperatio, quòd locus communis pœnas exposcit, vituperatio verò solùm habet velut nudum convitium.

"Dividitur autem in eadem capita, quibus Laus. Possuntque vituperari eadē omnia, quæ & laudari:

Personæ,
Res,
Tempora,
Loci,
Bruta animalia,
Plantæ.

"Vituperamus verò & communiter & singulatim. "Ubi verò procœmion feceris, adjunges genus, quod "divides eâdem, quâ in laude, ratione. Deinde educationem, & res gestas, & epilogum ita facies quemadmodum in laude.

Vituperatio Philippi.

Exordium.

"Neque virtutes meritâ laude frustrari rectum est, "neque itidem sine reprehensione dedecora relinqui: quoniam si non ita fiat, id quod præcipuum est amborum præmium utrisque aufertur; laudandis quidem gloria rectè factorum, vituperandis verò

"verò scelerum turpitudo. Omnes autem malè audire
"æquum est, qui malos sese præbuerunt: tanto magis
"verò omnibus Philippum, quantò omnes improbos
"longè omni scelere superavit.

"Natus est ex ea gente, quæ pessima est omnium *A genere vel natione.*
"barbarorum, & quæ non certis consistere sedibus
"potuerit propter ignaviam, sed coacta sit locum è
"loco permutans, variis erroribus jactari. Argivi e-
"nim primùm ipsos finibus exturbaverunt: hinc diu
"vagi, ad eam tandem quam nunc incolunt, regionem
"perlati sunt. Duplici itaque infecilitate implexi, &
"quòd melioribus coacti sunt cedere, & quòd in im-
"becilliores violenti injustique fuerunt, nunquam
"tutò habitare, aut vacui metu agere potuerunt.

"Et cùm ex gente ignominiosa oriundus sit, tamen
"ex civitate magis etiam infami natus est. Ut enim
"abjectissimi barbarorum censentur Macedones, ita *A Patria.*
"Macedonum, ejusque terræ velut quædam sentina *A majoribus*
"est Pella, ut in qua civitate nè frugi quidem servo- *Philippus hic sextus fuit Macedonum rex: Huic autem non immediatè successit Amyntas, sed Europus: Europo Alcetas, Alceta Amyntas.*
"rum ullus sit proventus.

"Hac ergo progenitus patriâ, majores habuit patriâ
"ipsâ longè magis pudendos. Philippus enim inter
"majores ipsius fuit, cui quò minùs ejus terræ reg-
"num obtingeret, obstitit generis indignitas atque de-
"decus. Huic successit pater Amyntas, qui regnum a-
"lienis opibus tenuit: pulsum enim in regnum A-
"thenienses reduxerant.

"Tali igitur ortus patriâ, tales sortitus generis au- *Ab educatione.*
"tores, apud Thebanos moratus primùm obses fuit:
"nec quamvis media in Græcia versaretur, mores *Genus omne humanum in Græcos & barbaros divisum.*
"convictu mutans, ad meliora deflexit, sed barbari-
"cam semper impotentiam inter Græcam retinuit in-
"stitutionem. Cúmque sit omne humanum genus in
"Græcos atque barbaros divisum, ipse, velut ex utris-
"que commixtus, similem improbitatem in dissimili-
"bus gentibus exercebat.

A rebus perfidè gestis.

"Orsus ergò primùm à cognata gente, ipsam in ser-
"vitutem redegit, velut à perfidia rerum suarum ini-
"tia auspicatus. Indè & finitimos aggressus popu-
"los, perdomuit: captísque deinde Pæonibus, Illyricos
"est adeptus. Triballorum quoque gentem invadens,
"& quicquid præterea in proximo erat terrarum, om-
"nia velut uno impetu devicit. Et corpora quidem
"barbarorum pugnando cepit, mentes autem cum cor-
"poribus nequivit capere, nec eorum animos pacis ar-
"tibus sibi conciliare. Quamobrem subindè deficie-
"bant, & quanquam victoris crudelitatem horrebant,
"tamen rebellionem per omnes penè dixerim noctes
"somniabant, ut qui opere foris servirent, intus co-
"gitatione essent liberi. Subactis ergò finitimis bar-
"baris, ad Græcos castra movit, atque adeò ante-
"quam ipsam Græciam invaderet, civitates quæ in
"Thracia Græciæ ditionis erant, evertit, cepítque
"Amphipolin, Pydnam subegit, istísque Potidæam
"adjunxit, neque feras extra Pagasas, neque Mag-
"nesiam extra Pheras omisit: sed cunctæ urbes
"Thessalorum capiebantur, & velut generis merce-
"dem servitutem ferebant.

A mortis genere.

"Dignum sanè fuerit, exitum quoque ipsius recen-
"sere. Postea enim quam pleráque, quæ invasit,
"oppressérat, subjecerátque contra fœdera eos qui
"fuerant fœderibus devincti, offensi violatis fœ-
"derum sacris dii, convenientem perfidiæ suæ fi-
"nem dederunt. Neque enim in prælio pugnans
"cecidit, quo fortissimum aliquem mortis suæ te-
"stem reliquisset, sed in medio turpium voluptatum
"gurgite suffocatus, se dignum sepulchrum in earum
"fœditate invenit. Videlicet, ut quemadmodum
"ejus vita, sic & mors intemperantiæ fœdum exem-
"plum posteris esset.

A comparatione.

"Quis autem est, qui Echetum illi putet posse con-

ferri?

"ferri? Echetus enim, præcisis extremis aliquibus cor-
"poris membris, reliquum saltem corpus reliquebat:
"at Philippus totos cum corporibus ipsis homines pe-
"rimebat: quantóque sævius est totum deleri homi-
"nem, quàm partem aliquam auferri: tantò pernici-
"sior est Echeto Philippus.

"Cessare autem à sceleribus suis Philippus nescie- *Peroratio.*
"bat; cùm mihi, victo magnitudine flagitiorum
"ejus, necesse sit, ut plura de ipsis facere verba de-
"sinam.

SCHOLIA.

OMnia quæ laudantur, contrariâ vituperari possunt ratione. Ab Aphthonio causâ exercitationis reprehenditur Alexandri pater, Amyntæ filius, Philippus; qui tamen vel dictorum urbanitate, vel, ut relatum est suprà, dexteritate ingenii superabat seculi sui reges omnes. Vide Erasm. 4. Apophthegmatum. Quemadmodum autem laudari, ita vituperari possunt, Personæ, ut Thersites: Res, ut ebrietas: Tempora, ut hyems: Loca, ut Euxinus: Nota, apud Plutarchum in Eumene: Bruta animalia, ut crocodilus: Plantæ, ut crambe.

Adjungens, &c. In genere, nationis, patriæ, majorum atque parentum circumstantiæ sunt excutiendæ: Quæ omnia si clara contigêre, ostendendum est illa vitiorum omni genere contaminâsse, quem vituperandum susceperis.

Claritas enim generis notiores circa vitia, & invisos magis facit. Quint. Adnotavimus supra ex Quint. hæc non ideo laudari, quòd habuerit quæ ea, sed quòd iis honestè sit usus.

Educationem, &c. Quòd si is, quem vituperare constitueris, claris natalibus, & egregiis animi, corporis, atque fortunæ dotibus conspicuus præfulserit, dices à majoribus illum degeneràsse: Animi dotibus ad dolos & fraudes abusum: bonis corporis ad libidinem, cædes, rapinas: divitiis ad multorum perniciem, & publicas seditiones fovendas.

Fruſtrari, &c. Fruſtro activum, & fruſtror commune verbum legitur. Eſt autem ſenſus: qui crimina non accuſant, ii non minùs peccant, quàm qui virtutes non laudant: non enim decet virtutem ſine laude, nec malitiam ſine vituperatione atque reprehenſione relinqui.

Æquum malè audire, &c. Ut ſementem, juxta proverbium, quis feceret, ità metet. Et quí, quæ vult dicit aut facit, quæ non vult, audiet: bene dictis aut factis qui certat, audiet bene.

Peſſima barbarorum, &c. Hujus gentis barbariem Strotonius muſicus Athenienſis notare ſolitus fuit, qui ad diſcipulum ſtupidum ſolebat exaſperatus dicere, Εἰς Μακεδονίαν pro Εἰς Μακαείαν, quo dicto proverbiali precamur exitium. Meminit Eraſmus 6. Apophtheg. Macedoniæ autem deſcriptionem habet Pomponius Mela, lib. 2. cap. 3. Livius lib. 2. belli Maced.

Ad hiſtoriæ verò præſentis cognitionem pertinent ea, quæ Juſtinus habet lib. 8. & 9. Thucydides belli Pelopon. lib. 2. Plutarchus in vita Alexandri. Paulus Oroſius lib. 3. cap. 11. ad 15.

Argos. *Argivi, &c.* Argos & Lacedæmon duæ clariſſimæ urbes, Græciæ quondam lumina fuerant, ut ait Livius lib. 4. belli Macedonici. Ab Argos Argivi, & Argolici, indè Macedonum reges oriundos fuiſſe Livius teſtatur.

Duplice, &c. In duplex, inquit, malum inciderunt, & quòd Argivis fortioribus cedere, & jam exules ad inopiam redacti, aliis imbecillioribus vim inferre coacti fuerunt: quorum illud ignaviæ, hoc rapacitatis atque impietatis evidens fuit argumentum.

Pella. *Pella, &c.* Urbs eſt Macedoniæ, quam, autore Pomponio Melâ, fecerunt maxime illuſtrem Philippus, Græciæ domitor; Alexander etiam,

Aſia

Asiæ. Hinc Pellæus Alexander dictus Juvenali, Satyrâ 10.

Unus Pellæo juveni non sufficit orbis:
Æstuat infelix angusto limite mundi,
Ut Gyaræ clausus scopulis, parvâque Seripho.

Philippus, &c. Philippus, inquit, qui Alexandri pater erat, avum habuit ejusdem nominis, hominem ignobilem, sed in Græco πρόγονος est, hoc est, proavus. Ex Justino igitur Philippi genealogiam ita colliges. Coranus in Æmathia urbem Edyssam, oppidanis non sentientibus, per imbres & nebulas caprarum greges secutus, occupavit. Corano successit Perdica; huic Ægeus qui successorem filium reliquit Philippum hujus proavum: Philippum autem parvulum reliquit Europum patrem Amyntæ: Amyntas Philippum genuit, Alexandri patrem. *Inter Coranum, vel secundum alios Cranaum primum Macedonum regem, & Perdiccam, regnavit Cœnus & Therimas, quartus fuit Perdicas.*

Apud Thebanos obses, &c. Obsides ob fidem servandam dabantur obsidionis tempore. Thebis autem obses fuit Philippus: Orosius lib. 3. cap. 12. Justinus lib. 6. Philippus, inquit, obses triennio Thebis habitus, Epaminondæ & Pelopidarum virtutibus eruditus. Aphthonius ait, παρ' Ἀθηναίοις ὁμήρευε, id est, apud Athenienses obses fuit, ut intelligas, à patre Athenienſibus obsidem datum.

Paonibus, &c. Sunt enim Macedonibus finitimi. Macedonia enim à Macedone Osiridis filio dicta, Pæoniam habet à septentrione, Illyriam ab occidente, Thraciam ab oriente, Thessaliam à meridie. Fuit olim centum quinquaginta populorum, ac duobus inclyta regibus, Philippo scilicet, & Alexandro. Vide Plin. lib. 4.

Illyricos, &c. Illyrici sunt in sinu maris Adriatici: occupat enim Adriatici latus Illyris, ut ait Pomponius Mela lib. 1. cap. 3. Philippo autem primùm certamen fuit cum Athenienſibus, quibus per insidias *Illyris.*

victis, in Illyricos bellum transtulit, multa millia hominum occidit, urbémque nobilissimam Lariſſam cepit, ut ait Justinus libro 10. Diodorus lib. 2. de rebus Alexandri, ait, Philippus anno ſecundo regni ſui habitâ concione, & militibus animatis, in Illyrici fines cum decem milibus peditum, & ſexcentis equitibus intravit.

Triballi. *Triballorum, &c.* Illyricorum id genus eſt, ut ait Livius lib. 7. belli Punici, qui ſcribit, Philippum, cùm urgeri ſuos videret, in cohortem Romanam incurriſſe, atque ibi equum palo trajectum in caput regem effudiſſe. Plin. lib. 4. cap. 10. Triballos in finibus Macedoniæ collocat.

Ad Græcos, &c. Nulla fuit apud Philippum turpis ratio vincendi: ſecuris omnibus Thermopylas occuparat. Vide Juſtinum lib. 8. & 9. Græciam totam propè conſiliis præventam viribus domuit. Oroſius lib. 3. cap. 12.

Thracia. *Thracia, &c.* Antè Sython fuit dicta. Vide Gellium lib. 15. cap. 7. de qua Plin. lib. 4. cap. 11. Appellata fuit ab aſperitate, vel ſecundùm Tortellium, à feritate, θρᾶχυ, ferum & temerarium.

Amphipolu. *Amphipolin, &c.* Inter Neſton & Strymona, fuerunt Apollonia & Amphipolis, ut ait Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Neſtos autem & Strymon fluvii ſunt in Thracia. De Amphipolitanis Diodorus Siculus lib. 3.

Pydnam, &c. Ab Amphipoli ſubitò Pydnam occupavit, & Olynthiis ad obtinendam Potidæam tulit auxilia, ut ait Diodorus Siculus.

Potidæam, &c. Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Pallene, inquit, ſoli patentis, ut quinque urbium ſedes ſit atque ager, tota in altum abiit, anguſta ſatis unde incepit: ibi eſt Potidæa. Ejus meminit Plutarchus in Alexandro.

Pharas,

Pheras, &c. Pheræ civitas in Theſſalia, Plinius lib 4. cap. 8. Hinc *Pheræus*. Ovid. Epiſt. *Phera.*

Ipſe repertor opis vaccas pavisse Pheræas
Fertur, & à noſtro ſaucius igne fuit.

Extra Pagaſas, &c. Moſellanus ita reddit hunc locum: Victorias cumulare adproperans, non quievit donec Pheræ, Pagaſæ, Magneſiáque, imo Theſſaliæ civitates omnes barbaræ ſervitutis jugum acciperent, & generis ipſius veluti notam portare ſuſtinerent. Pagaſam autem Plinius lib. 4. oppidum Theſſaliæ tradit. Meminit ejus Pomponius Mela, lib. 2. cap. 2. *Pagaſa.*

Magneſiam, &c. Μαγνησίαν, Magneſiam, Græciæ regionem annexam Theſſaliæ, Plinius tradit lib. 4. cap. 8. Argo Magnetida, hoc eſt, Theſſalicam appellat Ovid. in Epiſtolis. *Magneſia.*

Fœderibus devincti, &c. Cùm Philippus ſe excluſum ab ingreſſu Græciæ, perſtructis Thermopylis vidiſſet, paratum in hoſtes bellum vertit in ſocios. Nam civitates, quarum antè dux fuit, ſibi gratulantes & excipientes, hoſtiliter invaſit, crudelitérque omnia diripuit, liberos conjugéſque ſub corona vendidit. Oroſius lib. 3. cap. 11.

Voluptatum gurgite, &c. Etenim deſtinato lætitiis die * fuit interfectus in theatro per Pauſaniam, cùm regnâſſet annos quatuor ſupra triginta. Diodorus, viginti quatuor annos duntaxat regnâſſe Philippum ſcribit. De eo hæc Oroſius lib. 3. cap. 14. Cùm ad ludos magnificè apparatos, inter duos Alexandros, filium atque generum contenderet, à Pauſaniâ nobili Macedonum adoleſcente, in anguſtiis ſine cuſtodibus circumventus, occiſus eſt. Mortis ejus meminit Valer. lib. 1. cap. ult. de miraculis.

* *Celebrabantur enim nuptiæ. Philippo ſuccenſebat Pauſanias quòd in ſtuprum ſibi illatum vindicare neglexiſſet.*

Echetum, &c. Echetus Epiratorum tyrannus, qui regionem ingreſſus, hominibus nares, aures atque pudenda *Echetus.*

pudenda rescindere solebat, & objicere canibus. Unde Antinous Odyss. decimo octavo apud Homerum ait ad Irum, Si te vicerit mendicus, mittam ad te Echetum, ut tibi nares & pudenda præcidat, & canibus objiciat.

Vituperationis PHALARIDIS *exemplum.*

UT virtute præditos gloria, sic vitiis contaminatos perpetua comitatur ignominia: quâ dignissimus Phalaris, cujus crudelitas, antequam nasceretur, matris somnio comprobata est. Vide Ciceronem primo de Divinatione libro.

A Majoribus. Cujus parentes turpissimos, ut indignos æternâ famâ, sed tenebris Cimmeriis obruendos, plerique autorum silentio præterierunt.

A Patria. Nactus præclaram Agrigentum patriam: quam ut Empedocles eximiis animi dotibus illustriorem, ità magis famosam crudelitate sua reddidit ille.

A robustis gestis. Phalaridis imperium tam fuit truculentum, ut proverbio locum fecerit. Qui tauro inclusos æneo reos torrebat, & igne subjecto cruciabat. Meminit Plinius lib. 39. cap. 8. Ovid. in Tristibus. Valerius lib. 9. cap. 2.

A morte. Factis igitur digna morte succubuit. Nam in eum impetum faciens Agrigentinorum multitudo occîdit, & tyrannum lapidibus obruit. Vide Ciceronem. Officiorum 2. Valer. lib. 3. cap. 3.

A comparatione. Crudelis quidem Procrustes, sed longè crudelior Phalaris: Ille solebat in Attica regione nonnullos hospites interimere; pòst, ut Plutarc. refert, à Theseo interfectus: hic autem eò crudelitatis processit, ut ejus supplicio non debeat una parari simia, nec serpens unus, nec culcus unus.

In parricidas hoc est inventum supplicium.

Epilogus. Finem dicendi faciam, perpendens, meam dicendi facul-

facultatem imparem esse tot criminibus illius recensendis, nedum oratione condignâ vituperandis.

Aliud Exemplum

Vituperationis Paridis.

Cùm nullam hominibus immortales dii capitaliorem pestem dederint, quàm voluptatem; bono jure vituperandi sunt, qui posthabitis omnibus virtutibus, veluti pecudes, illam malorum omnium escam sunt amplexi. Quorum in numero Paris, Epicuri de grege porcus.

A Natione Natus in Phrygia, quæ neminem frugi produxit, sed quos tympana & buxus juvit, non classica, ut ait Virgil. in nono. Hinc barbaris, servilibus, ac stupendis ingeniis horrentes prodierunt homines, ut proverbiis locum fecerint, *Phryx plagis emendatur*. Et, *Serò sapiunt Phryges*.

A Patria. Patriam sortitus Trojam; quam, cùm illustrare virtutibus deberet, omníque beneficiorum genere beatam reddere, funditus perdidit.

A Majoribus Nulla refulsit in eo majorum claritas, & siqua fuit, eam turpissimis facinoribus conspurcavit, ac tenebris (ut aiunt) Cimmeriis involvit. Avus fuit Laomedon insignis perfidiâ: qui pactam pro constructis Trojæ mœnibus mercedem negavit Apollini atque Neptuno, violavítque sacram jurisjurandi religionem, quæ semper ab aliis inviolatè sanctissiméque habita est. Vide Gell. lib. 7. cap. 18.

A Parentibus Patrem habuit, qui servitutem perpetuam servijsset, si non pretio fuisset redemptus. Etenim puer ab Hercule captus cum Hesione sorore, pecuniâ solus redimi potuit, unde Priamus dictus, qui priùs appellabatur Podarces. Porrò siqua fortasse fuerunt in eo virtutis ornamenta, Paris tamen ab iis deflexit

deflexit ad omnem libidinis turpitudinem.

Ab iis quæ nativitatem præcesserunt, Meminit Quint. lib. 3. cap. 7. ex Hom. lib. 6. Iliad.

Cùm in utero mater Hecuba gestaret Paridem, somniavit se facem parituram, quæ totam incendio Trojam esset absumptura. Nec vanum fuit somnium. Unde fortunatiores floruissent Trojani, si responsis aruspicum & oraculis numinum obtemperantes, pestiferum partum è medio sustulissent.

Ab educatione.

Quem mater occidere debebat, Idæis pastoribus educandum tradidit, ubi ferinam inter pecudes & lustra ferarum barbariem imbibit, turpissimóque libidinis crimine animum coinquinavit, usus infami turpis Oenones consortio.

A vita institutione. Vide etiam Hercules apud Prodicum: de quo Xeno. 1 Memor. & Cicer. Offic. 1

Cùm duæ sint viæ, altera virtutis asperior; altera vitiorum planior & amœnior; non illam, ut Scipio Aphricanus, apud Sil. Italicum lib. 15. sed hanc quam stulti solent, ingressus, consequutus est digna meritis præmia, nimirum Iliada malorum.

A disciplinis.

Studia virtutis aversatus, neminem audivit recta monentem: unde salutarem Palladis exhortationem respuit, amplexus illecebras pestiferas Veneris, quæ blando quidem, sed pernicioso lenocinio permulsum rapuit ad crudelia fatorum discrimina. Vide Plutarch. in Homeri vita.

Alludit ad vulgatum Paridis judicium

A dotibus corporis

Egregiâ formâ conspicuus enituit; atqui juxta Socratis præceptum, inspecto sæpius speculo non cavit, nè quid illâ committeret indignum. Vid. Eras. 3. Apophtheg. Accessit tantum robur, atque laterum firmitas, ut in agonali certamine vicerit Hectorem: sed omnia luxu atque voluptatibus exhausta defluxerunt. Hinc non immeritò reprehensus ab Hectore apud Homerum Iliad. 2.

A fortunæ bonis

Quas opes habuerat, in turpissimos amoris fœdioris abusus profudit, & quibus patriam debebat juvare, iis perniciem adduxit.

A Priamo receptus in regnum, non virtute regiâ dignum aliquid meditatus fuit, sed teterrimæ libidinis

nis impulsu navigavit Spartam, ubi hospitis Menelai in Cretam abeuntis, uxorem illecebris expugnatam abduxit, & in patriam ipsissimam malorum lernam invexit. *A rebus gestis*

Condigno, quod flagitiis meruerat, supplicio affectus mortem obiit, qualem tyranni, scilicet non siccam. *A genere mortis: Hoc est, cruore moriens aspersus est.*

ANNIBALIS *Vituperatio.*

IN repub. libera magnam sæpenumero commoditatem afferunt convitiatores. Solent enim efficere, ut ex vitiosorum hominum reprehensione purior vita cùm oratione, tum moribus exoriatur. Unde Philippus ille Macedonum rex, calumniatoribus suis plurimam se dicebat habere gratiam, quòd suis convitiis efficerint, ut ipse melior evaderet: dum conor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacii convincere. Et Annibal ipse aut ejus similes homines improbi, non excandescent, imò gratiam habebunt, quòd justa vituperandi libertas meliorem afferat vivendi rationem. *Exordium*

Natus est ex ea gente quæ factio Barchina dicebatur, à Barcha Didonis socio, qui natale solum in arida Libya tenuit, ita obscurum, infœcundum, barbaricisque hostibus refertum, ut id relinquere, & in Aphricam transmigrare compulsus fuerit, vel rerum inopiâ coactus, vel hostium metu perculsus. Jam in Aphrica talis contigit populus; cujus propter insignem perfidiam suspecta fides proverbio locum fecit. *A genere*

Orundus itaque ex horrido & tam infausto loco patriam sortitus est Carthaginem. Cujus cives odiis semper atque vitiis propè majoribus certârunt, quàm viribus aut virtutibus. Unde per ignaviam & rerum omnium imperitiam amiserunt Siciliam atque Sardiniam; *A patria*

A majoribus. Sardiniam, provincias omnium florentissimas.

In majorum ejus numero, quem laudandum magis existimârunt, Asdrubal erat, is scilicet, quo nemo fuerat crudelior: cujus efferata sævitia dolo & insidiis Xanthippi, Marcum Attilium Regulum, spiritûs religiosissimi virum, cepit, & miseris modis excruciatum interfecit. Quod vel solum immane facinus dii videre non potentes, servum immiserunt, qui de viro deterrimo pœnas sumeret, & divinum factum quasi miraculo comprobaret. Hic enim quòd dominum suum occidisset, tyrannum subitò aggressus interemit: cumque comprehensus omni modo cruciaretur, lætitiam tamen, quam ex vindicta ceperat, in ore constantissimè retinuit, eóque fuit habitu oris, ut superante lætitiâ dolores, ridentis etiam speciem præbuerit. Valerius lib. 3. cap. 3. Livius in Præfatione bellorum Punicorum.

Regulus captus est anno ab urbe condita 496 autore Polybio.

A parentibus

Patrem habuit Amilcarem tyrannum pestilentissimum, qui ut sui similem, hoc est, nativæ crudelitatis hæredem filium relinqueret, undecim annos natum, aris admovit, ut odium in Romanos perenne juraret. Et hic maturè patris vestigia sequutus, odii magnitudinem ostendere cupiens, inflexit in terram pedem, suscitavítque pulverem, dicens, Tum belli finis erit, cùm alterutra pars in habitum pulveris redacta fuerit. Vide Valer. lib. 9. cap. 3.

Ab iis qua nativitatem secuta.

Patris igitur vestigia subsecuturus certæ prædictionis somnium vidit, votísque suis convenientem imaginem hausit. Existimavit enim missum sibi à Jove mortali specie excelsiorem juvenem, invadendæ Italiæ ducem, cujus monitu primo vestigia nullam in partem secutis oculis, mox humani ingenii prona voluntate vetita scrutandi ponè respiciens, animadvertit immensæ magnitudinis serpentem, cum ingenti arborum ac virgultorum strage, ferri concitato impetu: omne quicquid obvium fuerat proterentem,

rem, póstque eam magno cum cœli fragore erumpentes nimbos, lucémque caliginosis involutam tenebris: attonitus deinde, quidnam esset monstri, & quid portenderet, interrogavit: Hîc dux, Italiæ, inquit vastitatem vides, ut ait Valer. lib. 1. cap. 5. Eadem Livius habet primo belli Punici 2. Silius lib. 3. Cicero de Divinatione lib. 1.

Ab institutione.

In prætorio patris educatus fuit, ubi nihil præter mera tyrannidis exempla vidit. Eum Asdrubal, vix dum puberem, ad se accersivit, ut militiæ assuesceret, inque paternas opes succederet. Sed optimus vir Hanno factionis alterius princeps, animadvertens pessimam adolescentis indolem, ipsum domi tenendum sub legibus, sub magistratibus docendum, vivere æquo jure cum cæteris censebat: nè quandoque parvus hic ignis incendium ingens excitaret. At pauci ac fermè optimus quisque Hannoni assentibantur: sed (ut plerunque fit) major pars meliorem vicit, ut ait Livius. Prudenter autem Hanno: nam Annibal ferus immanisque naturâ, adjunxit à pueritia prima disciplinam, quâ non jura, non leges, non civiles consuetudines, sed bella cædésque & hostiles proditiones tractare didicerat. Itaque crudelissimus evasit dux, & fallendis hominibus callidissimus. Nam ad decipiendum hostem semper intentus, quos aperto Marte superare non poterat, dolis aggrediebatur, ut refert Plutarchus.

Ab educatione.

Optimos quidem præceptores consecutus erat, sed omnes naso suspendens per arrogantiam, in bonis disciplinis nihil promovit. Etenim oratorem atque philosophum eloquentissimum Peripateticum Phormionem audivit Ephesi, de imperatoris officio, & de omni re militari copiosissimè disserentem, paulóque pòst rogatus quidnam de illo philosopho judicaret; respondit, multos se deliros vidisse

dissè senes, sed qui magìs quàm Phormio delinaret, vidisse neminem. Cujus rei meminit Cic. de Orat. lib. 2.

Legum contempta

Legum justitiam nihil curavit, fœdera rupit, legatos P. Valerium Flaccum, & Q. Fabium Pamphilum à sociis & pro sociis missos, contra jus gentium non audivit, nec in castra admisit. Et quas in leges patrias delinquendo pœnas meruerat, eas astutiâ mirè solitus est avertere. Sic à Duilio Consule navali prælio victus, timénsque classis amissæ (capitale enim Carthaginensibus ex publico legum decreto fuit, si quis Ducum injussu populi pugnâsset infeliciter) pœnas dare; ex illa infelici pugna priùs, quàm cladis nuncius domum pervenerit, quendam ex amicis compositum & instructum Carthaginem misit: Qui postquam civitatis ejus curiam intravit, Consulit (inquit) vos Annibal, cùm dux Romanorum magnas secum maritimas trahens copias advenerit, an cum eo confligere debeat. Acclamavit universus Senatus, non esse dubium quin oporteret. Tum ille; Conflixit, inquit, & superatus est. Ita liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse judicaverant; ut ait Valer. lib. 7. cap. 3.

A rebus gestis

Rupto quod primo bello Punico fuit ictum fœdere, totius Italiæ agros ferro & igne vastavit: quod scelus ut pro suo libidine patraret, occasionem quæsivit, nec quæsita defuit. Erant in Hispania Saguntini quasi medii inter Romanorum & Carthaginensium fines, jure fœderis in libertate relicti: Hi postea totos se Romanis addixerant, initâque societate Romani imperii fidissimi cultores habebantur. Quare Annibal constituit animo, nihil opportunius fieri posse ad eliciendam Romanorum iram, ac incendium, quod sibi optatissimum erat, concitandum, quàm Saguntinos armis bellóque lacessere. Sed priusquam

socios

ſocios populi Romani aperte adoriretur, ſtatuit in Olcadas, alióſque trans Iberum populos exercitum ducere, ac eis ad deditionem compulſis, aliquam Sagunto nocendi cauſam reperire; quâ non tam meditatio conſilio à ſe illatum, quàm à Saguntinis contractum bellum videri poſſet. Primùm igitur Olcadum gente ad deditionem compulsâ, Vacceos deinde aggreditur, agros depopulatur, oppidáque multa expugnat, ut ait Plutarchus.

Ab animi dotibus.

Annibalis majore ex parte virtus ſævitiâ conſtabat: argumento fuerunt multa, cùm primis illud, quòd in flumine * Gello corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit, ut æquè ſceleſtum terreſtrium Carthaginenſium copiarum egreſſum terra, quàm maritimarum Neptunus experiretur. Idem captivos oneribus & itinere feſſos, primâ parte pedum ſuccisâ relinquebat. Quos verò in caſtra perduxerat, paria fratrum & propinquorum jungens, ferro decernere cogebat: neque antè ſanguine explebatur, quàm ad unum victorem omnes redegiſſet. Juſto ergò illum odio, veruntamen tardo ſupplicio ſenatus, Pruſiæ regi factum ſupplicem, ad voluntariam mortem compulſit, ut ait Valer. lib. 9. cap. 2. Nonnullis quidem virtutibus Annibal præditus erat: ſed eas ingentia vitia æquebant, inhumana crudelitas, perfidia pluſquam Punica, nihil veri, nihil ſancti, nullius Dei metus, nullum jusjurandum, nulla religio, ut Livius ſcribit.

* *aliter Vergello.*

A corporis dotibus.

Nullo quidem labore aut corpus Annibalis ab initio fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris & frigoris patientia par, cibi potûſque deſiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum ſomníque nec die nec nocte diſcriminata tempora; id, quod gerendis rebus ſupereſſet, quieti dabatur: ea neque molli ſtrato, neque ſilentio accerſita: ſed tantum id corporis bonum luxuria fregit; maximè

Campana, perquam utilis imperio Romano. Invictum enim armis Annibalem illecebris ſuis complexa vincendum Romano militi tribuit. Illa vigilantiſsimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, unguentorum fragrantiâ, Veneris uſu laſciviore ad ſomnum ac delicias evocavit. Ac tum demum fracta & contuſa Punica feritas eſt, cùm Seplaſia ei, & Albana caſtra eſſe cœperunt. Quid ergò his vitiis fœdius? quibus virtus atteritur, victoriæ langueſcunt, ſopita gloria in infamiam convertitur, animique pariter & corporis vires expugnantur, adeò ut neſcias hoſtibúſne, an ab illis capi perniciosius habendum ſit, ut ait Valer. Max. lib. 9. cap. 1.

A fortunæ bonis.

Opes quas apud milites plebémque pluſquam modicas habebat, aſſiduis rapinis auxit; quibus hominum animos ſolicitavit, & corrupit, ut largitionibus ſibi favorem aucuparetur, viámque ad dominationem præſtrueret. Libido enim maxima invaſerat reipub. capiendæ, ſibíque regnum parandi.

Ab iis quæ ſupremum vitæ diem præceſſerunt.

Ingratos Carthaginenſes appellat Valerius Max. quòd in animum induxerint è conſpectu ſuo ſubmovere Annibalem, qui pro eorum victoria tot imperatores, tótque exercitus Romanos trucidaverat. Sed illi judicio meo prudentes, juſtis rationibus adducti, nocentiſſimam beſtiam relegârunt, inter turbatorem publicæ pacis, tótque cladium autorem truculentiſsimum.

Ejectus igitur in exilium, ad Antiochum regem Syriæ confugit: quo victo, ad Pruſiam Bithyniæ regem conceſſit: unde Romam legatione repetitus, hauſto, quod ſub annuli gemma habebat, veneno, abſumptus eſt; ità morte non gloriosâ ſuccubuit vitam inſecutâ turpiſsimam.

Peſtilens & crudelis C. Flaminius erat, qui miſe-

rabilis

rabilis illius ad Thrasymenum pugnæ causa fuit; Sed longè pestilentior, atque crudelior Annibal: illum semel rempubl. affligere stultitia coëgit, hunc autem furor ad maximas clades sæpenumero pertraxit. *A Comparatione.*

Plura dicere supersedeo: ineptus enim haberi possem, si crimina Annibalis omnia, quæ nullum nocendi finem habuerunt, studerem exiguâ, quam habet oratio mea, facultate complecti. *Conclusio.*

DE COMPARATIONE, *quæ σύγκρισις Græcè dicitur.*

CAP. X.

COmparatio est oratio, ex collatione aliquid disquirens, quo id, quod comparatur, in majus extollat, aut ostendat æquale.

Comparantur autem vel bona bonis, vel bona malis, vel mala malis, vel parva majoribus conferuntur. Prorsúsque comparatio duplicem habet vel laudem, vel vituperationem, vel alterutrum ex laude vituperationéque compositum. Omnis autem comparationis locus admodum difficilis est, præsertim si parva majoribus conferas.

Comparari verò omnia possunt, quæ laudari, quæque vituperari.

Personæ,
Res,
Tempora,
Loci,
Irrationalia animalia,
Plantæ.

" Non oportet autem comparantem totas res toti
" conferre; id enim supinum, inefficax, & nequaquam
" est pugnax: sed capiti caput conferendum; hoc
" enim vehemens. Atque dividere totas, laudis est
" non comparationis. Comparatio autem in hoc non
" est posita, quando totum hoc præexercitamentum
" comparatio vocatur: ut,

Comparatio Achillis & Hectoris.

Proœmium " Volenti mihi virtutem conferre virtuti, cum Achille haud immeritò componendus fuerit Hector
" Sunt quidem ipsæ per se virtutes nimirum abundè
" honestæ; comparatæ tamen, admirabiliores videntur.

A loco " Patriâ ergò nati sunt, non eâdem, laudatâ tamen
" uterque. Ille enim in Phthia, unde Græciæ ipsi
" primum prodiit cognomentum: hic verò Troja
" cujus conditores deorum quoque primi fuerunt
" Quòd si pari natum esse loco affert aliquid ad laudem, nihil quidem hac in parte Achilli posthabendus est Hector.

A Parentibus " Nati autem uterque præclarâ patriâ, parem
" quoque generis habuerunt dignitatem: uterque
" enim ad Jovem originem suam initiúmque generis
" sui refert. Pelei enim filius Achilles fuit, Æaci vero Peleus, & Jovis Æacus. Sic quoque Hector Priami, Priamus autem Laomedontis, & Dardani Laomedon filius, Dardanus quoque Jove prognatus
" est.

A maioribus " Progenitore autem Jove nati uterque, reliqua
" quoque majorum seriem habuerunt claritudine
" qualem. Ut enim Achilles Æacum habuit & Peleа, quorum ille Græcos à siccitate penuriâque
" beravit; hic Lapithis devictis ob egregiam virtu
" deæ conjugium est assecutus: Sic Hectoris Dard

nus progenitor fuit, deorum primùm dignus habitus convictu; pater autem Priamus imperavit urbi, cujus muros ipsi quoque dii fundârunt. Quòd si non minùs est, quàm deæ sortitum esse conjugia, deorum idque optimorum, mensâ convivióque usum esse; nihil est, quòd quisquam majorum gloriâ Hectori præferat Achillem.

Talibus autem uterque majoribus procreati ambo ad fortitudinis sese studia contulêre: & ille quidem à Chirone educatus est; huic Priamus ipse præceptor, velut naturæ quadam viâ, virtutis monumenta tradebat. Par itaque, similísque educatio parem utrique conciliat laudem. *Ab educatione.*

Ut autem ad virile pervenêre robur, eodem in bello par uterque animi virtutisque specimen præbuerunt. Hector enim Trojanos ducebat, solúsque velut obex propugnaculúmque civitati datus, tuebatur ipsam, stetítque, quamdiu faventibus diis & auxiliaribus est usus. Cadens deinde, ipsam quoque Trojam post se traxit atque evertit. Achilles verò Græcorum præerat armis, terroréque omnes vincebat Trojanos, Palladis fultus numine atque auxilio, occumbénsque spem victoriæ in reliquum abstulit Græcis. *A rebus gestis*

Et ille quidem victus à Pallade interiit: Hic autem cecidit ab Apolline confixus. Natíque ambo ex diis, ambo quoque deos habuêre mortis autores; útque divinitus generis initia, ità vitæ etiam exitum accepêre. Quòd si similis utrique vita fuit, similísque mors utrumque abstulit, quid est quo non Hector par sit, quóque cedere debeat Achilli? *A morte*

Plura erant, quæ dicerem de utriusque virtute, nisi quemadmodum in his, quæ dixi, ità in reliquis per omnia ipsorum gloria esset æqualis. *Epilogus*

SCHOLIA.

COmparatio ſecundum Priſcianum eſt, vel ſimili-um, vel diverſorum, vel minorum ad majora, vel majorum ad minora collatio.

Differt ab ea, quæ inter ſchemata ſententiæ numeratur à Rhetoribus; quòd hæc brevis ſit exornatio illa exercitationis ſtudio ſuſcepta, inſtar laudis vel vituperationis, fuſiùs tractari ſoleat.

Bona bonis, &c. Ut ſi Æneam Numæ comparaveris, ſapientiæ fortitudinem, juſtitiam pietati.

Bona malis, &c. Bonitas enim ex malorum comparatione magis enitescit ac effulget; ut ſapientiæ comparata ſtultitiæ, pax diſcordiæ, ſobrietas ebrietati.

Mala malis, &c. Ut ſi ebrietas cum adulterio conferatur, Philippus Echeto, Procruſtes Phalaridi.

Parva majoribus, &c. Res exiguæ verbis attolli poſſunt, ut ſi ex muſca feceris elephantum.

Duplicem habet laudem, &c. Per loca laudis proceſſuri, comparabimus & urbem urbi, ex qua ſunt viri, & genus generi, & victum victui, & profeſſiones profeſſionibus, & geſta geſtis, & ea quæ accidunt extrinſecus, ut diverſos mortis modos, & quæ eam ſunt ſecuta. Similiter ſi arbores comparare voluerit, conferes etiam præſidentia eis numina, & loca in quibus naſcuntur, & fructus, & utilitatem, & ſimilia. Res quoque ſi compares, extolles qui primi eas invenerint, & eos conferes. Præterea qualitatem animi & corporis.

Alterutrum, &c. Alterutrum aliquando vituperantes, alterutrum laudamus, ut ſi comparemus juſtitiam & divitias.

Locus difficilis, &c. Unde fortem, ut Priſcianus ait, oratorem exigit, & callidum & celerem, ut agile poſſit ſemper facere tranſitiones.

Pa-

Personæ, &c. Ut in oratione pro Cluentio, ubi Milesia & Oppianicus conferuntur. Illa à secundis hæredibus pro abortu pecuniam acceperat, hic idem effecerat per alieni corporis cruciatum. Vide Erasm. 2. Copiæ.

Res, &c. Ita conferri poterit Academia aliqua cum alia, urbs cum urbe, locus cum loco, &c.

Totas res totis, &c. Non fuerit necesse, inquit, ut aliquam rem per omnes suas partes cum alia conferas, ut caput Demosthenis cum capite Ciceronis, humeros cum humeris, manus cum manibus, pedes cum pedibus: Sed magis, ut secundum locos generis demonstratum, compares genus Demosthenis cum genere Ciceronis, patriam cum patria, educationem cum educatione, res gestas cum rebus gestis, &c.

Non est posita, &c. In hoc comparationis progymnasmate non est comparatio caput, quia comparatio est tota præexercitatio. Non quidem est caput, sed comparatio diffusa per omnes locos atque partes.

Phthia, &c. Φθία, ὅθεν τῆς Ἑλλάδος προῆλθεν ἐπώνυμος· Unde Helladis cognomentum provenit. Est autem Phthia Thessaliæ oppidum & regio, Achillis patria illustris. Dido apud Ovidium in Epistolis,

Non ego sum Phthiâ magnisque oriunda Mycenis.

Hinc Phthius. Idem in Briseide,

Quàm sine me Phthiis canescant æquora remis.

Pomponius Mela Phthiam in Phthiotide ponit, regione Græcâ: Et Hellas, Achaiæ regio, alio nomine Artis dicitur. Eadem Thessalia cognominata fuit, autore Plin. l. 4. c. 7. Plura apud Thucid. lib. 1. Hellenes Græci appellati sunt. Hellas dicta fuit à Deucalionis & Pyrrhæ filio, qui Hellen appellatur.

Trojæ conditores, &c. Apollo & Neptunus cum Laomedonte, Ili filio, patre Priami, mercede pactâ

muros Trojanos condiderunt; unde Ovidius ait.

Virgil. in 3. Æneid.

Utiliùs starent etiam nunc mœnia Phœbi.
——Cecidítque superbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troja.

Pelei, &c. Jupiter, ut Ovid. ait 6. Metamorph. in ignem transformatus, ex Ægina Asopi filia (quam indè vocat Asopida) genuit Æacum, Æacus Peleu Peleus ex Thetide Achillem; unde ab avo Æacide appellatur, à patris nomine Pelides.

Priami, &c. Dictum aiunt ἀπὸ τῆς πριάμου, emo, quòd ab Hercule captus, auro fuerit redemptus.

Dardanus, &c. Jovis & Electræ filius. Ovid. 4. Fastorum.

Dardanon Electrâ quis nescit Atlantide natum,
Scilicet Electræ concubuisse Jovem?

Hinc Dardania dicitur Phrygia: sicut à Dardani filio Troë, Troja; ab Ilo Troïs filio, Ilios, vel Ilion.

Alii genus Hectoris paulò aliter derivant. Jupiter, inquiunt, ex Electra genuit Dardanum, Dardanus Assaracum & Ilum, Ilus Laomedontem, Laomedon Priamum, Priamus Hectorem. Vide Tortellium.

Græcos liberavit, &c. Æacus tam cæteris virtute præstitit, ut, cùm maxima siccitate in Græcia plurimi hominum corrumperentur, nullúmque malo huic auxilium inveniretur, postquam magnitudo calamitatis excrevit, eum civitatum principes adierint, rogantes, ut tantum malum, tantámque pestem ab eis propulsaret: sperabant enim propter ipsius generositatem atque eximiam pietatem, quàm celerrimè à diis præsentium malorum liberationem inventurum. Nec ea spes eos fefellit. Itaque voti compotes facti in Ægina, ubi votum ille precésque fecerat, commune omnibus Græcis sacrum ædificavêre. Atque ex eo tempore, donec inter homines fuit, summa

cum

cum gloria vitam duxit. Postquam verò migravit è vita, cùm apud Plutonem Proserpinámque maximos honores assecutus esset, ad judicandas animas eis assedisse fertur. Hæc ex Plutarchi Evagora.

Lapithis devictis, &c. Hi Thessaliæ populi, Ixionis & nubis filii, frænorum & stratorum inventores. Virg. 3. Georg.

Frœna Pelethronii Lapithæ, gyrósque dedêre
Impositi dorso, atque equitem docuêre sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Exiluit, primus chalybem frænósque momordit
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen,
Spumavitque novis Lapithæ domitoris habenis. Luc. lib. 6

Plura de Lapithis & Centauris apud Ovid. 12. Metamorph.

Deæ conjugium &c. Hoc est, Thetidos. Fuit autem Thetis, Θέτις, Pelei uxor, Achillis mater; ut Tethys, Τηθύς, Cœli & Vestæ filia, Neptuni conjux, mater Nympharum. Hoc primam producit, illud autem corripit. Virg. 1. Georg. Thetis.

Tèque sibi generum Tethys emat omnibus undis.

Claudian. lib. 1. de raptu Proserpinæ.

Hinc latrat Getula Thetis Lilybæáque pulsat
Littora.——

Læva tenent Thetis, & Melite, Panopeáque virgo. Virgil

Ob egregiam virtutem, &c. Cùm Peleus in pugna contra Centauros strenuè dimicasset, multísque aliis bellis atque periculis probatus esset, Thetida, Nerei filiam immortalem, quamvis ipse mortalis, uxorem meruit, atque ex omnibus, quæ antè fuêre, solùm in istis nuptiis Hymenæum deos cantasse ferunt, ut ait Plutarchus.

A Chirone educatus, &c. Centauri ἀπὸ τῦ κεντεῖν, hoc est, à pungendo aut stimulando dicti, equorum stimulatores. Quorum unus erat Chiron, Saturni & Chiron

Phillyræ

Phillyræ filius, optimus citharœdus, medicus, astrologus. Ab eo musicam Achilles didicit. Ovid. 1. de arte,

Phillyrides puerum citharâ perfecit Achillem,
Æacidæ Chiron, ego sum præceptor amoris.

Ab eodem medicinam Æsculapius, astrologiam Hercules didicit. Fuit autem justissimus omnium. Qui cùm tractaret sagittas Herculis, unâque lapsâ pedem vulnerasset, post nonum diem in signum Sagittarium versus dicitur. Ovid. 5. Fastor.

Nona dies aderat, cùm tu, justissime Chiron,
Bis septem stellis corpore cinctus eras.

Propugnaculum, &c. προβολὴ accipitur pro tutore, defensore, propugnatore. Aliàs dicitur scopulus vel eminens in mari saxum.

Faventibus diis, &c. Troja tantisper faventes deos habuit, nec capi potuit, dum fata Trojanorum permanserunt integra. In fatis autem fuerunt Troïli vita, Palladii conservatio, illæsum Laomedontis sepulcrum, equi Rhesi.

Victus a Pallade interiit, &c. Hector ab Achille fuit interfectus, unde Virgilius in primo,

Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros,
Exanimúmque auro corpus vendebat Achilles.

Sed Palladem habuit adjutricem, συναγωνιζομένην, in pugna sociam.

Ab Apolline, &c, Paris Achillem interfecit, in Apollinis Thymbræi templo, sed ab Apolline directis in Achilleum corpus sagittis, Virg. in 6.

Phœbe graves Trojæ semper miserate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela manúsque
Corpus in Æacidæ——

Ovid 13. Metamorph.

At postquam cecidit Paridis Phœbique sagittis.

Plutarchus in comparatione Lysandri & Syllæ, ait, Achillem interfectum à Paride inter portas.

Com-

Comparatio Demosthenis & Ciceronis.

SI non parvam laudem merentur, qui divinorum ingeniorum gloriâ, cæterúmque rerum conspicuarum claritate pares enituerunt; non vulgarem sibi vendicant Demosthenes & Cicero, quos viros summos per omnia pares natura produxit. *Exordium.*

Patriam uterque sortitus illustrem; Ille Græciam, uberrimum Atticæ eloquentiæ fontem, hic Italiam Latinæ linguæ parentem facundissimam. *A Patria.*

Obscuro natus uterque parente, clarissimus evasit: Ille patrem vix seculo suo notum habuit, ut inquit Valerius: de hujus item patre nihil (ut Plutarchus inquit) certum est proditum. *A Parentibus*

Generis seriem, quam à majoribus humilem & ingloriam acceperunt, ita virtutibus propriis illustrârunt, ut maximâ laudis claritate polleant in æternum. *A Majoribus*

Ingeniorum specimen sub prima juventa statim emicuit. Unde bonas inter disciplinas educati, & præclaris artibus dicendi protinus addicti, summos in oratores evaserunt, summámque è foro curiáque gloriam sibi quæsiverunt. *Abeducatione*

Ab optimis præceptoribus instituti fuerunt: Demosthenes ab Isæo eloquentissimo doctore: Cicero à Philone Academico, Molone Apollonio, viris in docendo disertissimis. *Ab institutione*

Cicero Græcè & Latinè declamando se plurimùm exercuit cum M. Pisone & Qu. Pompeio. Et Demosthenes vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus oblucantibus edebat, ut ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus in actionibus uteretur, ut ait Valer. Fertur & Ciceronem primùm in pronunciatione *Ab exercitatione.*

non

non minùs, quàm Demosthenem laborâsse: unde omni curâ, & Roscium comœdum, & Æsopum tragœdum observâsse traditur, ait Plutarchus.

Ab animi dotibus

In utroque refulsit integritas, benevolentia, & humanitas. Unde cùm Demosthenes ab Athenienſi populo jussus esset accusare quendam, recusavit id facere: ut ergo adversus eum reclamatio populi quemadmodum consuevit, facta est, surrexit Demosthenes, & inquit, Vos me, viri Athenienses, consultorem habetis etiam inviti; calumniatorem verò, nec si velitis quidem. Et Cicero cùm præfectus annonæ esset, sortitúsque Siciliam, in missione frumenti, quam ad urbem agere coactus erat, plerisque Siculis molestus gravísque videbatur: sed mox cum ejus integritatem humanitatémque experti essent, eum veluti neminem ex aliis ducibus suis honore summo dignati sunt.

A rebus gestis

Ad remp. salutis publicæ conservandæ studio se contulêre. Nactus autem Demosthenes uberem in remp. materiam & honestam, pro Græcorum libertate adversus Philippum, & in ea præclarè decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est. Nec solùm ut disertus, verùm etiam ut fortis vir suspiciebatur; ut admiraretur ipsum Græcia, observaret Persarum rex, plurimus apud Philippum sermo esset, confiterentur adversarii, sibi adversus præclarum virum esse certamen. Et Cicero maximis periculis remp. liberavit. Unde Juvenal. Satyr. 8. eleganter inquit,

Quis, Catilina, tuis majoribus atque Cethegi
Inveniet quicquam sublimius? arma tamen vos
Nocturna, & flammas domibus templisque parâstis,
Ut Braccatorum pueri, Senonúmque minores,
Ausi quod liceat tunicâ punire molestâ:
Sed vigilat consul, vexillâque vestra coërcet.

Hic

Hic novus Arpinas ignobilis, & modò Roma
Municipalis eques, galeatum ponit ubique
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis & tituli, quantum non Leucade, quantum
Thessaliæ campis Octavius abstulit udo
Cadibus assiduis gladio: sed Roma parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Ab autoritate.

Autoritas in repub. par fuit, præsidio uterque militarium hominum egebat. Demosthenes Charetis, Diophetis, Leosthenis: Cicero, Pompeii, Augusti; id quod Augustus ipse ad Agrippam & Mecœnatem scribit.

A simili quæ mortem præcessit fortunâ

Duos rhetores alios haud invenio, qui ab obscuris parvísque facti sint tanti, qui tyrannis se regibus objecerint, filias amiserint, patriâ suâ exularint, reversi sint cum honore, rursus fugitantes in adversariorum pervenerint manus. Quòd si natura fortunáque viri utriusque, sic, quemadmodum artifices quidam inter se, contendant, difficile judicatu est, magísne moribus, an rebus gestis similiores reddiderint.

A morte

Unà cum patriæ libertate fuerunt extincti. Demosthenes Antipatri imperio per Archiam Phygadotheram, satellitum principem: Cicero Antonii jussu per Herennium centurionem. Et, quod mirum, certis præsagiis utrique mors denunciata fuit: illi somniis, huic auspiciis. Demosthenes enim nocte per quietem visus erat cum Archia tragœdiis in theatro certare, & cùm illum superasset, tamen defectu apparatûs ab illo vinci. Et Cicero cùm in villa Cajetana esset, corvus in conspectu ejus horologii ferrum loco motum excussit, & protinus ad ipsum tetendit, ac laciniam togæ eousque morsu tenuit, donec

nec servus ad occidendum eum milites venisse nuntiaret.

Ab iis quæ mortem consecuta

Ut Demosthenis gloriosam, ita Ciceronis mortem æterna gloria fuit insecuta: atque tyrannos, quorum nefario scelere succubuerunt, infamiæ crimen perpetuum est comitatum.

Epilogus

Plura dicenda essent: sed cùm cætera comparatu-ris facilia sint collatu, operæpretium est visum, hæc paucis indicasse: quæ restant autem stylo manum injecturis reliquisse.

Ad consimile genus exercitationis conferre poteris Philippum cum Pyrrho, ex primo belli Macedonici libro apud Livium, aliósque autores.

Item Philippum cum Alexandro, apud Justinum lib. 9.

Item in Plutarcho petas licebit exempla comparationum.

- Publicolæ, & Solonis:
- Alcibiadis, & Coriolani.
- Periclis, & Fabii.
- Annibalis, & Scipionis.
- T. Flaminii, & Philopœmenis.
- Aristidis, & Catonis.
- Timoleonis, & Æmilii.
- Lysandri, & Syllæ.
- Agesilai, & Pompeii.
- Dionis, & Bruti, &c.

DE ETHOPOEIA.
Cap. XI.

"Ethopœia est imitatio & expressio morum personæ subjectæ.

"Imitationis autem tres sunt differentiæ; Εἰδωλοποιία, Προσωποποιία, Ἠθοποιία.

Est

« Est quidem Ethopœia, quæ notam habent perso-
« nam, mores solùm effingit, ut qualia faceret verba
« Hercules, Eurystheo sibi imperante, Hîc notus qui-
« dem est Hercules, dicentis verò effingimus mores.
« Idolopœia est, quæ personam habet notam, sed
« defunctam, & loqui non potentem, quemadmodum
« ἐν Δήμοις Eupolis finxit, & Aristides ἐν τῷ ὑπὲρ
« τῶν τεττάρων. Unde etiam Idolopœia vocatur.
« Prosopopœia est, quando finguntur omnia, &
« mores, & personæ, quemadmodum Menander fecit,
« argumentum. Argumentum enim nec rem, nec per-
« sonam habet propositam, unde Prosopopœia est
« dicta: fingitur enim ipsa cum moribus persona.

« Dividitur autem Ethopœia: namque alia est

- Passiva, quæ exprimit affectum: ad quam pertinent, quæ prorsus animi significant motum, ut qualia verba Hecuba faceret Trojâ subversâ.
- Moralis, quæ mores solos depingit, ut quid diceret mediterraneus primùm conspicatus mare.
- Mixta, quæ mores habet pariter & affectum, ut qualia loqueretur Achilles super occiso Patroclo, cùm pugnare decrevisset. Mores enim consilium habet, affectum verò amicus occisus.

Ethopœiam verò tractabis dicendi genere dilucido, brevi, florido, disjuncto; omni flexu, atque figura remotâ. Próque capitibus divides tribus ipsam temporibus; præsenti, præterito, & futuro.

Exemplum

Exemplum Ethopœiæ passivæ, continens quæ verba dicere posset Niobe, jacentibus liberis.

Exordium à præsenti.

"ME miseram! quam aliam præ alia deflebo cala-
"mitatem, orbata nunc liberis, quibus antè fu-
"eram insignis? Quæ copia infelici mihi ad quam re-
"dacta est inopiam? non sum jam misera unius fili-
"mater, quæ antea tam multis conspicua incedeban-
"At quantò satius foret sterilem fuisse potiùs quàm
"in lachrymas atque luctus fœcundam? Longè
"nim infeliciori loco sunt hæ quæ orbitatem sua-
"deflent, eis quæ nunquam pepererunt. Hoc eni-
"quòd experimentum amoris filiorum sumpserun-
"destitutis postea acerbissimum est.

A præterito.

"Sed infelicem me, quæ parem ei qui me genui-
"sum experta fortunam! Orta enim ex Tantalo q-
"convictu deorum felix, tandem ab ea est deoru-
"amicitia evolutus: hujus quoque cladibus meis a-
"probo me esse genus. Conjuncta enim sum La-
"næ, péque hanc ipsam nunc his opprimor mali-
"& ipsius familiaritatem filiorum orbitate deplo-
"Hícque mihi finis cum dea convictûs, ut in cal-
"mitatibus degam. Priùs namque quàm ipsi su-
"cognita Latonæ, felicior ipsa fui mater: ut aute-
"sum illi notior facta, desolata sum liberis, quoru-
"antea quàm me nôsset ipsa, insigni fui multitudi-
"beata. Jacet ille sexus utriusque lætus numer-
"mihi summum in luctum. Quò me vertam infeli-
"ad quæ deflectar? quod mihi ad tot defunctos
"beros sufficiet sepulchrum? Miseram me! in t-
"tis malis meis ipse quoque me deserit calamitat-
"mearum honor, & infelici justa intermittuntur.
"Verùm enimvero quid ista queror ac deploro, c-

à d-

& à diis, ut me in aliam naturam tranſmutent, impe-
" trare liceat! Unum hoc miſeriarum mearum video
" remedium; ut in alicujus, quod ſenſûs vitæque ſit
" expers, formam commuter. Sed vereor miſera, nè &
" ſic quoque quamvis mutata, inter lachrymas agere
" non ceſſem.

SCHOLIA.

Ethopœia. Ethopœia, à Priſciano vocatur allocutio, ſermonis imitatio, ad mores & ſuppoſitas perſonas accommodata. Quint. lib. 9. cap. 2. Imitatio, inquit, eſt morum alienorum, quæ Ἠθοποιία, vel, ut alii malunt, Μίμησις dicitur: verſatur & in dictis, & in factis. Expreſsio morum eſt, & affectuum, unde nomen habet.

Hercules Euryſtheo &c. Hercules Jovis & Alcmenæ filius. Vide Ovid. Met. 9. dictus quaſi aëris gloria. Macrob. 1. Satur. cap. 20. Revera Herculem olem eſſe vel ex nomine claret. Heracles enim quid liud eſt, niſi heras, id eſt, aëris cleos? quæ porrò aëis gloria eſt, niſi Solis illuminatio, cujus receſſu ſpitus occulitur profunditate tenebrarum? Coactus fumulta adire pericula, Junone impellente, & imerante Euryſtheo. Vide Boccatium lib. 12. cap. 34. uit autem Εὐρυσθεύς Stheneli Mycenarum Regis filis. Ovid. in Epiſtolis,

Quem non mille fera, quem non Stheneleius hoſtis,
Non potuit Juno vincere; vicit amor.

——Duros ut mille labores *Virgil. in Æneid.*
Rege ſub Euryſtheo ſatis Junonis iniquæ
Pertulerit.

Εἰδωλοποιία, &c. Hanc ſimulacri fictionem appel. Priſcianus. Fit cum mortuis verba dantur. Quod uit Cicero, pro Cœlio, verba dans Appio Cæco, ntra Clodiam. Livius lib. 6. belli Punici, *Si ab*

inferis existat Rex Hiero, fidissimus imperii Romani cultor, quo ore aut Syracusas aut Romam ei ostendi posse; cùm, ubi semirutam ac spoliatam patriam respexerit, ingrediens Romam, in vestibulo urbis propè in porta, spolia patriæ suæ visurus sit? Item, Cicero in confirmatione, *Quòd si nunc L. ille Brutus reviviscat, & hîc ante pedes vestros adsit, non hâc utetur oratione? Ego reges ejeci; vos tyrannos introducitis. Ego libertatem quæ non erat peperi; vos partam servare non vultis. Ego capitis mei periculo patriam liberavi; vos liberi sine periculo esse non curatis.*

Item Hector occisus apud Virgil. in 2.

Heu fuge, nate deâ, téque his, ait, eripe flammis.
Hostis habet muros, ruit alto à culmine Troja:
Sat patriæ Priamóque datum: si Pergama dextrâ
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra suósque tibi commendat Troja penates,
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato statues quæ denique ponto.

Item Polydorus in tertio.

Quid miserum, Ænea, laceras? jam parce sepulto,
Parce pias scelerare manus: non me tibi Troja
Externum tulit, haud cruor hic de stipite manat.
Heu, fuge crudeles terras, fuge littus avarum.
Nam Polydorus ego, hîc confixum ferrea texit
Telorum seges, & jaculis increvit acutis.

Idem apud Euripid. in Hecuba, inquit, *Sum profectus à profundis manibus*, &c.

Ἐν Δήμοις, *Eupolis*, &c. In comœdia cui nomen id fuit inditum. Eupolis autem erat veteris, cujus magna fuit licentia, comœdiæ scriptor.

Eupolis atque Cratinus, Aristophanésque poëtæ,
Atque alii quorum comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui.

Hor. 1. ser 4.

Fa

Famosus, multa cum libertate notabant, &c. Submersus autem ille fertur ab Alcibiade, quòd quædam illius crimina carpsisset.

Aristides, &c. Hic in oratione quadam rhetoricam defendit, & encomion canit introductorum quatuor, Themistoclis, Miltiadis, Cimonis, & Periclis.

Prosopopœia, &c. Hanc Priscianus reddit conformationem: Quæ est, quando alicui rei contra naturam datur persona loquendi. De qua vide Cicer. 4. ad Herennium. Idem patriam loquentem facit in Catilinam, inquiens, *Nullam jam tot annis facinus exstitit nisi per te, nullum flagitium sine te: tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio, direptióque sociorum impunita fuit ac libera. Tu non solùm ad negligendas leges & quæstiones, verumetiam ad evertendas perfringendásque valuisti. Superiora illa, quanquam ferenda non fuerunt, tamen ut potui, tuli. Nunc verò me totam esse in metu propter te unum; quicquid increpuerit, Catilinam timeri; nullum videri contra me consilium iniri posse, quod à tuo scelere abhorreat: non est ferendum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe; si verus, nè opprimar; sin autem falsus, ut tandem aliquandò timere desinam.*

Et Ovidius 2. Metamorph. introducit Tellurem ità loquentem.

Si placet hoc, meruique, quid ô tua fulmina cessant,
Summe Deûm? liceat perituræ viribus ignis,
Igne perire tuo, cladémque auctore levare.
Vix equidem fauces hæc ipsa in verba resolvo.
(Pressérat ora vapor) tostos en aspice crines,
Inque oculis fumum: volitant super ora favillæ.
Hûsne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,
Officiísque refers, quòd adunci vulnera aratri,

Raſtrorúmque fero, totóque exerceor anno?
Quòd pecori frondes alimentáque mitia, fruges
Humano generi, vobis quoque thura miniſtro?
Sed tamen exitium fac me meruiſſe, quid undæ?
Quid meruit frater? cur illi tradita ſorte
Æquora decreſcunt, & ab æthere longiùs abſunt?
Quòd ſi nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At cœli miſerere tui: circumſpice, utrinque
Fumat uterque polus: quos ſi violaverit ignis,
Atria veſtra ruent: Atlas en ipſe laborat,
Vixque ſuis humeris candentem ſuſtinet axem.
Si freta, ſi terræ pereunt, ſi regia cœli;
In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis,
Si quid adhuc ſupereſt, & rerum conſule ſummæ.

Menander fecit argumentum, &c. Menander poëta comicus fuit. Gell. lib. 17. cap 4. ſcribit ab eo relictas fuiſſe centum & octo, vel (ſecundum alios) centum & novem comœdias: ſed omnes ad noſtra tempora non pervenerunt. Cæterùm ut Menander habiut φάσμα, ita ἔλεγχον· in quo res eeat: nulla autem vera ſed ficta perſona. Cataneus reprehenſionem vertit. Aphthonius ait, Ὁ μὲν ἔλεγχος πρᾶγμα μόνον, ὁ δὲ μόνον ἔτι καὶ πρόσωπον· hoc eſt, *Redargutio res quidem non autem perſona*: Ut ſi quis illam introducat loquentem, carpentémque faciat hominum mores aut vitia. Sic Moriãm Eraſmus introduxit. Agricola reddidit argumentum quod (ut ait Cicero ad Herennium) eſt res ficta, quæ tamen fieri poſsit, ut argumenta commœdiarum.

Paſſiva, &c. A Priſciano, paſsionalis appellatur, in qua paſsio, id eſt, commiſeratio perpetuo inducitur; ut, quibus verbis uti potuiſſet Andromache, occiſo Hectore. Fuit autem ea uxor Hectoris animo virili prædita, unde à virili pugna nomen ſortita.

Mar

Moralis, &c. In qua continentur mores; ut, quibus verbis potuisset uti rusticus, cùm primùm aspexit navim.

Patroclo, &c. Hic cùm in patria cædem fecisset, in Thessaliam confugit ad Achillis patrem: Menœtii regis Locrensis filius fuit. *Patroclus.*

Ovidius primo de Ponto,

Cæde puer factâ Patroclus Opunta reliquit,
Thessalicámque adiit hospes Achillis humum.

Amicus fuit Achillis, & sub hujus armis interfectus.

Sive Menœtiadem falsis cecidisse sub armis:
Flebam successu posse carere dolos. *Ovid. in Epist.*

Achillis autem verba, quæ potuisset Patroclo interfecto facere, complecterentur passionem funeris amici, & morem de bello in Trojanorum vindictam suscipiendo cogitantis.

Affectum amicus occisus, &c. Hujus enim progymnasmatis usus est, ut exercitii studio personarum omnium affectus imitari, aptásque materiæ sensuum, sententiarum, verborúmque formas accommodare coneris. Alia enim oratio prudentis hominis & pacati, alia insipientis & irati. Alia timentis, gaudentis, lugentis; senis, juvenis; viri, fœminæ; matronæ, scorti. Vide Emporium sophistam.

Amicus. &c. In Aphthonio habetur, Ἦθος γὰρ ἡ βουλὴ, πάθος δὲ φίλος πεσών. Quint. lib. 6. cap. 2. Πάθος, inquit, atque ἦθος ex eadem natura sunt, ita ut illud majus sit, hoc minus: ut amor πάθος, charitas ἦθος. πάθος concitat, ἦθος solet mitigare: ἤθη mores sunt, quibus plerunque rusticos, superstitiosos, avaros, timidos secundùm conditionem propositorum affingimus, mores eorum imitamur, & ex his ducimus orationem. Diversum est huic, quod πάθος dicitur, quódque nos affectum propriè vocamus. Et ut proximê utri- *De hujus cùm difficultate, tum utilitate. vide Quint. lib. 3. cap. 1.*

usque differentiam signem, illud comœdiæ, hoc tragœdiæ simile.

Sunt qui Ethopœias ponunt triplicem expressionem.

- Morum, quam prolixiorem tradunt; ut ingeniorum, virtutum, vitiorum, Thrasonis aut tyranni.
- Naturalium propensionum inclinationum, Φυσικῶν ροπῶν, hoc est, affectuum innatorum; ut amoris paterni in liberos, charitatis affinium cognatorúmque inter se.
- Affectuum leviorum, ut cùm animos erigimus in spem aut lætitiam.

Dicendi genere dilucido, &c. Σαφεῖ perspicuo, de quo suprà in Narratione. Macrob. 5. Saturn. cap. 1 ponit dicendi genera 4.

Copiosum, in quo Cicero dominatur.

Breve, in quo Salustius regnat.

Siccum, quod Frontoni ascribitur.

Floridum & pingue, in quo Plinius secundus luxuriatur. Plura dicendi genera profert Erasm. 1. Copia cap. 123.

Tribus temporibus, &c. In præsenti, instantis fortunæ permutatio, & erumnæ recensentur. In præterito, potissimum eæ conferuntur cum infortuniis parentum vel majorum. In futuro, rerum eventus, malorum fines adducuntur, vel consilia, quorum ratione, tantis malis succurri possit.

Niobe, &c. Hæc Tantali filia, Pelopis soror, Amphionis uxor. Fuit autem fœcundissima. Hinc Juvenalis ait Satyr. 6.

Atque

Atque eadem scrophâ Niobe fœcundior albâ.

Quæ secundùm Diodorum Siculum 5. Historiarum, septem filios, totidémque filias; secundùm Ovidium in Metamorph. septem filios, Ismenon, Sipylum, Phœdimum, Tantalium, Alphenora, Damasichthona, Ilionea; secundùm Boccatium lib. 5. cap. 31. quatuordecim. Vide Gell. lib. 20. cap. 6. Homer. Iliad. ult.

Sed infelicem me, &c. Fabula Niobes significat, mulierum superbiam exitiosam esse. In summum enim illa malum incurrit (ut *Niobes mala*, proverbialiter maxima dicerentur & acerbissima) quod passa fuit, quòd se Latonæ præposuisset. Etenim apud Ovidium,

Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cœlestes? aut cur colitur Latona per aras,
Numen adhuc sine thure meum est?

Orta ex Tantalo, &c. Unde Tantalis ab Ovidio dicitur. Tantalus autem, Jovis & Plotes filius, rex Phrygiæ ditissimus. Unde Tantali talenta abierunt in proverbium. Primò fortunatus fuit: deinde, cùm deorum secreta hominibus prodidisset, detrusus fuit ad inferos, 2. Amorum Eleg. 2.

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus: hoc illi garrula lingua dedit.

Porrò Tantali fabulam paucis explicat, inquiens,

Nec bibit inter aquas, nec poma natantia carpit
Tantalus infelix, quem sua vota premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Hujus genus, &c. In similem, inquit, parentis calamitatem incidi. Quemadmodum ab initio pater felix erat Tantalus, ita ego beata. Jam ego misera, sicut & ille. Quem in Cratylo scribit Plato dictum

quasi ταλάντατον, hoc est, infelicissimum. Hujus supplicia adeò gravia, ut proverbio locum fecerint, *Tantali supplicia*, & *Tantali lapis*.

Latonæ, &c. Hæc Cæi Titanis filia, Apollinis & Dianæ mater, à parente Titanis appellata, ut à matris nomine Apollo Latoïdes, & Diana Latoïs. Unde Niobe apud Ovid. Metamorph. 6.

Quóque modo audetis natam Titanida Cæo
Latonam præferre mihi? cui Tantalus autor,
Cui licuit soli superorum tangere mensas?

Atqui contra sententiam Ovidii Diodorus Siculus lib. 6. dicit Phœbes & Saturni filiam.

Aliam naturam, &c. Nioben præ nimio dolore in saxum vel marmor conversam aiunt, illud innuentes, maximo dolore eam diriguisse. Ovidius in Metamorph.

Diriguitque malis, nullos movet aura capillos.
Quæque superba parens, saxo per corpus oborto,
Nunc quoque Mygdoniâ flebilis astat humo.

A Statio in Sylvis Sipyleïa mater appellatur, quoniam facta saxea, turbine venti:

In Sipylum rapta est, ubi fixa cacumine montis
Liquitur, & lachrymis etiam nunc marmora manant.

Sensûs vitæque expers. &c. Fabula Niobes hoc habet verum: Niobe fingitur ex homine conversa in lapidem, quoniam imaginem lapideam supra natorum suorum sepulcra posuerat. Quod Palæphatus se vidisse scribit.

Ethopœiarum exempla: primi argumentum tale est.

Gerhardus Noviomagus

QUænam verba Gerhardus Noviomagus ex lipothymia ad sese rediens olim protulisset dicere, cujus

Vitrem-

Vittembergam profecturi caput latrones ſecuri diffiderant, ipſum apud Brunonis vicum humi ſtratum ſpoliaverant, & fugitivi mortuum credentes in ſylva reliquerant.

Vetus illud dictum, Nemini fidendum eſſe, niſi cum quo priùs modium ſalis abſumpſeris, eſſe veriſimum experior: quos fidos itineris comites arbitrabar, ii crudeliſſimi ſicarii jugulum mihi petierunt: multiſque vulneribus inflictis, ſyntecticum reliquerunt, qui ab ineunte ætate bonis literis ac virtutibus invigilando perſuaſum habebam, ſtudioſis hominibus tutam ubique profectionem patêre. Credebam Horatio, qui ſcripſerat, Integros vitæ ſceleriſque puros, non egere Mauri jaculis nec arcu, ſive per Syrtes, ſive per inhoſpitalem Caucaſum iter eſſent facturi. At ego, licet non apud Scythas ἀνθρωποφάγους verſari videbar, ſed apud homines (quos à germana charitate non alienos ſperabam fore) Germanos: tamen longè prudentiùs feciſſem, ſi noſtri (quo friget omnis charitas) ſeculi tam impunitam peccandi licentiam ante oculos mihi poſuiſſem, nec ſolus neque inermis profectionem hanc inſtituiſſem. Jam ſecura nimis imprudentia mihi nocuit; qui ſtratus humi ſanguine meo terram hanc intingo, herbâſque coloro. Nunc maximo periculo meo cautior factus, tandem diſco nuſquam tutam eſſe fidem, ubique rato vivi, non hoſpitem ab hoſpite tutum, nec ſocerum à genero. Sed quid ploro? Quin libenter ego, quam delicta fortaſſe mea promeruerint, calamitatem patior, æquioréque animo injurias fero? Sed utinam caput illæſum & integrum ſit, ut bonarum disciplinarum capax à rationis amuſsi nunquam deliret! Utinam in hoc caſu Cæneus ille Perrhœbus fuiſſem, & hoc mihi donatum, ut nullo ferro ſauciari potuiſſem! Eheu! quàm plagam profundam, quàm vulnus altum ſentio! quod pacis ſemper amans ego

Exordium à præſenti.

præter

præter meritum accepi, & ab illis, quos beneficio prosequebar, quos amicos atque fidos incognitarum mihi viarum duces amplexabar; pro quorum incolumitate, incolumis ipse hoc corpusculum amittere non detrectabam, eorúmque inopiam meâ qualicunque rerum copia sublevare (si modo postulassent) minimè gravatus fuissem. Id quod è bonarum literarum studio semper addidici facere, nec ego unquam pecuniæ servus, congestis undique saccis indormire solitus, neque tanquam sacris parcere, quæ Tortum digna sequi potiùs quàm ducere funem. Sed ô perfidam pecuniam, & sacram auri famem! quid non mortalia pectora cogis? ô mores! ô tempora!

Pauca licèt portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium contúmque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis umbram.
Vt jugulent homines, surgunt de nocte latrones.

Hos etiam de media luce surgere, testimonio fuerit calamitas mea: quæ & evidenti est argumento, quàm fragilis, & quantis vita nostra periculis sit obnoxia. Omnis mea, quâ valde gloriosus jam pridem effulgebam, dignitas, hîc ad nihilum ferè jacet redacta. Gloria mea quasi flos agri propemodum demissus flaccescit. Quid ergò sumus? aut quidnam victuri gignimur? ordo quis datus? aut metæ quàm mollis flexus? Deum immortalem, quot periculorum genera vitæ nostræ indies insidiantur! Quot, accidunt casus, venena, naufragia, cædes, pestes! Alius acini granum glutiens, præfocatus interiit. Fuit, quem potus cum lacte pilus strangulârit. Fuit cui stiria gelu durata, delapsa tecto subitum attulit exitium. O lubricas igitur res mortalium, & hominem verè bullam!

A præterito. O nimiam hominum teterrimorum crudelitatem! O meam insignem imprudentiam atque securitatem

tem! qui omnia prospera atque tuta mihi persuaseram, in hæc tanta mala incidi, hîc vulneribus confectus, atque pulveribus obsitus jaceo, cujus amici gloriâ magnâ, parentes honore summo claruerunt. Hîc miserabiliter jaceo, qui jam olim in gymnasio Lovanienſi clarum nomen atque decus, laborum meorum & virtutis beneficio consequutus fueram, celebris Poëta, celebrior Orator, celeberrimus Theologus salutatus. Hîc flebiliter jaceo, quem Episcopus Trajactensis Dominus Philippus, nobilissimo Burgundiorum sanguine procreatus, maximis honoribus affecit; tot muneribus opimis, tot sacerdotiis pinguibus exornare nunquam intermisit; qui tot heroës atque principes amicos bonarum literarum cultu, vitæque sanctimoniâ mihi devinxeram, ut cœlum citiùs ruere, quàm in hanc fatalem ærumnam me putaverim iri præcipitatum. Sed quorsum ità mihi? O res humanas variabiles! ô vanitatem rerum, & inconstantiam!

Sed quid istorum recordor, quæ magis refricant memorata, quàm dolorum minuunt? Unum restabit, ut supplex ad asylum Dei Opt. Max. confugiam. Hic est unica salutis arx, ipsum orabo, huic supplicabo, huic peccata mea confitebor, atque precabor, ut me liberet ex hoc tanto malo Consolator optimus. Cujus divina providentia ad nostri emendationem atque salutem omnia fieri permittit. Ille Pharaonem, ille alios induravit, & ad affligendum sibi dilectum populum sæpius instigavit. Ille rursus tyrannum fluctibus obruit, & ab omnibus miseriis insontem gregem eripuit. In hoc fortem apparere, in hunc unum spem erigere, præsentissimum ærumnarum cunctarum remedium est. Quo posthabito, rebus in humanis mentem occupatam habere, magis erit dolorem augere, quàm mitigare, aut omnino tollere. *Af. 1. 10.*

ALIUD

Aliud Exemplum,
Continens quæ verba Hercules Eurystheo sibi imperante potuisset facere.

A præsenti. Multi sunt infortunati, sed nemo magis, quàm ego sum infelix: qui miser, quartâ natus lunâ, calamitates varias & plurima mala patior.

A præterito. Non sufficiunt, quæ retro actis annis animo fortissimo tuli, quæ noverca Juno mihi præparavit. Hæc serpentes immisit, quæ me puerum in cunis occiderent: mox Eurysthea stimulis novercalibus impulit, ut, in varia periculorum genera me protrudens, è medio tolleret. Variis igitur tempestatibus ego jactatus, fœdantem peregrino templa cruore Busirin domui: Et

Solus Amazonio cinctus Stymphalides arcu,
Non cadere Antæo, non crescere profuit hydræ,
Non cervam volucres eripuêre pedes, &c.

A futuro. Sed quis finis, quis modus, Eurystheu, furoris atque tyrannidis tuæ futurus? Quin parcis ætate confecto? Manliana atque Phalaridis imperia longè tuis humaniora. Tu quam, Lycha, vestem à Deïanira missam huc pertulisti, nimirum Junoni gratam, mihi perniciosam futuram, imbutum veneno Lernæo munus est, unde novam pestem profluxuram video, cui nec virtute poterit resisti, nec telis neque armis; sed pulmonibus errabit ignis edax imis, & per omnes pascetur artus. Vide Ovid. 9. Metamor. & Claudianum in præfatione libri secundi de raptu Proserpinæ: Virgilium Æneïd. 8.

Tertium Exemplum, continens qualia verba dives ad inopiam redactus posset facere.

MUlta mihi in unum locum confluunt incommoda, quæ meum pectus pulsant, simul multiplex ærumnam exercitam habet paupertas. Ubi spes meas collocem, non habeo. Nunc tandem experior infelix, Omnes modis omnibus, qui pauperes sunt, miseros vivere. Quid enim? mehercule, miser est homo, qui ipse sibi quod edat, cogitur quærere, & idipsum ægrè invenit: longè miserior, qui & ipse quærit, & nihil invenit: omnium miserrimus, qui cùm ipse cupiat, quod edat non habet. Hujus farinæ sum ego miser qui Crœso jamdudum felicior habitus, jam autem Codro pauperior, atque Leberide nudior, non possideo ubi pedem ponam. Etenim omnia vel hostis abstulit, vel incendium absumpsit. *Exordium ex Plauto sumptum.* *A præsenti.*

Florentissimo jampridem mihi divinâ quasi virgulâ suppetebant omnia. Et divitiarum copiâ fretus, omnia vel facere vel dicere audebam, ut reipsa fontes argenti locutos animadvertisses. Mala etiam laudi dabantur, cùm felicibus sint & trimestres liberi, stultitiámque patiantur opes. Proinde mihi Suffenus eram, qui oppidò fortunatus plurimos habebam, qui mihi adhærescebant, fautores. *A præterito*

Donec eram felix, multos speculabar amicos:
Tempora cùm modò sint nubila, solus ero.
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Etenim pauperem modò me factum nemo consolatur, nemo fert suppetias. Qui jampridem aderant non vocati, jam rogati fugiunt; & qui fideles amici visi, eos calamitas mea falsos coarguit. Erant enim (ut proverbio dicitur) αὐτολήκυθοι. Verum nimis

mis est, quod ait Ovid. 2. de Ponto.

Turpe quidem dictu, sed si modò vera fatemur,
Vulgus amicitias utilitate probat.
Quantum quisque sua nummorum servat in arca,
Tantum habet & fidei.

Iuven. Satyr. 3

O me miserum! Cùm non sit omnis hominis, sed tantùm sapientis, paupertatem ferre, juxta illud Menandri, Πενίαν φέρειν ὃ πᾶσι, ἀλλ' ἀνδρὸς σοφοῦ· ego per inopiam mentis inops factus, tanta mala diutius tolerare non potero. Inter duo mala igitur pendens, quod levius videbitur, eligam. Longè melius arbitratus fore, ut mihi mortem consciscam, quàm in paupertate vivam, aut ad turpe compendium me compellat inopia. Quare, quod Theognis Cyrno consilium dedit, amplectar:

In mare fluctivagum, nè me premat aspera egestas,
Præcipitabo, altis desiliámque jugis.

Quid? Mors ultima linea rerum, quæ nihil sentit. Quod autem nihil sentit, nihil ad me, &c. Vide Gel. lib. 2. cap. 8.

Quartum Exemplum, continens qualia verba dixerit Hecuba post excidium Trojanum.

Fuit autem Hecuba Cisseï regis Thraciæ filia: unde Cisseïs vocatur, Virgil. in 7.

Cisseïs prægnans tedas enixa jugales.

A præsenti. FOrtunam Euripum, sive æstuarium, non injuriâ vocatam, reipsa jam infelix experior, quæ statu beatissimo gloriabar, regis filia, regis uxor, pulcherrimorum atque fortissimorum Heroüm mater, jam in tantas, quantæ nè quidem excogitari, nedum exprimi poterunt, calamitates incidi. Fortuna me sublimiùs evexit, ut illisura graviore casu præcipitum dare-

daret. Utinam in humili aut obscuro loco nata, aut crudelissimi Scyronis filia fuissem! sic æquiore animo, quæ patior, ferrem. Promeritam enim genitoris pœnam in me quoque derivatam arbitrarer.

A præterito

Sed in fatis esse video, ut ejus generis, in quod ascita sum, discrimina subeam, ejúsque malorum particeps fiam. Socer deos iratos habuit, glos monstris marinis exposita, maritus occisus à Pyrrho, filius fortissimus ab Achille. O me miseram! quid Polydorum, quid Parin, quid Troïlum, quid Helenum, quid dulcissimam filiam Polyxenam ad Achillis sepulcrum jugulatum commemorem? O me infelicem! Utinam nunquam viro nupsissem, nec in magnam calamitatem tot liberos peperissem!

A futuro

Sed quid lamentor? Multò consultius fuerit deos precari, ut in aliquod sensu carens, aut in rationis expers animalculum me transforment. Quamvis ærumnarum miserti dii me exaudierint, & in canem mutarem decreverint: tamen ego quod humanâ voce non potero, id latratibus assiduis deplorare non sum cessatura.

Quintum Exemplum, continens quæ verba taurorum cornibus alliganda protulerit Antiope.

Antiope.

QUÆ fuit Nyctei in Lesbo regis filia, unde Nycteis appellatur, uxor Lyci Thebanorum regis. Peperit ex Jove Zethum & Amphionem. Varias ærumnas experta: A Circe in montem abducta, ut taurorum cornibus ardentes tedas habentibus suspensa interficeretur.

Persius Satyrâ primâ,

Antiope ærumnis cor luctificabile fulta.

Quæ-

A præsenti. QUænam in terris fœmina poterit vivere, quæ tantis malis jactetur, quantis inpræsentiarum ego? cujus luctus miserabili proverbio locum facit, Omnium beatissimam me fore putabam, quæ regina duos Jovi Optimo Maximo filios peperissem; alterum à Diana dilectum, venationibus illustrem; alterum artis Appollineæ peritissimum, qui non solùm deos atque homines, sed etiam feras & saxa testudinis cantu permovere potest. Quæ duo charissima pignora jam non ampliùs videre, nec amplecti datur, sed (hei mihi!) genere mortis teterrimo jam dilaceranda, cogor relinquere.

A præterito Utinam ego nunquam fuissem in hanc lucem edita! Quid mihi profuit regis filiam, quid regis uxorem, quid ab ipso Jove gravidam fuisse? Quorum omnium quo major gloria præfulsit, tantò casus gravior, & acerbior mihi modò calamitas insurgit. O fors fortuna, ut nunquam perpetuò es bona! O quàm potens, quàm variabilis! Tantum juris atrox, quæ tibi vendicas.

A futuro Cæterùm quid prodest fletibus indulgere? Quin potiùs ad deorum auxilia confugio, suppliciter oraturа, ut oppressæ subveniant, finémque malorum faciant? Sed qui propiores estis vicini, succurrite. O populares auxiliamini, & ærumnas meas commiserescentes, ab hisce crudelissimæ Circes vinculis semimortuam eripite.

Sextum Exemplum, continens quæ verba Andromache captiva, patrio solo everso, & marito occiso, potuisset dicere.

ERat autem Andromache uxor Hectoris: & Ætionis filia, regis Thebarum in Cilicia. Unde Ovidius in tertio de arte ait,

——nunquam

nunquam
Thebais Hectoreo nupta resedit equo.
Homerus Iliad. 6.
Ἀνδρομάχη δυσάτης μεγαλήτορος Ἑτίωνος.
Filia magnanimi fuit Andromache Eetionis.

O me miseram! quæ divitiis & honore sydera jam- *A præsenti*
pridem adibam, nunc maximas in ærumnas præcipitata sum. Omne mihi gaudium, omnis voluptas, omnis denique vitæ jucunditas est erepta. Solus me dolor assiduus excruciat, continuus mœror exhaurit, perpetuæ lacrymæ consumunt: enecor deflendo fortissimum, meisque amantissimum Hectorem maritum, extinguor lugendo filium dulcissimum, quem pater ipse Scamandrum, alii maluerunt Astyanacta, quòd urbem tutaretur, vocare. Quibus occisis omnem spem amisi, ut orbatæ jam nihil supersit nisi suspendio arbor deligenda.

Fatalis quædam necessitas incumbit mihi, & ada- *A præterito*
mantina ærumnarum catena traxit, ut in ipsissimam malorum lernam inciderem. Quippe ut modò Trojam Græci, sic olim Achilles patriam Thebas evertit, patrem Eetiona sustulit, septémque uno die fratres interemit, & pretio matrem redemptam, ante paternas ædes interfecit: ubi pater olim ac fratres beati regnârunt, ibi nunc ingens solitudo, fruticeta, pecorúmque sunt pascua, & Troja jam in cineres conversa, cum marito filius occisus, ut nihil solatii restet vel apud amicos vel affines. Quò igitur infelix me conferam? quò locorum abducar captiva? O utinam, quo die me parens enixa fuit, aliquis turbo rapuisset, aut tellus ima dehiscens ad umbras me pallentes adegisset!

Sed cur me luctu macero? cur non potiùs ad vi- *A futuro*
ctoris pedes provolvor? enixè rogatura, nè in miseram nimiùm sæviat tot alioqui malis oppressam.

Áh quàm vereor, nè victoriâ forsitan insoleſcens ille mihi graviter ſit inſultaturus, ut mors potiùs, quàm vita, ſit exoptanda!

Idem argumentum Sophiſta Libanius tractavit, ab Eraſmo Roterodamo Latinum factum: cujus verba non piguit aſcribere.

Septimum Exemplum: quæ dixerit Andromache, interfecto Hectore.

DECLARATIO.

Andromache EVenit quod timebam, & verba mea deſpiciens Hector, ad optima hortatam eſſe cognovit. Admonueram ut ſibi parceret: ille verò contrà, ſuam ſalutem vilem habuit: ergò extinctus eſt, non meis, (prô dii!) in manibus, verum ab Achille. Quòd ille occubuit, hoc eſt interiiſſe Priamum, Hecubam, fratres, hunc ipſum puellum, me, civitatem omnem. Ille tuebatur Ilium. A quo igitur poſthac ſervabitur? Intereunt, occiderunt omnia, facta ſum mulierum infeliciſsima. Quantâ me felicitate, cujus guſtum modò dederat fortuna, ſpoliavit! Erant mihi in regiis pater ac mater, tum fratrum chorus, nitidæque ac lauta omnia. Accedebat ad hæc aliud maximum omnium, conjux Hector, bellator inſignis. Spectabar, beata dicebar: & ſi quis adiens me Andromachen appellabat, cognominis vice adjiciebat, imperatoris, victoris fortunatam. Oportebat igitur in eadem fortuna pariter conſeneſcere. At non paſſus eſt fævus iſte Achilles, quem quidem in meum exitium produxit Thetis, patrem mihi ademit, trucidavit fratres, ſervitutem matri injecit: deinde roſtrum eſt, ac nè ea quidem ſupereſt. Et hæc gravia quidem: verùm

verùm tu tolerabiles reddebas ærumnas, Hector, atque unus præstabas omnia, & quibus eram orbata, ea rebar adesse per te. Sed occisus es, accepisti vulnus: nos rapimur, instant tristia, impendet periculum, imminet incendium. Videre mihi videor Trojanos cædi, uxores per vim indignè tractari, liberos trahi, videre ferrum, videre flammam. Aperta est hostibus Troja, te haud ampliùs pro portis propugnante. Ah puer! fortè prehensum te quispiam hostium ad turrim adiget. Strenuus erat pater: à te pœnas repetent Græci. Me forsitan occîdet alia vis. Atque in hoc quidem fortunatæ erimus. At non continget: servitus me manet & famulatus, plagæ, & in extremum usque ævi lachrymæ. Haud etiam scio an visura sim terram, unde nobis hostis iste advenit. Mox etiam, quod acerbissimum est, concubitum cogar pati ejus, qui interemit Hectorem.

Octavum Exemplum: quæ dixerit Medea, suos mactatura filios

DECLAMATIO *Libanii sophistæ, Erasmo interprete.*

Fluit & mihi mea ars auxilio, ut acceptâ contumeliâ non tantùm angerer, sed & pœnas sumerem. Non ampliùs rex Jason, non ampliùs Corinthiorum potitur. Omnes opes subvertit corona, omnia velum perdidit, omnia conflagrârunt incendio. Et accedit ad calamitatis cumulum dementiæ genus, quod illi de me nihil etiam subolet. Quid igitur? sufficere hæc putabimus, ac præterea nihil requiremus? Minimè gentium: imò superest alia vindicandi ratio superiore atrocior, nihil egens veneficiis, aut arte *Medea.*

clancularià, verum animo præsenti virilique, & dexterâ quæ facinus nullum refugiat: Sunt liberi mortalium omnium impiissimo, & vocatur pater. Hoc è filiis solatium unà cum ipsa appellatione, illi adimamus. Haud quaquam me sinit, quæ justa sunt, expendere meorum malorum tum multitudo, tum magnitudo. Sed rationem ineunti mihi, pro quibus factis quem fructum receperim, omnia ad pœnam minora videntur. Æta mihi, pater erat, isque Scytharum rex: tum virginitas & forma egregia, ac multi inter finitimos proci: denique spes præsentibus bonis potiores. Appulit scelestus ille, neque deos metuens, neque homines reverens: atque erat omnibus malis circumvallatus, & necesse habebat invincibilia vincere, tauros ignem efflantes, armatam aciem è terra prosilientem, draconem pervigilem. Ac dignus quidem erat, qui in his omnibus vinceretur, ut isto cadente victoria penes patrem meum esset potiùs, quàm Ætæ regnum ludibrio haberet unius navigii dominus. At ego quicquid est proditorum scelere præcurrens, quicquid amentium stultitiâ superans, familiares pro hostibus, hostes familiarium loco habui, & contra patriam ab alienigenis stabam. Porrò autem oppositi naturæ ferarum, extinctus est ignis, tauri jugum duxerunt, cessit aratro solum longè durissimum, sopitus apparuit draco, id quod antea nunquam. Manu tenebam adhuc trementem Jasonem. Ego porrò super hæc omnia navem conscendi, multis magnisque persuasa pollicitationibus, sacramentis, meis ipsius beneficiis. Accepit & benevolentiæ meæ argumentum, & Iolcus, ubi rex Pelias inimicus senex, ab iis, quas genuerat, discerptus est juventutis spe, ultrò se fraudi tradens. Et hujusmodi quidem mea in Jasonem partim domi, partim in Græcia beneficia extiterunt. Gratia verò cujusmodi? Corinthum vidit, & Creonti

ontis imperium, ac de Glauce audivit. Cæterùm nulla habita ratione eorum, quæ feceram, uxorem duxit cùm ex me liberos haberet, me vivâ vidit nuptias, atque illa omnia exciderunt animo, præque imperii cupiditate mea merita neglecta sunt. Atqui nè ista quidem sufficiebant: insuper expulsa sum, contumelia affecta sum, minis onerata sum: hæc quidem justam indignandi causam præbuerunt, artem verò effugii tantùm gratiâ tenebam, & hactenus suffecit. Incedamus jam, & per aliqua, quáque licet eamus. Feri Medea filios, macta filios Jasonis viri scelerati, impii patris, hospitis mali. Nè quid te rerum omnium revocet, non natura, non gestatio, non partûs recordatio, non nutricatio, non vox, non forma: plectatur Jason in filiis: hi verò hostium nomine plagam recipiant: non eripiant eos cognati Glaucæ, neque iram in illos evomant. Atrox quidem facinus: sed ad prius illud consequens. Contra naturam impiè agemus: at istud olim ausæ sumus. Fratris cædes ad liberorum cædem deducit: Ejusdem est & hoc animi, ejusdem dextræ. Obsecro, filii, sub ensem venite, hic in vos per me adigendus est. Enimvero si probus ille fuisset, nihil horum pateremini. Et quàm elegans forma, quàm bona figura corporum! sed patris imaginem referunt: id facit ut occîdam lubentiùs. Hi quidem igitur mox jacebunt. Ego verò è sublimi medióque aëre scelestum aspiciam. Atque ille gemens & nihil non faciens vociferabitur quidem, me verò nequaquam attinget. Ejusmodi draconum jugo freta vehar, supra Athenarum verò urbem ingrediens, inde cruciatum spectabo.

POSTREMUM EXEMPLUM,

Continens quænam dixerit Cornelia, cùm audisset victum à Cæsare Pompeium. Vide Plutarchum in vita Pompeii. Item quæ Cleopatra ad Antonii sepulcrum. Vide Plutarchum in vita Antonii.

DE DESCRIPTIONE,
quæ Græcè ἔκφρασις dicta.

CAP. XII.

Descriptionis summa est virtus, inquit Quint. lib. 8 cap. 3. Facillimè enim id accipiunt animi quod agnoscunt

" DEscriptio est oratio expositiva, quæ narrationis
" id quod propositum est, diligenter velut ocu-
" lis subjicit.

" Describuntur autem
- Personæ,
- Res,
- Tempora,
- Loci,
- Bruta animalia,
- Plantæ.

" Personæ, ut Homerus in Odyssea ad Eurybaten,
" *Latus erat humeris, ore ater, crinéque crispus.*
" Res, ut navales pedestrésque pugnæ, quemadmo-
Historici simplici appellatione Thucydidem intelligit
" dum Historicus fecit.
" Tempora, ut ver, aut æstas, differendo, quòd mul-
" ti proferant in his se flores.
" Loci, ut idem Thucydides portum Thesprotarum
" χειμέριον, id est, hyemalem, quámque teneat for-
" mam dixit.
" Describentes verò personas, à summis ad ima us-
" què ire oportebit, id est, a capite ad pedes.
" Res verò ab antecedentibus, & eis quæ insunt ip-
" sis, quæque ex ipsis solent provenire.

Tempora

" Tempora verò & loca ex eis, quæ ipsis continen-
" tur.

" Descriptionum autem aliæ sunt,

- Simplices, ut quæ pedestres vel navales explicant pugnas.
- Compositæ, ut quæ res pariter temporaque conjungunt, veluti Thucydides, qui nocturnam in Sicilia pugnam describit: Simul enim & pugnam quomodo facta sit, & nocte quomodo gerebatur, comprehendit.

" Oportet autem describentem dicendi figurâ uti
" tenui, & multiplicibus orationem variare schematibus, prorsúsque res imitari, quas describit.

Descriptio Arcis Alexandriæ.

" Arces in urbibus ad publicum præsidium atque
" munimenta sunt constitutæ, veluti vertices urbium
" hostiúmque arctrices, firmantúrque non magis ipsæ
" urbibus, quàm ipsas urbes tuentur. Athenienshum
" autem arcem media Athenarum complectitur regio.
" Cæterùm Alexander suæ urbi, quæ ab illo cogno-
" mentum accepit, arcem construxit, quam justiùs A-
" cropolin appellare licet, quòd in urbis extremo &
" excelso posita sit, quam illam, quâ multùm Athe-
" nienses gloriantur. Hæc autem sicuti se habet, ita ora-
" tione quoque prosequemur. Clivus quidam medio è
" solo extollitur, ingenti in sublime spatio se profe-
" rens: hunc, arcem vocant, propter utraque hæc, &
" quòd hostes arceat, & quòd sit in urbis arce, id est,
" summo locata. Viæ ad ipsam ducunt duæ, sed dissi-
" miles: hac enim via est, illàc verò patet ingressus;
" mutatáque proinde nominibus, id ipsum quod
" sunt, vocantur: nam pedibus hàc ire licet, capacique

curruum est via. Illi verò quæ curribus invia est, additæ sunt scalæ, gradúsque supra gradum exinferiori in sublime deducens, neque priùs quàm centenarium expleverint numerum, desinentes: hic enim absolutus numerus scalarum terminus est. Vestibulum dehinc gradus excipit, cancellis mediocribus circumseptum, quatuórque sublimes & maximæ columnæ, quæ vias omnes ad unum deducunt ingressum. Columnis autem domus quædam est imposita, multas mediocres ostentans columnas, quæ vario colore conspicuæ eximium præbent loco ornatum. Tectū autem dietæ in rotunditatem circumactum, ingentem multiplicémque imaginem complectitur rerum. Introeunti autem arcem locus offertur, quatuor eisdem æquis lateribus divisus: proinde tota quoque ædificii figura efficitur quadrata. Aula in medio est, columnis undique suffulta: eam porticus excipiunt, & ex quoque æqualibus distinctæ columnis, ità in medio dispositis, ut neutram in partem sint quicquam omnino deflexæ. Unaquæque autem porticus ad transversam alteram finitur; & duplex est columna ad utramque porticum divisa, ut illàc quidem desinat, hàc verò rursum incipiat. Addita autem porticibus introrsum armaria, quibus libri reconduntur, eáque semper, si cui vacet, aut libeat legere aliquid, patent, totámque velut urbem ad philosophiæ cultum adhortantur. Alia item loca sunt, ad venerationem deorum vetustorum instituta. Tectum porticuum auro distinctum, vertices columnarum ære fabricati, auróque superne incluſi. Neque verò aulæ simplex ornatus est, verùm alius atque alius: quorum hic quidem Persei continet certamina, ille autem aliud. Mediâ autem arce columna immensâ altitudine se profert, quæ locum ipsum facit illustrem: haud enim in promptu quis, quo progrediatur, habet, nisi indicem viarum

Alexandrina bibliotheca omnibus semper patens.

hanc

"hanc subindè respectet columnã. Quin & arcem ipsam terrâ marique conspicuam præstat. "In vertice principia rerum primáque elementa sunt expressa. "Priùs autem quàm media transeatur, ædificium est "quoddam, pluribus ostiis patens, quorum cuique à "deorum vetustorum aliquo est inditum nomen. Duæ "dehinc pyramides lapideæ positæ, & fons profluens, "Pisistratarum fonte haud paulò melior. Mirandum "etiam id quoque spectaculum, eò quòd eorũ, qui fabricati sunt arcem, velut ano tanto operi non sufficiente, numerum nominaque comprehendit, duodecimque pariter in ipso arcis fastigio conspiciuntur "artifices. Descendenti autem ab arce, planus offertur "locus stadio assimilis, idque ipsum loci est nomen. "Aliâ item parte alius quoque ad similia accommodus, verùm illi & planitie, & magnitudine impar. "Cæterùm præstantior hujus arris forma, & ornatus, "pulchritudóque major est quàm ut paucis narrari possit. Quòd si quid prætermisimus, admiratione "rerum in se rapientium animum, est effectum. Sed & "quæ pro magnitudine explicari non poterant, ea relinquere satius est visum.

SCHOLIA.

DEscriptio est oratio, colligens & repræsentans oculis quod demonstrat, ut ait Priscianus. Idem refert, quosdam non posuisse descriptionem in præexercitamentis, quod præoccupata sit & in Fabula, & in narratione, in quibus etiam describuntur personæ, loca, tempora, res. Sed quoniam eloquentissimi viri eandem, ut ad ingenia exercenda commodissimam, tradiderunt inter progymnasmata, seorsúmque tractandam prodiderunt, non incongruum est eos imitari. Erasmus secundo Copiæ vocat ἐνέργειαν, cum vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratiâ rem non simpliciter exponimus, sed, ceu coloribus expressam,

Descriptio est oratio quâ tota rerum, de quibus agitur, imago quædam oculo verbis depingitur, ex Quint. lib 8. cap. 3.

expressam, in tabula spectandam proponimus, ut no depinxisse, non narrâsse, lector spectâsse, non legisse videatur. Id fiet, si priùs ipsi totam rei naturam, omnésque circumstantias, ac veluti faciem animo lustremus: deinde ita verbis, ac figuris idoneis effingimus, ut quàm maxime reddatur evidens, perspicuáque lectori.

Ea constant descriptione { Personarum, Locorum, Temporum, Rerum.

Oratio expositiva, &c. Sic reddidit Catanæus. Aphthonius enim vocat, Λόγον περιηγηματικὸν, à περιηγέομαι, quod est narro, vel expono; unde & περίηγησις.

Personæ describuntur, &c. Personæ descriptionem, προσωπογραφίαν appellant: fit cùm depingimus personam amantis, luxuriosi, avari, voracis, temulenti, somniculosi, invidi, sycophantæ, parasiti, lenonis, garruli, aut gloriosi ostentatoris: ut si velis non divitem, sed pecuniarum ostentatorem describere; Iste, inquies, qui se dici divitem putat esse præclarum, primùm nunc videte, quo vultu nos intueatur: nónne vobis videtur dicere, Darem, si molesti non essetis? Cùm verò sinistrâ mentum sublevat, existimat se gemmæ nitore, aut auri splendore aspectus omnium perstringere. Cùm puerum respicit, alio nomine appellat, deinde alio atque alio. Heus tu, inquit, veni Sannio, nè quid isti barbari perturbent; ut ignoti, qui audiunt, unum putent eligi è multis, &c. Vide Ciceronis notationem ad Herennium quarto. A nonnullis dicitur εἰκὼν, imago, effigies.

Virg. in 1. *Virginis os habitúmque gerens, & virginis arma*
Spartanæ, vel qualis equos Threïssa fatigat

Harpalice,

Harpalice, volucrémque fugâ prævertitur Hebrum.
Namque humeris, de more, habilem suspenderat arcum
Venatrix, dederátque comam diffundere ventis,
Nuda genu, nodóque sinus collecta fluentes.

Latus erat humeris, &c.. Verba sunt Ulyssis ad Penelopen, Odiss. 19. Ille se Cretensem esse simulabat. Interrogatus igitur à Penelope de Ulysse, habitum ejus describit, & amicos, in quorum numero Eurybaten præconem fuisse recenset, qui.

Γυρὸς ἐν ὤμοισι, μελανόχροος, οὐλοκάρηνος,
Rotundus humeris, nigricolor, & crispus crine.

Aphthonius habet, Γυρὸς ἔην ὤμοισι, μελάγχροος, &c.

Describuntur res, &c. Cùm videlicet id quod fit, aut factum est, non summatim ac tenuiter exponimus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus, ut auditorem, sive lectorem jam extra se positum, velut in theatrum avocet. Quam ab effingenda rerum imagine ὑποτύπωσιν Græci vocant: etiamsi vocabulum hoc commune est, quoties aliquid oculis subjicitur. Veluti si quis expugnatam civitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quæcunque talis fortuna recipit, (utar enim Quintiliani verbis:) At si aperias hæc, quæ verbo uno inclusa erant; apparebunt effusæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diversis clamoribus unus quidem sonus, aliorum fuga incerta: Alii in extremo complexu suorum cohærentes, et infantium fœminarúmq; ploratus, maléque usque in illum diem servati fato senes: Tum illa profanorum sacrorúmque direptio, efferentium prædas, repetentiúmq; discursus, & acti ante suum quisque prædonem catenati, & conata retinere infantem suum mater, &, sicubi majus lucrum est, pugna

Lib. 8. c. 3

pugna inter victores. Licèt enim hæc omnia complectatur eversio, minus est tamen totum dicere, quam omnia. Vide Erasm. 2. Copiæ.

Navales, &c. Ut apud Actium Epiri oppidum, & promontorium, ubi Cæsar Augustus navali prælio vicit Antonium: & navalis pugna D. Quintii Romani, & Democratis Tarentini, apud Livium lib. 6. secundi belli Punici.

Pedestres pugnæ, &c. Ut pugna Annibalis & T. Sempronii, apud Livium 1. belli Punici. Apud eundem libro secundo. Varronis & Annibalis ad Cannas. Ibidem Annibalis & C. Flaminii ad Thrasymenum lacum. Item equestris pugna Jubelli Taureæ, & Claudii Aselli apud Livium lib. 3. ejusdem belli. Vide Erasm. in proverbio, *Cantherius in fossa.*

Historicus, &c. ὁ συγγραφεὺς per excellentiam, intelligit Thucydidem.

Ver, æstas, &c. Verni temporis descriptionem habet Horatius Odarum 4. Od. 7. *Diffugêre nives, &c.* Porrò temporis descriptionem χρονογραφίαν appellant. Undè non rarò sumitur narrationis initium. Nonnunquam delectandi duntaxat gratiâ adhibetur veluti quoties poëtæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt. Sæpius amplificandi causâ assumitur. Virg. 4. Æneïdos:

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, sylvæque & sæva quiêrant
Æquora, cùm medio volvuntur sydera lapsu
Cùm tacet omnis ager, pecudes, pictæque volucres,
Quæque lacus latè liquidos, quæque aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Loci, &c. Hujus generis est, quoties tota loci facies, veluti spectanda depingitur, ut urbis, montis, regionis, fluminis, portûs, villæ, hortorum, amphitheatri,

eatri, fontis, ſpecûs, templi, luci. Quæ ſi veræ ſint, ὑποχαφίας appellari volunt; ſin fictæ, τοποθεσίας, ut ait Eraſmus, 2. Copiæ.

Theſprotarum, &c. Thucydides libro primo belli Peloponneſiaci, Centum, inquit, quinquaginta naves velificantes Leucade tendunt in Chimerion, quod eſt oræ Theſprotidis. Eſt autem portus, & ſuper eum urbs à mari diſtans, in paluſtribus Theſprotidos ſita, nómine Ephyra, juxta hanc exit in mare palus, Acheruſia cognomen nacta è flumine Acheronte: quem excipit ſinus Theſprotius, ex Maſſide profluentem. Oraculis autem fuit Alexander admonitus ut caveret Acheruſiam: hinc in Italiam conceſſerat. Meminit hujus rei Liv. lib. 8. ab Urbe condita. *Intellige de Alexandro rege Epiri.*

A ſummis ad ima, &c. Ut ſi dicas, Totus animo & corpore monſtrum eſt, nam quamcunque vel animi vel corporis patrem contempleris, monſtrum repe-ries: ingenium excute, prodigium invenies: mores expende, vitam ſcrutare, omnia monſtroſa comperies, oculos, os, vultum, totam denique corporis figuram inſpice, quid aliud quàm beſtiam præ ſe ferunt? Linguam & vocem belluinam illam obſerva, portentum dices: pectus, ventrem, pedes conſidera, quid aliud quàm beſtiam pronunciabis? Hîc ſi quis velit in ſingulis veluti depingendis immorari, ſatis apparet, quantum ubertatis ſit acceſſurum orationi, ut ait Eraſm. 2. Copiæ.

Res ab antecedentibus, &c. Ut ſi Carthaginem expugnatam velis deſcribere, proferas omnia quæ præceſſerunt, deinde omnia quæ in expugnatione contigerunt, poſtremò quæ ſubſecuta fuerunt. Hanc deſcriptionis ſpeciem nonnulli vocant, ὑποτύπωσιν, ab effingenda rerum imagine.

Noſtrorum in Sicilia pugnam, &c. Thucydides lib. 7. belli Peloponneſiaci.

Quomodo

Quemodo gerebatur, &c. Ancipiti scilicet prælio. Nocte quidem fulgebat luna, sed bellatores ita se invicem conspiciebant, ut conspici ad lunam liceat. Speciem corporis cernebant, familiarem ab alieno non discernebant. Et Pompeius cum Mithridate pugnaturus, tempus elegit dimicationi nocturnum, ac aciem ita constituit, ut Ponticorum oculos adversa luna perstingeret, suis autem illustrem & perspicuum præberet hostem, ut ait Julius Frontinus, lib. 2. cap. 1.

Figurâ tenui, &c. De generibus dicendi Cicero in opere de perfecto oratore, & quarto ad Herennium. Alii figuras, alii formas, Gellius χαρακτῆρας appellat, & Aphthonius χαρακτῆρα ἀνειμένον.

Res imitari, &c. Quemadmodum pictor formas rerum coloribus examussatim depingit, ita oportet eum, qui res descripturus est, excutere virtutes atque naturas earum, circumstantiis expressas.

In exemplum, &c. Descriptio est arcis Alexandriæ, quam Alexander condidit per architectum Dinocratem. Vide Solinum cap. 41. Ammianum Marcellinum lib. vigesimo quarto: Plutarchum in vita Alexandri: & Diodorum Siculum. Notabis multas, secundum Ptolemæum, Alexandrias fuisse. Alia super Tanaïm in Scythia: Alia in Asia. Hæc in Ægypto, quæ in orbe prima aut secunda habita. Vide Diodorum Sicul. lib. 2. de Antiquis gestis: Livium lib. Octavo. Qui ait, ab Alexandro Epiri Rege condictam Alexandriam in Ægypto. Exordium autem ductum à conditoris consilio arcisque commoditate.

Acropolin, &c. Ità vocâvunt arcem, quasi summitatem urbis. Ibi enim solebant arces exædi. Et Græci ἄκρον, summum verticem dicunt.

Clivum quidam, &c. In locorum regionumque situ describendo, diligenter positionem eorum sequi oportet,

portet, & orationem velut per loca circumferre, in qua ut primum quodque occurrit, sic aptissimè primum dicitur, autore Rodolpho Agricolâ, lib. 1. cap. 32.

Armaria, &c. Alexandri musæi Strabo meminit lib. 17.

Persei, &c. Sunt qui intelligunt Philippi regis filium: de quo sic Livius lib. Macedonici belli 1. Nec Philippus segniùs apparabat bellum, filium Persea puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem ejus regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit. Sciathum & Peparethum, haud ignobiles urbes, diruit, &c. Sunt quibus libeat ad Persea, qui Jovis & Danaes filius erat, referre: qui Medusam occîdit, & Andromeden alligatam saxo, liberavit. Propertius lib. 2.

Andromede monstris fuerat devota marinis.

Hæc eadem Persei nobilis uxor erat.

Cujus gesta Aphthonius vocat ἀθλήματα. Vide apud Ovid. 4. Metamor. Vide proverbium Erasmi. *Gregem Perseus aggreditur.* Quod dicitur de egregio facinore.

Quod deorum antiquorum nomina, &c. Sunt autem juxta quorundam sententiam, deorum antiquorum nomina, Jupiter, Juno, Neptunus, Minerva, Mars, Venus, Apollo, Diana, & tot, ut Apollonii recenset interpres, sunt à Græcis culti, Ζεύς, Ἥρα, Ποσειδῶν, Δημήτης, Ἑρμῆς, Ἥφαιστος, Ἀπόλλων, Ἄρτεμις, Ἑστία, Ἄρης, Ἀφροδίτη, Ἀθλῶα. *Deorum antiquorum nomina*

Pyramides, &c. Illatæ in arctum tendentes erant constructæ moles, quarum nonnullæ eam fuerunt altæ, ut miraculi loco fuerint. Vide Solin. cap. 41.

Pisistratarum fonte, &c. Per Pisistratas vel Πεισιστρατίδας, intelligit Pisistrati nepotes, vel posteros, hoc est, Athenienses, qui pulcherrimum fontem habuerunt, novem fistulis aquam fundentem. Unde

ἐννεάκρουνον

ἐννεάκρηνον appellârunt. Item Καλλιρόην, pulchrum fluentem. Cujus meminit Thucydides lib. 2. belli Peloponnesiaci.

Stadio, &c. Ejus duplicem rationem Suidas tradit. Alteram, quâ intelligitur spatium, quod homo unico spiritu, cursúque suo conficere potest; quod nunc brevius, nunc longius pro currentis aut robore, aut fragilitate redditur: Alteram, quæ geometrica, quâ utuntur cosmographi, cujus meminit Plin. lib. 2. cap. 33. Continet autem sexcentos & 25. pedes.

Exempla Descriptionum.

Descriptionem habes subitæ tempestatis, apud Virgil. in 1.

Apud eundem in sexto, Caci domûs.

Diluvii, apud Ovid. 1. Metamor.

Invidiæ, lib. 2. Famis, 8. Somni, 11.

Ætnæ, apud Claudianum, & Gellium lib. 17. cap. 10.

Justitiæ, apud Gell. lib. 14. cap. 4.

Arcis Tarentinæ, apud Plutarchum in vita Annibalis.

Et Cleopatræ navis in vita Antonii.

Crotonis, apud Livium lib. 4. belli Punici.

Cyzici, apud Florum, lib 3. cap. 5.

Templi Hammonis, id est, Jovis Arenarii, apud Diodorum Siculum in gestis Alexandri.

Descriptio habitationis Sancti Antonii, apud D. Hieronymum, in Hilarionis vita.

SAxeus & sublimis mons per mille circiter passus ad radices suas aquas exprimit, quarum alias arenæ ebibunt, aliæ ad inferiora delapsæ paulatim rivum efficiunt, supra quem ex utraque ripa palmæ in numer

numerabiles, multum loco & amœnitatis & commodi tribuunt. Hîc psallere, hîc orare, hîc operari, hîc fessus residere solitus erat. Vites & arbusculas plantavit. Areolam manibus suis ipse composuit. Piscinam ad irrigandum hortulum multo sudore fabricatus est. Erat autem cellula non plus mensuræ, per quadrum tenens, quàm homo dormiens extendi poterat. Præterea in sublimi montis vertice, quasi per cochleam ascendentibus, arduo valde visu duæ ejusdem mensuræ cellulæ videbantur, in quibus venientium frequentiam, & discipulorum suorum contubernium fugiens, moratus est. Verùm hæ in vivo excisæ saxo ostia tantum addita habebant.

Descriptio gymnastica domûs Reinhardi Lorichii Hadamarii.

SI nemo ringitur, aut sugillat, quòd Plinius omnem villæ suæ Laurentis formam sitúmque calamo depinxit; quæ (malùm) insolentia fuerit, me naso suspensum, aut calumniis prosciissum iri, si ad imitationem prudentissimi viri novam meam, quam in patria (non venustatis aut vanæ jactantiæ, sed urgentis, quam incendia fecerunt, necessitatis causâ) modò fabricor, domum descripsero. Et cum diversis ab autoribus varia rerum, etiam humillimarum genera videamus descripta, eadémque extra omnem interpretantium malignitatem posita; quis, nisi Momo sit iniquior, mihi vitio dederit, quòd multorum honesta imitatu exempla secutus ego, Musam meam delineavero? Quæ longitudine multò spatiosior, quàm latitudine, propius aquilegium, sive puteum civicum Hadamariæ constructa videtur insula. Cujus lapideus, quo undique cingitur, paries altus est triginta duos pedes, crassus autem in fundamento, quatuor, in sublimi tres. Duos in effossa

terra fornices habet satis profundos, atque pro facultatibus capaces, fenestellas modicas ferratas in curvaminibus, in recto sua continentes armariola. Quorum prior terram quinque pedibus superemineṅs, hypogæum potest appellari, quòd locus subterraneus, cellarum variarum, ut oleraceæ aut salsamentariæ vicem explere possit. Indè janua ducit in alterum muro discretum, qui paulò profundior, & à sole remotior, vini apotheca est, saxo stratus, & lacusculo; unde, si fortè ruptis circulis vinum effluxerit, commodùm exhauriri possit, adornatus. Utriusque incurvo solario seni unci grandes ferrei ex ordine sunt firmiter infixi, ut in jectis oblongis perticis, superimpositísque tabulis constituatur pomarium, quod oporothecam vocare licet. In imo utriusque fundo terra fuit arenosa, alicubi etiam glareosa, ad tolerandam molem graviorem incommoda, unde complures proceræ simul ac crassæ sunt alni positæ, quibus aliæ transversariæ breviores fortiter affixæ, nec non grandiora saxa confertim fistucis impacta, firmamentum statuunt immobile, & quod negavit natura compensant arte: Duos admittunt ingressus, alterum angustum, ex ipsis ædibus per compendiosum cochlidium descendentem, alterum multò laxiorem, per quem culearia dolia, magníque cadi vinarii, cisiis aut curribus advecti devolvuntur. Hujus tergo satis robusto superædificata est turris hexagonia, podio tenus lapidea, cum muro, cui adhæret, domestico, sursum versùm ducta, pari crassamento. Quæ non vulgarem ædificio commoditatem, ornatúmque reddit. Sinum à dextra recipit angulosum, ad flexos propaginis arcus idoneum. Ibidem planularum firmiorum janua domûs, à platea tribus erecta gradibus pandit atrium, in quo statim quatuor aliæ conspiciuntur: quarum una, quæ spectat occidentem, hy-

pocau-

pocausto præbet introitum : quæ septentrionem culinæ. Rursus quæ orientem, duæ sunt. Altera deducit in cryptam, altera vergit in contignationem domûs infimam. Principio gradibus quatuor ex atrio scanditur in æstuarium, à culina muro separatum, testudinis dorso prioris impositum, eò salubrius, quò magis sublimatum à terræ gravedinoso squalore, situque peminoso recedit. Ingredienti statim offertur à sinistra lapideus aqualis. Ibidem pictus Οὖτις ille, conqueritur de hominum, quibus in dies afficitur, injuriis, qui cùm nihil faciat, accusatur omnia perperam facere. A dextra basi ferreâ suffulta fornacula, cujus præfurnium peculiari ductu fumum transmittit in caminum. Ex adverso autem mensa non omnino rustica, incitegæ vel abaco proxima. Nec procul in muro sunt repositoria, ubi cum œnophoris cululli, calicésque reconduntur.

Fenestris illuminatum est pellucentibus, in quibus, ut in aliis, refulgent Musarum, patronorum, atque Mecœnatum insignia, cum primis eorum, qui aliquid opis absolvendo huic ædificio contulerunt. Solum asseribus abiegnis contabulatum est. Medium ejus, quà patet meridies, in imam diætæ jam turris sedem excurrit; quæ non modò jucundum hospitibus discumbendi locum, sed etiam omnia, quæ tribus in plateis geruntur, spectandi facultatem præbet. Sedilia undique disposita, non solùm id sunt, quod vocantur, sed ita per ingeniosos arcularios constructa, ut cistarum vestiariarum, linteariarum, aut etiam, si velis, scrutariarum possint officio fungi. Circa eadem icuncularum variarum peristromata sive pictes ità picti sunt, ut verorum desideratorum vicem loco possint. Quorum in superficie Bias te conspicitur, qui cùm patriam ejus Prienen

Ille, (inquit Cicero Paradoxo Primo) hæc ludibria Fortunæ nè sua quidem putavit, quæ nos appellamus etiam bona.

hostes invasissent, omnibus, quos modò sævitia belli incolumes abire passa fuerat, pretiosarum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil ex bonis suis secum ferret; Ego, inquit, vera bona mea mecum porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec immortalium manibus poterant labefactari. Lacunaria coloribus distincta renident. Nec tabulæ coronamentis amœnis tortuosóque corymborum anfractu conspicuæ desunt, in quibus ex ordine supellex stannea vel ænea disponi potest. Applicitum est cubiculum dormitorium; quod, si voles, diem, clamorem, somnúmque excludit, vicinum item calorem recipit atque retinet, aut, ut ratio exigit, effundit. Inibi lectus est pedibus iligneis factus, circa quem tota parietis æqualitas historiam Solonis atque Crœsi, quæ apud Plutarchum habetur, coloribus expressam ostendit: ut animum à divitiarum, mundanæque gloriæ curis (quæ diu noctúque discruciare solent homines) abducens ad quietem invitet, aut magis honesto studio dignam meditationem ingerat menti. Non procul indè Crassi caput cum dextra manu recisum, & ad regem reportatum videtur, & aurum liquidum in rictum oris infusum; ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur. Et inibi regina Tomyris caput Cyri amputari, atque in utrem humano sanguine oppletum conjici jubet, non muliebriter increpitans, Satia te sanguine quem sitîsti. Locus illustratus est tribus, binas in muro sediculas habentibus, fenestris, quæ vel aquilonem inhibere, vel mitiorem, si volueris, auram admittere possunt. Quarum in confinio nugis uxoriis aptum loculamentum est, insertum muro tam arte, ut si fures effregerint prima clausstri repagula, non tamen, quod charum maximè celatum asserva-

veli

velis, invenerint. Solum atque lacunaria respondent iis, quæ sunt in hypocausto. Coquina ab atrio cancellatis interstitiis discreta est, ubi focus serratis ferramentis, alariisque stipatus, & per quod fumus exit (quod alii vocant infumibulũ, Græci καπνοδόχιον) spiraculum, saxo constructum est. Cujus gremium in apsida curvatum, cacuménque pedes aliquot altius tecto, molestias omnes fumi atque scintillarum evomit in aëra, tantum, quod carnario sufficit, relinquens. Et vitreæ fenestræ borealem nullam intemperiem admittunt: prope quas inclusa muro capsa porrigitur, variis usibus idonea. Hinc quariolum, quam nonnulli lavatrinam appellant. Non procul offertur locus tabulis abiegnis concinnatus, ubi tudicularum, frixoriorum, patellarum, veruum, catinorum, ollarum, ahenorum, creagrarum, lebetum, consimiliúmque repositoria. Solum pavimenti lithostroton est, ut etiam atrii. Ex hoc descensus est sex graduum in cryptam; quæ brevi hosticulâ, fenestrísque clathratis illustrata, triplicem, in primis utilitatem affert. Etenim à dextra cum paco baptisterio, colloquiísque balaneum habet vel asaminthum, ibique adjunctum apodyterium quod ita conditum, ut aliàs etiam penuaria cella possit esse. Nec deest anaclinterium, quod ab aliis cubitum appellatur. E regione gurgustium est, quorum etiam vacerris, ligníque recipiendis accommodum. Ejus tabulatum, quam contignationem domûs infimam appellavi, solerter adversus ascendia pavimentatum est: In id ex atrio gradicus quinque scanditur, & pedes decem à primo totius domûs solario distat, commoditates totidem, quot locus inferior, importans. Nam quà culinam spectat pædagium est, seu potiùs famularum cubile, cui adstructum ornithotrophion, sive gallinarium, ut excubitorum alitum cantibus excitatæ surgant

gant ad absolvenda pensa. Ex adverso, ubi farinario, girgillis item atque rhombis est locus, scalæ sunt quibus ascenditur ad dictarum jam partium domûs solarium primum, quod hoc modo complanatum atque confectum est: Quernæ complures validæ trabes ex ordine, parùm admodum inter se distantes, ità muro sunt insertæ, ut utrinque capita extrema ruderibus cæmentitiis obtecta, nihil emineant: deinde earum lateribus in rimas tanquam sulculos duos ungues profundos diffissis, impacti sunt differtim paxilli sesquipedales, habentes undique circumvolutos, regyratósque septenos, aut octonos funiculos longiusculos, nexos stramine, quod limo lutóque tenacissimo perlitum, contortum, atque subactum est. Postmodo tectorium omne lignum occultans, arenatum superinductum, cæmentitiúmque pavimentum, cylindro coæquatum, certissimum contra incendia tutamentum. Huic superstructa sunt, cum suis scimpodiis, & apparatu Musas non decente conclavia, quorum propriæ trabes & fabrica, lapidibus quadratis sectilibus suffulta, non attingit inferiorum ligna, ut incendii fortuitò suborti flamma subjectis nocere non possit. Circa eadem processtrion est, ex quo per murum transitus in æstuarium, inferiore majus, quod vel diætæ, vel si voles, triclinium insigne, cum heliocamino potuit esse. Ejus quoque, ut inferioris, medium evagatur in turrim, quod non minoris commodi, quàm amœnitatis cœnaculum prædicari potest. Apparatus autem & dispositio ferè eadem, quæ substructi hypocausti: diversa tamen picturarum genera. Nam ut reliqua transeam, hîc Aristippus naufragus coloribus effigiatus, suis civibus enunciat, ac suadet, ut eas possessiones filiis parent, quæ cum naufragio enatare possint. Illîc inter reges Plato, Beatum terrarum orbem futurum prædicat, cùm aut sapientes regnare

regnare, aut reges sapere cœperint. Nec cubiculum (ut etiam cominus insurgentium xysticorum possit esse capax) annexum, neque solum dolatis asseribus, sed adversus ignes cæmentis obductum est. Prope scalas, quas dixi, latinæ secessum habent. Non procul indè murum trabes duæ crassiores penetrant, & tantum in sublimi supra plateam extant, quantum ad anabathra, quibus in supremum solarium ascenditur, sustentanda sufficiunt; quæ sunt extra domum erecta, quo majus spatium intrinsecus relinquant, nec incendia suborta locum pervium habeant, unde desuper cadant, aut ex edito delabantur in structuram subjectam. Ad eadem janua transitúsque scansilis tam latus est, ut cum frumentario sacco rusticus expeditus pervenire possit in granarium. Quod supremum, ut recensui, solarium, eodem modo, & quâ substructum ratione complanatum est. Omnes enim trabes, quantum fieri potuit, contra flammas integumentis & incrustationibus obtectæ sunt. Earum tamen extrema capita quibus tigni, quos alii vocant telamones, inseruntur, atque iis tectum quasi fulturis sustinetur, ignibus ità sunt obnoxia, ut vim patientibus facilè poterit succurri. Hoc in loco muri desinunt, tectúmque succedit. Sed impositum est turri sesquipedextans ædificiolum amœnum, quod podium, vel exedram vocare libet. Id subliciis validioribus suspensum est, undique fenestras habens, in quibus sol nascitur conditúrque. Quòd si, juxta sententiam Horatii, Domus laudatur, longos quæ prospicit agros, hoc laudibus erebendum erit, cùm velut è specula totam ferè Hadamariam intueatur, latósque prospectet campos, atque nemuscula cum primis Trupeliana. Musis igitur destinatum, quæ cacuminibus delectantur. In eo cum grammatophylaciis est bibliotheca,

quæ totam Hadamariam ad bonarum artium disciplinas invitare videtur. Cujus in parietis spatio dormiens Alexander Iliadem Homeri sub pulvino habet. Ejus tectum non fastigiatum, in fine pinnaculum ostentat obæratum. Subest tabulatum peristerotrophio non incommodum. Atqui multò laxior ad erviliam avenámque recipiendam contignatio tabulata est sub totius contiguæ domûs tecto. Quod ipsum non coctilibus laterculis aut lapideis tegulis instratum, sed pro tempore contextum hoc modo: Tigillis atque scandulis affixæ sunt validæ crates vimineæ, quæ luto tenacissimo constipatæ, atque ità strictim condensatæ sunt: ut utrinque nihil appareat lignorum: huic conspissato glutinamento stramentorum fasces ingesti, ligneâque palâ sunt æqualiter adaptati. Quæ tectorum genera sunt agrestia quidem, sed Musis tamen, operoso nullo splendore gaudentibus, non indecora, & durabilia satis, incendiorúmque tempore multò conducibiliora, quam vel lateritia, vel lapidea. Siquidem illis correptis flamma parùm incommodat, sed stramentitia tegumenta solummodo lambit, atque raptim sine horrore magno depascit, reliqua tanquam vaporibus indurata crusta relinquit intacta. Atqui Vulcanus in hæc magnam exercet tyrannidem: etenim tota non modò corripit, & absumit, sed etiam auxilio venientibus terrorem incutit, atque profligat: in adversos enim fragmina candentia volvit, & crepitantibus flammis horrisonóque fragore tanquam igneam grandinem ejaculatur, hostiumque more tela fulgurantia torquet, auférque prospectum, & auxilii spem omnem. Documento fuit ipsa Hadamaria, & stadium ab ea distans Josti Studei clarissimi doctoris patria Elssa, per clandestinos Germaniæ vastatores nuper incensa. Ubi certa didicisses utrorúmque discrimina.

Porrò

Porrò, mediis in flammis, circumsecus omnia flagrarent, vidisses illa stare, magnóque conatu se defendere, aut laborantia manus poscere: hæc autem ignibus superata, non modò concidere, sed etiam, ut dixi, auxiliaturos in fugam crudeliter compellere. Hæc de domûs tecto, atque iis quæ sunt intrinsecus. Jam, si vacat, quæ forinsecus, audi: Totus undique murus lævigatus, ac dealbatus est: Coria laterum atro distincta colore. Illius in medio tria tribus in locis foramina propemodum tetragona videntur, inscriptionibus destinata. Primum igitur, quod in turris medio conspicitur, talibus versiculis exornatum est, qui lacrymabile tempus, quo tota deflagravit Hadamaria, domus hæc quoque reædificari cœpta, memoriæ produnt:

Diva Redemptoris post incuna bula Christi,
Mille ac quingenti cum quadraginta fuerunt
Anni, mensis habens cognomina Martis, & ejus
Nuntia post decimam fati lux quarta siniştri,
Solis & hæc retinens à judice nomen, & hujus
Nona furens siccis ventis borealibus hora,
Quâ sacer emisit verbum cœleste minister,
Cùm caderet rapidis Hadamaria prodita flammis.
Post domus hæc anno reparari cœpta sequenti.

In supremis ejus loci fenestris, aurea Stoicorum illa sententia legitur, Ὅτι μόνοσοφὸς πλούσιος. Id est, quòd solus sapiens dives. Quâ mortalium, quorum infinitus ubique numerus, philargyriâ preditorum greges monent, longè pluris virtutem quàm divitias æstimandas esse: quod harum gloria fluxa sit, atque fragilis, sed immortalis illa, quæ nec eripi, nec surripi possit, neque naufragio, neque incendio amitti: quâ prædíti qui sunt, solos esse divites, cùm soli possideant res & fructuosas & sempiternas, solíque (quod, autore Cicerone, proprium est divitiarum) contenti

contenti sint rebus suis. Duo reliqua in medio sunt ejus muri, qui portam anteriorem, sive molarem spectant: quorum priori tale tetrastichon, quod ipsa domus proloquitur, est insculptum:

Quod mihi sit nomen, quæris fortasse, viator:
Siste gradum, tali carmine certus eris.
Huc Mecœnates quia dona tulêre, quòd ausus
Hæres me tenuis condere, Musa vocor.

Alteri tale Sapphicon,

Ipse Reinhardi pater huc amussis
Contulit primæ lapides; nepoti
Debet hinc nostro domus ipsa longè
Charior esse.

Et quibus profectò liberis non charissimum id fuerit, quod vicinorum testimoniis boni parentes vel dixerint, vel fecerint memoratu dignum? Sub imis autem ejus loci fenestris longum idque paulò rudius & gravius, nè possit aliorsum transferri, scamnum fagineum est positum, ubi transeuntes viatores delassati quiescere, aut senes apricari, aut cives Hadamarii considere possint, de rebus publicis tractaturi, aut animi demulcendi gratiâ nugas acturi, retíque ventos, quod aiunt, venaturi.

Descriptio Serpentum, è Lucani libro nono desumpta.

ILla tamen sterilis tellus, fœcundáque nulli
Arva bono, virus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, dirósque fero de sanguine rores
Quos calor adjuvit, putríque incoxit arenæ.
Hîc quæ prima caput movit de pulvere tabes
Aspida somniferam tumidâ cervice levavit.
Plenior hinc sanguis, & crassi gutta veneni
Decidit: in nulla plus est serpente coactum.

Ipsa

Ipſa caloris egens gelidum non tranſit in orbem
Sponte ſuâ : Nilóque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor ? indè petuntur,
Hinc Libycæ mortes : & fecimus aſpida inertem.
At non ſtare ſuum miſeris paſſura cruorem
Squammiferos ingens hæmorrhois explicat orbes,
Latus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arva.
Cherſydros, tractíque viâ fumante chelydri,
Et ſemper recto lapſurus limite cenchris.
Pluribus ille notis variatam tingitur alvum,
Quàm paribus tinctus maculis Thebanus ophites.
Concolor exuſtis, atque indiſcretus arenis
Ammodites, ſpináque vagi torquente ceraſta,
Et ſcytale ſparſis etiam nunc ſola pruinis
Exuvias poſitura ſuas : & torrida dipſas :
Et gravis in geminum vergens caput amphiſbena :
Et natrix violator aquæ, jaculíque volucres :
Et contentus iter cauda ſulcare pareas :
Oráque diſtendens avidus ſpumantia preſter :
Oſſáque diſſolvens cum corpore tabificus ſeps.
Sibiláque effundens cunctas terrentia peſtes,
Ante venena nocens, latè ſibi ſummovet omne
Vulgus, & in vacua regnat baſiliſcus arena.
Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris,
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones,
Peſtiferos ardens facit Aphrica, ducitis altum
Aëra cum pennis, armentáque tota ſecuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros :
Nec tutus ſpatio eſt elephas, datis omnia letho,
Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.

DE

DE THESI.

Cap. XIII.

"THeſis, id eſt, conſultatio, eſt rei alicujus inveſti-
"gandæ per orationem cõſideratio, vel diſquiſitio.
"Conſultationum autem aliæ civiles ſunt, aliæ con-
"templativæ. Civiles ſunt, quæ actionem habent civi-
"tati accommodatam: velut, An ducenda ſit uxor, an
"navigandum, an muri faciendi. His enim omnibus
"civitatis ſtatus continetur. Contẽplativæ verò, quæ
"ad ſolam animi conſiderationem pertinẽt, videlicet,
"An globoſum cœlũ, an multi ſint mundi. Hæc enim
"in uſum hominibus nõ veniunt, ſed mente ſolâ per-
"videntur. Differt autem conſultatio ab hypotheſi, id
"eſt, cauſâ; quòd cauſa definitâ eſt, conſultatio verò
"indefinita. Definitio autem fit perſonâ, re, cauſâ, &
"reliquis; ut, Muri ſintne faciendi? perquiſitio eſt ſine
"perſona. Quòd autem invadentibus Perſis, Lacedæ-
"moniis conſultum, muro Spartam circundare, cauſa
"eſt. Perſonam enim habet, Lacedæmonios delibe-
"rantes: Rem, murum Spartæ addere: Cauſam verò,
"invadentes Perſas. Prima autem omnium præexer-
"citamentorum conſultatio contradictionem, & ſolu-
"tionem, ſecundum quæſtionem admittit. Dividitur
"ergò Theſis primùm in Ephodum, id eſt, in proœ-
"mion, ex directo ad narrationem tendens, quem ag-
"greſſum proœmii loco pones. Hi nc finalibus utẽris
"capitibus, legitimo, juſto, utili, & poſſibili.

THESIS: *An ducenda uxor.*

Aggreſſus ex proœmii

"SI quiſquam omnia pariter laudare volet, is mihi
"matrimonium laudet: demiſſũ enim è cœlo eſt,
"ipſúmque

"ipſúmque rurſum cœlum deis implevit, eóſque pro-
"creavit, quorum munere paternum hominibus tri-
"buitur nomen: eiſdémque, quos progenuit, dedit
"rerum naturâ tuendam. In terras autem acceptum,
"reliquis omnibus originem dedit, quæque ſingula
"naturâ ſuâ fluxa caducáque erant, ea ſtabilivit po-
"ſteritate, æternitatémque ipſis ſucceſſione adinvenit.
"Primùm autem maximè ad fortitudinem, ſubeun-
"dáque conſtanter pericula homines impellit. Quis
"enim uxorem liberóſque defendere, quis pro iis bel-
"la movere recuſat? quo fit ut cùm eorum amore ar-
"ma ſumantur, majoribus certetur animis, luben-
"tiúſque Martis ſubeatur eventus. Quin juſtos eti-
"am, nedum fortes homines efficit. Cognationem
"enim, neceſſitudines, juráque tribuit; quorum re-
"ſpectu metúque ab inferenda injuria homines coër-
"cet, itaque juſtitiam ſimul docet cum fortitudine.
"Sed & ſapientes facit, quippe quibus chariſſimo-
"rum pignorum injicit providentiam atque curam.
"Quódque maximè quis miretur, ipſam temperan-
"tiam ſecum adfert matrimonium, & in mediis volu-
"ptatibus modeſtiæ quoque invenit locum: legem
"enim libidinibus præſcribens, temperantiæ fine vo-
"luptates coercet: quæque ipſa per ſe accuſatur vo-
"luptas, eam matrimonio conjunctam laudamus. Si
"ergò matrimonium deos dedit, & procreando po-
"ſteritatem omnem firmat, ſi fortes item, juſtóſque
"facit, & ſapientes præſtat, & temperantes; quis eſt,
"qui non pro virili, quatenus poſſit, ipſum ſibi puta-
"bit laudandum?

" Sanè, inquis: ſed calamitatum multarum matri- *Contradictio.*
"monium eſt cauſa.

" Fortunam mihi videris, non matrimonium ac- *Solutio.*
"cuſare. Quæ enim adverſa hominibus accidunt,
"eorum fortuna eſt cauſa, non matrimonium. At
"contrà, Quæ læta matrimonium tribuit, ea certè
"nequa-

neq[illegible]uam fortunæ accepta possunt referri. Rectius ergò est, matrimonii bona laudare, quàm accusare mala, quæ ex ipsa afferuntur fortuna. Jam verò si quis maximè humanorum casuum adversa volet matrimonio assignare, nihilo tamẽ idcirco magis fugiendum erit. Nam si qua reliquis in rebus nos offendunt, non ea continuo nos ab ipsarum cura deterrebunt. Agedum, singulas excutiamus artes: omnes habent aliquid quod quis accuset. Agricolæ procellis infestantur, & per grandinem fame contabescunt: non tamen, si quos tempestas offendit, ideo statim agros relinquunt, sed perseverant colere. Neque nautæ, si quid ex cœlo accidit ipsis, continuò post tempestatem dissolvunt naves, cessántque navigare deinceps, metu eorum quæ pertuleruntt: verùm difficultates fortunæ tribuentes, ad opes, quas mari paraverunt, revertuntur. Bella etiam pugnæque militantium absumunt vitam: non, quia occumbunt aliqui, idcirco deserunt militiam; sed quia pugnantes ob fortitudinem laudantur, hoc ipso etiam quòd ceciderunt, gaudent, & instantem fortunæ asperitatem præsenti gloriæ bono rependunt. Neque enim propter mala meliora fugienda sunt, sed bonorum causâ etiam asperrima perferenda. Nónne ergò absurdum est, agricolas, nautas item, & milites difficultates meliorum gratiâ tolerare, matrimonium verò nobis aversandum putare, quia habet aliquid quo offendat?

Contradictio. Sanè, inquis, sed viduitatem mulieribus, puerísque orbitatem affert.

Solutio. Mortis hæc mala sunt, háncque nobis difficultatem circundedit natura: quam tu quidem accusare mihi videris, quòd non homines effecit, ut dii essent, accusaréque matrimonium, quòd non diis mortales conjunxit. Quid insimulas matrimonium eorum, quorum est apud mortem causa? Cur nuptia-

rum

"rum dicis, quod ipſius eſt naturæ? Patere perire "eum qui natus eſt, quocunque tandem pereat modo. "Quòd ſi occidunt homines, quia nati ſunt, eadémque "viâ conjugem viduam relinquunt, natóſque ex ſe fi- "lios faciunt pupillos: quid? hæc matrimonii dices "culpâ fieri, quæ ſolùm ab ipſa fiunt natura? At e- "go e contrario orbitatem viduitatémque puto ma- "trimonio reſarciri. Mortuus eſt illi pater, eóque no- "mine pupillus eſt; reddit rurſum alium ſibi matri- "monium patrem. Itaque hoc malum non ex ma- "trimonio prodit, ſed matrimonio occultatur, ſitque "matrimonium non cauſa orbitatis, ſed abſcondit po- "tiùs ipſam & reſtaurat: Sic viduitatem quoque "quam obitu mariti attulit natura, matrimonium "novis iterum nuptiis immutat. Quam enim mors "reliquit viduam, hanc rurſus matrimonium viro "conjungit: atque velut conſervator muneris ſui, ea "quæ dedit initio, ablata quoque reſtituit. Auferre "ergo viduitatem ſolet matrimonium, non facere: "Pater quoque morte liberis orbatur, rurſúmque a- "lios matrimonio aſſequitur, ſitque ſecundo matri- "monii munere pater, cui id, quod ſemel jam habue- "rat, paternum nomen, erat ablatum. Quid ergò "matrimonii bona in crimen ipſius convertis? Vide- "ris mihi non arguere, ſed laudare nuptias velle. "Quando enim enumerare nuptiarum bona cogis, "laudator matrimonii factus es potiùs quàm repre- "henſor? vituperánſque matrimonium, ut recenſea- "mus laudes ipſius adducis; cauſámque præbes mune- "ra ſua recognoſcendi nobis, eo ipſo quòd crimina tua "refutamus.

Eſto, inquies, ſed laborioſa tamen res eſt matrimo- *Contradictio.*
nium.

Verum? ſed labores quoque matrimonium ſol- *Solutio.*
vit, & auferuntur per nuptias quæcunque exercitos homines reddunt. Vitæ tranquillitas eſt, cum mu-

liere

" liere ſociari : quantulum autem virum in thalamo
" uxori conjungi ? Jam quanta cum voluptate puer
" expectatur, ſperatúſque ſe profert, & in lucē prodi-
" ens mox patrem appellat? Additur deinde arti alicui
" diſcendæ, patríſque fit laborum particeps. In conci-
" onibus exinde verſatur, paſcítque in ſenecta patrem,
" & prorſus in quodcunque res ipſa popoſcerit, aptum
" ſe expeditúmque præbet.

Epilogus. " Adeo non eſt oratione recenſere, quanta matri
" monium deferat bona. Ingens ergò res eſt matri-
" monium, & deos procreans, & mortalibus, ut dii
" eſſe videantur, ſucceſſione præſtans ; ac omnes qui
" nuptiis initiantur, inſtituit, ut juſtitiam colant,
" temperantiam obſervent : quin & reprehenſas alio-
" qui voluptates, honeſtas facit. Idcirco plurimi
" faciendum eſſe matrimonium, inter omnes facilè
" conſtat.

SCHOLIA.

Theſis. GRæci Rhetores Theſin appellant quæſtionem vagam, nullis circumſtantiarum cancellis incluſam; Latini quæſtionem infinitam. Cicero in Topicis, Propoſitum; in Partitionibus, Conſultationem. Priſcianus Poſitionem; ut, An ducenda uxor, An colenda ſit amicitia, An navigandum, An ſit bellum gerēdum, An diſcendæ literæ Græcæ.

Hypotheſis Hypotheſin autem vocant quæſtionem finitam, quæ habet in quæſtione certas perſonas, loca, tempora, & reliqua genera attributorum. Hanc Cicero in partitionibus Controverſiam, in Topicis Cauſam appellat : ut, Sítne Cæſari bellum ſuſcipiendum adverſus Pompeium, An Syllæ adminiſtranda reſpubl. An Græcæ literæ diſcendæ deſtinato Theologiæ, An Cato tempore belli civilis rectè duxerit

Martiam

Martiam uxorem. Vide Quintil. lib. 8. cap. 5. Idem lib. 2. cap. 1. ait, Antiquis hoc fuisse ad augendam eloquentiam genus exercitationis, ut Theses dicerent. Et Cicero in oratore ad Brutum, Aristoteles inquit, adolescentes ad copiam rhetorum, in utramque partem, ut ornatius & uberiùs dicere possent, exercuit. Rodolph. Agricola lib. 2. cap. 8. Thesin quæstionem vocat κατηγορικὴν, id est, prædicativam, quæ nullis certis finibus temporum, locorum, aut personarum concluditur; ut, An accedendum ad rempubl. Hypothesin, conditionalem, ὑποθετικὴν, ut, Sítne Socrati accedendum ad rempublicam.

Magnam autem habent θέσεις cum loco communi similitudinem; sed hoc differunt, quòd locus communis ad amplificandam & augendam causam assumitur, Thesis ad explicandam & probandam. Et illo quasi certâ re declamitatur; hac disputatur & disseritur. Denique ille affectuum, hæc considerationis est. Priscianus inquit, Inter locum communem & Positionem hoc est differentiæ, Quòd Locus communis est convictæ & manifestæ rei exaggeratio, Positio autem dubiæ rei quæstio. *Locus communis à Thesi differt.*

Aliæ civiles, &c. Has Græci πολιτικὰς appellant, quæ sunt earum rerum, quæ in civitatibus usurpantur, ac fiunt publicè aut privatim: Ducendæne uxores, navigandúmne sit, ædificandum, ambulandum. Hujusmodi & illæ Ciceronianæ sunt, de quibus ipse Attico scribens libro nono: Sed tamen nè me totum ægritudini, inquit, dedam, sumpsi mihi quasdam tanquam θέσεις, quæ & πολιτικαὶ sunt & temporum horum, ut & abducam animum à querelis, & in eo ipso de quo agitur, exercear. Eæ sunt ejusmodi,

Εἰ μενητέον ἐν παρρίδι, τυραννουμένης δὲ αὐτῆς, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πρακτέον, &c.

Contemplativæ, &c. Has alii speculativas appellant, Græci θεωρητικὰς quod solâ animi ratione

In iis contemplativis consultationibus, An sit, quid sit, quale sit, quæri solet. Quint. lib. 3. cap. 5.

explicari, & intelligentiâ ſoleant comprehendi: ut, Anima ſitne natura aliqua. Et, eadémne mortalis. Et, Mundúſne extiterit aliquo tempore. Item, Sítne ſyderum muſica. Plin. lib. 2. cap. 22. Item, Sintne Antipodes. Earum quæſtionum magnam copiam habent Scholaſticorũ παραδιατριβαὶ, cujus generis hoc eſt, An homo creari potuerit ἀναμάρτητος & id genus alia innumera.

An globoſum cœlum, &c. Priſcianus inquit, An pilæ formam habeat mundus.

An multi ſint mundi, &c. Quod nonnulli voluerunt. Vide Ciceronem de univerſitate: unde Alexander, cùm ejus comes Anaxarchus, ex autoritate Democriti, mundos innumerabiles referret, Heu me, inquit, miſerum, qui nec uno quidem ſum potitus! ut recenſet Valer. lib. 8. cap. 15. Vide Plutarchum in Alexandri vita. Et Qu. Curt. Vide Ciceronem, 1. Tuſcul. quæſt. Hinc illud Juvenal.

Unus Pellæo juveni non ſufficit orbis.

Sunt item Quæſtionum aliæ ſimplices, aliæ compoſitæ. Simplices; ut, An luctatione ſit exercendum: An declamandum. Compoſitæ; ut, An luctatione exercendum, ſive agriculturâ: An declamandum ſit ex chartis, ſive memoriter cum decora vultûs atque geſtûs moderatione.

Invadentibus Perſis, &c. Hiſtoria habetur apud Thucydidem. Et bellorum Lacedæmoniorum cum Perſis Oroſius meminit, lib. 3. cap. 11. Plutarchus in vita Ariſtidis ſcribit, Lacedæmonios à Perſis trophæa retuliſſe.

Sparta, quæ etiam Lacedæmon.

Sparta, &c. Sparta vel Sparte, fuit urbs Laconiæ, nullis ab initio muris cincta. Unde Ageſilaus percontanti, quam ob cauſam Sparta non circundaretur muris: oſtenſis civibus, Hi, inquit, ſunt Spartana mœnia;

mœnia; significans, nullo respublicas munimento tutiores esse, quàm civium virtute.

Dividitur Thesis, &c. Primùm, inquit, ingressus aliquis ad argumentationem vice exordii erit: deinde excutiendi loci suasoriarum, honesti, utilis, facilis, necessarii, &c. & si cui probabiliter contradici posse videatur, hoc suo loco refutandum erit: postremò, brevi epilogo velut perorandum, autore Mosellano.

In Exemplum.

Deis cœlum implevit. &c. Unde Cicero 1. Tusculan. *Quid? totum propè cœlum nonne humano genere completum est?* &c. Divus Ambrosius 32. quæst. 1. *Nuptiæ*, inquit, *terras replent, virginitas Paradisum.* At Varrò putabat utile, ut se homines diis genitos mentirentur. Vide Augustinum de Civitate Dei, lib. 3. cap. 4.

Æternitatem adinvenit, &c. Unde Plato de Legibus, quarto dialogo, *Genus*, inquit, *hominum immortale hoc modo in sempiternum perdurat, quòd filiorum filios relinquendo, nunc & idem semper per generationem immortalitatem adipiscatur. Nefas autem est immortalitate seipsum sponte privare. Hac vero ex animo ille se privat, qui filios & uxorem negligit.*

Successione, &c. Hoc est, per decessionem aliorum in aliorum locos. Etenim morientibus aliis, alii rursus nascuntur. Hinc Homerus homines arborum foliis comparavit. Vide Erasmum in proverbio, *Homo bulla.*

Ad fortitudinem, &c. Cives enim, ut liberos & uxores defendant, fortiter pugnant. Et Scipio ultimo conflictu cum Annibale congressus, milites ad- *Fortitudo.*

hortando, dixit, adesse finem belli, in manibus esse prædam Carthaginis, si fortiter pugnaverint, reditum datum iri in patriam, ad parentes, liberos, conjuges, penatésque deos.

Providentiam, &c. Quâ perspiciunt parentes quæ liberis bona, utilia, honestáque sunt. Pars est enim prudentiæ bonarum aut malarum rerum & utrarúmque scientia, ut ait Cicero secundo de Inventioue.

Temperantiam, &c. Hæc est firma animi, & moderata dominatio rationis in libidines, atque alios non rectos impetus, ut ait Cicero. Cujus partes clementia, continentia, modestia.

Accusatur voluptas, &c. Cicero secundo de Finibus scribit maximas virtutes jacêre dominante voluptate: quam malorum escam Plato vocavit, quòd homines eâ, velut hamo pisces, capiantur. Et Architas Tarentinus ait, Nullam capitaliorem pestem hominibus à natura datam, quàm voluptatem. Cujus meminit Cicero de Senectute.

Si ergo, &c. Epilogus est hactenus dictorum, quæ ab honesti partibus deduxit, matrimonium laudando. Dividitur autem honestum in laudibile & rectum Hoc ipsum rursus dividitur in justitiam, fortitudinem, prudentiam, modestiam. Vide Cicer. 3. ad Herennium.

Matrimonii mala.

Calamitatum causa, &c. Unde Menander, Ὁ μὴ γαμῶν ἄνθρωπος, οὐκ ἔχει κακά· *Qui non ducit uxorem homo, non habet mala.* Ἄλυπον ἔξεις βίον χωρὶς γάμου· id est, *Sine dolore vitam transiges, si non duxeris uxorem.* Matrimonium, ut Erasmus ait 4. Apoph. comitatur perpetua solicitudo, dotis exprobratio, affinium grave supercilium, molesta socrus, incertus eventus, juges querelæ, atque rixæ.

Juve-

Juvenal. Sat. 6.

Semper habet lites, alternáque jurgia lectus,
In quo nupta jacet, minimum dormitur in illo.

Agedum, &c. Fidei faciendæ gratiâ utitur inductione; & oſtendit nullum vitæ genus eſſe, quod non ſuas habeat moleſtias. Sapienter Solon aiebat, Si in unum locum cuncti mala ſua contuliſſent, futurum ut propria deportare domum, quàm ex omni miſeriarum acervo portionem ſuam ferre mallent, ut ait Valerius lib. 7. cap. 2. Meminit Eraſm. tertio Apophtheg.

Per grandinem, &c. Ut ſi de cœlo vel arbores, vel ſegetes fuerint tactæ. Cœleſtis autem injuriæ duo ſunt genera: Unum, quod tempeſtatem vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteráque ſimilia intelliguntur; quæ cùm acciderint, vis major appellatur. Alia ſunt illa, quæ ſilente cœlo, ſereníſque noctibus, fiunt nullo ſentiente, niſi cùm facta ſunt: Publica hæc & magnæ differentiæ, aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, ut Plin. lib. 18. cap. 28.

Cœleſtium injuriarum duo genera.

Diſſolvunt naves, &c. Tempeſtatibus jactati non ſtatim deſerunt navigationes, ſed mox reficiunt rates quaſſas, indociles pauperiem pati.

Laudantur, &c. Qui fortiter in prælio rem adminiſtrarant, ab imperatoribus laudabantur, atque fortitudinis præmia conſequebantur coronas civicas, obſidionales, vallares, caſtrenſes, ſtatuas; triumphos: mortui etiam laudibus evehebantur. Quinimo, ut inquit Imperator Juſtinianus, Qui pro republica perierunt, per rerum geſtarum gloriam ſemper vivere intelliguntur; unde etiam patribus in excuſationibus tutelarum proſunt tanquam vivi.

Gaudent, &c. Lætantur, qui fortiter pugnando ſuccubuêre. Sic Epaminondas, qui ſanguine & ſpiri-

tu deficiens, Non finis est, inquit, vitæ meæ, sed melius & altius initium adinvenit. Nunc enim vester Epaminondas nascitur, quia sic moritur; ut ait Valer. lib. 3. cap. 2.

Laboriosa res, &c. Unde illud Cynici Cratetis, Τέχνα πόνοι. Vide Eras. in proverbio, *Optimum non nasci.*

Labores solvit, &c. Hinc Metellus ille Numidicus asseverabat, Nullas plerunque esse in matrimonio molestias: si quæ tamen accidere nonnunquam viderentur, parvas & leves, faciléque toleratu esse dicebat, majoribúsque eas emolumentis & voluptatibus obliterari, easdémque ipsas nunquam omnibus, neque naturæ vitio, sed quorundam maritorum culpâ & injustitiâ evenire. Vide Gell. lib. 1. cap. 6.

Pascit in senecta, &c. Juxta proverbium, Ἀντιτιλαγεῖν, quod est, Parentes ætate fessos nutrire, mutuámque vicem rependere.

THESIUM EXEMPLA.

Primi argumentum tale est, Quòd non ducenda sit uxor; ubi Thesis contrariis Aphthonii locis tractata, studio exercitii.

Exordii formula.

Cum juxta vetus proverbium, Ignis, mare, mulier, tria mala sint; mihi plurimùm desipere videntur, qui se conjecerint in flammas, in fluctus, & in matrimonii calamitates. Hoc ipsum dissuadendi studio cum primis Homerus ait, *Usque adeò nihil improbius muliere quæ pejus.* Et temporibus hodiernis strenuè dant operam mulieres, nè poëtarum grex vaniloquus omnino fuisse reputetur, qui fœminâ nihil pestilentius esse confirmârunt. Et mulierem omnem esse malam, perquam venustè significavit Lacon quidam, qui cum uxorem duxisset perpusillam, dicebat è malis minimum esse eligendum

gendum. Quippe Λύχνε ἀρθέντος γυνὴ πᾶσα ἡ ἀυτή.

Non eo inficias, matrimonium institutum à Deo, sed ab eodem etiam adjectos tot laborum sudores, tot molestias, denique dolores, inficias non eo. Et quod ab initio bonum erat, jam vel temporum injuriâ, vel hominum malitiâ factum est longe deterrimum, ut multa citius Plutonia regna cacodæmonibus repleat quàm diis cœlum. *Ab indignitate matrimonii.*

Milites ignavi sunt, & cor in pedes iis decidere solet, quibus domi sunt uxores atque liberi. Etenim extra telorum jactus esse, & post principia se continere laborant, id unum curantes, ut integri maneant ac illæsi; nè, si fuerint interfecti, relinquant viduas atque pupillos. Cæterùm qui paulo fuerint animosiores, à suis objurgantur, juxta illud Penelopes, *A pusillanimitate.*

Ausus es ò nimium, nimiúmque oblite tuorum, &c.

Iniquos facit ad iram concitans conjugium. *Ab inimicitia.* Hæc ipsissima est officina rixarum, ut portus tranquillitatis cœlibatus: unde illud, Qui non litigat, cœlebs est. Deinde, qui obstricti sunt matrimonio, coguntur indies magnum in usus domesticos sumptum facere, ad uxores, liberos, & familiam alendam. Et deficiente crumenâ, per fas, pérque nefas pecuniam corradunt, secum assiduò dicentes,

Unde habeas quærit nemo, sed oportet habere;
Lucrum pudori præstat.
Et genus & formam regina pecunia donat.
O cives, cives, quærenda pecunia primùm est,
Virtus post nummos.———
Quantum quisque sua nummorum servat in arca,
Tantum habet & fidei———
Prima ferè vota, & cunctis notissima templis,
Divitiæ ut crescant, ut opes, ut maxima toto
Nostra sit arca foro: ut ait Juvenal.

Ab intemperantia. Quotusquisque est, qui non matrimonium contrahat, ut sponsi (quod aiunt) vitam victurus, perfruatur voluptate, ac subeat in libidinem, curétque hoc unum, ut lascivum interveniat illud, Ζωὴ καὶ ψυχή?

Epilogus. Quis igitur matrimonium laudibus evehendum æstimet, cùm inferorum regna magis quàm cœlorum adaugeat, cùm iniquos faciat, contineàtque vitam obscœnis plenam voluptatibus, ac earum venenatis illecebratum præstigiis incubans, adducat malorum (quod aiunt) Iliada, ut γυναικῶν ὄλεθροι, proverbio locum fecerint.

Contradictio. Sed ais, Quæ sunt in matrimonio mala, ipsi fortunæ sunt assignanda.

Solutio. Id immeritò facis. Nam si viri cœlibes viverent, à plurimis afflictionibus liberi manerent. Nunquam agricolæ assiduo tanto labore terram colere, nunquam genus omne cerdonum tanto sudore diffluere, nunquam tantis periculis mercatores navigare cogerentur, si non querulis uxoribus atque liberis egentibus victum & amictum quærere compellerentur. Verè igitur divus Paulus de conjugatis inquit, *Afflictionem in carne sunt habituri*; & beatiores prædicat, qui hoc frænum non momorderint.

Contradictio. Sed viduarum & orborum, pupillorúmque conditiones morti, non matrimonio refers acceptas, & per hoc resarciri dicis quod per illam aufertur.

Solutio. Esto, Mors tibi patrem eripit, novæ nuptiæ vitricum reddunt. Sed hæc ipsa pensatio ipsissima est Diomedis & Glauci permutatio, qua pro perca scorpius accipitur, pro charissima matre datur noverca; ut rideatur, qui ad ejus tumulum fuerit lacrymatus.

Contradictio. Esto, inquis. Sed tamen non laboriosa res est matrimonium; cùm laborum participes uxores sint viris

ris solatio: & filii parentes ipsos omni malorum fasce levent, foveántque fessos ætate.

Sæpius molestant viros quam consolantur uxorum greges; quarum pauciſſimæ fideles: ut verè dictum sit, Mulieri nè credas, nè mortuæ quidem. Quod monet, usque adeò non esse fidendum mulieri, ut etiam si morientem videas, putes fingere. Et filiorum incertissimus est eventus. Longè plures dedecori sunt parentibus, quàm ornamento. Qui ut arietes nutricationis mercedem persolvunt, argento senes emungendo, turpissimísque facinoribus excruciando, ut Crates ille rectè dixerit, Τέκνα πάνοι, &c. *Dilutio.*

Ergo, cùm tot undique malorum fluctibus matrimonium impetatur, Quis vel sanæ mentis solutus ab uxore, quæsiverit uxorem? *Concluſio*

Secundum Exemplum, continens quòd senectus non moleſta, nec onus Ætuâ gravius.

SI vina vetera novis, quasi de musto & lacu hausti, præstantiora judicamus; cur non senectutem juventâ meliorem, laudatúque magis dignam arbitramur, cùm ut illîc omnia defæcata & salubria, ita hîc omnia immatura & gravia contemplemur esse? *Theſis.*

Senectutem omnes ut adipiscamur solemus optare. Quod cum ita sit, inique faciunt, qui adeptam accusant, ac in illa genuinum frangunt, quam divina scriptura *Coronam dignitatis* appellat, eam præcipuè, quæ reperitur in viis justitiæ, *Proverb.* 16.31. *A legitimo*

In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia, proverbio nobilitata. Seris enim venit usus ab annis. Hinc est, quòd juventus olim cumulatum & circumspectum honorem reddebat senibus, ut ait Valer. Et Juvenalis Sat. 13. *Ab utili.*

Cre-

Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si juvenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuicunque puer, licet ipse videret
Plura domi farra, & majores glandis acervos.

A facili. Nec difficilis adeo senectus est, neque tam molesta, sed tolerabilis & jucunda, quam tot rerum bene gestarum præconia exornant, quâ recordatio tam multorum benefactorum oblectat, quâ denique gravitas, *A necessario.* constantia, consiliorum rationes, autoritas, & reverentia planè divinam efficiant.

Prudenter institutæ respub. solæ, quæ senum propria virtus est, prudētiâ conserventur oportet. Etenim florentis ætatis est temeritas, senectutis prudentia. Illâ civitates multas eversas, hac conservatas esse, tot veterum exempla testantur.

Contradictio. At senectus ipsa morbus, avocat à rebus gerendis ac inutiles reddit.

Solutio. Multò plura, quàm juvenes, efficere possunt senes rerum studiis assueti: quorum arma sunt artes & virtutum exercitationes. Nec viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnæ res geruntur, sed consilio, autoritate, atque * prudentiâ.

** In Cic. ex quo hic sumptus est locus, legitur sententia.* Sed oblivionem inducit, memoriam minuit, vires adimit.

Objectio. Memoria perit nisi exerceas. Prudentes ergò senes intentum animum tanquam arcum habentes, non langue*Dilutio.* scunt nec succumbunt senectuti. Senibus ingenia manent, modò permaneat studium & industria. Unde Cato Pythagoreorum more exercendæ memoriæ gratiâ, quod quôque die dixerat, audierat, egerat, commemorabat vesperi. Hæ sunt exercitationes ingenii, hæc curricula mentis. In his desudans atque elaborans, corporis vires non magnopere desiderabit, ut ait Cicero.

Contradictio. Sed caret voluptatibus, ut rectè Horatius dixerit,
Multa ferunt anni venientes commoda secum.

Mul-

Multa recedentes adimunt——
——Venerem, convivia, luſus.

O præclarum munus ætatis! ſiquidem id aufert nobis, quod eſt in adoleſcentia vitioſiſſimum. Omnem malorum eſcam voluptatem eripit, & libidines pecuinas animis eximit, ac inſtillat vera pectoris dona. Porrò, nihil peſtilentius voluptate; at nihil præſtabilius ratione. Hanc fovet ſenectus, illam autem expellit. *Solutio.*

At ſunt moroſi & anxii, & iracundi, & difficiles ſenes, ſi quærimus, etiam avari. *Contradictio.*

Sed hæc morum vitia ſunt, non ſenectutis. At moroſitas tamen, & ea vitia, quæ dixi, habent aliquid excuſationis. Vide Cicer. in Senectute. *Dilutio.*

Sed appropinquatio mortis eſt, quæ certè à ſenectute non poteſt longè abeſſe. *Contradictio.*

O miſerum ſenem, qui mortem contemnendam in tam longa ætate non viderit! O infelicem Chriſtianum, qui mortem metuit, ac non potiùs cum Paulo dicit, *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto*! Quid enim hæc vita commodi, quid non potiùs laboris habet? Cur in malis, & non potiùs in bonis omnia, quæ ſecundum naturam fiunt, habentur? Quid eſt autem tam ſecundùm naturam, quàm ſenibus emori, quod idem contingit adoleſcentibus adverſante & repugnante naturâ? Itaque adoleſcentes mori ſic mihi videntur, ut cùm aquæ multitudine vis flammæ opprimitur: ſenes autem, ſicut ſuâ ſponte nullâ adhibitâ vi conſumptus ignis extinguitur. Et quaſi poma ex arboribus, ſi cruda ſunt, vi avelluntur; ſi matura & cocta, decidunt: ſic vitam adoleſcentibus vis aufert, ſenibus maturitas. *Solutio.*

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin judicaturi ſitis, digniſſimam eſſe laudatu & amplexu ſenectutem, cum ea rebus gerendis conſilia ſuppeditet, *Concluſio.*

ditet, prudentiâ valeat, autoritate polleat, reverentiâ præluceat, omnium denique malorum liberationem maturitatis naturalis beneficio ſubminiſtret.

Tertium Exemplum Theſeos, continens, Divitias non eſſe ſummum bonum.

QUi ſententias iniquas defendendas ſuſcipiunt, mendacia verborum lenociniis fucare ſolent, & morbido ſermoni exquiſita adhibere medicamenta. Quorum in numero ſunt quos non pudet aſſerere, Summum bonum divitias, & ſolum divitem eſſe beatum. Contrà, qui veritatem, cujus eſt ſimplex oratio, amplectuntur, non in divitiis, ſed potiùs ſummum in virtute bonum collocant. Etenim perpendunt, opum affluentiâ non beatos, magis infelices reddi, cùm maximæ ſolicitudines atque calamitates indè ſoleant provenire. Nam ut Juvenal inquit, Sat. 10.

Sed plures nimia congeſta pecunia curâ
Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia cenſus.
Pauca licet portes argenti vaſcula puri,
Nocte iter ingreſſus, gladium contumque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis umbram,
&c.

Et quid aliud olim Lacedæmonios perdidit, quàm pecuniæ cupiditas? Qui oraculo reſponſum acceperant, Tum demum vincendam eſſe Spartam, cùm aurum & argentum in pretio cœpiſſent habere. Accedunt alia, quæ licet per ſe videantur leviora aut infirmiora, tamen turbâ valent, atque confirmant, divitias malis plurimis tentari, ſtultitiâ, regi puſillanimitate enervari, libidine corrumpi, ac injuſtitiâ denique

denique profanari : Nam quotuſquiſque divitum eſt, qui non fortunâ ebrius, arroganter & confidenter loquatur, & agat, opibus ſcilicet fretus, ut inde natum proverbium, Ἀργύρῳ κελῶαι λαλᾶσιν, *Argenti fontes loquuntur?* Quod notatis Horatius, *Mecum*, inquit, *contendere noli; Stultitiam patiuntur opes.* Quotuſquiſque, qui non tumultu quopiam ſuborto, aut bellis ingruentibus, in morem galli cujuſpiam, ut aiunt, trepidet, atque magis ſibi theſauríſque ſuis quàm reip. velit conſultum? Quotuſquiſque qui non plura, quò plura poſſideat, aſsiduò petat?

Creſcit (enim) *amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit.*

Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops,
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor.

Quotuſquisque, quem non divitiæ ad genus omne turpitudinis inflamment, luxu reſolvant, funditúſque perdant: ut multò plures crapulâ, nimiáque libidinis enervatione credantur perire, quàm gladio? Quis igitur divitias ſummum bonum vocet, & non potius iniquitatis appellet mammona? cùm illæ ſtultos, infelices, effœminatos, avaros, & perverſos reddant, ut facilius ſit camelum per foramen acûs tranſire, quàm divites in regnum Dei ingredi.

Contradictio. At divitiæ afferunt gloriam, parant amicos: paupertas contemptos facit. In pretio pretium nunc eſt, dat cenſus honores. Pauper ubique jacet.

Nil habet infelix paupertas durius in ſe,
Quàm quòd ridiculos homines facit, &c.

Solutio. Sed quam opes pariunt, fluxa eſt gloria; & ollaris, quæ χύτρας φιλία dicitur, amicitia nihil aliud eſt quàm adulatio.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Nullus ad amiſſas ibit amicus opes.

Nec

Nec ad veram gloriam viâ rectâ contendentes impedit paupertas, ſortita ſapientiam. Nónne Cicero, nónne complures alii pauperes ab initio conſcenderunt ad ſummum gloriæ culmen, ita ſtudiorum honeſtiſſimorum cultu provecti, ut majoribus omnibus ſuis virtute præluxerint?

Contradictio. Eſto Verùm, ut ait Juven. Satyr. 3.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obſtat
Res anguſta domi.——

Solutio. Deſidiâ torpentes non emergunt, ſed qui per honeſtos labores ad ſumma nituntur. Reſpice Cleanthem, qui licet obtuſi tardioriſque fuerit ingenii, adeóque pauper, ut tempore nocturno cogeretur in hortis aquas haurire, quò poſſet interdiu ſtudiis liberalibus operam impendere; tamen ad ſummum eruditionis & honoris faſtigiũ pervenit, conſecutúſque eſt tantas facultates, ut alium, ſi voluiſſet, Cleanthem alere potuiſſet. Vide Diogenem Laërtium lib. 7. Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demoſthenes habuerit, ipſorum quoque ſeculo fuit ignotum. Alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditâſſe omnium penè doctorum literæ loquuntur. Sed quid aut illius tragicâ, aut hujus oratoriâ clarius? Ut ait Valer. Max. lib. 3. cap. 4.

Contradictio. Sed inopiâ preſſos homines ad varia deſignanda flagitia paupertas impellit, ut per fas & nefas vitæ ſubſidia quærere cogantur.

Solutio. Nihil repugno, ſi mali intelligantur, quorum cordibus illud fixum perſonat, *Lucrum pudori præſtat*, quod Græci dicunt, Κέρδος αἰσχύνης ἄμεινον. Sin boni, reluctor: cùm ii longè ſatius ducant rei jacturam facere, quam famæ ſimul ac animæ diſpendium. Quin potius, ad omnia ſcelerum genera rapiuntur ipſi divites, nec divitiæ ſemper optimis contingunt, ut Homerus rectè dixerit,

Ζεὺς

Ζεὺς ἀυσὸς νέμει ὄλβον ὀλύμπιος, ἀνθρώποισιν
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν, ὅπως ἐθέλησιν ἑκάστῳ.

Multò faciliùs pauperes criminum occasiones fugere poterunt, quam divites, cùm desint illis opes, irritamenta malorum; his autem opus sit multis præceptis, ut bene & honestè vivant: ut Diogenes rectè paupertatem αὐτοδίδακτον appellaverit.

Ergo non in divitiis, unde malorum (ut aiunt) mare profluit, sed potiùs in virtute summum est bonum collocandum. *Conclusio*

DE LEGISLATIONE:
Græcè εἰσφορά.

CAP. XIIII.

"LEgis quoque inductionem, quidam exercitamentum esse putaverunt. Est enim propemodum tota "causa, non tamen omnia quæ in causa sunt, intra se "continens. Adfert personam quidem, sed incertam, & "non omnibus notâ, unde & in consultationis magis "est parte quàm causæ. Quatenus enim figuram in se "habet personæ, superat consultationem; sed quâ defi- "nitionem non habet minor est causâ. Est autem du- "plex Legis inductio. Confirmatio positæ legis, atque "confutatio. Lex autem est inventio & donum deo- "rum, communis constitutio civitatis, & correctio "utrinque erratorum. Divisio autem inducendæ legis "est ista. Tractabis eam capitibus eisdem, quibus ne- "gotialem: Legitimo, justo, utili, possibili. Procœmion "facies, post procœmion subjicies contrarium, hinc ca- "pitibus prædictis utêris, unde & hoc exercitamentum "à causa differt. *Quid sit lex, vide 2. ff. de leg.*

Exem-

Exemplum continens accusationem legis jubentis adulterio deprehensum interfici.

Proœmium. "NEc mihi videtur per omnia lex ista laudanda, "nec rursus, quòd hoc modo lata sit, prorsus repre- "hendenda. Quòd enim pœnam adulteris decernit, "laudo planè; quòd verò judicum sententiam non ex- "pectat, culpandum certè videtur. Si namque largi- "tionis metu, ne quà judices corrumpantur, judicia "prævenit, suspicax nimirum est, & iniquæ nimium "erga judices mentis: sin autem justa judicare vos, "quemadmodum facitis certè, arbitratur, iniquum "esse constat; si lex judices quidem laudet, tollat au- "tem judicandi potestatem.

Contrarium. " Aliæ sanè leges, quæcunque demum eæ sunt, & "quacunque ratione perlatæ, discrepant fortè ab ali- "cujus civitatis legibus, sed & alterius rursum legibus "conveniunt: hæc autem sola lex omnibus simul re- "pugnat civitatum institutis. Videmini autem mihi "multo rectiùs de hac lege cognituri, si omnia recen- "seatis consulta vestra, atq; decreta. Duces bellorum, "sacerdotia, plebiscita, omniáque adeò, quæ circa rem "militarem pertinent, judicum subeunt diligentiam: "sitque dux ille, quem judex constituit, sacrificat, qui "judici videtur; justúmque decretum est, quod populi "sententiâ perrogatum est; victores quoque præmia "non accipiunt bellorum nisi judicata. Quomodo er- "go non absurdum est, omnia judicum arbitrium ex- "pectare, solam verò præsentem legem judicum sub- "terfugere cognitionem?

Contradictio. " Sanè, inquit: Sed magnæ sunt mœchorum injú- "riæ.

Solutio. " Quid autem? homicidarum scelera nónne sunt graviora?

" graviora? anne proditores aliis ſceleſtis minores
" arbitramur? ãne ſacrilegi proditoribus priores ſunt?
" Attamen in his criminibus deprehenſus judicum ex-
" amini ſubjacet: neque proditor pœnas dat, niſi de-
" cernente judice; neque perimitur ſicarius, niſi eo qui
" accuſat, coarguente delictum; neque, qui numinibus
" dicata præripuerunt, puniuntur, antequam judex
" admiſſum cognoverit ſcelus. Nónne ergò ini-
" quum eſt, majora judicum vindictæ reſervari, neque
" quicquam eorum criminis loco, niſi judici liqueat,
" æſtimari; ſolum autem adulterum ſine cognitione
" interfici? quem in primis, quia levior in eo, quàm
" in cæteris, culpa eſt, judicum examini ſubjicere
" oportuit.

" At quid refert, inquit occîdam adulterum, an ju- *Contradictio.*
" dicibus tradam, ſi utrâque viâ, morte pœnas luet?

" Quantum inter tyrannum ac legem, popularem *Solutio.*
" ſtatum ac unius principatum differt, tantum iſta in-
" ter ſe diverſa ſunt. Tyrannus enim unumquemque
" pro libidine ſua perimit: leges autem convictum ju-
" ſtè occîdunt. Et populus diſceptatione omnia atque
" contentione tractat, quò ſint explicatiora omnia: at
" rerum dominus etiam indictâ causâ occîdit. Con-
" trà, populus & lex, indictâ causâ non occîdit:
" ſed omnia à rerum dominis & tyrannis diverſa
" facit. Quid ergò? multúmne interèrit occidere
" adulterum, & judicum ſententiis puniendum tra-
" dere? Ad hæc quoque, qui per ſe adulterum oc-
" cîdit, ſeipſum arbitrum pœnæ admiſſi ſceleris fa-
" cit: qui verò judicibus tradit ipſum, penes illos
" vult eſſe poteſtatem, júſque animadvertendi. Ne-
" minem igitur dubitare crediderim, quin equius
" ſit, ejus, qui accuſatur, arbitrium eſſe apud ju-
" dicem, quàm apud accuſatorem. Quin etiam qui
" ſuo arbitratu adulterum occîdit, alterius rei gra-
" tia occidere ipſum, adverſum ſe ſuſpicionem re-

linquit: at qui judicio exhibet, solùm justa sectari, præsentísque sceleris dolorem videbitur ulcíscí.

Contradictio. Esto, inquit: sed graviores dabit pœnas subitò peremptus; quoniam si ad judices deferretur, illam temporis intercapedinem pro lucro haberet.

Solutio. At contrà porrò habebit, si judicibus subjicietur. Etenim judicio destinatus acerbiorem vitam exigit. Nam qui pœnam expectat, graviora supplicia, quàm si illam fuisset illico passus, sentit. Quippe pœnæ dilatio pœnæ videbitur additio, morietúrque sæpe, qui jam pro mortuo habitus est, expectationémque sustinebit morte duriorem. Atqui occisus de improviso adulter, non dolet, sensúmque mortis pœnæ celeritas aufert: insensibilis enim est exitus, qui antequam expectetur contingit. Mors autem sæpius expectata, postquam semel illata, pœnas expectatione adauget. Agè verò, si libet, considera hæc, conférque invicè. Ille per seipsum occîdit adulterum, nullúmque facit ultionis suæ testem; alius judicibus tradit, multósque adhibet supplicio spectatores, acerbior haud dubiè ultionis modus, quicunque est oculis plurium subjectus. Et optabilius alioqui adulteris utcunque fuerit occultè perire, opinionem apud pleroſque relicturis inimicitiarum causâ esse occisos. Convicto autem apud judices crimine, indubitatam jam reus, & nullis obnoxiam interpretationibus pœnam subibit. Itaque plurimum interest, adulter an occultè trucidetur, an judicibus tradatur afficiendus supplicio.

Contradictio. Res atrox est adulter, omnium scelerum magnitudinem supergressus.

Solutio. Coarguatur ergò priùs quàm occidatur: judicetúrque potiùs quàm pœnas ante cognitionem incerto crimine, indictâque causâ luat. Quòd si publicè necabuntur adulteri, certiorem facient pro-

" procreationem, neque quisquam cujus sit filius dein-
" ceps dubitabit, ubi paterni nominis insidiæ, adulte-
" ria fuerint adempta. Itaque cùm sit adulterium pub-
" lica quædam rerum naturæ injuria, publica quoque
" sententiâ plectatur. Vereor enim, nè adulter secretò
" occisus, multos post se alios relinquat. Nam quia,
" cur occidatur, nescitur, ejus improbè facta multi imi-
" tabuntur. Sic ejusmodi pœna non adulterii finis, sed
" exordium erit.

SCHOLIA.

Legislatio

Legislatio, &c. Alii promulgationem legis appellant. De qua sic Quintil. lib. 2. cap. 4. Legum laus & vituperatio jam majores ac propè summis operibus suffecturas vires desiderant, quæ quidem suasoriis, an controversiis magis accommodata sit, exercitatio, consuetudine & jure civitatum differt. Apud Græcos enim lator earum ad iudicem vocabatur, Romanis pro concione suadere ac dissuadere moris fuit.

Lex inventio deorum, &c. Demosthenes in Aristogitonem, oratione priore, Πᾶς, inquit, δεῖ νόμος εὕρημα μὲν ἦ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων· Id est, *Omnis lex inventum ac munus deorum est, Decretum prudentium hominum.* Cic. Philip. 10. *Lex*, inquit, *nihil aliud est nisi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensque contraria.* Idem 1. de Legibus, *Lex*, inquit, *est ratio summa insita à natura, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibétque contraria.*

Quibus negotialem, &c. Cicero 2. de inventione, duas generalis constitutionis partes facit; juridicialem, ac negotialem. Hanc ait in ipso negotio juris civilis implicitam controversiam habere. In ea autem quæritur justum sit, an injustum,

utile an inutile, ut ait Marcus Fabius Victorinus.

In Exemplum.

Nec mihi, &c. Solon constituit fas esse deprehendenti mœchum interficere in ipso adulterio. Et 9 de Legibus Plato sanxit, adulteram deprehensam impunè occîdi à viro posse. Idem censuit Cato, cujus meminit Gellius. Et Augustus legem Juliam tulit gladióque jussit in adulteros animadverti.

Judicum sententiam non expectat, &c. Non licet, inquit, adulterum occidere, nisi iudicum sententiis damnatum. Et Valer. Publicola tulit legem, quâ neminem licebat indictâ causâ necare.

Discrepant, &c. Civitatibus, inquit, aliis aliæ sunt leges. Est proverbium, Lex & Regio. Sed quæ sunt aliis contrariæ, cum aliis conveniunt : Atqui lex de occidendis indictâ causâ adulteris, discrepat ab omnibus.

Duces bellorum, &c. Inductione vel enumeratione utitur. Imperatores, inquit, populi judicum atque magistratuum suffragiis creati, bella gerunt, & cum hostibus manum conserunt. Et capitale apud Carthaginenses erat, si quis injussu populi pugnasset infeliciter. Unde Annibal amissæ classis pœnas dare timens, offensam astutiâ mirè avertit. Vide Valer. lib. 4. cap. 3.

Plebiscita, &c. Vide Gell. lib. 10. cap. 20.

Qui pœnam expectat, &c. Multò gravior expectata quam illata mors est. Quippe certi supplicii dilatio pœnam adauget. Unde Ovid. 1. de Ponto,

Et gravior longâ fit mea pœna morâ.

Et tertio de Ponto,

Mitiùs ille perit, subitâ qui mergitur undâ,
Quam sua qui liquidis brachia lassat aquis.

Finis optandus. Unde rex Macedonum Philippus, subitam mortem lentæ præposuit. Qui cùm interrogaretur, Quis homini

homini finis maximè optandus eſſet; reſpondit, Qui ſubitus & celer inopinato ferro poſſit accidere. Vide Oroſium lib. 3. cap. 14. Et Julius Cæſar ſubitam ac celerem exoptavit mortem, ut ſcribit Suetonius Tranquillus.

EXEMPLA.

Confutatio Legis

- *Roſciæ*, quâ Roſcius Otho cavit, ne quis in ordine equeſtri ſpectacula videret, niſi haberet ſeſtertia quadraginta. *Lex Roſcia.*
- *Talionis*, & ejus quæ jubebat corpus diſſecari ejus qui multa creditoribus deberet, nec eſſet ſolvendo. Gellius lib. 20 cap. 1. *Talionis.*

Confirmatio Legis

- *Cinciæ*, quam Cincius tulit, quâ cavebatur, ne quis ob cauſam orandam pecuniam acciperet, aut domum. Cujus ſuaſor Qu. Fabius admodum ſenex, ut ait Cic. in Catone majore. *Cincia.*
- *Sumptuariæ*, de qua Gellius lib. 2. cap. 24. *Sumptuaria.*
- *Fuſiæ*, quâ malis ac perniciosis legibus reſiſtebatur. *Fuſia.*
- *Voconiæ*, quam ſuaſit M. Cato, ut ait Cicero in Senectute. Vide. Gel. lib. 17. cap. 6. *Voconia.*
- *Oppiæ*, quam tulit M. Oppius, ne mulieres ſuperfluo ornatu uterentur, néve lentis, id eſt, rhedis penſilibus vehe-rentur. Vide Livium in principio quarti libri Macedon. *Oppia.*

Exemplum Confirmationis Legis OPPIÆ.

Exordium à legislatoris encomio. M. Oppius Tribunus plebis fuit, summæ procul dubio prudentiæ vir. Qui publici magis commodi quàm gloriæ privatæ studiosus, hanc utilissimam omnibus imperiis legem tulit, à suo nomine dictam Oppiam.

A contrario. Quæ si, juxta M. Fundanii & L. Valer. sententias, abrogaretur, omnibus aliis legibus repugnaretur, quæ volunt in repub. vivendi rationem honestam conservandam esse, non superbiæ sed virtutum studia semper excolenda.

A manifesto Quæ per superfluos mulierum ornatus contaminari, imò perditum iri quis non videt? Etenim cultu nimio conspicuæ fœminæ non solùm in se convertunt virorum oculos, sed etiam animos in libidinem rapiunt. Illecebroso enim nuptarum amictu pellecti viri, nitorem admirantur ac sequuntur, donec telo jecur ictum findatur, pudicitiæque fiat naufragium. Rectè igitur Jesus Sirach, *Averte*, inquit, *faciem tuam à muliere compta, & nè circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt.* Cùm autem, ut proverbio dicitur, Ex aspectu nascatur amor, aiunt, Democritum sibimet oculos ademisse, tanquam omnium malarum cupiditatum autores. Cujus meminit Gellius lib. 10. cap. 17.

A legitimo. Quòd si reliquæ leges, quæ maximam reipub. utilitatem afferunt, sanctè conservantur, contra earum placita fuerit, eam è medio tolli quæ cum optimis lentiens reipub. statum incorruptum conservat, ac illustrat.

Liciniam vel Æmiliam legem, quâ frugalitas exigebatur, admisit ordo senatorum ac tribunitia potestas:

ſtas; quantò juſtiùs eam admiſerint, quæ modeſtiam introducit; & ſuperbiam, omnium malorum radicem, explodit!

Nulla res uberiora commoditatis bona poterit ad reipub. ſtatum immaculatum conſervandum importare, quàm lex Oppia; quæ libidinem, faſtum, ac omnem inſolentiam intolerabilem reprimit mulierum, quarum mala tot proverbiis locum fecerunt. Quæ, quo minùs habent mentis, tantò inhoneſtis voluptatibus ſunt addictiores. Quantum autem ruboris civitatibus omnibus mulieres turpiter ac impotenter ſeſe gerendo incutiunt, tantum laudis afferunt graviter punitæ: quemadmodum illæ, de quibus olim ſenatus Romanus juſtâ ſeveritate mandaverat Spurio Poſthumio, & Qu. Martio Philippo Coſſ. ut de iis quæ ſacris Bacchanalium inceſtu uſæ fuerant, inquirerent, & in omnes intra domos cognatas animadverterent, damnaréntque. Multæ igitur damnatæ fuerant, latéque patens opprobrii deformitas, ſeveritate ſupplicii emendata, ut ait Valer. lib. 6 cap. 3. *Ab utili.*

Sed, ais, fœminis olim vini uſus fuit interdictus. Verùm nè triſtis earum & horrida pudicitia, ſed eleganti ornatûs genere ornata eſſet, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multâ purpurâ ſunt uſæ. *Contradictio.*

Eſto. Sed autore Valerio, tunc nulli ſubſeſſores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur, ſed pariter & videre, & aſpici mutuò pudicè dabatur: nunc alii ſunt mores, alia tempora. *Solutio.*

Non opus eſt pluribus verbis, cum Oppiam legem approbatu digniſſimam eſſe conſtet, utpote omnis luxuriæ atque ſuperbiæ expultricem, omníſque contrà pudicitiæ atque modeſtiæ conſervatricem. *Concluſio.*

Secundum Exemplum confirmationis legis, Quæ jubet ut liberi parentes alant, aut vinciantur.

Huius legis meminit Quin. lib. 7. cap. 7.

CUM nihil tam sanctum sit quod non aliquâ soleat impiâ temeritate violari, sapienter promulgata lex est, quæ licentiosam filiorum in parentes injuriam coërceat, ac pietatem, quæ, ut Cicero ait, fundamentum est omnium virtutum, sanctè colendam atque conservandam velit, jubens ut liberi parentes alant aut vinciantur.

A convenienti.

Quid autem naturæ (quam optimam, ut Cicero scribit, ducem, & tanquam Deum sequi debemus) tam consentaneum fuerit, quam eos, unde vitam accepimus, venerari, confectósque senio & omni ope humanâ destitutos, beneficiis prosequi, atque nutrire?

A legitimo

Hoc ipsum Lex divina requirit ac jubet, ut parentes honoremus, Exodi 20. Item, *Si qua vidua liberos ac nepotes habet, discat primùm propriam domum piè tractare, & vicem rependere majoribus*, 1. Tim. 5. Quippe diis, parentibus, ac magistris non potest æquivalens reddi, ut ait Aristot. 9. Ethic.

A iusto.

Quid enim justius quàm si parentes à te mutua charitatis & beneficiorum officia perceperint, juxta proverbium, Ἀντ' ἀγαθῶν ἀγαθίδας? Iniquissimum enim habetur, iis qui nostrâ causâ tot molestias atque labores perpessi sunt, malam gratiam referre, ac arietum more, nutricationis, mercedem persolvere, hoc est, pro benefactis maleficium reponere. Quod tam atrox crimen est, ac detestabile, ut justissimè pari qualem vindictâ parentum ac deorum violatio sit expianda.

Vix ullum Dei præceptum invenies, quod promissionis divinæ præmium habeat adjunctum, præter illud,

illud, quo parentes honorari jubetur, Exod. 20. Ubi Deus omnipotens promulgatâ lege pollicetur longam vitam, atque cœlestem benedictionem iis qui parentes amore beneficiisque fuerint prosecuti. Quod idem docet Ecclesiast. cap. 3. *Qui honorat patrem suum jocundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vitâ vivet largiore; & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet dominum, honorat parentes, & quasi dominis serviet his, qui se genuerunt.*

Honorare quidem parentes, assurgere, & caput aperire possum, sed nihil dare, cùm ipse rerum mearum indigeam, atque nôrim, quàm sit mihi curta supellex. *Contradictio.*

Rectè Plutarchus inquit, Λιμῷ γὰρ οὐδὲν ἔστιν ἀντειπεῖν ἔπος. Hoc est, *Contra famem nulla contradictio.* Non officiosus orationis fucus inopiam parentum tollit, sed compensatio beneficiorum, & adminicula: qui verbo tenùs amici sunt, non amici sed adulatores habentur. Unde Ecclesiasticus, *In opere*, inquit, *& sermone, & omni patientia honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio à Deo.* Et S. Jo. *Filioli mei, nè diligamus verbo, neque linguâ, sed opere & veritate.* *Solutio.*

Videmus hoc vulgò contingere solitum, ut qualis quisque fuerit in parentes, tales experiatur in se liberos. Exemplo sit ille, qui cùm à filio crinibus pertraheretur, ventùmque esset ad domûs limen: Desine, inquit, fili, nam & ego patrem hucusque. Et accusatus ille, quod patrem pulsâsset, hoc modo defendit impium facinus: Et ille, inquit, patrem suum verberavit. Et hic ostenso filio, me verberabit, postquam adoleverit. Primus, juxta Ambrosii sententiam, pietatis gradus est iste, ut quos autores vitæ voluit esse Deus, honores obsequiis, abstineas contumeliis. At *qui* contempserit aut *maledixerit patri* *A neglecta pietate incommodo sequente.*

atque

atque matri, extinguetur lumen ejus in mediis tenebris, et oculum ejus corvi juxta flumen effodient, Proverb. 20. & 30.

A possibili & facili. Nec res ardua, neque dura factu parentes venerari, neque alere; cùm filiis corpora integra, sana, ac robusta sint à Deo concessa, quo possint imbecillibus victum quærere: nec ætate confecti multa requirunt, cùm effœtorum emarcuerint vires, cùm edendi cupiditas absumpta, cùm adempta voluptas, atque luxus; cùm denique natura, maximè senum, paucis contenta sit. Respice Pollionem Romulum, qui centesimum ingressus annum, non magno sumptu, sed exiguis impendiis, corporis vigorem servâsse legitur, intus mulso, foris oleo.

Contradictio. Valde molestum est illos fovere, qui fastidiosi sunt ac nauseosi, quibus edentulis gingivâ frangendus panis inermi, ut ait Juvenalis.

Solutio. Ista vox bovis est, non hominis. Quòd si rationis expers ciconia parentes non aversatur, neque fastidit, sed defectos senectâ vicissim alit, & volandi impotentes humeris gestat, ut inde natum sit proverbium, Ἀντιπελαργεῖν, quid tu feris immanior, mutuam officii vicem gravaris rependere, maximè nutricandi fovendique eos, à quibus aliquando fueris enutritus?

Contradictio Sed admodum est difficile, eos alimentis sustinere, qui morosi, inutiles, deliri sunt & iracundi, ut Sophoclis filii patrem meritò videantur accusâsse, &c.

Solutio. Parentum mores & vitia noveris, non oderis. Illud officii tui scias esse pietatem colere, legibusque sacris obtemperare. *Suscipe igitur senectam patris tui, & non contrista. Si defecerit sensa, veniam da, & non spernas eum in virtute tua*, Ecclesiastic. 3. Quod si feceris, ad fortunatam cum laude summa pervenies senectutem, quam Bion ille Borysthenites malorum

lorum appellavit portum, eóque properandum omnibus malorum finem sperantibus.

Sanè quidem, sed quis tam pius est, qui possit æquiore animo ferre tot molestias atque labores nutriendi eos, quorum bis puerorum senum paupertas sordida, atque miseriæ queant alicui horrorem incutere? *Contradictio.*

Non diffiteor, egenorum ac senum parentum horridam atque miseram conditionem esse, ut Diogenes percontanti, quid esset in vita miserrimum, responderit, Senex egenus. Atqui tu veræ pietatis affectu flagrans, omne tædium devorabis, cunctóque præsidio destitutos suffulcies, cùm olim te parentes genuerint, futurum senectutis suæ baculum, solatium vitæ, & spem posteritatis. Admodum piè quondam illa fecit Ethnica fœmina, quæ patrem, custodiæ traditum, jam ultimæ senectutis, velut infantem pectori suo admotum aluit, ut ait Valer. lib. 5. cap. 4. *Solutio.*

Sed, inquis, Mihi uxor alenda, liberi, numerosa familia, idque in tanta annonæ gravioris caritate, ut nihil sit reliqui, quod parentibus impertiri possim. *Contradictio.*

Nemo requirit, ut liberalitatis tuæ benignitas major sit quàm facultates. Quomodo potueris, ita misericors esto: si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum, parcius, ut Tobias docuit. Quòd si, juxta S. Joan. sententiam, is qui nullâ charitate præditus, fratrem oderit, homicida est; item qui viderit egentem, & ab eo clauserit viscera sua, reus habetur ejusdem criminis; quantò magis erit is homicida, imò parricida, qui parentes inediâ contabescere, ac rerum inopia marcescentes, perire sustinuerit? In quod bipedum nequissimorum hominum genus sapientes olim viri supplicium excogitârunt singulare, ut quem ipsa natura in officio retinere non potuisset, is magnitudine pœnæ maleficio summoveretur. *Solutio.*

moveretur. Insuebatur enim parricida culeo, cum cane, gallinaceo, vipera, & simia, & inter eas ferales angustias comprehensus, in vicinũ mare vel amnẽ projiciebatur. Etenim ei repentè cœlum, solem, aquam, & terram ademerunt; ut qui eum necâsset, unde ipse natus esset, careret iis rebus, ex quibus omnia nata esse dicuntur, ut ait Cicero pro Roscio Amerino.

Ergò quibus pietas est curæ, promulgatam de parentibus alendis atque sustentandis legem tuebuntur atque conservabunt; cum multarum virtutum atque præmiorum divinorum fons sit uberrimus, & origo.

Tertium Exemplum comprobationis legis: quâ apud Helvetios cavetur nè quis invitatione ad bibendum urgeatur.

Autore Petro Mosellano.

Multa quidem præclarè in sua ditione instituunt fortissimi libertatis suæ defensores Helvetii, sed nihil præclarius, nihil laudabilius, nihil reipub. utilius, quàm quod ab illis nuper scitum est. Nam cùm per ebrietatem passim peccari viderent, ut aditus ad id vitii omnes præcluderent, in sua ditione statuerunt, nè cui deinceps alios vulgarium istarum invitationum prætextu ad ebrietatem solicitare impunè liceat. Quid autem, per Deum immortalem, aut honestius, aut præclarius temperantiâ atque omnis vitæ moderatione? Imò quid sine hac vel in civitatum curiis, vel populi concionibus, vel principum aulis, rectè aut consulitur, aut consultum facto præstatur? Sed hæc in perversa illa bibendi necessitate, quæ per invitationes illas mutuas irrepsit, vigere non potest: citiùs enim ex pumice aquam

aquam hauſeris, quàm ebrio ſobrium aut dictum aut factum extorſeris. Quòd ſi ſobrietas ac vitæ moderatio ſola eſt, quæ omnium virtutum officia parit, alit, conſervat ac tuetur; rurſum ebrietas omnem mentis uſum pervertit, omnem vitæ humanæ dignitatem commaculat: annon votis omnibus expetita erat lex ea, quæ & ſiſteret ebrietatem, & potioni moderationem procuraret? Quid autem perinde utile, atque in republ. cavere, nè ſit impune illud, cujus licentia omnia corrumpit, omnia perdit? Quid enim tam emollit, imò frangit & animos & corpora civium, quàm liberior comeſſatio, compotatióque? Annon reſpubl. Romana, quamdiu frugalitatem ſervavit, tamdiu adverſum omnes hoſtium inſultus inexpugnabilis ſtetit? At poſteaquam luxu certari invicem cœptum; ita cecidit, ut nè ruinæ quidem veſtigia aliqua ſuperſint. Nam Annibal tum primùm vinci cœpit à Romanis, cùm exercitum ſuũ Campano luxu ſolvi enervaríq; paſſus eſt. Unde tot inſani amores, tot ſtupra, tot adulteria, niſi ex otioſorum hominũ temulentia? Verum enim eſt illud, Sine Cerere & Libero frigere Venerem. Unde tot rixæ, tot vulnera, tot cædes, niſi ex temulentorum compotationibus? Cui alii tot ac tantas rei familiaris diſſipationes, tot patrimoniorũ abliguritiones debemus, quàm conviviis in ebrietatem ſolutis, atque horum parenti luxuriæ? Quæ res tam multos adoleſcentes, alioqui feliciſsimè natos, ab artium optimarum virtutúmque cultu abducit, quàm ſtudium compotationum? Primùm corporis otium, in quo ferè degunt qui literis adhibentur, mater eſt variarum cupiditatum: quod ſi huic compotandi quoque licentiam addideris, quæſo te qui fieri poteſt, quin in animis parùm firmis, pro virtutum bonarúmque artium cultu, omnium libidinum ſeges ſenſim pullueſcat? Quòd ſi ſpes omnis in hac ætate rectè formanda, velut agricolis in herba poſita eſt, nihil poterat eâ

lege

lege excogitari utilius, quæ, quod unum omnem eam ſpem ſemel præcidit, hoc tollit. Neque enim audio eos qui in tanto errantium conſenſu nihil valituram legem jactant. Nihil enim vel rectiùs imperatur, vel faciliùs recipitur, quàm quod tacitus naturæ ſenſus non poteſt non probare. Quis autem tam efferatus & ab omni humanitate remotus eſt, cui non rem rectâ viâ reputanti, ſuprà quàm natura poſtulet, ad alienæ ſtultitiæ præſcriptum bibere, naturæ inimiciſſimum eſſe videatur? Compotoris hominis privati puerilis & ſtultus affectus, ut me ipſe ebrietatis probro afficiam, perſuadebit? Et patriæ, in cujus verba juratum eſt ab omnibus, æquiſſima, cunctiſque ſaluberrima lex, ut ſobriè agam, & me hominem eſſe meminerim, non impetrabit? In gratiámne potoris alicujus immodicâ potione ita me proſternam, ut præter figuram, humani mihi reliquum ſit nihil? Et populi fortiſſimi laudatiſsimiq; cui parêre ſumma eſt utilitas, legem omnium ornamentorum vitæ parentem & altricem recipere gravabor? Amplectenda ergò omnibus ea lex, quâ nihil neq; honeſtius, neque præclarius, neq; facto jucundius, fortiſsimi populi magiſtratus ferrè potuêre.

FINIS.

INDEX. PROGYMNASMATUM APHTHONII.

Fabula pag. 1
Fabulæ exempla 2
Fabularum tractatio 10
Alia Fabulæ exempla 11
& deinceps.
Narratio 26
Narrationis exempla 27
& deinceps.
Chreia 38
Chreiæ exempla ibid
& deinceps
Sententia 74
Sententiæ exempla 75
& deinceps
Destructio, sive Subversio aut Refutatio 95
Refutationis, sive subversionis exempla 101
& deinceps
Confirmatio, sive asseveratio 118
Confirmationis exempla 124
et deinceps
Locus communis 235
Exempla loci communis 136
et deinceps
Laus, sive laudatio 159
Laudis exempla 160
et deinceps.
Vituperatio 226
Exempla vituperationis ibid
et deinceps
Comparatio 243
Comparationis exempla 244
et deinceps
Ethopœia 254
Ethopœiæ exempla 256
& deinceps
Descriptio 278
Descriptionis exempla 279
& deinceps.
Thesis 300
Exempla Thesis ibid
& deinceps.
Legislatio 319
Legislationis exempla: ac primùm accusationis legis 320
& deinceps
Deinde exempla confirmationis legis, 326. & deinceps usque ad finem.

INDEX

INDEX
RERUM ET VERBORUM
in hoc libello explicatorum.

Achaïa pag. 177
Achilles. 244
Achillis mors 245,250
Acropolis 286
Actium 284
Adjuncta 218
Adonidis horti 165
Adonis 27.30
Adulatio 317
Adulterii pœna 320
Æacus 244,248
Æginta 179
Æqualitas morum 154
Æsopi fabulæ 7.8
Æta 276
Ageſilaus 44.207
Agrigentum 234
Alcibiades 259
Alcinoi ſylvæ 166
Alexander rex Epiri 285
Alexander magnus 62.64
Alexandriæ arx 279
Alexandrina bibliotheca 280
Ambracia 178
Amicis quid tribuendum 17
Amicitia 154
Amicitia ollaris 317
Amilcar 238
Amor 126
Amor cœcus 127
Amphion 188
Amphipolis 232
Amplificandi exempla 216
220.221
Amplificatio 139.140
Ἀναασκευή 95
Andromache 272
Andromade 287
Annibal 237
Ἀντιπελαργεῖν 189.330
Antiope 271
Antiſthenes 45
S. Antonii habitatio 288
Apollo 100
Appii Cæci filia 256
Aquila 12
Arces quaſi arctrices 273
Arceſilaus 88
Archidamus 179
Argos 230
Arion 128
Ariſtides 183.259
Ariſtippus 45.294
Ariſtoteles 90.127
Arnæus 84
Artaxerxes 92
Aſdrubal 239
Athenæ 160

Attica

Attica 177
Attilius Regulus 238
Avaritia 156.311.317
Auguria 78

B

Bacchanalium ritus 115
Basilius 113
Bellona 181
Bias 291.292
Bononiensis Academia 219
Bos pulcher 166
Bucephalus ibid.

C

Carthago nova in Hispania 223
Cæneus 265
Cæsaris commentarii 219
Caligula 80
Cambyses 68
Capaneus 65
Tria Cappa pessima 7
Carbunculus 308
Καλασιρίδη 118
Catilina 58
Cato 314
Cato Uticensis 127
Κάλοθωμα 47
Cæsarum locus 215
Centauri 249
Chimerion 285
Chiron 249
Chironographia 284
Cicero 58
Ciceronis mors 253
Ciceronis oratio pro M. Marcello 220
Cicenia 189
Cilices 7
Circe 104
Cleanthes 90. 318
P. Claudius 79
Cocles 135
Codrus 73
Cœlestis injuria 309
Cœlibatus 310
Coeranus 132
Κόλασις 47
Commiseratio 40
Comparatio 160
Conclusio 140
Concordia 46
Confirmatio 118
Confutatio 98
Conjectura 141
Conjecturalis causa ibid.
Consuetudo 153
Consuetudo contagiosa 81
Consultatio 300
Continentia 308
Contumacia 154
Corcyra 178
Coronæ victorum 309
Cortina 101
Cotys rex Thraciæ 41
Crassus 292
Crates 88
Cretenses 66
M. Curtius 73
Cupido 127
Cyclops 185

Cyllarus equus 166
Cypros 7
Cyrus rex 34, 183
Ciſſeis 270

D

Daphne 96, 99, 120
Dardanus 244, 248
Decii 73
Delphini 129
Delphinorum amor erga homines ibid.
Democritus 306, 326
Demoſthenes 252
Demoſthenis laus 184
Demoſthenis labores 185
Demoſthenis mors 186, 253
Deorum nomina 287
Deſcriptio 278, 281
Deſidia 60
Dicendi genera 262
Dido 125
Dii 181
Diogenes 45
Dionyſius ibid.
Divitiæ 316
Divitiæ veræ 297
Divitiarum affectio 44
Divitiarum mala 87, 317
Doctrina 39
Δύσκολος 154

E

Ebrietas 43, 145
Echetus 233
Ἔλεγχος 260
Eloquentia 187
Elpenor in porcum mut. 104
Empedocles 234
Encomion 159, 164
Ἐνέργεια 281
Ennius 50
Enthuſiaſmus 121
Eobanus Heſſius 50
Epaminondas 310
Epheſii 7
Ephori 179
Epimythium 10
Equeſtris faſtus 44
Ethnicorum librorum lectio 106
Ethopœia 254
Ἦθος 261
Euclides 91
Eupolis 258
Euripides 318
Euriſtheus 257, 268
Eutrapelus 88

F

Fabius Maximus 58
Fabula unde dicta 1
Fabula Demoſthenis 4
Herodis Attici ibid.
Menenii Agrippæ 3
Themiſtoclis 4
Fabula de accipitre & luſcinia 23
Agricola & ciconia 10
Barbaro ruris colendi ignaro 4
Caſſita 17

Fabula de formicis & cicadis 2, 18
Fure 9
Juvene desidioso 22
Leone & vulpe 9
Lupis & ovibus 4
Medico & ægroto 9
Mure urbano & rustico, 13
Simiis 10
Venere & rosa 27
Voluptate & dolore 11
Vulpe hirudinibus obsessa, 8
Fabulæ definitio & species 1
Fabulæ Sybariticæ 6
Fabularum inventor 8
Fabularum usus 5
Facta laudandi ratio 216
Fastus 45
C. Flaminius 242
Fons Pisistratarum 287
Forma 123
Fortitudo 184, 307
Fortuna 80, 142
Frustro, frustror 230

G

Gerhardus Naviomagus, 264
Glauce 277
Γνώμη 141
Grandines 309
Gratitudo 328
Gyari 157

H

Hadamariæ incendium, 297
Hanno 239
Hector 244
Hecuba 270
Ἡρακλῆς 257
Heraclitus philosophus 41
Hercules 62
Hesiodus 23, 59
Hesperidum horti 166
Hieronymus 106, 109
Historia 28
Hominis laus à bonis Fortunæ 167
Corporis 168
Animi 170
à mortem secutis 173
Hominum miseria 81
Homo 46
Homo bulla 81
Honesti partes 308
Horatius Cocles 135
Hospitalitas 77
Hymnus 164
Hypothesis 304
Hypotyposis 283

I

Jason 277
Icon 282
Idolopœia 257
Ignavia 20
Ilias Homeri 3
Illyris 231
Imitatio 257
Improbatio 98
Incendiarii 143
Joseph 48

Irus 84
Isocrates 38
Julius Cæsar 325
Juno cur pronuba, & Lucina 180

L

Labor 2
Lacedæmonii 66
Laconum convivia 44
Lactantius 113
Ladon 100
Lanus 192
Laomedon 235, 244
Lapitha 150
Latona 164
Laus 159
Legislatio 319
Lesbos 178
Leucosia 21
Lex 146, 319, 323
Lex Æmilia 326
Cincia 325
Cornelia 83
Fusia 325
Helvetiorum de obrietate 332
Julia 324
Licina 326
Oppia ibid.
Roscia 325
Sumptuaria ibid.
Talionis ibid.
Voconia ibid.
Liberi parentes alant 328
Ligya 21
Locus communis 135. 64
Locus communis à Thesi differt 305
Lucretia 127
Lycurgus 20

M

Macedones 227, 230
Macedonia 123
Magistratus officium 91, 92
Magnesia 233
Mali cervi malum ovum 93
Marpurgensis Academiæ Encomium 189
Marpurgum 192
Mars 180
Matrimonii laus 300
Matrimonii mala 311
Matrimonii vituperatio 310
Mausolus 208
Medea 275
Memoria 314
Menander 260
Metellus Numidicus 310
Mezentius 65
Mida 19
Milesii 7
Mimesis 257
Minerva 181
Modestia 308
Monarchia 80
Mori bonum 71
Mors ibid.
Mors qualis optanda 325
Moses 88
Mulier 313, 327
Musæ 121
Μισογύνης 100

Narra-

N

Narrationis poeticæ tria genera 28
Naupactus 177
Neptunus 181
Nestor ibid.
Niobe 256,262
Non omnia possumus omnes 69
Numa Pompilius 65
Νεθεσία 47
Nycteis 271

O

Obediendum Deo 63
Obedientia 154
Obses 231
Odyssea Homeri 3
Oenone 236
Officium 47
Olea 166
Oligarchia 80
M. Oppius 326
Oratores 28
Orpheus 188

P

Pædagogia 46
Pæones 231
Pagasa 233
Palamedes 181
Pallas ibid.
Pallene 232
Παράδειγμα 47
Παρένεσις ibid.
Parentes honorandi 328
Paris 235
Parricidii pœna 332
Parthenope 21
Pasiphaë 126
Πάθος 261
Patriæ amor 78,79
Patroclus 261
Paulus apostolus 113
Paupertas 82
Paupertas laudata 87,318
Pecunia 78
Pecuniæ corruptela 83
Pecuniæ obediunt omnia 54
Pelasgia 177
Peleus 248
Pelias 276
Pella 230
Peloponnesus 177
Peneus 100
Pericles 180
Περιήγησις 282
Perseus 287
Phalaris 234
Pheræ 233
Philippi dictum 237
Philippi mors 228
Philippi Macedonum Regis genealogia 227
Philosophia 111
Phœbades 131
Phœbus 100
Phormio 239
Phygia 235
Phthia 247
Pietas in parentes 328
Pisistratarum fons 287
Plataea 177

Plato 19. 57. 67. 89
Qu. Plemminius 92
Poëtæ 121
Poëticæ narrationis tria genera 28
Pollio Romulus 330
Pompeius 286
Porci Acarnanii 134
Portuus 181
Portus descriptio 284
Positio 305
Potidæa 232
Præexercitamenta quatuordecim 2
Priamus 235. 248
Primitiæ 124
Περίοδος 250
Procrustes 234
Προσωπογραφία 282
Prosopopœia 259
Providenota 308
Prudentia 314
Ptolemæus Lagi 92
Pulchritudo triplex 122
Punica fides 237
Pylos 178
Pyramides 287
Pyramus & Thisbe 31
Pythagoras 43
Pythia 100
Pythius ibid.
Pythron ibid.

R

REfutatio 98
Reinhardi Hadamarii domus 289
Reipub. status triplex 80
Rhetores 28
Romanus civis 177
Rubigo 309

S

SAcrilegus 151
Saguntini 240
Samii 66
Sapientia 58, 181, 182
Sapientiæ laus 162. 180
Satietas omnium rerum 71
Saturnus 20
Scarabeus 124
Scilurus 45
Scipio 166
Senectus 313
Senectus laudabilis ibid.
Sententia 74
Sententia composita 80
Sententiæ simplices 79
Seriphius 176
Serpentum descriptio 298
Sirenes 21
Sobrietas 148
Socrates 52. 60
Solon 61, 62
Somnolentiæ 89
Somus nimius 59
Sophistæ 28
Σωφροσύνη 148
Sparta 306
Sphacteria 178
Stadium 288
Stilpo 60
Stoici 165
Stoicorum Apathia 4

Sybaris 5
Sybaritico ibid.

T

Tantalus 263
Tarquinii 94
Tarquinius 42
Temeritas 314
Temetum 134
Tempe 100
Temperantia 308
Temulentia 145
Terentius Varro 58
Tethys 249
Themistocles 176
Theodorus 53
Theognis 75,93
Theses civiles 305
Theses contemplativæ ibid.
Thesis 300
Thetis 249
Thraces 53
Thracia 232
Thucydides 176,284
Thucydidis laus 160
Tiberius Cæsar 91
Τιμωρία 47
Tomyris regina 292
Topographia 285
Topothesia ibid.
Triballi 232
Tripodes 101
Trojæ conditores 247
Trojanorum fata 250
Tyrannicidarum præmia 142
Tyrannis 136
Tyrannus 141

V

M. Valerius Corvinus 135
Valerius Publicola 324
Venus 7
Virgilius 69
Vigilantia 77.85
Vinum 134
Virginitas 307
Virtus labore comparatur 123
Vita humana 81
Vituperium 226
Ulysses 21.84
Unus vir, nullus vir 70
Voluptas 11,21,38
Urbes laudandi ratio 209 & deinceps.
Vulcanus 181
Vulgi perversitas 43
Uxor non ducenda 310

Z

Zeno 165

FINIS.